

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»

NATIONAL UNIVERSITY
«YURI KONDRATYUK POLTAVA
POLYTECHNIC»

МАТЕРІАЛИ

II Міжнародної науково-практичної конференції

«РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ: ЗАГРОЗИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

присвяченої 90-річчю Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

22 жовтня 2020 року

м. Полтава

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування
Білостоцький технологічний університет (Польща)
Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія)
Білоруський державний аграрний технічний університет (Білорусь)
Університет Північ (Хорватія)
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Кафедра фінансів
Національний інститут стратегічних досліджень
Ужгородський національний університет
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Головне управління Державної казначейської служби України у Полтавській області

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ: ЗАГРОЗИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

**Матеріали II Міжнародної науково-практичної
конференції,
присвяченої 90-річчю Університету**

22 жовтня 2020 р.

Полтава
2020

УДК 336.7 (06)
М.34

Редакційна колегія:

В.О. Онищенко, д.е.н., професор; С.П.Сівіцька, к.е.н., доцент; І.В.Черниш, д.е.н., доцент; Л.О. Птащенко, д.е.н., професор; С.В.Онищенко, д.е.н., професор; С.Б. Єгоричева, д.е.н., професор; А.В. Дмитренко, д.е.н., доцент; Л.А.Свистун, к.е.н., доцент.

М.34 Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми та перспективи: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 90-річчю Університету, 22 Жовтня 2020 р. – Полтава: ПолтНТУ, 2020. – 259 с.

ISBN 978-966-616-178-2

У збірнику матеріалів науково-практичної конференції розглядаються актуальні проблеми та перспективи розвитку економічних відносин на ринку фінансових послуг у контексті світового досвіду та українських реалій; теоретичні та методичні аспекти забезпечення безпеки фінансового ринку України в умовах нестабільного економічного середовища; шляхи та методи управління фінансами суб'єктів підприємництва, особливості й перспективи розвитку ринку фінансових послуг, сучасні тенденції та проблеми грошово-кредитного ринку України; сучасні проблеми обліку і оподаткування діяльності суб'єктів підприємництва.

Участь у конференції взяли науковці та практики з Полтави, Донецька, Києва, Кременчука, Житомира, Миколаєва, Одеси, Ужгорода, Черкас, Батумі, Караганди, Мінська, Тбілісі.

Призначений для фахівців фінансового ринку, працівників фінансової сфери, науковців, викладачів, слухачів та студентів.

УДК 336.7 (06)

ISBN 978-966-616-178-2

© Національний університет «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

<i>Onyshchenko Volodymyr, Sivitska Svitlana, Cherviak Anna</i> THE COVID-19 PANDEMIC'S INFLUENCE ON THE UKRAINIAN ECONOMIC STABILITY	10
<i>Девадзе Анзор Хемидович, Скриль В.В.</i> ЗАГАЛЬНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ	12
<i>Zavadzka Diana Volodymyrivna</i> MODERN MECHANISMS FOR FINANCING INNOVATIVE ACTIVITY	14
<i>Болдирєва Людмила Миколаївна</i> УПРАВЛІННЯ ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ФАКТОРИНГУ В УКРАЇНІ	17
<i>Давиденко Надія Миколаївна</i> РОЗВИТОК АГРАРНОГО ЛІЗИНГУ В УКРАЇНІ	19
<i>Пантелєєва Наталія Миколаївна</i> FİNTECH І ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ	21
<i>Птащенко Ліана Олександрівна</i> КОРПОРАТИВНА МОДЕЛЬ ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВОГО БІЗНЕСУ ЯК КОНСТРУКТИВНИЙ ВИКЛИК ЕКОНОМІЧНОМУ ЕГОЇЗМУ	24
<i>Гаряга Леся Олегівна</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ	25
<i>Криниця Сергій Олександрович</i> СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ FİNTECH ТА ЇХ ВЗАЄМОДІЇ З ТРАДИЦІЙНИМИ ФІНАНСОВИМИ ПОСЕРЕДНИКАМИ	28
<i>Маслій Олександра Анатоліївна, Бачикало Катерина Анатоліївна</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	31
<i>Маслій Олександра Анатоліївна, Белкіна Марія Олександрівна</i> ТЕНДЕНЦІЇ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ПАНДЕМІЇ	34
<i>Чубарь Оксана Геннадіївна</i> БОРГОВІ ЦІННІ ПАПЕРИ В СТРУКТУРІ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ	36
<i>Глазунова Ірина Анатоліївна, Щербаков Володимир Костянтинович</i> ПЕРСПЕКТИИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАГЛЯДОВИХ ПІДХОДІВ ДО ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ	39
<i>Бачикало К.А., Ольшевська Є.В., Дахно О.М.</i> СУТНІСТЬ ФІНАНСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ДЕРЖАВУ	42
<i>Бензар Олена Вячеславівна</i> ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ВПЛИВУ ВАЛЮТНОГО РИЗИКУ НА НЕФІНАНСОВИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ НА ОСНОВІ VAR-АНАЛІЗУ	44

Белкіна М.О., Дахно О.М.	
ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ СТРАХУВАННЯ	46
Косолапенко Віталій Станіславович	
СУЧАСНИЙ СТАН СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	48
Солод Владислава Сергіївна, Худолій Юлія Сергіївна	
ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	51
Таранець Богдан Владиславович	
ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	54

СЕКЦІЯ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

Баучадзе Бесік, Скриль Віталія Вячеславівна, Чичуліна Ксенія Вікторівна	
ЗАХОДИ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АТ «АЛЬФА-БАНК»	57
Варналій Захарій Степанович	
АКТУАЛІТЕТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ	60
Варцаба Віра Іванівна, Заславська Ольга Ігорівна	
МЕХАНІЗМИ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МВФ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ	63
Онищенко Світлана Володимирівна	
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ	65
Юрків Надія Ярославівна, Вовчак Ольга Дмитрівна	
КОНТЕКСТУАЛЬНІ ЧИННИКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: СКЛАД ТА ОЦІНКА	68
Глушко Аліна Дмитрівна, Матяш Таїсія Василівна, Токаюк Ліля Олександрівна	
ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ	71
Матковський Андрій Всеволодович, Дерюга Анатолій Володимирович	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЕПІДЕМІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ	73
Маслій Олександра Анатоліївна, Максименко Андрій Петрович	
ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ	75
Білько Станіслав Сергійович, Шклярук Андрій Вікторович	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19	77
Мехед Андрій Миколайович	
ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА	80
Дахно Олена Миколаївна	
СТАНОВЛЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	82

<i>Дідусенко Карина Володимирівна, Касич Катерина Вячеславівна, Котелевець Марина Миколаївна</i>	
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КОМЕРЦІЙНУ ТАЄМНИЦЮ	84
<i>Іванюк Б. М.</i>	
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	86
<i>Забураєва Ольга Юріївна</i>	
ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА АГРАРНОЇ СФЕРИ	89
<i>Каленіченко Євгеній Сергійович</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ	91
<i>Колєсник Едуард Володимирович, Бублій Євген Сергійович</i>	
ПРОБЛЕМА ВПЛИВУ ІННОВАЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	93
<i>Корнієнко Дар'я Сергіївна, Нерода Софія Максимівна, Лоза Альона Володимирівна</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ В «БІРЮЗОВІЙ» ОРГАНІЗАЦІЇ	95
<i>Котелевець Марина Миколаївна, Каленіченко Євгеній Сергійович</i>	
ОСОБЛИВОСТІ «БІРЮЗОВИХ» ОРГАНІЗАЦІЙ БІЗНЕСУ ТА ЇХ МАЙБУТНЄ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ	97
<i>Лихоліт Руслана Миколаївна</i>	
СПОСОБИ І ФОРМИ ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ	99
<i>Мазур Ірина Вікторівна</i>	
СТРАТЕГІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ДЕСТРУКТИВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЕГОЇЗМУ	102
<i>Нерода Софія Максимівна, Корнієнко Дар'я Сергіївна, Лоза Альона Володимирівна</i>	
ВАЖЛИВІСТЬ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВИКРАДЕННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ	104
<i>Ріпич Андріанна Владиславівна</i>	
СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ	106
<i>Рудько Владислав Олексійович</i>	
ЗАГРОЗИ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ	109
<i>Спірідонова Ірина Сергіївна</i>	
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ	111
<i>Становська Таміла Василівна</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ «НОУ-ХАУ», ЯК СКЛАДОВОЇ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ	114

СЕКЦІЯ 3. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ГРОШОВО-КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Єгоричева Світлана Борисівна СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗДІЙСНЕННЯ КОЛЕКТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ВІТЧИЗНЯНОМУ ГРОШОВО-КРЕДИТНОМУ РИНКУ	117
Жердецька Лілія Вікторівна РОЗВИТОК КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД СИСТЕМНОГО РИЗИКУ	120
Огородник Віра Володимирівна, Мороз Єгор Васильович ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКІВ З ДЕРЖАВНОЮ УЧАСТЮ В УКРАЇНІ	123
Хуторна Мирослава Еміліївна ЦІНІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ БІЗНЕС- СТРАТЕГІЇ БАНКУ	126
Волкова Валерія Валеріївна, Нікологло Наталія Віталіївна ОРГАНІЗАЦІЙНА МОДЕЛЬ ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬОЇ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ «ЗА МИТЬ», ПРИ РОБОТІ З ПЛАСТИКОВИМИ КАРТКАМИ (НА ПРИКЛАДІ АТ «УКРСИББАНК»)	129
Волкова Валерія Валеріївна, Руда Христина Ігорівна НАДІЙНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ	131
Запорожець Світлана Володимирівна НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛІНГУ В БАНКУ	134
Теляк Оксана Александровна МИРОВЫЕ РЕЗЕРВНЫЕ ВАЛЮТЫ И ВОПРОСЫ ДОЛЛАРИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ	137
Щербаков Володимир Костянтинович, Некрасов Олександр Васильович ОГЛЯД ОСНОВНИХ АСПЕКТІВ ЗАЛУЧЕННЯ АУДИТОРСЬКИХ ФІРМ ДЛЯ НАДАННЯ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ БАНКІВСЬКИМ УСТАНОВАМ УКРАЇНИ	139
Вовченко Оксана Сергіївна МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ІДЕНТИФІКАЦІЇ СУТТЄВИХ РИЗИКІВ БАНКІВ	142
Акінішина Олена Володимирівна СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ	145
Антонюк Олена Іллівна МАКРОПРУДЕНЦІЙНА ПОЛІТИКА ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ В УМОВАХ «КОРОНАКРИЗИ»	147
Гончаренко Анастасія Сергіївна БАНКІВСЬКА КОНКУРЕНЦІЯ: СУТНІСТЬ ТА СПЕЦИФІКА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	150
Крекотень Вікторія Валеріївна СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ	153
Петканич Марія-Вікторія Михайлівна АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОГО РИНКУ В УКРАЇНІ	156

Таранець Б.В., Вертебний І.В., Дахно О.М. РОЗВИТОК ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОКРАЩЕННЯ	158
Федоренко Наталія Михайлівна ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ АТ «ОЩАДБАНК» НА ОСНОВІ ЕКОНОМІЧНИХ НОРМАТИВІВ	160

СЕКЦІЯ 4. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Maia Chechelashvili, Saba Zedginidze LEAN MANUFACTURING AS A MECHANISM TO REDUCE PRODUCTIVITY COSTS	164
Luksshevich Anna, Viktoria Nesterovich INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF THE REPUBLIC OF BELARUS	166
Гудзь Тетяна Павлівна ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН ПРОМИСЛОВOSTІ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ	168
Лукашевич Анна Вячеславовна, Коваленко Анастасія Федоровна ПОВЫШЕНИЕ УРОВНЯ МЕХАНИЗАЦИИ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ПРОЦЕССОВ	171
Тетеринец Татьяна Анатольевна ФОРМИРОВАНИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В АГРОПРОМЫШЛЕННОМ КОМПЛЕКСЕ	173
Свистун Людмила Анатоліївна, Литвиненко Ірина Сергіївна ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	175
Шаповал Людмила Петрівна АДАПТАЦІЯ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	178
Виговська Олена Анатоліївна МІЖНАРОДНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ	182
Бабюр Назміє Ебру Асланівна, Сафронова Софія Юріївна СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ	184
Бут Марія Михайлівна РОЗВИТОК «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ	186
Ващенко Ірина Олександрівна УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	187
Ващенко Олена Максимівна, Долга Анна Іванівна МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИБІРКОВОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	189
Мамалига Назарій Володимирович ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЮ ПРОДУКЦІЄЮ	192
Сіора Руслана Валентинівна СТАТИСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА	194

Холодняк Анастасія Олександрівна НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ НА ПІДПРИЄМСТВ	195
Черниш Назарій Васильович, Лактіонова Олександра Анатоліївна ОЦІНКА ВПЛИВУ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ	198
Шустваль Дарина Олександрівна НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА	201
Штанько Р.В., Федоренко Р.В. ПАНДЕМІЯ COVID-19 ЯК ЧИННИК БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	204
Юрченко О.С. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА	206

СЕКЦІЯ 5. ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Верига Юстина Андріївна, Коба Олена Вікторівна, Нургалієва Роза Нургажаєвна ЗНАЧЕННЯ БАЛАНСУ ПІДПРИЄМСТВА В ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ	209
Дмитренко Алла Василівна, Ковтунов Олександр Васильович РОЛЬ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	211
Верига Юстина Андріївна, Ярова Аліна В'ячеславівна ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ВИТРАТ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ	214
Дмитренко Алла Василівна, Лесик Марина Сергіївна, Сіренко Аліна Олегівна ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	217
Зюкова Марія Михайлівна, Вороніна Вікторія Леонідівна, Мороз Ірина Миколаївна ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ПОТОЧНИХ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ	219
Фурманчук Оксана Сергіївна, Бурмістрова Ольга Володимирівна МАЛОЦІННІ ТА ШВИДКОЗНОШУВАНІ ПРЕДМЕТИ: ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ТА ОБЛІК РУХУ	221
Фурманчук Оксана Сергіївна, Лук'яненко Анастасія Олександрівна ДОКУМЕНТООБІГ ЯК СКЛАДОВА ОБЛІКОВО- ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	224
Худолій Юлія Сергіївна, Нечухран Катерина Олексіївна, Падусенко Владислава Валеріївна РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ	226
Ізмайло Олена Романівна ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ	229

<i>Кравченко Ірина Максимівна, Ревенко Анна Романівна</i> ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ	231
<i>Кононенко Катерина Олексіївна</i> ОБЛІК ТА РОЗПОДІЛ ВИТРАТ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	234
<i>Міщук Єлизавета Миколаївна, Фурман Юлія Юріївна</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ ВІДНОСИН НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ	236
<i>Падусенко Владислава Валеріївна, Нечухран Катерина Олексіївна</i> ПРОБЛЕМАТИКА ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ	238
<i>Пушкар Андрій Васильович</i> ВПЛИВ ПОМИЛОК У ВИБОРІ ТА ЗАСТОСУВАННІ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ВИЗНАЧЕННЯ БАЗИ ОПОДАТКУВАННЯ У СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА	241
<i>Солод Владислава Сергіївна, Теличко Владислав Олегович</i> ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ З ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА	244
<i>Солод Владислава Сергіївна, Тесля Аліна Миколаївна</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОБЛЕМ ВІДШКОДУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ	247
<i>Токаюк Ліля Олександрівна, Матяш Таїсія Василівна</i> ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	250
<i>Ващенко Олена Максимівна, Долга Анна Ігорівна</i> ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	253
<i>Власенко Валерія Анатоліївна, Храмова Аріна Андріївна</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК	254
<i>Іващенко Юлія Андріївна, Андрієць Тетяна Романівна</i> БУХГАЛТЕРСЬКИЙ БАЛАНС: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН	255
<i>Колеснік Анна Миколаївна, Городецька Катерина Василівна</i> ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВІ	256
<i>Кошляк Дар'я Ігорівна, Калініченко Аліна Сергіївна</i> ПРОБЛЕМИ ОБЛІКОВОЇ ОЦІНКИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА	258

СЕКЦІЯ 1. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

UDK 330.341-021.387[616.036.21:578.834](477)

Onyshchenko Volodymyr

DSc (Economics), Professor

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

Sivitska Svitlana

PhD. (Economics)

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

Cherviak Anna

Postgraduate of Finance, Banking Business and Taxation Department

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

THE COVID-19 PANDEMIC'S INFLUENCE ON THE UKRAINIAN ECONOMIC STABILITY

The pandemic of acute respiratory illness COVID-19 has become a factor that has forced the whole world to rethink its existence, revise its development forecasts, short-term economic and social policies.

Ukraine's economy has been significantly affected by restrictive measures imposed on the territory in connection with the announcement of all-Ukrainian quarantine. It applies to the following quarantine restrictions [1]:

- closing of shops and restaurants;
- suspension of international and national flights and transport connections;
- suspension of discos, nightclubs, catering establishments;
- reducing demand for exports of goods and services;
- lack of possibility to import goods;
- reduction of money transfers;
- reduction of investments in all sectors of the economy.

All these restrictions have led to negative forecasts of GDP, which is clear from forecasts of the International Monetary Fund [2], the World Bank [3] and the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine [4] (Fig. 1). The gross domestic product indicator is used worldwide to determine the rate of economic growth and development of the country.

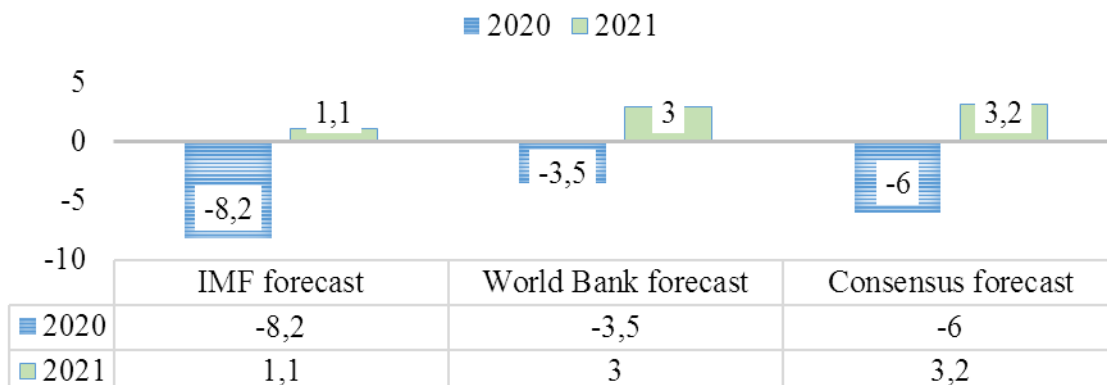

Fig.1. Forecast GDP level taking into account the COVID-19's impact

It is difficult to predict and assess the consequences, considering uncertainty over the duration of the COVID-19 pandemic. That is why Ukraine must formulate its own anti-crisis

policy, which will protect its interests and determine the main stages in restoring economic stability.

According to the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine periodical «Consensus-forecast «Ukraine in 2020-2021: the consequences of the pandemic» [4], consensus-forecast survey's experts provided their own assessment of the world economy and formed a scale of major threats to economic recovery in Ukraine (Fig. 2).

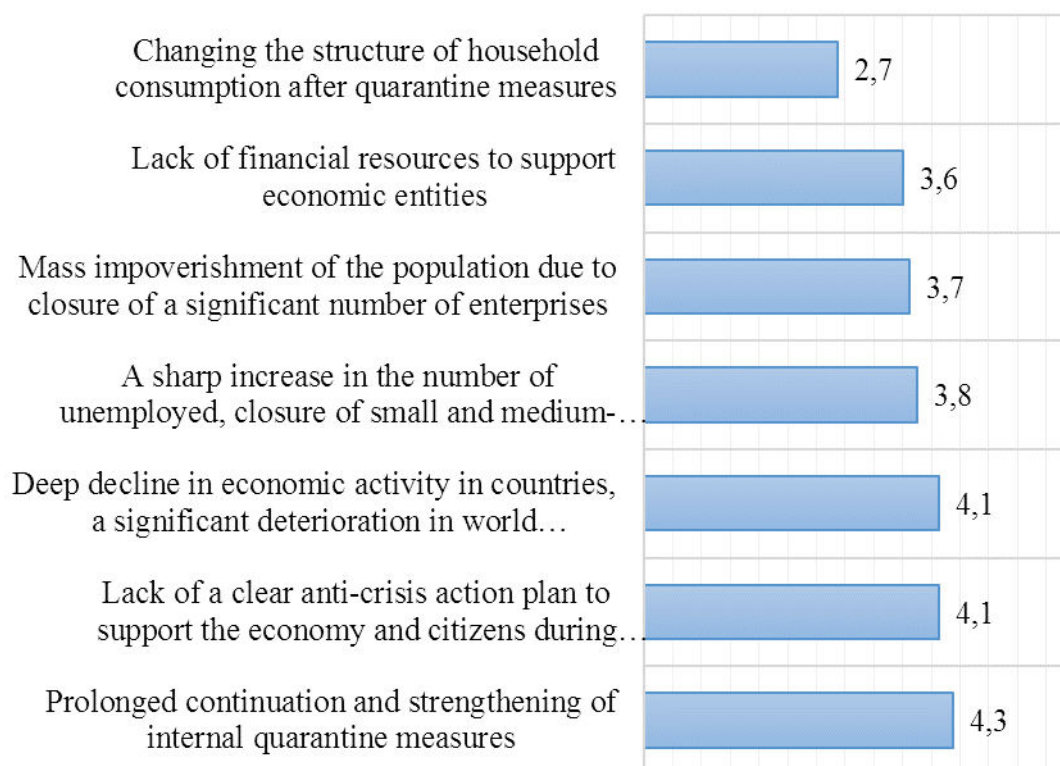

Fig.2. The biggest threats to economic recovery in Ukraine

* compiled on the basis of [4]

Most experts believe that people's behavior and demand structure will change after the end of pandemic, but not significantly. However, processes of digitalization, robotics and using concept of «remote workplace» will accelerate. According to experts, crisis may open a «window of opportunity» to change the Ukrainian economy in transferring to a new quality direction [4].

World experience displays that all crises are over. However, it is necessary to prepare for negative consequences of the crisis in order to reduce their impact on business and living standards, as well as for the new challenges that will arise in post-crisis period.

To minimize the negative socio-economic consequences of a pandemic, it is necessary to forecast trends and perform calculated work to obtain data that will be the basis for sound management decisions in a limited resource. The basis for overcoming crisis – rapid tactical decisions.

Literature

1. Cabinet of Ministers of Ukraine, Electronic resource - Access mode: <https://covid19.gov.ua/karantynni-zakhody>.
2. International Monetary Fund, Electronic resource - Access mode: <https://www.imf.org/external/russian/index.htm>

3. World Bank, Electronic resource - Access mode: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>

4. Periodical of the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine, Consensus Forecast "Ukraine in 2020-2021: the consequences of the pandemic" - 2020, Kyiv, №51, p. - 31.

УДК 336.761 (477)

Девадзе Анзор Хемидович,

*кандидат економічних наук, професор, керівник департаменту туризму,
академік академії наук бізнесу Грузії*

Батумський державний університет імені Шота Руставелі (м. Батумі, Грузія)

Скриль Віталія Вячеславівна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЗАГАЛЬНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Фондовий ринок в Україні на сьогодні представлений 6 фондовими біржами, що поступово розвиваються та мають тенденцію до збільшення обсягів біржових контрактів за останній час. У світі не так багато країн, яким притаманна така кількість фондових бірж. Проте кількість аж ніяк не впливає на якість послуг, навпаки, призводить до децентралізації попиту та пропозиції на цінні папери, провокує процес маніпулювання цінами на ринку, призводить до встановлення різних правил укладення та виконання біржових договорів [1]. В Україні мережа фондових бірж як система не існує, біржова структура характеризується високою фрагментарністю. Згідно з даними НКЦПФР, за підсумками січня-грудня 2019 року спостерігалася консолідація торгівлі цінними паперами на двох фондових біржах «Перспектива» та «ПФТС», що становило 98,7% вартості біржових контрактів (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Обсяг біржових контрактів на організаторах торгівлі з розподілом за видом
фінансового інструменту протягом січня-грудня 2019 року, млн. грн.

Організа- тор торгівлі	Акції	Акції інозе- м- ного еміте- н-та	Обліга- ції підпр- иємств	Держав- ні облігації України	Обліга- ції внутрі- шніх місцев- их позик	Обліга- ції інозе- м-ної держави	Інвести- ційні сертифі- кати	Дери- вати- ви	Усього
ПФТС	254,13	22,31	5509,54	108590,73	5,41	44,16	331,65	0,00	114757,94
Перспек- тива	0,86	0,00	554,50	185602,69	0,00	0,00	0,01	205,18	186363,23
УБ	82,81	3,37	2697,81	1056,04	0,00	0,00	0,14	0,00	3840,18
УМВБ	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4,36	4,36
Індекс	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
УФБ	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Усього	337,80	25,68	8761,87	295249,47	5,41	44,16	331,81	209,54	304965,73

Серед фінансових інструментів за обсягами торгів на біржовому ринку провідну позицію займали державні облігації України (92 %).

За результатами торгів на організованому ринку протягом січня-серпня 2019 року обсяг біржових контрактів з цінними паперами склав 205,75 млрд. грн. Протягом січня-серпня 2019 року порівняно з даними аналогічного періоду 2018 року обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі збільшився на 17,63% (січень-серпень 2018 року – 175 млрд. грн.) [2].

Незважаючи на різницю у стані українського біржового ринку у порівнянні із іншими біржами світу, все ж таки існують позитивні тенденції його подальшого розвитку та ряд проблем, без вирішення яких неможливе успішне виконання фондовим ринком покладених на нього функцій: залучення інвестицій та розподілу капіталу.

Після огляду сучасних тенденцій функціонування фондового ринку України ми виділили найактуальніші проблеми його розвитку: законодавча неврегульованість корпоративного управління; проблема організації фондового ринку; недосконалість депозитарно-клірингової інфраструктури; несвоєчасність, необґрунтованість та часто недостовірність інформації про діяльність учасників фондового ринку України.

Ці проблеми заважають подальшому розвитку фондового ринку України, стримують розвиток економіки, приплив інвестицій, а також істотно обмежують можливості професійних учасників.

Отже напрямами модернізації біржового фондового ринку на сьогодні може бути:

- укрупнення та консолідація в першу чергу, існуючих фондових бірж, що сприятиме формуванню стандартних критеріїв лістингу та формування справедливих ринкових цін за будь-якими фінансовими інструментами;

- зростання ліквідності і прозорості фондового ринку за допомогою збільшення пропозиції фінансових інструментів шляхом запровадження нових боргових інструментів, перш за все біржових та інфраструктурних облігацій, інноваційних структурованих продуктів, продуктів фінансового інжинірингу, зокрема, біржових валютних деривативів та ф'ючерсного контракту на ціну золота;

- активне вдосконалення технологій торгівлі, розвиток Інтернет-технологій, впровадження нових торгових систем та платформ;

- подальше вдосконалення інфраструктури ринку та забезпечення її надійного та ефективного функціонування;

- створення відповідної законодавчої бази з метою забезпечення організаційно-правових засад формування та функціонування фондового ринку;

- вдосконалення державного регулювання та нагляду на фондовому ринку, захист прав інвесторів, забезпечення на державному рівні низки заходів спрямованих на збільшення показника free-float акцій українських компаній;

- створення ринку залучення капіталу для мало- та середньокапіталізованих емітентів (біржового IPO та міні- IPO).

Література

1. Яцюк Г. В. Модернізація торгівельної інфраструктури ринку цінних паперів / Г. В. Яцюк // Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку: зб. тез Всеукр. наук.- практ. конф. – К. : Криниця, 2013 – с. 170 – 172.

2. Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України протягом січня-серпня 2019 року [Електронний ресурс] // Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ssmc.gov.ua/fund/analytics>.

*Zavadska Diana Volodymyrivna,
Doctor of Economics, Associate Professor
Odessa National Economic University*

MODERN MECHANISMS FOR FINANCING INNOVATIVE ACTIVITY

In the conditions of transition to the innovative model of economy the object of financing becomes not scientific and technical, but innovative activity. In this regard, the sources, the procedure for financing innovative projects, and the structure of the required financial resources in each case change significantly.

Financial support of any project cannot be provided without a financial mechanism. Financial mechanism affects the development of all levels of the economy [1] on each of which the appropriate forms, methods and tools are used. On their basis the management in each business unit is provided; therefore, in our opinion, the choice of financial resources, the procedure for their involvement directly related to the financial mechanism of their use. The choice of source for financial resources is determined by a significant number of factors, the action of which promotes the use of one source and prevents the involvement of another. There are three main forms: state financing, lending and self-financing.

It should be noted that Ukraine has formed the basis of state support for innovation processes in science and technology [2], but the modern domestic investment market is characterized by lack of financial resources and a relatively small number of methods for financing innovation. In the conditions of crisis phenomena in the economy of Ukraine there is a possibility of reduction of the volume of direct state support for the innovation process or complication of the procedure of obtaining support. In this regard, the issue of finding the optimal schemes of interaction of entities to finance innovation [3, p. 13] acquires special relevance, which allow, on the one hand, to implement priority programs of innovative economic development, and on the other hand, to intensify financial and investment activities by reducing the riskiness of investments. One of the key subjects of this interaction are banks, as they play a crucial role in the accumulation of funds, have a developed infrastructure, qualified personnel, have access to unique economic information [4].

The modern mechanism for financing state targeted programs and innovative projects is formed and functions in the financial market on the basis of accumulation and distribution of monetary resources in various economic entities (state, regional structures, banks, development institutions, business sector, etc.). The success of innovative projects is determined by the transparency of budget spending; increasing the efficiency of financial resources and the interest of entities in achieving the objectives. In our opinion, the basis for financing innovative activity should be the consolidation of budget and lending funds of banks, as the lending form of providing resources is most consistent with the nature of market relations and can be used at all stages of financing innovation projects (Fig. 1).

According to Fig.1, the basis of the private financing mechanism is decentralized allocations (non-state sources of financial resources, in particular banks), which are used to finance innovative projects.

The mechanism of state-private financing (partner (mixed) financing of innovations) is aimed at the implementation of joint innovation investment programs by financing large capital-intensive innovation projects of state importance and the current innovation activities of innovative enterprises. Partner financing of innovations involves the use of a set of state and private sources of financial resources.

The main participants in the mechanism of state-private financing are the following institutions: development banks, international financial organizations, banks, leasing companies, export credit agencies, institutional investors, and enterprises.

We will note that the innovative orientation of the mechanism of state-private financing consists in a possibility of distribution of risk between participants. That is why banks, as participants in the mechanisms of financing innovation, use different models of lending resources, determining the probability of getting profit at a certain level of risk in accordance with the stage of the life cycle of the enterprise or the implementation of an innovation project.

The choice of the model of financing of innovative activity by banks, proceeding from available financial resources, is based on the principle of minimization of expenses at formation of lending resources. The key criterion of this financing model is the price of borrowed funds; the basis of the algorithm for determining the price is defining the weighted average cost of borrowed funds. The calculation of adjustment factors allows the bank to adjust the total amount of borrowed funds by the amount of required contributions to the reserve requirement fund and payments to the deposit guarantee fund, as well as to calculate the amount of funds directed to the formation of liquid assets in correspondent accounts and cash.

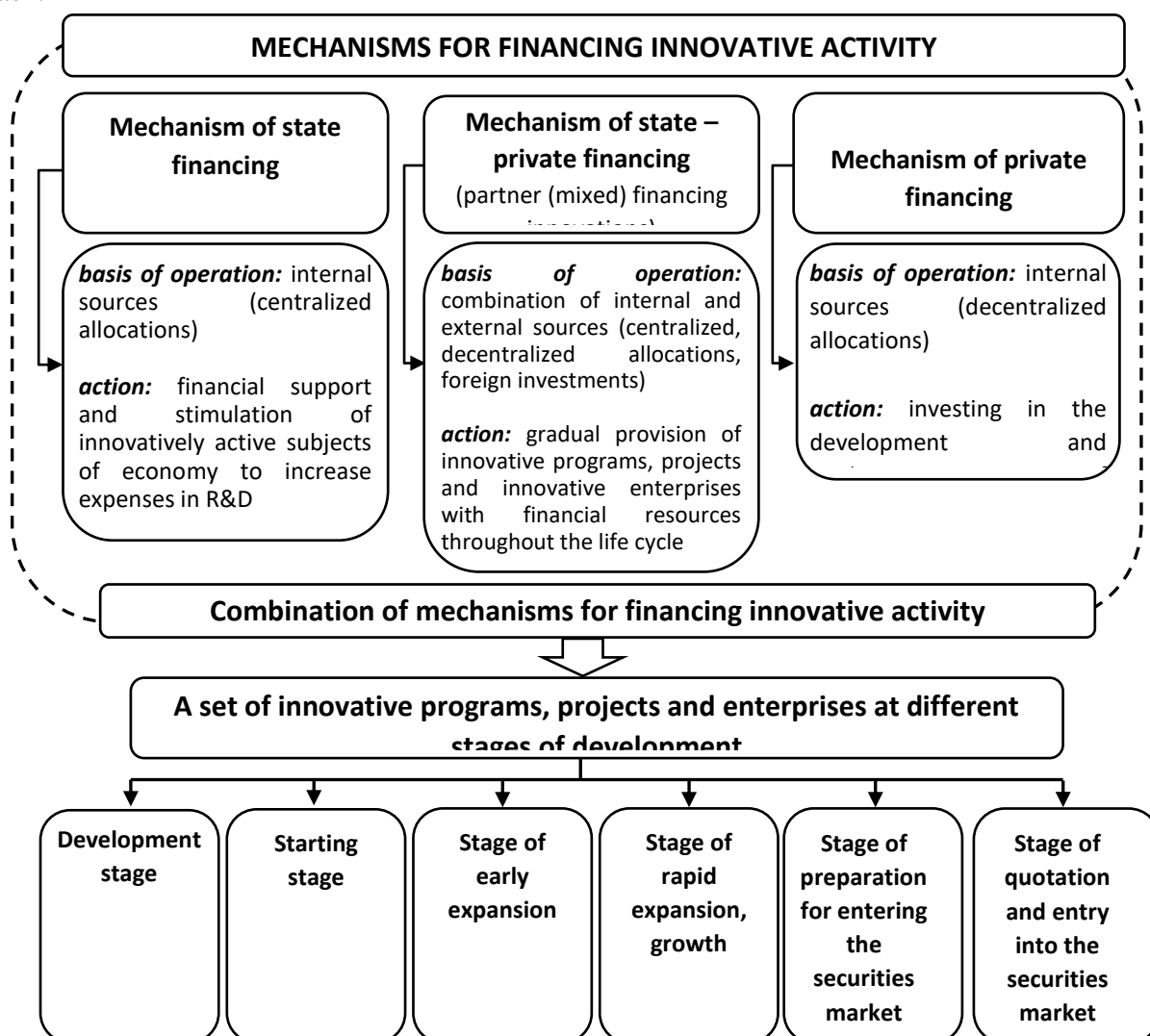

Fig. 1. Mechanisms for financing innovative activity in the modern economy
Source: own design.

The model of lending resources formation on the basis of interaction with development institutions is, in our opinion, a promising direction to increase the volume and reduce the cost of financial resources of banks. Financial and non-financial development institutions provide a special regime for financing innovative projects (partial interest rate subsidies, guarantees, refinancing, etc.), which cannot be implemented by the banking system alone due to low profitability and high associated risks, but are important for innovative development of Ukraine's economy.

To the above mentioned we add that the relevance of determining the financial mechanisms to support innovative activity is associated with the formation of a system of financing innovative economic development, due to the importance of innovation processes in economic and social development of the country, as well as the need to create effective forms of financial relations that mediate each stage of innovation activity.

Real assessment of the necessary financial resources requires the accumulation of large amounts of information about all possible costs at different stages of the innovation project [5, p. 82]. Each stage of the innovation project is characterized by a different amount of cash flow, i.e. the cost of creating and implementing innovation and income from the innovation project, which leads to different approaches to financing (models of financial resources) of individual stages of the innovation process, as mentioned above in commercial banks. The use of the mechanism of stage-by-stage financing allows to reduce the level of risk on the basis of division of expenses of various stages of innovations development, and also gives the chance to differentiate sources of financial resources.

In conclusion, it should be noted that based on the fact that the different stages of the innovation process inherent in different financing instruments, it is necessary to provide the principles of the use of financing mechanisms for innovative activity (hierarchy and integrity, consistency and participation; phasing, completeness and priority orientation; commitment and effectiveness; efficiency) with the possibility of combining sources of state financing and private investment in accordance with the promotion of innovative activity from one stage to another.

Література

1. Ковалюк О. Фінансовий механізм як економічна категорія. Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Економічні науки. 2001. № 4. С. 35.
2. Про інноваційну діяльність: Закон України від 05.12.2012 № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення: 10.09.2017).
3. Зимовець В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку економіки. Економіка України. 2003. №11. С.12-14.
4. Васильєва Т. А. Банківське фінансування інноваційної діяльності: монографія. Суми: Ділові перспективи, 2006. 60 с.
5. Завадська Д. В. Банки у фінансуванні інноваційного розвитку економіки: дис. ... докт. екон. наук : 08.00.08. Одеса, 2019. 629 с.

УПРАВЛІННЯ ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ФАКТОРИНГУ В УКРАЇНІ

За сучасних умов господарювання перед вітчизняними підприємствами виникає проблема, що пов'язана з неефективним управлінням дебіторською заборгованістю. У такому випадку факторинг як сучасний інструмент розрахунково-платіжних відносин дозволяє перетворити дебіторську заборгованість у гроші, які відразу можна використовувати у виробничій діяльності. В Україні факторинг вже набув актуальності, зокрема факторингові операції використовуються в розрахунково-платіжних відносинах між покупцями і постачальниками. До переваг сучасного факторингу можна віднести те, що він являє собою комплекс послуг, в який входять:

- по-перше, інформаційне обслуговування клієнта у вигляді рекомендацій щодо співпраці клієнта зі своїми дебіторами (вказує на сумнівні моменти дебітора);
- по-друге, юридичний супровід факторингових операцій, що пов'язаний із роботою клієнта з його дебіторами;
- по-третє, управління дебіторською заборгованістю клієнта, зокрема адміністрування, що передбачає роботу з повернення заборгованості від дебітора.

Головною перевагою факторингу перед кредитом є беззаставне фінансування під забезпечення прав вимоги грошових коштів (товарні накладні, за якими виникають права вимоги грошових коштів). При цьому банк бере на себе можливі ризики, пов'язані з несплатою (або несвоечасною оплатою) покупцями поставок, різкою зміною ринкової вартості ресурсів чи обмінного курсу в період відстрочення платежу з поставки [1]. Так, у Законі України «Про банки і банківську діяльність» поняття «факторинг» трактується як придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів [2; 3].

У Цивільному і Господарському кодексах України наведено визначення договору факторингу [4; 5]:

- за договором факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату (у будь-який передбачений договором спосіб), а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника). Предметом договору факторингу може бути право грошової вимоги, строк платежу за якою настав (наявна вимога), а також право вимоги, яке виникне в майбутньому (майбутня вимога). Майбутня вимога вважається переданою фактору з дня виникнення права вимоги до боржника. Якщо передання права грошової вимоги обумовлене певною подією, воно вважається переданим з моменту настання цієї події [4];

- банк має право укласти договір факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги), за яким він передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони за плату, а друга сторона відступає або зобов'язується відступити банку своє право грошової вимоги до третьої особи [5].

Аналіз кількості укладених договорів факторингу фінансовими компаніями України за 2015-2019 рр. наведено в табл. 1, аналіз якої свідчить про те, що у 2019 р. збільшилась: по-перше, кількість фінансових компаній, які мають діючі ліцензії, що дають право надавати послуги з факторингу на 10,9 % або на 52 компанії порівняно з

2018 р. і на 40 % або на 184 компанії порівняно з 2015 р.; по-друге, кількість договорів факторингу дорівнювала 31364 од., що на 10,8 % або на 2340 од. порівняно з цим показником 2018 р. і у 2,2 рази порівняно з 2015 р. При цьому вартість договорів факторингу склала 56469,4 млн. грн., що більше на 11,7 % або на 8364,4 млн. грн. порівняно з минулим 2018 р. і у 3,4 рази порівняно з 2015 р.

Отже, рівень фінансування факторингових операцій збільшується за рахунок: позичкових коштів юридичних осіб (крім банківських кредитів), банківських кредитів і власних коштів.

Таблиця 1

Аналіз кількості укладених договорів факторингу фінансовими компаніями
України за 2015-2019 рр. [6]

Показники	Роки					Відхилення 2019 р. до:			
	2015	2016	2017	2018	2019	2015 р.		2018 р.	
						(+,-)	%	(+,-)	%
Фінансові компанії, які мають діючі ліцензії, що дають право надавати послуги з факторингу, од.	457	545	492	589	641	184	140,3	52	10,9
Кількість укладених договорів факторингу, од.	14267	33511	29048	29024	31364	17097	219,8	2340	10,8
Загальна сума на яку укладено договорів факторингу, млн. грн.	16555,9	16887,6	53062,4	48105	56469,4	39913,5	341,1	8364,4	11,7

Література

1. Дерев'янка С.І. Факторинг в Україні: стан та перспективи розвитку. Міжнародний мультидисциплінарний науковий журнал «ЛОГОС. Мистецтво наукової думки». 2020. №10. С. 34-40.
2. Факторинг в українському законодавстві / Асоціація Укрфактор. URL: http://ukrfactor.com/factoring_Ukraine/ (дата звернення: 09.10.2020).
3. Про банки і банківську діяльність: Законі України від 07.12.2000 р. № 2121-III / Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 5-6. Ст. 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 09.10.2020).
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV / Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. №№ 40-44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 09.10.2020).
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV / Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. №№ 18-22. Ст. 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 09.10.2020).

6. Інформація про стан і розвиток фінансових компаній та лізингодавців. Нацкомфінпослуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-fiansovyykh-kompanii-lizynhodavtsiv-ta-lombardiv-Ukrainy.html> (дата звернення: 09.10.2020).

УДК 330.3:658.713:338.432

*Давиденко Надія Миколаївна,
завідувач кафедри фінансів, доктор економічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

РОЗВИТОК АГРАРНОГО ЛІЗИНГУ В УКРАЇНІ

Для ефективного функціонування аграрного сектору економіки України нагальним питанням є розвиток економічного потенціалу виробництва сільськогосподарської продукції, що орієнтована на забезпечення продовольчої безпеки держави. Це можливе тільки за умови технічного оновлення аграрних підприємств та зміцнення виробничої спроможності всього аграрного сектору. Основна ж проблема ефективного функціонування більшості аграрних підприємств полягає у відсутності достатніх фінансових ресурсів, що не дозволяє їм придбати сучасну сільськогосподарську техніку.

Проблемам розвитку лізингу в аграрному секторі присвячені праці таких вчених, як В.Г. Андрійчук, О.І. Баєва, С.В. Васильчак, О.В. Гудима, А.С. Корсун, П.Т. Саблук, В.М. Хобта. Питання щодо використання лізингу як дієвого інструменту оновлення основних засобів досліджуються такими вченими, як М.О. Бесєдіна, Ю.С. Гринчук, Б.М. Данилишин, В.В. Іванишин, В.В. Казімірський, Р.Капроні, Л.І. Михайлова, О.В. Олійник, В.Я. Плаксієнко, В.І. Топіха, В.Й. Шиян та інших.

Світова практика доводить, що одним із дієвих економічних інструментів, який сприятиме розвитку вітчизняного аграрного сектору і науково-технічного прогресу в цілому, є лізинг, який в умовах обмежених фінансових ресурсів має бути формою матеріально-технічного забезпечення аграрних підприємств. Лізинг як організаційна форма підприємницької діяльності, віддзеркалює реалізацію функції відносин власності, є особливою системою господарювання, синтезом відомих форм фінансування капіталовкладень, джерелом розширеного відтворення основних засобів на інноваційній основі [1]. Показники розвитку ринку лізингових послуг в Україні наведено в табл.1.

Протягом 2016 – 2018 рр. кількість лізингодавців – юридичних осіб скоротилася з 202 од. до 168 од., або на 34 од., або на 16,83%. Обсяг лізингових платежів зменшився з 10735 млн. грн. до 9524 млн. грн., або на 11,28%, а їх обсяг, що припадає на одну компанію, збільшився з 53,14 млн.грн. до 56,69 млн.грн., або на 6,67%. Тобто, попри скорочення кількісних і вартісних показників ринку лізингу, його концентрація зростає. Лізинговий ринок України можна визначити як дворівневий — на першому рівні знаходиться державна корпорація НАК "Укراгролізинг". Лізингові послуги, що надаються зазначеною установою, мають подвійну сутність. З одного боку, вони носять комерційний характер, з іншого — являють собою форму державної підтримки суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки. На другому рівні знаходяться суб'єкти, які акумулюють приватний капітал, — юридичні особи — лізингодавці та фінансові компанії. Протягом 2017— 2019 рр. кількість лізингодавців — юридичних осіб, які внесені до реєстру Нацкомфінпослуг, і мають право надавати послуги фінансового лізингу, скоротилася з 202 до 168 осіб [2].

Таблиця 1

Показники розвитку ринку лізингових послуг в Україні*

Показник	Од.вимі ру	2016	2017	2018	Абс. приріст	Темп приросту, %
Лізингодавці – юридичні особи	осіб	202	183	168	-34	-16,83
Лізингові платежі						
Всього	млн.грн.	10735	6247	9524	-1211	-11,28
на одну компанія	млн.грн. /особа	53,14	34,14	56,69	3,55	6,67

* Складено за даними [3]

В умовах потужного аграрного сектору економіки України призначенням лізингових відносин є підвищення якості аграрної продукції шляхом впровадження екологічно – чистих технологій і поміркованої відмови від хімізації.

Ринок аграрного лізингу в Україні має подвійну природу, оскільки поєднує одночасно фінансово–кредитні і натуральні економічні відносини, пов'язані з відтворенням основних засобів сільськогосподарського призначення. Лізинговий ринок опосередковує послідовні процеси передачі прав власності на об'єкти лізингу від лізингодавця до лізингоодержувача; перерозподіляє додану вартість, створену з використанням об'єктів лізингу; генерує ринкові індикатори цін на лізингові послуги за умов розвинутого конкурентного середовища.

Незважаючи на значне розширення лізингової діяльності в сільському господарстві останніми роками, не всі суб'єкти господарювання у повній мірі охоплені нею, адже переважна кількість договорів фінансового лізингу укладається з юридичними особами (близько 50,0 % у 2019 р.), а решта – з фізичними особами та фізичними особами підприємцями [3].

Для створення більшої доступності лізингу для аграрних підприємств як за рахунок коштів Державного бюджету, так й інших суб'єктів господарювання, О. В. Гудима пропонує повністю скасувати авансові платежі й установити термін розрахунків за лізинговим договором для комбайнів і тракторів – до 8 років, а для інших об'єктів – до 5 років. При цьому постачальницько-збутова націнка від вартості предмета лізингу не повинна перевищувати для комбайнів і тракторів 5 %, а для інших об'єктів – 7 %. Запропоновано упровадити щорічну періодичність платежів, починаючи з кінця другого року, а розмір винагороди – 3 % від невідшкодованої вартості предмета лізингу. Для захисту прав лізингодавця варто запровадити обов'язкове страхування в розмірі 2,5 % вартості предмета лізингу на весь термін дії договору лізингу [4, с. 11].

Література

1. Корсун А.С. Аналіз тенденцій розвитку аграрних підприємств як потенційних лізингоодержувачів. Формування ринкових відносин в Україні. 2017. № 7—8. С. 76—80
2. Підсумки діяльності фінансових компаній та юридичних осіб (лізингодавців) за 9 місяців 2019 року. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/FK/FK_III%20kv_2019.pdf
3. Динаміка лізингу в Україні майже вдвічі перевищує світову. URL: <https://dailyviv.com/news/ekonomika/dynamika-lizynhu-v-ukrayini-maizhe-vdvichiperevyschuie-svitovu-dyrektorka-u-lvovi-82087>

4. Гудима О. В. Організаційно–економічний механізм лізингу сільськогосподарської техніки: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Дніпропетровськ, 2005. 19 с.

УДК 336.7: 336:004

Пантелєєва Наталія Миколаївна,
доктор економічних наук, доцент
Черкаський інститут Університету банківської справи

FINTECH І ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Економіки країн світу, знаходячись під впливом і перебуваючи на етапі трансформаційних перетворень унаслідок прогресивного поширення цифрових технологій, в 2020 р. зазнали безпрецедентного тиску нової загрози – пандемії коронавірусу. До невизначеності впливу на всі складові фінансової безпеки багатоаспектності, суб'єктно-об'єктної, функціональної та технологічної різноманітності поширення процесів цифровізації та впровадження FinTech додалась пандемія як проблема глобального масштабу, що порушила фінансову стабільність і привнесла стурбованість у питаннях, пов'язаних із стійкістю бізнесу та його дохідністю, інвестиціями, заощадженнями і пенсійним забезпеченням, соціальним захистом тощо. Все це зумовлює актуальність і підкреслює доцільність аналізу проявів чинників фінансової безпеки в умовах пандемії будь-якої природи походження, визначенні впливу останньої на FinTech-індустрію та розкритті можливостей FinTech у подоланні її негативних наслідків і забезпеченні фінансової безпеки.

Спираючись на думку О.І. Барановського, будемо вважати, що фінансова безпека – це: 1) важлива складова частина економічної безпеки...; 2) ступінь захищеності важливих фінансових інтересів...; 3) рівень забезпеченості ... фінансовими ресурсами ...; 4) стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, бюджетної, податкової ...систем...; 5) стан фінансових потоків в економіці...; 6) якість фінансових інструментів, послуг і технологій...; 7) цілеспрямований комплекс заходів фінансової, монетарної, валютної, антиінфляційної, податкової... політик... [1, с.258-259]. Комплексність такого підходу підкреслює значущість фінансової безпеки, але, водночас, вказує на широту точок впливу викликів і загроз, які продукує сучасний світ.

Особливості прояву чинників фінансової безпеки в умовах цифрової економіки через аналіз якісних характеристик фінансових інновацій як продукту FinTech-індустрії достатньо повно розкрито в роботі [2]. Якщо продовжити міркування стосовно спроможності фінансових інновацій та пандемії будь-якої природи створювати певні загрози для фінансового сектору, то останні можна певним чином типізувати і виокремити принципи відмінності їх прояву (табл. 1).

Враховуючи поліаспектну природу фінансових інновацій, відмітимо, що в них все ж переважає інноваційний потенціал позитивного перетворення, еволюційного розвитку та трансформації традиційних систем і процесів. Натомість, пандемія як загроза призводить до зростання системних ризиків втрати стабільності фінансових систем і падіння ділової активності на фінансових ринках, створює макроекономічний та фінансовий шоки, які за масштабами та руйнівними ефектами значно перевищують фінансові кризи [3]. Саме тому міжнародні фінансові організації та уряди країн світу пропонують рішення і надають рекомендації щодо оптимізації ризиків фінансової безпеки шляхом здійснення виваженої економічної політики, фінансової допомоги і застосування спеціальних інструментів для мінімізації наслідків глобальної пандемії [4]. Підкреслимо, що все це здійснюється на фоні глибоких процесів трансформаційних

змін в економічних і фінансових системах, пов'язаних з впровадженням широкого спектру цифрових технологій (FinTech). Тому варто проаналізувати, яким чином пандемія вплинула на FinTech-індустрію та який остання має потенціал для подолання її наслідків.

Таблиця 1

FinTech та пандемія як загрози фінансової безпеки

Типологічна ознака загрози	FinTech	Пандемія
за характером дії	– реальні з поліаспектним характером економічних перспектив	– потенційні з принциповим погіршенням економічних перспектив
за природою виникнення	– цілеспрямовано створені	– стихійно виникаючі
за характером ефектів впливу на традиційні системи і процеси	– трансформуючи – системоутворюючі	– руйнівні
за характером наслідків	– такі, що не порушують темпи економічного зростання	– такі, що зумовлюють економічний спад
за джерелом небезпеки	– процесно-орієнтовані	– соціально-орієнтовані
за характером фінансової поведінки	– такі, що підтримують схильність до девіантної фінансової поведінки	– такі, що змінюють модель фінансової поведінки

Джерело: власна розробка автора

Перш за все відмітимо, що глобальна інвестиційна активність у FinTech (злиття та поглинання, залучення приватного і венчурного капіталу) в першому півріччі 2020 р. декілька знизилась порівняно з аналогічними періодами попередніх років. Зокрема, в другому кварталі 2020 р. кількість інвестиційних угод значно скоротилась, а обсяг інвестицій в FinTech-стартапи склав 11,7 млрд дол. США проти 15, 44, 14,8 млрд дол. США у 2017, 2018, 2019 роках відповідно. Історичний максимум у розмірі 85,9 млрд дол. США було зафіксовано в третьому кварталі 2019 р.. Обмеженість доступу до фінансування загрозлива також для FinTech-компаній, зокрема таких, які спеціалізуються на наданні споживчих кредитів і кредитуванні МСП, внаслідок зростання ризиків їх неповернення. По-друге, в цілому поглибилось розуміння важливості інвестицій в FinTech з боку компаній, які знаходяться на етапі зростання або бачать в цих технологіях його нове джерело [5]. По-третє, спостерігається підтримка еволюції FinTech на урядовому рівні в багатьох країнах світу. Зокрема, Великобританія та Австралія визначили бюджетне фінансування для дослідження проблеми кризи COVID-19 і наслідків її впливу. ЄС проголосив про прийняття законопроекту про європейські ринки криптоактивів (MiCA) для врегулювання правил роботи з цифровими активами для подальшого поглиблення цифрової трансформації, зниження волатильності і потенційних ризиків, розробки нових фінансових продуктів і відкриття нових каналів фінансування, що в цілому сприятиме створенню цифрового та інноваційного єдиного фінансового ринку для відновлення економіки Європи [6]. Гонконг і Сінгапур, в свою чергу, представили програми ліцензування бірж і платформ цифрових активів. Регулятори банківських систем багатьох країн світу, визнаючи криптовалюту як радикальну фінансову інновацію і загрозу фінансовій безпеці, незважаючи на невизначеність, під час пандемії не відмовились і здійснюють розробку власних цифрових валют (CBDC), а MasterCard вже пропонує цифрову платформу для їх тестування. По-четверте, FinTech-компанії

тимчасово відчують скорочення активності завантаження інноваційних FinTech-рішень, що знижує дохідності від транзакцій та ринкову вартість багатьох з них, вимагає, відповідно, оптимізації витрат та ефективного управління для попередження можливості втрати фінансової стійкості. По-п'яте, значно зросли кібер-ризики при використанні FinTech-сервіси, що вимагає змін в архітектурі і моделях безпеки, в тому числі фінансової.

Все означене визначило головні тренди розвитку FinTech-індустрії в першому півріччі 2020 р. в умовах пандемії, а саме: консолідацію FinTech-ринку; експансію FinTech-компаній і зростання стратегічних альянсів; прийняття нових підходів у нормативно-правовій базі і регулюванні на міжнародному і національному рівнях. Крім того, пандемія зумовила формування нового напрямку COVID-Tech або MedTech, що поєднує проекти, спрямовані на боротьбу з пандемією, на основі технологій штучного інтелекту, віддаленої ідентифікації та біометрії, платформ і аналітики даних щодо побудови прогностичних моделей з високим ступенем точності передбачення, моделювання спалахів, діагностики, скринінгу, пошуку, інформаційної підтримки, спеціалізованого smart-обладнання та роботів. До розробок в цьому напрямі долучились банківські установи, які вже напрацьовали певний FinTech-досвід, що може бути адаптований.

Отже, пандемія і соціальне дистанціювання підтвердили необхідність підвищення рівня використання цифрових технологій для підтримки трудової зайнятості та безперервності освіти, збереження активності суспільної взаємодії через нові соціальні платформи, підвищення інклюзії фінансових послуг і задоволення інтересів суспільства тощо. Все це можливо за умови створення стратегічних альянсів і тісної співпраці між традиційними фінансовими посередниками і FinTech-компаніями, дієвість яких буде спрямована на прискорення підвищення рівня цифровізації на фоні зростаючого попиту з акцентом на соціальну орієнтованість і відповідальність. Подальший еволюційний розвиток FinTech-індустрії та її участь у забезпеченні фінансової безпеки будуть залежить від: 1) модернізації правової бази для створення сприятливого правового ландшафту; 2) адаптації нормативно-правової бази і практики нагляду до завдань соціально-економічного розвитку і забезпечення стабільності фінансової системи; 3) посилення колективного нагляду за міжнародною валютно-фінансовою системою. FinTech-перспективи і прийняття нових FinTech-рішень для розширення доступу і покращення якості фінансових послуг, підсилення конкуренції і дезінтермедіації та, водночас, цифрової коллаборації в рамках формування відкритих і конкурентних фінансових ринків сприятимуть підвищенню рівня забезпечення фінансової безпеки в цілому.

Література

1. Барановський О.І. Філософія безпеки : монографія: у 2 т. Київ : УБС НБУ, 2014. Т. 1: Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. – 2014. – 831 с.
2. Пантелєєва Н.М. Фінансова безпека в умовах цифрової економіки: очікування і реальність / Н. Пантелєєва // Міжнародний науково-практичний журнал «Фінансовий простір». – 2020. – № 2(38). – С.22-37. DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.2\(38\).2020.209289](https://doi.org/10.18371/fp.2(38).2020.209289)
3. Кризис COVID-19 создает угрозу финансовой стабильности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/ru/News/Articles/2020/04/14/blog-gfsr-covid-19-crisis-poses-threat-to-financial-stability>
4. Ответные меры политики на COVID-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#U>

5. Pulse of Fintech archive 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/09/pulse-of-fintech-h1-20-global.html>

6. EU proposes first set of rules for crypto assets [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.finextra.com/newsarticle/36625/eu-proposes-first-set-of-rules-for-crypto-assets>.

УДК 336.671

Птащенко Ліана Олександрівна,

доктор економічних наук, професор

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

КОРПОРАТИВНА МОДЕЛЬ ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВОГО БІЗНЕСУ ЯК КОНСТРУКТИВНИЙ ВИКЛИК ЕКОНОМІЧНОМУ ЕГОЇЗМУ

Внаслідок карантинних заходів, що вживаються для боротьби з COVID-19, світова економіка й національні економіки більшості країн знаходяться в кризовому стані. Так, скорочення валового внутрішнього продукту США оцінюється в середньому на 3,3% за рік. У країнах з розвинутою туристичною галуззю падіння ВВП прогнозується ще більше. Наприклад, в Греції та на Кіпрі – до 6%, Чорногорії – на 8%, в Литві та Латвії – на 7%. В Україні прогноз падіння ВВП становить 7-8%, а за останніми даними – на 4,5% [1].

Такі тенденції призводять до збільшення економічного егоїзму в суспільстві, гальмують інтеграційні процеси і, як наслідок – призводять до економічних криз підприємств, окремих галузей та національних економік.

Слід зазначити, що в Україні і до пандемії основні проблеми існували через відсутність корпоративної культури та етики, які проявляються саме через егоїстичні цілі бізнесу. Це і високий рівень тіньової економіки – понад 40% від загального обсягу ВВП [2, 3], і асоціальні цінові надбавки на продовольчі товари ритейлерами, агрохолдингами та торговими монополіями [4], і корпоративні «війни» [5], і активний відтік трудових ресурсів [6], а також інші проблеми національної економіки України. Крім перерахованих, загострилася проблема доступу бізнесу до інвестиційних ресурсів. Взаємна недовіра фінансових корпорацій і нефінансового сектора економіки призводить до дефіциту грошових активів як вкладених, так інвестованих. У цьому контексті актуальним є питання формування нової парадигми корпоративних відносин в Україні, заснованої на моделі взаємодії фінансових і промислових корпорацій.

Широкий спектр проблем, формування і розвиток системи корпоративного управління, яка здатна мінімізувати економічний егоїзм в українському суспільстві, є важливим елементом структурного реформування, що спровокувало актуалізацію наукових досліджень в даному напрямку. Виникає питання, перш за все, в досягненні забезпечення балансу інтересів стейкхолдерів, що, в свою чергу, підвищить ефективність діяльності корпорацій, а в підсумку – позитивно вплине на стан національної економіки.

Фінансова корпорація, зокрема банк, і промислове підприємство мають різне бачення досягнення власних економічних інтересів, тому важливо сформувати модель їхньої спільної діяльності, в якій ці інтереси стануть максимально збалансованими.

Аналізуючи наукову думку по вказаних проблемах зазначимо, що представники неокласичної концепції сутності і природи акціонерного капіталу А. Маршалл, П. Самуельсон та Джеймс Мілль розглядають місце держави в регулюванні корпоративного сектора, а також участь інвестиційних фірм і банків в емісії нових акцій на ринку. Видатний вчений XIX в. Торстейн Веблен розглядає суперечності між

виробництвом і бізнесом [7], що виникають у зв'язку з розвитком корпорацій, підкреслюючи, що капіталісти більш зацікавлені різними спекулятивними операціями і частіше далекі від виробничої діяльності. Глибше досліджують сутність інтересів представники соціально-інституціонального напрямку економічної думки. Е. Хансен та С. Кузнець, розглядаючи необхідність змін в розподілі прибутку корпорації, які б поліпшили добробут суспільства і благополуччя середнього класу [8].

Сталий розвиток національної економіки можливий лише шляхом досягнення глобальної мети, яка полягає в добробуті суспільства, де важлива роль належить банкам, що є основними інвесторами розвитку промисловості та інших секторів економіки. Адже банківська система, як важливий елемент фінансового ринку, інвестує кредитні ресурси в більшість сфер господарювання національної економіки.

Однак є, здавалося б, протилежні інтереси, задоволення яких здатне об'єднати банківський і промисловий бізнес. Наприклад, залучення доступних коштів стратегічних та інституційних інвесторів – мрія топ-менеджменту промислової корпорації, в той час як банк не проти здійснити вдалі інвестиційні вкладення в спекулятивні фінансові інструменти. Припустимо, що цими інструментами стануть акції промислової корпорації. Тоді банк, як фінансова корпорація, стає для підприємства стратегічним інвестором, і в цьому випадку зацікавлений в ефективній діяльності промислової корпорації, пропонуючи кредитні кошти за мінімальною ціною і контролюючи ефективність використання залученого капіталу.

Банк як власник, стане зацікавлений в ефективній діяльності підприємства, адже від позитивних результатів буде залежати розмір дивідендних виплат (подібна модель злиття банківського і промислового капіталу в японській моделі корпоративного управління отримала назву «кейрецу» та практично демонструє свою ефективність; також вона характерна для німецької моделі корпоративного управління). Як наслідок, збігаються економічні інтереси банку і підприємства в зниженні ціни за користування кредитом.

Існують досить відомі способи придбання акцій. Найбільш доступний і простий – придбання акцій на фондовій біржі або майданчику. Якщо ж акції промислової корпорації не розміщені для відкритого продажу, придбати їх можна в результаті санації. Однак, в такому випадку, швидше за все, корпорація знаходиться в складному фінансовому стані і навряд чи буде привабливою для фінансової корпорації, егоїстичні інтереси якої носять виключно спекулятивний характер. Тільки в тому випадку, коли економічний інтерес банку має стратегічний характер, а продукт, який виробляє промислова корпорація (або планує виробляти), є перспективним, існує реальна можливість злиття фінансово-промислового капіталу шляхом санації.

У підсумку слід зазначити, що корпоративна модель фінансово-промислового бізнесу може знайти практичне застосування в національній економіці України, якщо сформувати відповідний інститут і правову основу, які будуть сприяти економічному розвитку нових корпоративних утворень. Авторські пропозиції мають практичне значення, оскільки дозволять частково вирішити проблеми інвестування в розвиток промислових корпорацій, мінімізують негативний вплив зростаючого економічного егоїзму на кризові явища в національній економіці України, які загострилися в тривалий період пандемії.

Література

1. Повернення до нормальності: як ЄБРР бачить відновлення європейської економіки // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.eurointegration.com.ua](http://www.eurointegration.com.ua/articles) › articles › 2020/05/14

2. Четверта частина ВВП України знаходиться в «тіні». Дослідження ЕУ. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://finance.liga.net>
3. Рівень тіньової економіки в Україні в 2018 році склав 47% - дослідження. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine>
4. За накручування цін во время карантину штрафы увеличат // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/2020/03/30/42693092/>
5. Корпоративні війни під час карантину: як уникнути маніпуляції партнера <https://www.ilf-ua.com/ru/blog/korporativnye-voyny-vo-vremia-karantina-kak-izbezhat-manipulyatsii-partnera/>
6. Трудова міграція як нова загроза для української економіки // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: lb.ua/economics/2018/08/09
7. T. Veblen (1923) “Absentee Ownership and Business Enterprise in Recent Times”, New York, USA, [Online], available at: https://books.google.com.ua/books/about/Absentee_Ownership.html
8. Kuznets S. (1955), “Economic Growth and income inequality”, The American Economic Review, vol. 45 (1), Pittsburgh, USA.

УДК 336.7

***Гаряга Леся Олегівна,**
кандидат економічних наук, доцент
Університет банківської справи*

ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ

Розвиток сучасних фінансових ринків відбувається під впливом великої кількості чинників, що трансформують умови функціонування, економічні відносини, функції, інституціональну структуру, ризики, регулювання та бізнес-моделі цих ринків [1]. Особливо актуальними чинниками впливу є глобалізація, цифровізація, нестабільність на світових фінансових ринках, пандемія COVID-19, віртуалізація фінансових послуг та інші.

Посилення клієнтоорієнтованості на фінансових ринках та необхідність оперативного задоволення потреб клієнтів у фінансових послугах зумовили трансформацію існуючих та виникнення нових бізнес-моделей. Бізнес-модель – концептуальний інструмент дослідження об’єктів, що відображає логіку ведення бізнесу на фінансовому ринку. Іншими словами, бізнес-модель – це та концептуальна структура, що необхідна для здійснення фінансових послуг та діяльності фінансових компаній та яка пояснює стратегічні напрямки діяльності компанії. Бізнес-модель на фінансових ринках – це характеристика бізнесу у сфері фінансових послуг, що призначена для опису та аналізу усіх складових системи взаємопов’язаних бізнес-процесів. Варто зазначити, що з точки зору оцінки та обліку [2] трактування бізнес-моделі стосується прийнятого в компанії порядку управління фінансовими активами з метою генерування грошових потоків за такими активами.

Зростаюча діджиталізація економіки сприяла виникненню цифрових бізнес-моделей на фінансових ринках, що функціонують разом із традиційними (табл. 1).

У таблиці 1 наведено основні традиційні та цифрові бізнес-моделі діяльності фінансових установ. Згідно класифікації фінансових ринків за різними ознаками фінансові установи використовують поєднання традиційних та цифрових бізнес-моделей. Наприклад, для просування банківських продуктів банки активно використовують Інтернет-банкінг та мобільний банкінг.

Бізнес-моделі сучасних фінансових ринків [3]

Види ринків	Традиційні бізнес-моделі	Цифрові бізнес-моделі
Ринок грошей	Готівковий ринок Ринок короткострокових фінансових інструментів	Ринок цифрових валют Кредитування без посередників
Ринок капіталів	Ринок цінних паперів Ринок середньо- та довгострокових позик	Краудфандинг Інтернет-трейдинг
Ринок позичкових зобов'язань	Банківські та небанківські послуги на ринку позичкових зобов'язань	Ринок цифрових валют Кредитування без посередників
Ринок цінних апарелів	Біржовий та позабіржовий ринок цінних паперів	Краудфандинг Інтернет-трейдинг
Валютний ринок	Біржовий та позабіржовий валютний ринок	Платформи обміну валют Платіжні сервіси
Ринок банківських продуктів	Банки на фінансовому ринку	Інтернет-банкінг Мобільний банкінг
Ринок продуктів небанківських фінансово-кредитних установ	Небанківські фінансові посередники на фінансовому ринку	Платіжні сервіси Іншуртех Фінтех
Фондовий ринок	Біржовий та позабіржовий ринок цінних паперів	Краудфандинг Інтернет-трейдинг

Діджиталізація фінансових відносин та цифрові фінансові технології суттєво впливають на функціонування фінансових ринків. Зокрема, на ринку з'явилися нові суб'єкти, що надають фінансові послуги, які не є фінансовими установами та не регулюються відповідними регуляторами. Такими суб'єктами є фінтех-компанії, що створюють конкурентний тиск для традиційних фінансово-кредитних посередників. Фінтех-компанії потенційно мають певні переваги над традиційними фінансовими посередниками, наприклад, більш зручний формат та вигідніші умови надання послуг, оперативність та пропозиція персоналізованих послуг. Проте очевидні недоліки у діяльності таких компаній – недосконале або відсутнє регулювання діяльності фінтех-компаній, ризик неправомірного використання персональних даних, недоступність отримання фінансових послуг у разі відсутності відповідних гаджетів та Інтернету тощо.

Розвиваючи та удосконалюючи бізнес-моделі фінансові установи повинні сформулювати відповіді на наступні питання:

- яким чином удосконалена бізнес-модель допоможе у просуванні фінансових продуктів та послуг;
- чи враховує нова бізнес-модель вимоги потенційних клієнтів до спектру, якості, оперативності та зручності надання фінансових послуг;
- як нова бізнес-модель допоможе розширити джерела доходів фінансових посередників;
- яким чином за умов удосконалення чи зміни бізнес-моделі фінансова установа планує досягти стратегічних цілей.

Зміна бізнес-моделі організації не є самоціллю. Цей процес повинен супроводжуватися позитивним фінансово-економічним ефектом. У сучасних умовах своєчасна переорієнтація фінансових установ на нові «цифрові» бізнес-моделі з урахуванням трендів діджиталізації дозволить їм розширити асортимент фінансових

продуктів, зокрема надавати фінансові послуги он-лайн, бути більш мобільними, адаптивними та зручними для клієнтів.

Отже, трансформація бізнес-моделей з урахування сучасних цифрових трендів є невід'ємною складовою забезпечення конкурентоспроможності фінансових установ на відповідних ринках. Трансформація традиційних бізнес-моделей на фінансових ринках має відбуватися з урахуванням нових потреб існуючих і потенційних клієнтів та посилення процесів цифровізації, що дозволить здійснювати надання фінансових послуг більш якісно, оперативно та з належним рівнем доходності.

Література

1. Трансформаційні процеси у фінансовому секторі національної економіки: теорія, методологія, моделювання: монографія / авт. кол.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. І. Барановського. – Київ: ДВНЗ «Університет банківської справи», 2017. – 488 с.
2. МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS_9_Ukrainian-compressed.pdf.
3. Гаряга Л.О. Розвиток фінансового ринку в умовах цифровізації економіки [Електронний ресурс] / Л.О. Гаряга // Бізнес Інформ. – 2018. – № 11. – С. 388–393. – Режим доступу: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-11_0-pages-388_393.pdf.

УДК 336.7

Криниця Сергій Олександрович,

кандидат економічних наук, доцент

Черкаський навчально-науковий інститут Університету банківської справи

СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ FINTECH ТА ЇХ ВЗАЄМОДІЇ З ТРАДИЦІЙНИМИ ФІНАНСОВИМИ ПОСЕРЕДНИКАМИ

4та промислова революція зумовлює активізацію трансформаційних процесів не лише у виробництві, науці та техніці, але зачіпає зокрема і сферу фінансового посередництва. І якщо комп'ютеризація (3тя промислова революція) здебільшого привнесла в фінансове посередництво ріст продуктивності праці, зменшення витрат та значну економію часу для транзакцій, залишаючи незмінною існуючу структуру фінансового ринку, цифрові трансформації покликані її докорінно змінити.

Ці трансформації з одного боку завдячують технологічним та суспільним змінам, наприклад, швидкому поширенню інтернету, зокрема високошвидкісному бездротовому (4G та 5G), революційному поширенню смартфонів; швидкій популяризації соціальних мереж; поширенню відкритих інтерфейсів програмування додатків (API); розробці інноваційних продуктів та послуг ІТ-компаніями в тому числі із застосуванням штучного інтелекту та machine learning тощо [1].

Разом ці фактори зумовили виникнення такого поняття як FinTech – технологічних стартапів в сфері фінансових сервісів [2]. Тобто мова йде не тільки про виникнення нових фінансових послуг, але і про появу нових гравців на фінансових ринках, що ще більше посилює конкуренцію у фінансовому посередництві.

З іншого боку в новітніх умовах ці трансформації великою мірою зумовлені сучасними пандемічними викликами. У 2020 році спостерігаються значні зміни трендів розвитку FinTech'ів. Зокрема спостерігається суттєве просування фінансових цифрових технологій серед користувачів похилого віку. Як показували дослідження у допандемічні часи 2/3 користувачів смартфонів у віці старше 50 років не бажали

використовувати свої пристрої для здійснення фінансових операцій, в умовах пандемії лише в квітні 2020 року частка літніх людей, які здійснювали фінансові транзакції онлайн зростає до 77% [3].

Окрім того, як показують дослідження Бостонської консалтингової групи за період карантину FinTech'и стали "фінансовим джерелом життя" для 69% американців [4].

Під час пандемії COVID-19 свою перевагу засвідчили недорогі платформи грошових переказів. У цій сфері такі фінтех-технології, як TransferWise, пропонують значно нижчі витрати на переказ грошей, ніж традиційні постачальники. В епоху Covid-19 ці заощадження особливо важливі для споживачів з фінансовим стресом, включаючи робітників-мігрантів, які надсилають гроші родичам за кордон.

Крім того пандемія значно пожвавила інтернет-торгівлю, а отже і електронні платежі. За дослідженнями IBM пандемія прискорила розвиток електронної комерції приблизно на 5 років [5]. Разом з розвитком електронної комерції стають все більше популярними P2P платформи цифрових платежів.

Загалом зростання інтересу споживачів до FinTech в епоху пандемії, ймовірно, зумовлений кількома факторами. По-перше, через фінансові потрясіння у зв'язку з карантинними заходами та економічною рецесією. По-друге, через активність фінтех-компаній із пропозиціями допомоги, наприклад через зменшення комісійних. Зрештою, велику роль грає елемент безпеки, навіть коли відділення банків та інших фінансових установ відкрилися після карантину, значна частина клієнтів не хоче ризикувати. І як тільки клієнти відчують зручність FinTech, вони можуть ніколи не повернутися до традиційних банківських операцій: опитування BCG показало, що майже чверть респондентів планують менше користуватися банківськими відділеннями або припиняють відвідувати їх [3].

Природно, що симбіоз фінансових послуг з IT-індустрією та виникнення нових фінансових сервісів призводить до різкого зростання кількості гравців на фінансовому ринку. Традиційним фінансовим посередникам як то банки, страхові компанії, інші небанківські фінансові установи складають конкуренцію безпосередньо як потужні IT-компанії (такі як Amazon, Google, Apple, Alibaba, Microsoft, Facebook тощо), виробничі корпорації (наприклад Samsung), торгові мережі (такі як Starbucks чи Walmart), так і невеликі FinTech-стартапи. З їх числа варто виділити так звані необанки, що надають той самий спектр послуг, що і традиційні банки, але працюють повністю он-лайн на нових технологічних платформах, на відміну від застарілої інфраструктури традиційних банків. Як правило, необанки пропонують більш високі процентні ставки, більш низький рівень комісій (або взагалі їх відсутність) і більш високий клас обслуговування і підтримки. Не маючи за собою багажу у вигляді застарілої IT-інфраструктури, нові гравці мають більше можливостей створювати сучасні банківські продукти.

За прогнозами Citigroup під натиском FinTech до 2025 р. банки будуть змушені скоротити до 30% персоналу [6]. То ж, щоб зберегти конкурентоспроможність, банкам потрібно швидко змінюватися. З іншого боку, зростає конкуренція і в середовищі FinTech. Як показують дослідження, роздрібним небанкам, щоби втриматися на плаву, потрібно мати не менше 200 тис. клієнтів [7]. Проте необанки мають вузьке поле для маневру. З одного боку, завдяки більш гнучкій політиці необанки швидше набирають користувацьку базу, але, з іншого боку, це значно збільшує ризик кредитного портфеля. У зв'язку з цим виникає питання, чи дозволить така модель отримувати прибуток в разі значного погіршення якості кредитного портфеля і зростання простроченої заборгованості і невиплат по кредитах?

Часто FinTech'ам заважають складати конкуренцію традиційним фінансовим посередникам регуляторні механізми та правила окремих країн. Так, наприклад, найбільшого поширення набули необанки у Великобританії, де регуляторна політика

держави ліберальніша [8]. Необанки в інших країнах змушені працювати під ліцензіями традиційних банків. Наприклад в Україні популярний “банк без відділень” (як цей FinTech себе позиціонує) Monobank по-суті відповідно до вітчизняного законодавства банком не є і працює під ліцензією традиційного комерційного банку Universal банк, фактично являючи собою лише мобільний додаток та кредитну карту, емітовану Universal банком [9].

Таким чином традиційні банки та фінансові компанії багато в чому контролюють FinTech’и, а ті в свою чергу змушені ділитися часткою доходу і значно залежні від фінансової стійкості традиційних фінансових посередників. Виникнення фінансових проблем традиційних компаній, “під крилом” яких досі комфортно почувалися FinTech’и, можуть стимулювати останні по мірі можливості дистанціюватися і розвиватися самостійно. Прикладом є проблеми блокування британським регулятором (FCA) рахунків всесвітньо популярного FinTech’у Payoneer у червні 2020 року після оголошення початку процедури банкрутства німецької фінансової компанії Wirecard AG, з якою Payoneer був пов’язаний через британську “дочку” Wirecard Card Solution Ltd. [10]. І хоча платоспроможність Wirecard Card Solution Ltd. згодом було відновлено, і компанію викупив Railsbank [11], Payoneer вирішив не покладатися на співпрацю з традиційними фінпосередниками, а розвивати власні сервіси, в тому числі і карткової емісії, отримавши ліцензію від Центрального банку Ірландії [12].

З іншого боку крупні традиційні фінансові посередники як то банки та страхові компанії мають достатній інвестиційний ресурс для придбання цікавих їм FinTech-стартапів.

Однак, незважаючи на наростаючу конкуренцію між традиційними фінансовими посередниками та FinTech’ом, аналітики роблять прогнози щодо поступової кооперації та партнерства. Так агентство Medici прогнозує поступове вироблення банками гібридної стратегії, що буде комбінацією інноваційних програм та поглинань. Це забезпечить дотримання цілої гами потреб та завдань банків - короткострокові прибутки з точки зору рентабельності інвестицій, довгострокові ставки на конкретні технології, інноваційна співпраця з FinTech’ами для апробації фінансових продуктів на ринку, Open banking/app-store model тощо [13].

Отже, цифрові трансформації призводять не тільки до створення якісно нових фінансових послуг, але і до появи нових фінансових посередників, якими виступають як потужні IT-компанії, виробничі корпорації, торгові мережі, зрештою невеликі інноваційні IT-фірми тощо. З одного боку, це створює значні виклики, посилює конкуренцію для традиційних фінансових посередників як то банки чи страхові компанії, змушуючи їх до негайних змін, з іншого боку створює можливості динамічного розвитку фінансових ринків з використанням кооперації інноваційності IT та фінансового ресурсу традиційних фінансових посередників.

Література

1. Pantielieieva N. FinTech, Transformation of Financial Intermediation and Financial Stability / N. Pantielieieva, S. Krynytsia, M. Khutorna, L. Potapenko // IEEE 5th International Scientific-Practical Conference Problems of Infocommunications (October 9-12, 2018, PIC S&T’2018, Kharkiv National University of Radio Electronics, Kharkiv, Ukraine). – pp. 553-560.
2. Infinite Financial Intermediation, Wake Forest Law Review, vol. 50 no. 643 (2015). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2711379

3. Walden S., Foreman D. 5 Fintech Trends Likely To Stick Around After The Pandemic [Електронний ресурс] // Forbes. – Режим доступу: <https://www.forbes.com/advisor/banking/fintech-trends-after-the-pandemic/>
4. John C. Pitts. Survey finds that fintech has been a lifeline during COVID-19; consumers say it's the "new normal" [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://blog.plaid.com/2020-fintech-effect-covid/>
5. COVID-19 pandemic accelerated shift to e-commerce by 5 years, new report says [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://techcrunch.com/2020/08/24/covid-19-pandemic-accelerated-shift-to-e-commerce-by-5-years-new-report-says/>
6. 30% of bank jobs are under threat [Електронний ресурс] // CNN. – Режим доступу: <https://money.cnn.com/2016/04/04/investing/bank-jobs-dying-automation-citigroup/index.html>
7. M. Mihaescu, "Challenger Bank" Challenges - Getting Customers [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mirceam.com/challenger-bank-challenges-getting-customers/>
8. Паперник С. Необанки: закордонна історія та українська перспектива [Електронний ресурс] // Юридична газета online. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/neobanki-zakordonna-istoriya-ta-ukrayinska-perspektiva.html>
9. "Банк без відділень": що треба знати про Monobank [Електронний ресурс] // Економічна правда. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/11/23/631468/>
10. Wirecard: Cardholders' money locked as FCA freezes UK subsidiary [Електронний ресурс] // BBC. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/business-53198409>
11. Railsbank is buying Wirecard Card Solutions, the UK arm of the disgraced fintech [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://techcrunch.com/2020/08/28/railsbank-wirecard/>
12. Payoneer is Now a Card Issuer [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://blog.payoneer.com/news/payoneer-is-now-a-card-issuer/>
13. Banking on FinTech: Positive Outlook for Bank-FinTech Collaboration in 2019 [Електронний ресурс] // Medici. – Режим доступу: <https://gomedici.com/banking-on-fintech-positive-outlook-bank-fintech-collaboration-2019>

УДК 368 : 339.13

Маслій Олександра Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент,
Бачикало Катерина Анатоліївна,
студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Рівень розвитку страхового ринку країни – це індикатор її економічного розвитку, адже саме завдяки страхуванню створюється ефективна система захисту майнових прав та інтересів громадян, формуються передумови збереження соціальної стабільності у суспільстві, а також забезпечення економічної безпеки держави.

Страхування є важливим джерелом акумулювання коштів для подальшого їх інвестування в національну економіку, адже воно значною мірою зменшує витрати бюджету на відшкодування збитків, спричинених внаслідок надзвичайних ситуацій,

катастроф, катаклізмів, різноманітних природних лих, а також захищає бізнес від непередбачуваних ризиків та забезпечує соціальну підтримку громадян [1].

В умовах сьогодення на страховому ринку України функціонує більше 200 страхових компаній, проте його рівень розвитку за обсягами зібраних страхових премій у ВВП країни є занадто низьким в порівнянні з розвиненими країнами світу. Так, на кінець 2019 року кількість страхових компаній становила 233, з яких 23 надавали послуги зі страхування життя (СК «Life») та 210 страхових компаній, що здійснювала види страхування інші, ніж страхування життя (СК «non-Life») [2].

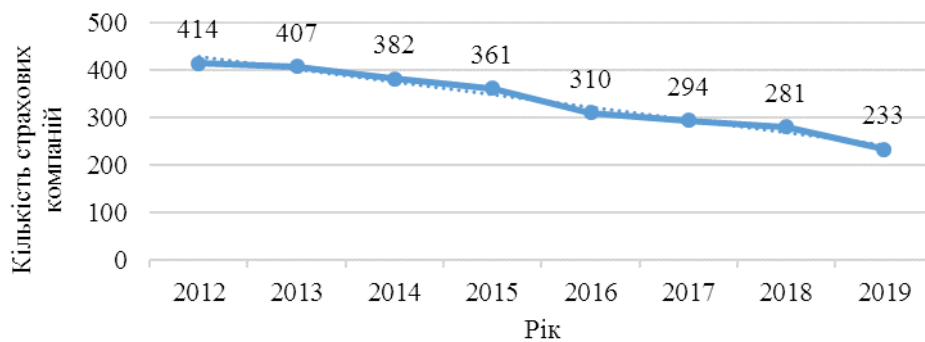

Рис. 1. Динаміка кількості страхових компаній в Україні (2012-2019 рр.)

Тенденція щодо скорочення кількості страхових компаній в Україні вказує на процес консолідації страхової системи й свідчить про поступове вирішення однієї з головних проблем ринку страхування України – наявність на страховому ринку так званого «псевдострахування», коли близько 20 страховиків акумулюють більше 80 % страхових премій.

Разом із цим на ринку страхування України сформувалася велика кількість проблем, які були сформульовані ще в 2004 році генеральним директором «Асоціації страховальників України» Леонідом Хоріним [4], проте в своїй більшості залишаються актуальними до цього часу (рис. 2), вирішення яких має бути перспективним напрямом розвитку фінансового ринку країни в цілому.

Зазначені негативні чинники є де стимуляторами страхування, що відображається в ключових показниках розвитку страхового ринку України, які представлені на рис. 3.

Зростання обсягу зібраних в Україні страхових премій протягом 2016-2019 рр. свідчить про відновлення економічного зростання, проте низький рівень виплат та низька частка компаній зі страхування життя вказує на системність назрілих проблем на ринку страхування України та є наслідком відсутності довіри населення і господарюючих суб'єктів до страхових компаній.

Отже, страховий ринок є драйвером економічного зростання та ключовим елементом системи економічної безпеки держави. Але відсутність досконалої нормативно-правової бази, прозорості страхового ринку для населення, низька прибутковість окремих видів страхування та інші актуальні проблеми, що накопичилися в фінансовому секторі національної економіки, перешкоджають ефективному розвитку страхового ринку України. Усунення цих проблем та мінімізація їх негативного впливу дозволить сформувати розвинений ринок страхових послуг, що в умовах епідемічної небезпеки та зростаючої кількості викликів і загроз може виконувати стабілізуючу роль та стимулювати розвиток фінансового ринку країни, національної економіки та підвищення рівня економічної безпеки держави.

Економічні чинники	– низький платоспроможний попит на страхові послуги; – невеликі обсяги і недосконала структура капіталу страхових компаній; – відсутність надійних інвестиційних інструментів для довгострокового розміщення страхових резервів.
Організаційно-правові чинники	– відсутність цілеспрямованої державної політики у сфері страхування; – недосконалість нормативно-правової бази, що регламентує розвиток страхової галузі; – надмірна кількість законодавчо визначених видів обов’язкового страхування; – недостатній рівень державного регулювання і контролю за страховим ринком.
Функціональні чинники	– низька прибутковість окремих видів страхування; – нижча конкурентоспроможність страхових компаній порівняно з комерційними банками в боротьбі за залучення вільних коштів юридичних і фізичних осіб; – відсутність середньо та довгострокового планування страховими компаніями своєї діяльності; – страхове шахрайство.
Інформаційно-аналітичні чинники	– інформаційна закритість страхового ринку; – відсутність якісної статистичної інформації про стан і проблеми формування страхового ринку; – відсутність у банків даних про несумлінних страхувальників; – неефективна маркетингова діяльність на страховому ринку; – непрозорість даних про структуру власності страхового ринку.

Рис. 2. Актуальні проблеми розвитку страхового ринку України [4]

Рис. 3. Динаміка показників розвитку страхового ринку України (2012-2019 рр.)

Література

1. Клепікова О. А. Дослідження динаміки розвитку страхового ринку України як складової світового ринку страхових послуг / О. А. Клепікова // Вісник Одеського національного університету. Економіка. 2010. Т. 15. Вип. 20. С. 101-111.
2. Підсумки діяльності страхових компаній за 2019 рік. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Режим доступу: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_2019.pdf
3. Onyshchenko S., Maslii O., Maksymenko A. Financial security hazards of Ukraine: identification and systematization. Economics & Regions. 2019. №2 (73). P. 72-80.
4. Пурій Г. М. Страховий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». 2018. Вип.10. Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/60.pdf
5. Onyshchenko S., Maslii O., Ivaniuk B. The Impact of External Threats to the Economic Security of the Business. 7th International Conference on Modeling, Development and Strategic Management of Economic System: Collection of scientific articles. Atlantis Press, Paris, France, 2019. С. 156–160.

УДК 368.1

*Маслій Олександра Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент,
Бєлкіна Марія Олександрівна,
студентка*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ТЕНДЕНЦІЇ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ПАНДЕМІЇ

Національні економіки всіх країн світу на сьогодні функціонують в умовах епідемічної небезпеки, зумовленої принципово новим глобальним викликом – пандемією COVID-19. Введення карантинних обмежень, особливо таких жорстких, як, наприклад, в США, Італії, Франції, Німеччині та Індії, означало «замороження» більшості сфер і застій економіки в цілому. До глобальних наслідків пандемії можна віднести: падіння цін на нафту; різкі зміни курсу валют; банкрутство провідних компаній; ріст державних боргів; скасування будь-якого транспортного сполучення між країнами світу.

На національному рівні дестимулюючий вплив на фінансові ринки, туристичний сектор, порушення ланцюгів постачання товарів і послуг – це далеко не повний перелік загроз в умовах пандемії. Запровадження карантинних обмежень відобразилося на всіх сферах діяльності – суб'єкти підприємництва змушені або скорочувати штати працівників задля збереження платоспроможності, або припиняти свою діяльність. Внаслідок цього за даними Державної служби статистики у березні 2020 року рівень безробіття в Україні зріс на 22% у порівнянні з аналогічним періодом 2019 року [1]. Не минули зміни і страхову сферу. На страховому ринку України протягом 2016-2018 рр. спостерігалася позитивна тенденція за ключовими показниками його розвитку. Проте в зв'язку з пандемією за прогнозами НБУ кількість страхових компаній на українському ринку з наявних 225 може суттєво скоротитися, оскільки не всі компанії в умовах карантину змогли виконати нормативи регулятора й організувати якісну роботу шляхом впровадження якісних онлайн сервісів, що в умовах пандемії є необхідною умовою для повноцінної діяльності. Ті страхові компанії, які гнучко підлаштовуються

під клієнта, для прикладу, надаючи можливість оформити поліс онлайн без візитів у представництва, мають конкурентні переваги на страховому ринку.

Вплив пандемії відобразився на структурі страхового ринку, наприклад, показники його найбільш динамічного докризового сегменту – страхування медичних витрат – суттєво погіршилися через карантинні обмеження та зменшення кількості українців, що виїжджають за кордон, зокрема в туристичних цілях і трудових мігрантів. Також майже зник такий драйвер медичного страхування, як включення додаткового медичного страхування в соціальні пакети, що стрімко розвивалося до 2020 року з метою утримання цінних співробітників великим бізнесом і в першу чергу ліквідовувалося, враховуючи поточні економічні проблеми.

Також зменшилася кількість укладених договорів зі страхування домашнього майна через скорочення потреби в ньому в зв'язку з перебуванням людей переважно вдома, а також зі страхування цивільної авіації внаслідок скорочення авіаперевезень.

Натомість епідемічна небезпека зумовила розвиток таких сегментів, як страхування життя від «смерті з будь-якої причини» та страхування здоров'я «від коронавірусу» через зростання побоювань населення за своє здоров'я в умовах економічної нестабільності, так як покупка поліса коштує відносно недорого, але дозволяє отримувати якісну медичну допомогу, що особливо актуально в поточних умовах.

Незмінним залишилося те, що найбільший попит в умовах сьогодення, як і до початку пандемії, є на обов'язкові види страхування. Наприклад, обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів та оформлення поліса КАСКО у випадку кредиту для купівлі авто.

Якщо аналізувати показники страхування в туристичній галузі, то по туристичних полісах спостерігалось падіння в першому півріччі 2020 року, але, як тільки відновилася можливість подорожувати, до них знову відновився інтерес, але обов'язково з покриттям ризику COVID-19. В цілому в умовах пандемії стала помітною тенденція до спаду показників за страховими продуктами, які були пов'язані з туризмом, та більший попит на страхові продукти обов'язкового страхування.

Разом із цим специфіка впливу пандемії саме на страховий ринок проявляється у стимулюванні окремих його секторів та виникнення нових страхових продуктів. Так, у рамках антикризових заходів що стосуються страхового ринку Постановою Кабміну №480 від 12 червня 2020 року [3] було введено в дію новий продукт «Страхування подорожуючих іноземців по території України на випадок інфікування COVID-19» й передбачено, що для в'їзду на територію України всім іноземцям необхідно мати відповідне страхування. За цим полісом страховики в залежності від обраної програми страхування можуть в разі настання страхового випадку профінансувати такі послуги: амбулаторно-поліклінічна допомога: консультації спеціалістів, послуги медичного персоналу; медикаментозне забезпечення при амбулаторно-поліклінічній допомозі; невідкладна стаціонарна допомога; телемедична консультація – не більше однієї у період обсервації.

У випадку зі страхуванням подорожуючих за кордон українців, було розширено покриття вже існуючого договору страхування подорожуючих за кордон і з 24 липня 2020 року в дані полісу включено покриття додаткового страхового ризику – COVID-19. У межах встановленого ліміту згідно з умовами договору подорожуючим оплачуються: діагностика (при наявності підозри на COVID-19) і лікування COVID-19, а також у крайньому випадку – медична евакуація та репатріація тіла (праху) [4].

Згідно з прийнятими змінами в закон «Про захист населення від інфекційних хвороб» [5] щодо виплати страхових компенсацій медичним працівникам у разі отримання ними групи інвалідності або смерті внаслідок COVID-19 державою

передбачені страхові виплати на випадок інвалідизації чи смерті внаслідок коронавірусної хвороби медичних працівників, проте деякі українські лікарні ще на початку епідемії до ухвалення цього закону почали страхувати своїх працівників не тільки від смерті, але й від самої хвороби.

Загалом можна стверджувати, що пандемія COVID-19 досить суттєво вплинула на страхову сферу та змусила страховиків підлаштовуватись під сучасні умови ведення своєї діяльності, що вдалося досить непогано. На нашу думку, такі нововведення як страхування на випадок інфікування коронавірусом збережуться й надалі та будуть драйвером страхового ринку в умовах пандемії.

Література

1. Зайнятість та безробіття населення. Державна служба статистики України. Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2020/06/77.pdf>

2. Маслій О.А. Небезпека пандемії COVID-19 економічній безпеці бізнесу в Україні / О.А. Маслій, Б.М. Іванюк // The XIII International scientific and practical conference «Perspectives of world science and education» (September 9-11, 2020). – CPN Publishing Group, Osaka, Japan, 2020. – С. 195-199.

3. Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України. Постанова Кабінету Міністрів України № 480 від 12 червня 2020 р. Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/480-2020-%D0%BF#Text>

4. Авто, майно, життя: що страхують українці і як вплинув карантин. Режим доступу до ресурсу: <https://economics.segodnya.ua/ua/economics/enews/chashche-vsego-ukraincy-strahuyut-avto-a-rezhe-zhizn-kak-izmenilas-situaciya-posle-vvedeniya-karantina-1426504.html>.

5. Про внесення змін до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» щодо запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19). Закон України № 555-IX від 13 квітня 2020 р. Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-20#Text>

УДК 336.27

Чубарь Оксана Геннадіївна,

*доцент кафедри фінансів і банківської справи, кандидат економічних наук, доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

БОРГОВІ ЦІННІ ПАПЕРИ В СТРУКТУРІ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ

У сучасній національній практиці емісії державних цінних паперів передбачено випуск державних облігацій, які поділяються на облігації внутрішніх державних позик України (ОВДП), облігації зовнішніх державних позик України (ОЗДП), а також казначейські зобов'язання та цільові облігації внутрішніх державних позик України. Щодо перших двох видів боргових зобов'язань держави, то вони виконують важливу функцію при формуванні державного боргу країни, слугуючи дієвим фінансовим інструментом залучення коштів для фінансування бюджетного дефіциту.

Як свідчать аналітико-статистичні дані Міністерства фінансів України (табл.), державний борг України за представлений період сформований більш як наполовину за рахунок зовнішнього боргу, частка якого складала 61,9 % наприкінці 2015 р., дещо знизилась у 2019 р. до 52,9% і знову зросла до 58% станом на кінець серпня 2020 р.

Таблиця 1

Обсяги державного боргу України за 2015-2020 рр., млрд. грн.*

	31.12.2015		31.12.2016		31.12.2017		31.12.2018		31.12.2019		31.08.2020	
	сума	частка	сума	частка	сума	частка	сума	частка	сума	частка	сума	частка
<i>Державний борг, в тому числі</i>	1334,3	100	1650,8	100	1833,7	100	1860,3	100	1761,4	100	2060,7	100
<i>Внутрішній борг, в т. ч.</i>	508,0	38,1	670,6	40,6	753,4	41,1	761,1	40,9	829,5	47,1	864,8	42,0
1. Заборг-сть за випущ. ЦП на внутр. ринку	505,4	37,9	668,1	40,5	751,0	41,0	758,8	40,8	827,4	47,0	862,8	41,9
2. Заборг-сть перед банк. та ін. фін. установами	2,6	0,2	2,5	0,2	2,4	0,1	2,2	0,1	2,1	0,1	2,0	0,1
<i>Зовнішній борг, в т. ч.</i>	826,3	61,9	980,2	59,4	1080,3	58,9	1099,2	59,1	931,9	52,9	1195,9	58,0
1. Заборг-сть за позиками, одерж. від міжнар. фін. орг-цій	337,4	25,3	371,8	22,5	407,5	22,2	370,8	19,9	292,2	16,6	397,4	19,3
2. Заборг-сть за позиками, одерж. від органів управління іноз. держав	32,7	2,5	45,6	2,8	49,3	2,7	47,9	2,6	38,6	2,2	41,8	2,0
3. Заборг-сть за позиками, одерж. від іноз. комерц. банків, ін. іноз. фін. установ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	11,1	0,6	33,3	1,9	39,5	1,9
4. Заборг-сть за випущ. ЦП на зовн. ринку	415,3	31,1	517,8	31,4	574,5	31,3	622,1	33,4	527,5	29,9	669,3	32,5
5. Заборг-сть, не віднесена до ін. категорій	40,8	3,1	44,9	2,7	49,1	2,7	47,3	2,5	40,2	2,3	47,9	2,3

*Складено за даними: [1].

Аналіз у розрізі інструментів залучення ресурсів і формування державного боргу засвідчує домінування в ньому (як у загальній сумі боргу, так і в сумі внутрішнього

державного боргу) цінних паперів, розміщених на внутрішньому ринку (ОВДП). Станом на 31.08.2020 р. ця сума зросла в 1,7 рази порівняно з 2015 р. Її частка не знижувалась за аналізований період нижче 37,9% і була максимальною наприкінці 2019 р. – 47%.

В динаміці спостерігалось постійне зростання обсягів випуску ОЗДП – в 1,6 рази порівняно з кінцем 2015 р., за винятком певного «просідання» у 2019 р. Заборгованість за ОЗДП за обсягами та часткою станом на 31.08.2020 р. є найбільшою в сумі зовнішнього боргу, її величина склала 669,3 млрд. грн. і поступається лише заборгованості за цінними паперами держави, розміщеними на внутрішньому ринку. Для порівняння варто зазначити, що третя позиція в складі державного боргу країни припадає на заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій: найбільша її частка спостерігалась наприкінці 2015 р. – 25,3% з тенденцією до скорочення у наступні чотири роки. Отже, через механізми емісії боргових зобов'язань держави, що розміщуються на внутрішньому і на зовнішньому ринках, формується 60-70% державного боргу, в окремі роки ця частка була більшою за 75% (наприклад, у 2019 р. 76,9%). А це означає, що за умов сьогодення актуальними є питання ефективності механізму емісії державних боргових зобов'язань з точки зору врахування інтересів усіх суб'єктів цього процесу – держави, інвесторів (інституційних і приватних), населення країни, а також у контексті довгострокової стратегічної ефективності.

У теорії і практиці випуску урядових цінних паперів, формування державного боргу та пошуку ефективних джерел фінансування бюджетного дефіциту виділяють як позитивні, так і негативні наслідки зростання масштабів запозичень через емісію ОВДП та ОЗДП, порівняно з іншими джерелами та механізмами, зокрема, з позицій забезпечення внутрішньої фінансової стабільності та боргової безпеки держави.

Досліджуючи процеси розбудови ринку державних цінних паперів в Україні, слід звернути увагу на позитивні зрушення у його механізмах, які відбулись за участі фахівців Світового банку [3]. Гостра необхідність розв'язання кризи запозичень останніх років виникла, зокрема, і тому, що після перерви тривалістю 9 місяців Міністерство фінансів України у січні 2016 р. знову почало випускати ОВДП в національній валюті та впродовж вказаного року провело 240 аукціонів з їх розміщення, однак 60% цих аукціонів пройшли невдало через брак заявок або внаслідок неприйняття заявок з надто низькими цінами [3].

Спільна команда українських фахівців і представників Світового банку працювала над виявленням чинників неефективності аукціонів з розміщення цінних паперів та шукала напрями розв'язання цих проблем. У результаті було виявлено чотири проблемні зони: визначення результатів аукціонів за бюджетним дефіцитом, а не ринковою ціною; недостатня комунікація з інвесторами; фрагментація боргових інструментів і однорідність контингенту інвесторів. Системна робота фахівців дала можливість поступово вирішувати ці проблемні питання, зокрема: наближення граничного рівня дохідності до ринкової ставки відсотка з метою збільшення прихильності інвесторів; налагодження ефективних комунікацій з потенційними інвесторами (наприклад, телефонне спілкування напередодні проведення аукціонів з розміщення цінних паперів, регулярні зустрічі з первинними дилерами); консолідація цінних паперів задля обмеження фрагментарності ринку та підвищення його ліквідності; розширення контингенту інвесторів, у тому числі в гривневі цінні папери, за рахунок долучення нерезидентів і завдяки випуску боргових інструментів, потенційно придатних до торгівлі на глобальному ринку [3].

Також необхідно зазначити, що з кінця травня 2019 р. в Україні почала функціонувати система міжнародного депозитарію Clearstream, в якій іноземні

інвестори можуть купувати українські державні цінні папери та розраховуватися за ними. Як повідомили в НБУ, підключення України до Clearstream полегшує доступ іноземних інвесторів до державних цінних паперів, номінованих у гривні, зменшує для них операційні витрати на розрахунки, сприятиме зростанню попиту на ОВДП, що в результаті дозволить розширювати джерела довгострокового фінансування, знижувати вартість запозичень, а отже і потребу держави у зовнішньому фінансуванні, зменшить валютні ризики [2].

Таким чином, в Україні поступово розбудовується більш якісний та ефективний механізм внутрішніх і зовнішніх державних запозичень за допомогою інструментарію цінних паперів. Його результативність великою мірою залежить від координації боргової, монетарної та фіскально-бюджетної політики. Цілеспрямовані заходи з підвищення ефективності менеджменту портфеля державних цінних паперів повинні бути спрямовані, зокрема, на: збільшення середнього строку погашення боргових зобов'язань, а, відповідно, і державного боргу, управління валютними та фінансовими ризиками, ризиками ліквідності, недопущення суттєвого збільшення боргового навантаження на бюджет і дефолту в періоди найбільшого зростання виплат.

Література

1. Державний борг та гарантований державою борг. [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg>.
2. Запрацювала система, що дозволяє інвесторам купувати цінні папери в Україні. [Електронний ресурс]: Українська правда. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/05/27/648180/>.
3. Партнерство у розбудові ринку ОВДП зі Світовим банком. [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/ovdp/>.

УДК 336

Глазунова Ірина Анатоліївна,

Полтавський регіональний представник АТ «СТРАХОВА КОМПАНІЯ «ТАС»

Щербаков Володимир Костянтинович,

старший викладач кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Навчально-наукового інституту фінансів, економіки та менеджменту

Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Незалежний директор наглядової ради АТ «Полтава-банк»

ПЕРСПЕКТИИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАГЛЯДОВИХ ПІДХОДІВ ДО ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ

До недавнього часу чинним законодавством України було визначено ряд уповноважених органів, що здійснювали регулювання на ринку фінансових послуг, визначено, а саме:

- Національний банк України - ринок банківських послуг та діяльність з переказу коштів;
- Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку – ринок цінних паперів та похідних фінансових інструментів;
- Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг – інші ринки фінансових послуг.

У зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» від 12.09.2019 №79-IX [1, 2] з 01 липня 2020 року повноваження регулювання ринку страхових послуг перейшли до Національного банку України.

Зазначений перехід безумовно передбачав і вдосконалення існуючих шляхів і методів регулювання діяльності страхових компаній.

Черговим підтвердженням можна вважати і винесення Національним банком України для громадського обговорення проєкту Положення про встановлення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від здійснення діяльності учасниками ринку небанківських фінансових послуг, їхню суспільну важливість, на підставі яких визначається періодичність проведення планових інспекційних перевірок, та порядок їхнього застосування[3], в тому числі і відносно страхових компаній.

Відповідно до офіційного повідомлення Національного банку України, встановлення критеріїв дозволить фокусувати нагляд на учасниках ринку зі значним ступенем суспільної важливості та критичним ступенем ризику, а саме:

- установити критерії оцінки ступеня ризику учасників ринку;
- визначити порядок проведення оцінки ступеня ризику та суспільну важливість учасника ринку;
- визначити періодичність проведення планових перевірок.

Проектом вказаного вище Положення передбачається встановлення наступних Критеріїв та порядок проведення оцінки ступеню ризику та визначення суспільної важливості учасника ринку небанківських фінансових послуг.

Кожен з критеріїв оцінюється з використанням якісних та кількісних показників. Передбачається, що Національним банком за результатами оцінки ступеню ризику за кожним з критеріїв буде присвоєно бал від 1 до 4 (1 – вища оцінка, 4 – нижча оцінка).

Критерії проведення оцінки ступеню ризику та визначення суспільної важливості учасника ринку небанківських фінансових послуг		
стан корпоративного управління, управління ризиками та внутрішнього контролю	показники діяльності	дотримання обов'язкових критеріїв і нормативів достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій, інших показників і вимог що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами

Присвоєння балів за результатами оцінки стану корпоративного управління, управління ризиками та внутрішнього контролю передбачається наступним чином:

«1» – корпоративне управління, управління ризиками та внутрішні контролю створюють низький ступінь ризику;

«2» – недоліки корпоративного управління, управління ризиками та внутрішнього контролю створюють середній ступінь ризику;

«3» – недоліки корпоративного управління, управління ризиками та внутрішнього контролю створюють високий ступінь ризику;

«4» – недоліки корпоративного управління, управління ризиками та внутрішнього контролю створюють критичний ступінь ризику.

Присвоєння балів за результатами оцінки показників діяльності передбачається наступним чином:

- «1» – показники діяльності створюють низький ступінь ризику;
- «2» – показники діяльності створюють середній ступінь ризику;
- «3» – показники діяльності створюють високий ступінь ризику;
- «4» – показники діяльності створюють критичний ступінь ризику.

Присвоєння балів за результатами оцінки дотримання обов'язкових критеріїв і нормативів достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій, інших показників і вимог що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами відбуватиметься наступним чином:

«1» – стан дотримання обов'язкових критеріїв і нормативів достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій, інших показників і вимог що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами створює низький ступінь ризику;

«2» – рівень не дотримання обов'язкових критеріїв і нормативів достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій, інших показників і вимог що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами створює середній ступінь ризику;

«3» – рівень не дотримання обов'язкових критеріїв і нормативів достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій, інших показників і вимог що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами створює високий ступінь ризику;

«4» – рівень не дотримання обов'язкових критеріїв і нормативів достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій, інших показників і вимог що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами створює критичний ступінь ризику.

В підсумку визначається загальний ступінь ризику учасника страхового ринку:

1	низький ступінь ризику			
	2	середній ступінь ризику		
		3	високий ступінь ризику	
			4	критичний ступінь ризику

На основі оцінки загального ступеня ризику учасника страхового ринку передбачається віднесення його до однієї з чотирьох груп, враховуючи його види діяльності, розмір, обсяги (частку) на ринку фінансових послуг, структуру, а також інші показники, а також складається Матриця визначення періодичності проведення планових інспекційних перевірок.

Враховуючи вищевикладене, можливо зробити наступні припущення:

- запровадження відповідних критеріїв дозволить фокусувати нагляд на учасниках ринку зі значним ступенем суспільної важливості та критичним ступенем ризику;
- необхідно забезпечити оприлюднення результатів оцінки ступенів ризиків учасників страхового ринку;
- перед споживачами ринку страхових послуг істотно розшириться коло інформації, яку потрібно аналізувати при виборі надійної страхової компанії.

Література

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» від 12.09.2019 №79-IX [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text>.
2. Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року № 679-XIV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.
3. Проект Положення про встановлення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від здійснення діяльності учасниками ринку небанківських фінансових послуг, їх суспільну важливість, на підставі яких визначається періодичність проведення планових інспекційних перевірок, та порядок їх застосування [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/proekt_2020-09-28.pdf.
4. Офіційне повідомлення Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-maye-namir-vstanoviti-kriteriyi-otsinki-stupenyu-riziku-dlya-nebankivskih-ustanov>.

УДК.336

Бачикало К.А., Ольшевська Є.В., Дахно О.М.

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

СУТНІСТЬ ФІНАНСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ДЕРЖАВУ

Термін «домашнє господарство» характеризує не лише сімейні, але й економічні і фінансові відносини в середині групи людей, пов'язаних певними зобов'язаннями, встановленими юридично чи на договірній основі. Домашні господарства як суб'єкти економічних відносин мають рівну з іншими економічними суб'єктами ступінь свободи і відповідальності, що виступає ключовим фактором фінансової взаємодії домашніх господарств[1].

Значний внесок у дослідження фінансів домогосподарств зробили наступні вчені: С. Белозьорова, Ю. Воробйова, Н. Героніної, В. Глухова, Т. Кізими, В. Суркіна, С. Юрія та інших.

Джерелом фінансових ресурсів домогосподарств служить заробітна плата, доходи від продажу власного капіталу, доходи від реалізації продукції підсобних господарств, доходи від здачі майна в оренду, відсотки на грошовий капітал, доходи на вклади у цінні папери тощо [2].

Грошові доходи домашніх господарств створюють попит на продукцію, що поставляє ринок товарів, стимулюючи тим самим підприємства і фірми виробляти такі продукти й надавати послуги надалі. У процесі виробництва людина взаємодіє з певними засобами виробництва і створює конкретні матеріальні блага. Отже, останні є продуктами праці, тобто споживчою вартістю, речовиною природи, пристосованою людиною за допомогою знарядь праці до своїх потреб. Результат праці здебільшого матеріалізується у вигляді конкретного продукту (продукції, виробу). Продукція, що виготовляється, протягом певного часу перебуває на різних стадіях технологічного процесу і з огляду на це називається незавершеним виробництвом, напівфабрикатом чи готовим для споживання продуктом (виробом) [4].

Домогосподарства є важливим складником фінансової системи країни, тому для самовідтворення і розвитку отримують певні доходи: від найманої праці, підприємницької діяльності, власності, трансфертів та ін. Величина цих доходів є однією з найважливіших характеристик рівня життя населення [4]. Фінанси домогосподарств відіграють значну роль як у формуванні централізованих фондів грошових коштів шляхом сплати податків та неподаткових платежів, так і в забезпеченні сукупного попиту на різноманітні товари і послуги. Тому, що вищими є доходи населення, то більшим є його попит на різноманітні блага, що у підсумку визначає напрямки розвитку економіки та соціальної сфери держави [1].

В умовах ринкових відносин роль домогосподарств у економічному розвитку суспільства значно зростає. Це визначається такими основними чинниками [3]:

- домогосподарства як самостійні незалежні суб'єкти господарювання, які мають власні потреби та інтереси, беруть активну участь у кругообігу ринкової економіки. Приватна власність надає домогосподарствам право користуватись і розпоряджатися ресурсами, укладати будь-які угоди, використовувати будь-які придбані ресурси і реалізувати продукцію, виходячи з власних інтересів;

- домогосподарства одночасно діють на ринку як виробники (продавці) і як споживачі (покупці). На ринку ресурсів домогосподарства пропонують працю і підприємницькі здібності, землю, капітал. На ринку споживчих благ вони визначають свій попит на них;

- задоволення потреб домогосподарств у різноманітних товарах та послугах є метою національного виробництва, а попит членів домогосподарств є одним із найвагоміших компонентів сукупного попиту;

- частина доходу, що залишається невикористаною домогосподарствами при витратах на поточні споживчі потреби, накопичується і може стати потужним джерелом формування внутрішніх інвестиційних ресурсів;

- частина доходу домогосподарств, що перерозподіляється через систему податків та інших обов'язкових платежів є джерелом фінансових ресурсів держави.

Їх діяльність впливає на усі соціально-економічні процеси в державі. А це зумовлює подальші дослідження науковців до фінансів домогосподарств з огляду на усвідомлення важливості даної сфери як складової для ефективного та стабільного розвитку української економіки [3].

Отже, проаналізувавши, все вище перераховане можна зробити висновок, що фінанси домогосподарств є не від'ємною частиною державних фінансів, а також впливають на їх функціонування і розвиток.

Література

1. Нагайчук Н.Г. Уточнення змісту поняття «фінанси домогосподарств» у розрізі навчальної дисципліни «фінанси» /Н.Г. Нагайчук // Фінансовий простір. – 2014. – № 2. – С. 100-105.

2. Каламбет С. В., Плохих Д. С. Специфічні особливості категорії фінанси домогосподарств. Економіка та держава. 2015. № 12. С. 59–61.

3. Каламбет С.В., Фінанси домогосподарств як категорія // Херсонський державний університет – Економічні науки - Випуск № 13 /Частина 3/ 2015 – С. 32-37

4. Чабан Г.В. Вплив домогосподарств на соціально-економічний розвиток України. Економіка і суспільство: журнал. 2017. № 12. С. 159-162.

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ВПЛИВУ ВАЛЮТНОГО РИЗИКУ НА НЕФІНАНСОВИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ НА ОСНОВІ VAR-АНАЛІЗУ

Сучасні підходи до ведення економічної діяльності суб'єктами господарювання передбачають наявність інтегрованої системи управління фінансовими ризиками задля запобігання непередбачених фінансових втрат та забезпечення стабільного функціонування окремого підприємства. Однак побудова та впровадження дієвого і результативного механізму управління фінансовими ризиками на рівні нефінансової корпорації потребує здійснення ретельного дослідження задля ефективної оцінки діяльності підприємства. Методологія проведення даного процесу дослідження є досить затратною для багатьох вітчизняних підприємств. Тому в умовах сьогодення виступає проблема пошуку ефективної системи методів та механізмів оцінки рівня фінансових ризиків сектору нефінансових корпорацій в Україні, що може бути використана окремим суб'єктом господарювання задля раннього попередження можливих збитків або кризової ситуації в майбутньому.

Питанню дослідження методів оцінки впливу фінансових ризиків на діяльність підприємств та розробці механізмів управління нейтралізацією негативного впливу відповідних ризиків приділяли увагу такі вітчизняні наукові дослідники як В. Зянько, М. Дзюбко [1], О. Зоріна [2], Г. Партин, О. Бурба [3]. До переліку іноземних вчених, які розкривали у своїх наукових працях результати вивчення та побудови ефективної системи менеджменту негативними наслідками впливу фінансових ризиків, відносяться: К. Флоріо, Г. Леоні [4], Д. Фразер, Б. Сімкінс [5] та інші. Варто зазначити, що досить актуальним є питання дослідження характеру впливу фінансових ризиків на діяльність суб'єктів сектору нефінансових корпорацій України за допомогою використання методів кількісного аналізу.

Методологія аналізу рівня фінансових ризиків нефінансових корпорацій може проводитися за допомогою використання як кількісних, так і якісних методів дослідження. До найбільш широко застосованих методів кількісної оцінки фінансових ризиків належать економіко-статистичні, розрахунково-аналітичні методи, метод експертних оцінок тощо. Валютний ризик виникає безпосередньо під час ведення зовнішньоекономічної діяльності підприємством. Так як даний вид фінансових ризиків стосується явища зміни курсів валют під час проведення торгових, фінансових та інших операцій. Непередбачені коливання курсу валют спричиняють збитки або недоотримання запланованої економічної вигоди однією з сторін економічної угоди. Під вплив валютного ризику потрапляють нефінансові корпорації, що проводять свою діяльність не тільки в межах країни, а й за кордоном, тобто присутні фінансові операції з зовнішніми агентами. Для аналізу рівня валютного ризику сектору вітчизняних корпорацій буде використано аналітичний метод VaR-аналізу на основі історичного моделювання валютних курсів. Окрім того, базовою валютою для вимірювання ступеня ризику виступає українська гривня. VAR (Value-at-Risk) або «вартість у зоні ризику» як методика була розроблена однією з найбільших інвестиційних компаній США – JP Morgan у рамках їх внутрішньо-корпоративної системи Riskmetrics™ [6]. Даний метод є досить широко розповсюдженим для аналізу рівня валютного ризику як для фінансового, так і нефінансового сектору економіки, так як дозволяє визначити

найбільш ймовірний збиток від впливу валютного ризику з відповідною ймовірністю та за певний проміжок часу. До основних параметрів розрахунку VaR відносять:

1) період часу, протягом якого досліджується ступінь впливу ризику, у більшості випадків кількісний аналіз проводиться з часовим проміжком від 1 до 10 днів;

2) ступінь допустимого ризику, що відображає ймовірність того, що збитки від коливання курсу валюти не перевищать значення відповідної величини;

3) базова валюта – валюта, що є основною при розрахунку VaR.

Проведемо дослідження впливу коливання зміни курсу долара США на результати діяльності нефінансового сектору економіки України у 2019 році. Для аналізу впливу валютного ризику на реальний сектор економіки впродовж 2019 року використаємо наступні припущення:

- часовий проміжок прогнозування курсу валюти складає 1 день;
- ступінь допустимого ризику – 95%, при якому квантиль нормального розподілу, що відповідає рівню ймовірності становить 1,65;

- базовою валютою виступає національна валюта (українська гривня), у якій буде здійснено перерахунок валютної позиції підприємств у доларах США;

- на кінець 2019 року згідно грошово-кредитної статистики НБУ [7] валютна позиція становить 116 472 тис. грн.

Варто зазначити, що розрахунок VaR буде здійснено за наступною формулою:

$$VaR_t(\alpha, T) = V_t(\mu_t T - k_\alpha \sigma_t \sqrt{T}) \quad (1)$$

де α – відповідний рівень ймовірності;

T – період часу впродовж якого розрахований VaR;

V_t – значення валютної позиції;

μ_t – математичне очікування темпів росту відповідної валюти;

k_α - квантиль нормального розподілу, що відповідає рівню ймовірності (1,65 для ймовірності 95 %, та 2,33 для – 99 % відповідно);

σ_t – стандартне відхилення щоденного темпу росту курсу валют.

Валютна позиція є показником оцінки валютного ризику підприємства, він визначається шляхом різниці короткострокових кредитів, наданих депозитними корпораціями нефінансовому сектору економіки в іноземній валюті, та короткострокових депозитів, залучених нефінансовими корпораціями в іншій валюті.

Обсягом вибірки історичних курсів валют являється 2019 рік, тобто період часу з 01.01.2019 р. по 01.01.2020 р. Розрахунок VaR для нефінансового сектору економіки України представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Розрахунок VaR для нефінансового сектору економіки України [розраховано на основі 7, 8]

Показник	Валюта
	Долар США
Розмір відкритої валютної позиції, тис. дол. США	4917
Ймовірність допустимого ризику	95%
Квантиль нормального розподілу для ймовірності 95 %	1,65
Середній курс валюти за 01.01.2019-01.01.2020	25,83
Середній приріст курсу, %	-0,04
Стандартне відхилення щоденного курсу валюти, %	0,4
VaR на 1 день	-3464,3
Частка збитків від розміру валютної позиції на 1 день, %	70,5

Згідно отриманих результатів можна прийти до висновку, що з 95% ймовірністю допустимого рівня настання валютного ризику наступного дня 02.01.2020 року збитки від коливання курсу дол. США не перевищать 3464 тис. грн, це складає 70,5% відкритої валютної позиції.

Тобто це характеризує наявність високого ступеня ризику коливання курсу іноземної валюти. Загалом проведений аналіз описує короткостроковий горизонт прогнозування, так як методологія VaR-аналізу базується на знаходженні ймовірності виникнення збитків від прояву валютних ризиків в досить короткому проміжку часу. Тому існує необхідність подальшого аналізу рівня впливу валютного ризику на нефінансовий

Література

1. Зянько В.В. Методи аналізу фінансових ризиків суб'єктів господарювання / В.В. Зянько, М. Ю. Дзюбко // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2017. – Вип. 1-1 (07). – С. 99-102.
2. Зоріна О. Методи аналізу фінансових ризиків / О. Зоріна // Міжнародний збірник наукових праць. – 2011. – № 2 (20). – С. 221-229.
3. Партин Г.О. Фінансові ризики підприємства та методи їх нейтралізації / Г.О. Партин, О.А. Бурба // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.9. – С. 215-220.
4. Florio C. Enterprise risk management and firm performance: The Italian case / C. Florio, G. Leoni // The British Accounting Review. – 2017. – Vol. 49. – P. 56-74.
5. Fraser J. The challenges of and solutions for implementing enterprise risk management / J. Fraser, B. Simkins // Business Horizons. – 2016. – Vol. 59. – P. 689-698.
6. Бондаренко А. І. Дослідження валютного ризику: концепції VaR і CFaR / А. І. Бондаренко // Бізнес Інформ. – 2016. – № 11. – С. 253-261.
7. Грошово-кредитна статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial>
8. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart?cn%5B%5D=USD&startDate=01.01.2019&endDate=01.01.2020>

УДК 368.01

Белкіна М.О., Дахно О.М.

Національний університет

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ СТРАХУВАННЯ

Страховання є однією з найбільш давніх історичних і складних економічних категорій, невід'ємною частиною людського життя. Страхові відносини виникли у суспільстві в процесі його історичного розвитку. Людство завжди прагнуло захистити себе від різного роду ризиків та було змушене вживати запобіжні заходи для забезпечення достатніх умов життєдіяльності та виробничого процесу [5].

Страховання – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [3].

Страхування є економічною категорією і входить до складу фінансової системи держави. Як і фінансові відносини загалом, страхування зумовлені рухом грошових засобів у процесі розподілу та перерозподілу грошових доходів і нагромаджень усіх суб'єктів виробництва й обміну. Для страхування властиві економічні відносини, змістом яких є перерозподіл доходів та коштів для нагромадження лише з метою відшкодування матеріальних чи інших втрат (здоров'я, працездатності тощо) [1].

По-перше, страхування, як і фінанси, зумовлене рухом грошових коштів під час формування та використання відповідних цільових фондів у процесі розподілу та перерозподілу доходів і нагромаджень усіх суб'єктів господарювання. З одного боку, наявність такої ознаки наближує страхування до категорії фінансів, а з іншого – підкреслює його особливості.

По-друге, для страхування характерні економічні відносини, пов'язані лише з перерозподілом доходів і коштів для нагромадження з метою відшкодування збитків. Перерозподіл між учасниками страхових відносин має замкнений характер, пов'язаний із солідарним розкладенням нанесеного збитку. Замкненість полягає у тому, що використання страхового фонду обмежується суб'єктами, які брали участь у його формуванні. Тоді як однією з ознак фінансових відносин є нееквівалентний характер перерозподілу.

По-третє, страхування базується на можливості настання страхового випадку, тобто страхуванню притаманний імовірнісний характер відносин. Відповідно рух грошових коштів у страхуванні залежить від ступеня ймовірності заподіяння збитку страховими подіями. Чим вищою є така ймовірність, тим більшим є страховий внесок і розмір відшкодування. Фінансування має плановий характер формування та використання грошових фондів.

По-четверте, замкнене розкладення збитків зумовлює таку специфічну ознаку страхування, як поверненість страхових платежів, унесених до страхового фонду. Внески кожного учасника страхового фонду призначені для страхових виплат, тобто повертаються у вигляді страхових сум або страхового відшкодування. Принцип повернення коштів характерний і для такої економічної категорії, як кредит, однак не можна сказати, що страхувальник кредитує страховика, оскільки він купує страховий захист. Проте необхідно зауважити, що кредитний характер страхових відносин притаманний насамперед страхуванню життя, кошти за яким повертаються або платникові, або спадкоємцям, тоді як для ризикових видів страхування цей принцип має місце лише у разі настання страхових подій.

Отже, страхування як економічна категорія – сукупність перерозподільних відносин, які виникають між двома суб'єктами – страховиком і страхувальником - з приводу формування грошових фондів за рахунок сплати останнім страхових внесків з метою захисту майнових інтересів у разі настання страхових випадків та поповнення цих фондів у процесі ефективного розміщення тимчасово вільних коштів на фінансовому ринку [5].

Сутність економічної категорії страхового захисту полягає у накопиченні та подальшому використанні ресурсів для захисту від всіляких небезпек та ризиків, а також у відшкодуванні витрат, пов'язаних з ними.

Сутність страхування також пов'язана зі створенням і використанням фондів коштів. Вихідна ланка у трактуванні сутності страхування – його замкнена розкладка збитку між зацікавленими учасниками.

Можна означити такі функції страхування:

- ризикова;
- створення страхових фондів (резервів);
- заощадження коштів;

- інвестиційна;
- превентивна (попередження страхового випадку, або зменшення наслідків страхової події) [4].

Якщо ж говорити про роль страхування, то можна сказати, що страхування сприяє оптимізації ресурсів, спрямованих на організацію економічної безпеки. Воно дає змогу досягти раціональної структури коштів, що спрямовуються на запобігання втрат від стихії чи впливу інших факторів, які перешкоджають діяльності тієї чи іншої особи.

Страхування, маючи великі можливості маневрувати резервами, є важливою ланкою формування всієї системи економічної безпеки. Така роль стає реальною тільки за належного рівня розвитку страхової справи.

Страхування забезпечує раціональне формування й використання коштів, призначених для здійснення соціальних програм. Світовий досвід довів доцільність нагромадження і використання коштів на соціальні програми страховим методом. Сформовані цим методом ресурси застосовуються як доповнення до державних ресурсів, спрямованих на фінансування освіти, охорони здоров'я, пенсійне забезпечення та деякі, інші соціальні заходи [2].

Отже, як підсумок можна стверджувати, що страхування має величезні можливості сприяти економічному й соціальному розвитку країни, задовольняти інтереси щодо захисту майна та доходів як юридичних, так і фізичних осіб.

Література

1. Вовчак О. В. Страхова справа [Електронний ресурс] / О. В. Вовчак // *Знання*. 2011. – Режим доступу до ресурсу: https://pidru4niki.com/10561127/strahova_sprava/ekonomichna_sut_harakterni_oznaki_strahuvannya_ekonomichnoyi_kategoriyi.
2. Долгошея Н. О. Страхування в запитаннях та відповідях [Електронний ресурс] / Н. О. Долгошея // *Центр учбової літератури*. Київ, 2010. – Режим доступу до ресурсу: https://pidru4niki.com/12980416/strahova_sprava/rol_strahuvannya_rozvitku_rinkovoyi_ekonomiki.
3. Закон України «Про страхування» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Страхування: функції та економічна сутність. [Електронний ресурс]. Київ, 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://osvita.ua/vnz/reports/management/14812/#soc2>. Фінанси: Підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – 2-ге вид., переробл. і доп. *Знання*. Київ, 2012. – 687 с. – Режим доступу до ресурсу: https://pidru4niki.com/11510409/finansii/ekonomichna_priroda_sutnist_strahuvannya

УДК 368

Косолапенко Віталій Станіславович,

студент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

СУЧАСНИЙ СТАН СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Аналізуючи статистичні показники страхової діяльності в Україні в порівнянні з аналогічними показниками інших країн варто відмітити досить низький рівень розвитку страхового ринку в порівняно з розвиненими країнами. Так, рівень страхового покриття в Україні перебуває на низькому рівні й складає лише 3-5%, тоді як у країнах

Західної Європи аналогічний показник перевищує 95%, частка страхування у ВВП розвинених країн перевищує 3%, в Україні – менше 1%, а частка класичного страхування у ВВП України в 5–7 разів менша, ніж у Швейцарії, Франції, Німеччині чи Великобританії та навіть у 3–4 рази менша, ніж у країнах Східної Європи [1].

За показниками зібраних страхових премій страховий ринок України в 2019 році в порівнянні з 2017 роком продемонстрував позитивну динаміку до зростання (рис. 1). Проте вже з початку 2020 року спостерігається зменшення обсягу зібраних страхових премій, що пов'язано зі скороченням транспортного перевезення, авіарейсів, спадом у туристичній галузі та іншими загрозами у фінансовій сфері [2].

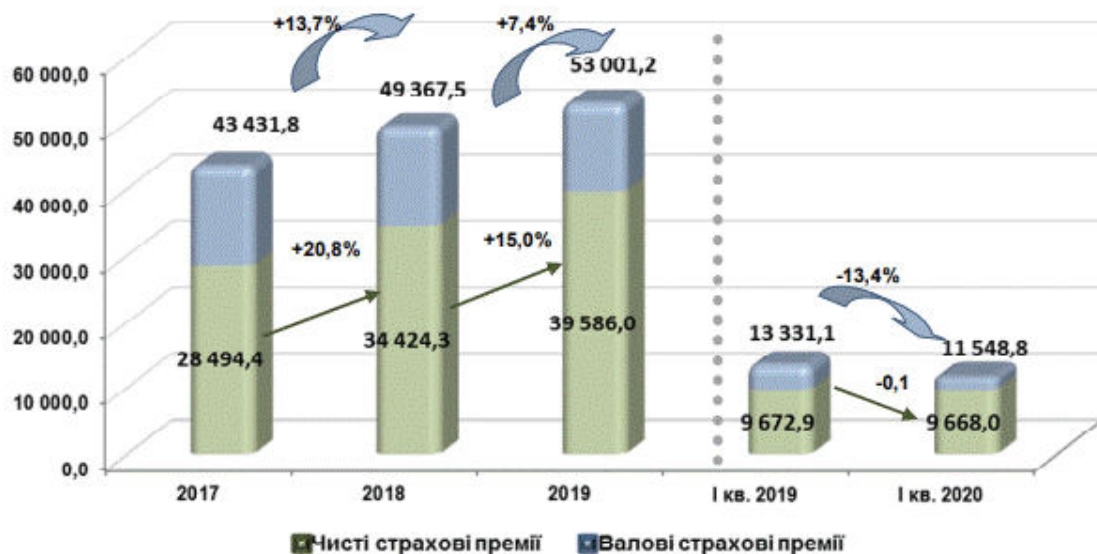

Рис. 1. Динаміка зібраних страхових премій в Україні за 2017 – 2019 рр., I кв. 2020 р., млн. грн [3]

Загальна кількість страхових компаній станом на 31.03.2020 р. становила 225, у тому числі СК «life» – 22 компанії, СК «non-life» – 203 компанії [3]. У порівнянні з попередніми періодами кількість компаній зменшується, тоді як обсяг зібраних страхових премій збільшується, що свідчить не про зменшення попиту на страхові послуги, а про «очищення» ринку від ненадійних та фінансово неспроможних страховиків. Незважаючи на значну кількість страхових компаній, фактично на страховому ринку України основну частку валових страхових премій – 98,8% – акумулюють 100 страхових компаній з ризикового страхування (49,3% всіх СК «non-Life») та 96,2% – 10 страхових компаній зі страхування життя (45,4% всіх СК «Life») [3].

Розвиток міжнародного страхування в Україні знаходиться на занадто низькому рівні й за оперативною інформацією Моторного (транспортного) страхового бюро України [5] спостерігається негативна тенденція в цьому сегменті страхового ринку (табл. 1).

Так, кількість договорів з міжнародного страхування за січень-серпень 2020 року скоротилася на 45,62% в порівнянні з аналогічним показником 2019 року, а сума страхових премій зменшилася відповідно на 34,32%.

В умовах карантинних обмежень суттєвим стримуючим чинником на ринку страхування України є нерозвиненість онлайн-страхування. Перші електронні поліси в Україні з'явилися лише у 2018 році й наразі на ринку частка таких продажів не перевищує 1% [6]. Страхові компанії пропонують електронні поліси зі страхування обов'язкової цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних

засобів, в сфері туристичного страхування та міні-КАСКО, в найближчій перспективі продаж онлайн на сайтах страхової компанії продуктів з особистих видів страхування.

Отже, сучасний стан страхового ринку України є досить складним. Разом із цим в умовах нових глобальних викликів, зокрема, зумовлених пандемією COVID-19, розвиток страхового ринку залежить від його гнучкості та здатності страховиків оперативно реагувати на зміну попиту й пропонувати нові страхові продукти, зокрема в сфері медичного страхування.

Таблиця 1

Показники здійснення міжнародного страхування в січні – серпні 2020 року у порівнянні з аналогічним періодом 2019 року [5]

Показники	Січень - Серпень 2019 року	Січень - Серпень 2020 року	Темп приросту, (+ \ -) %
Кількість договорів страхування, які набули чинності у звітному періоді, шт.	747 675	406 595	-45,62
Сума нарахованих страхових премій, грн.	1 189 650 395,00	781 332 969,00	-34,32
Кількість сплачених вимог у звітному періоді, шт.	3 610	4 141	14,71
Сума сплачена за вимогами у звітному періоді, EUR	9 705 793,21	12 201 936,23	25,72

Література

1. Ліга страхових організацій України [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.uainsur.com
2. Onyshchenko S., Maslii O., Maksymenko A. Financial security hazards of Ukraine: identification and systematization. Economics & Regions. 2019. №2 (73). P. 72-80.
3. Підсумки діяльності страхових компаній за I квартал 2020 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.forinsurer.com.
4. Зайченко К.С., Дзюбенко В.М. Страховий ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку. Приазовський економічний вісник. 2019. Випуск 5(16). С. 270-275. Режим доступу: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/5_16_uk/48.pdf
5. Статистичні дані за міжнародним страхуванням. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.mtsbu.ua/files/Statistics/2020/10/Pokazniki_ZK_01_08_2019_2020.pdf
6. Оперативно та за потребою: головні тенденції на страховому ринку України – 2019 [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.mind.ua.

*Солод Владислава Сергіївна,
студентка*

*Худолій Юлія Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розвиток міжнародних економічних відносин, що на сьогодні охоплюють торгівлю, рух капіталу, міграцію робочої сили, виробничу кооперацію, валютну взаємодію, призводить до формування усталених каналів системної мікро- і макровзаємодії із якісно новими характеристиками, властивостями і принципами функціонування структурних елементів світового господарства і його інституцій. Інтернаціоналізація інноваційної діяльності, проявляючись у взаємопроникненні національних науково-технологічних потенціалів і державних систем управління їх розвитком, міждержавній та наддержавній уніфікації та гармонізації організаційно-правових регуляторів науково-технологічних зв'язків, міжнародній спеціалізації та кооперації на всіх стадіях НДДКР (науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи) обумовлює утворення міжнародних інноваційних систем.

Аналіз теоретичних робіт вітчизняних і зарубіжних дослідників надав можливість трактувати «міжнародну інноваційну систему» як сукупність регіонально інтегрованих національних інноваційних систем із стійкими інституціоналізованими багатоканальними зв'язками суб'єктів інноваційної діяльності. Їх ініціаторами та безпосередніми учасниками на сучасному етапі виступають держави – лідери світової економіки, ТНК, окремі інноваційні структури і творчо активні індивідууми. Функціонування міжнародної інноваційної системи супроводжується постійним збільшенням частки високотехнологічних секторів світової економіки, інноваційно спрямованою трансформацією факторів виробництва та інституційно-регулятивних структур [2].

Сучасні геоekonomічні і техніко-технологічні зміни здійснюють суттєвий вплив на процеси інтернаціоналізації у напрямі формування глобального інноваційного середовища – уніфікованих умов розвитку національних і міжнародних інноваційних систем, які безпосередньо впливають на принципи, методи й особливості розробки і реалізації інноваційних стратегій корпорацій, держав та інтеграційних об'єднань.

Ознаками глобального інноваційного середовища є: цілеспрямованість у розповсюдженні знань і технологій, розширення взаємовигідного науково-технічного співробітництва і розвиток зв'язків між державним і приватним секторами, науково-дослідними центрами і міжнародними організаціями для сприяння швидкому освоєнню досягнень НТП; поліцентричність, що обумовлена наявністю декількох світових центрів інноваційного розвитку, кожний з яких має свої специфічні особливості, сформовані в залежності від рівня домінуючого технологічного устрою, підприємницької філософії і суспільних цінностей, джерел конкурентних переваг держав, ступеня відкритості економічних систем; регіональна спеціалізація, що досягається шляхом організації регіональних інноваційних центрів і реалізацією спільних інноваційних програм; конфліктність корпоративних, національних і міжнаціональних інтересів соціально-економічного розвитку, яка викликана постійною боротьбою за технологічне лідерство на світових ринках; суперечність через різноспрямованість корпоративних і національних стратегій у інноваційній сфері; мінливість ознак і властивостей протягом обумовленого часу внаслідок взаємодії різних інституційно-регулятивних структур

національного і міжнародного рівнів; незбалансованість через нерівномірності соціально-економічного розвитку країн, відмінності якісних і кількісних характеристик їх інноваційних потенціалів, відмінності технологічних укладів країн – агентів глобального інноваційного середовища (ГІС); невизначеність із високим рівнем фінансових і комерційних ризиків інноваційної діяльності; гнучкість завдяки адаптації до умов ведення ефективного інноваційного менеджменту; кумулятивність як здатність накопичувати знання й інформацію – ключовий ресурс економічного розвитку і конкурентоспроможності на інноваційній основі.

Інноваційними параметрами глобалізації виступають: питома вага інноваційної продукції, науково-технологічних і інформаційних послуг, комерційного науково-технологічного обміну у світовому ВВП і експорті; частка новітніх, удосконалених та ресурсозберігаючих технологій у загальному їх обсязі; ступінь стандартизації й уніфікації продукції і послуг [2].

Аналіз теорій інноваційного розвитку показав, що об'єктивною основою глобальних радикальних змін, які відбулися на межі ХХ–ХХІ ст. у всіх сферах суспільного життя, є пришвидшення науково-технологічного прогресу та активізація інноваційної діяльності.

Метою інноваційної діяльності держави (освітньої, науково-дослідної, дослідно-конструкторської, виробничої, техніко-технологічної, зовнішньо-економічної та інших), є постійне структурне оновлення економічної системи із забезпеченням дотримання національних інтересів шляхом консолідації зусиль підприємств, галузей, регіонів для ефективної реалізації досягнень НТП на внутрішньому і зовнішньому ринках. Саме держава сприяє підвищенню національної конкурентоспроможності, сучасна концепція управління якою базується на принципах ефективного функціонування бізнесу; гнучкості його державного регулювання, інфраструктурної досконалості.

Національна конкурентоспроможність – явище комплексне і динамічне, що залежить від низки як об'єктивних чинників, що стосуються виробництва, кон'юнктури ринку, рівня інноваційного потенціалу, гнучкості державного регулювання бізнес-процесів у національній економіці, так і суб'єктивних, таких як рівень творчої активності, мотивація до формування конкурентних переваг. Дані загального індексу конкурентоспроможності за групою країн за 2017-2019 рр. наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльний рейтинг країн за індексами конкурентоспроможності (2017 – 2020 рр.)

Країни	Україна		Росія		Польща		США	
Показники	2017р	2019р	2017р	2019р	2016р	2019р	2016р	2019р
Загальний індекс конкурентоспроможності	53,9	57,0	63,9	66,7	68,0	68,9	84,8	83,7

Джерело: складено авторами на основі даних [1]

Разом з тим, у сучасній глобальній економічній системі головним чинником забезпечення конкурентних переваг національної економіки є рівень інноваційної діяльності національних компаній і держави в цілому. Посилення міжнародної конкуренції і загострення глобальних суперечностей економічного розвитку зумовлюють необхідність досягнення стабільного зростання конкурентоспроможності держав на основі сталого нарощування інноваційних конкурентних переваг, оновлення їх у разі втрати, досягнення збалансованих темпів розвитку.

Країни – інноваційні лідери масштабна та ефективно здійснюють інноваційну діяльність, роблять найбільший внесок у світовий інноваційний процес. Індикаторами визначення лідируючих позицій є: кількість зареєстрованих патентів (на країни Західної Європи, США та Японію припадає 85% загальносвітової кількості патентних заявок, що подаються); частка, яку займає країна у світовому ринку інновацій (США – 36, Японія –

20, Німеччина – 16, Росія – 1 і Україна – 0,2%); обсяги високотехнологічної продукції (розвинені країни світу забезпечують 85-90% приросту ВВП за рахунок цієї продукції); обсяг експорту інноваційної і високотехнологічної продукції; ефективність фінансових вкладень у сферу НДДКР; кількість інноваційно активних компаній і підприємств – (США, Японія, Великобританія – 70-82%, Україна – 10,0%); кількість та ефективність інноваційно-виробничих структур (кількість технопарків у США – понад 160, в Україні – 5); питома вага чисельності дослідників у загальносвітовому показнику (США – 18,9%, Японія – 11,9%, країни Близького Сходу – 1,6%); частка витрат на НДДКР у ВВП і ВВП на душу населення (у США – близько 800 дол., в Японії – близько 700 дол., в Росії – близько 60 дол. й Україні – 8 дол.); частка національних витрат на НДДКР у загальносвітовому показнику (США – 36,2%, Японія – 15,1%, країни Африки – 2,5%). Ці параметри визначають високий рівень і сталий характер національної конкурентоспроможності розвинених країн світу (США, Японія, Німеччина, Франція, Великобританія, Фінляндія та ін.) [2].

Дослідження геополітичної і гео економічної стратегій США показують їх багаторічну націленість на світове лідерство, збереження домінуючих військово-політичних, науково-технологічних та економічних позицій на міжнародній арені, забезпечення сталого характеру безпечного економічного розвитку. Інноваційну діяльність стимулює, насамперед, сприятливе висококонкурентне бізнес-середовище.

Модель інноваційного процесу в Японії заснована на лідерстві великих корпорацій, які володіють значними ресурсами й інтенсифікують інноваційний процес. Характерними рисами японської моделі є значна державна підтримка, співпраця державних структур і корпорацій, налагоджена система комунікацій та обміну інформацією, кооперація і конкуренція корпорацій на різних етапах інноваційного процесу.

У країнах Європи інноваційний процес характеризується значними відмінностями. Невід'ємною його рисою у різних країнах є значне державне втручання (національні і наднаціональні інститути) і міжнародна міжфірмова кооперація і спеціалізація у сфері НДДКР, що обумовлено успіхами регіональної інтеграції і формуванням загальноєвропейського науково-дослідного простору.

Універсальними тенденціями інноваційного процесу країн – інноваційних лідерів, які дозволили сформувати низку стійких конкурентних переваг, є: зростання значення малого і середнього бізнесу у НТП; розвиток інноваційної інфраструктури; трансформація системи і підвищення ролі державного регулювання; структурні зрушення у фінансуванні інноваційної діяльності зі збільшенням участі приватного сектора, непрямого державного і зарубіжного фінансування.

Детермінанти сталої конкурентоспроможності країн – інноваційних лідерів в умовах глобалізації полягають в інтенсифікації як ендегенних, так і екзогенних факторів НТП, забезпеченні високої продуктивності національних інноваційних систем (НІС), перманентному вдосконаленні конкурентних переваг.

Гео економічна стратифікація країн за рівнем інноваційного потенціалу та їх диференціація як інноваційних лідерів й аутсайдерів відбувається разом з уніфікацією підходів до організації та управління інноваційною діяльністю у глобальному масштабі. Тому інноваційний процес у країнах-аутсайдерах є зосередженим: по-перше, у сфері одержання, розповсюдження і використання нових знань; по-друге, у сфері адаптації імпульсів економічних трансформацій, які генеруються країнами-інноваційними лідерами і сприймаються через глобальне інноваційно-економічне середовище; по-третє, у сфері функціонування НІС і використання власного науково-технологічного й інноваційного потенціалу; по-четверте, у сфері взаємодії національних учасників інноваційного процесу з міжнародним середовищем. НТП у більшості країн-аутсайдерів

має екзогенний (або переважно екзогенний) характер, багато країн знаходяться на доіндустріальній стадії розвитку і далекі від завершення промислової революції [2].

Отже, наявні істотні досягнення країн-лідерів у розвитку національної економіки стимулюють країни, що розвиваються, і країни з перехідною економікою до створення аналогічних моделей зростання.

Література

1. Global Competitiveness Report 2017-2019 [Електронний ресурс] // World Economic Forum. – Режим доступу: <https://www.weforum.org/reports?year=2019#filter>
2. Адаманова З.О. Інноваційні фактори економічного розвитку в умовах глобалізації. – Рукопис.

УДК 336

Таранець Богдан Владиславович,

студент,

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Одним із невід’ємних елементів фінансової системи та ринкової інфраструктури будь-якої держави є страховий ринок. Розвиток ринку страхових послуг у сучасних умовах дозволяє вирішити цілий комплекс соціально-економічних проблем, починаючи із формування системи різноманітних гарантій для фізичних та юридичних осіб і закінчуючи зміцненням інвестиційного потенціалу як в національному, так і в міжнародному масштабах.

Проте, на сьогоднішній день, розвиток ринку страхування в Україні стримує ряд чинників, зокрема у низки страхових компаній наявні проблеми з платоспроможністю та ліквідністю, немає чіткої бізнес-моделі, рівень управління ризиками та корпоративного управління є низьким, що робить ринок непрозорим та неконкурентним. Протягом 2013–2018 років деякі великі страхові групи, зокрема AEGON, AXA, SEB, AIG і HDI, вийшли з України, у тому числі через недобросовісну конкуренцію на ринку [1].

Сучасний стан та динаміка страхового ринку України свідчить про недостатньо ефективне виконання ним своєї ролі у функціонуванні фінансової системи. Так, за оцінками експертів, частка страхових платежів за особистим страхуванням в Україні становить усього 4-5%, тоді як у Західній Європі та США цей вид послуг займає близько 60%, у Японії – 80%, у Великобританії – 70%, а у світі в середньому – 58,3%. [2, с. 413]

Слід зауважити, що розв’язання проблемних питань розвитку вітчизняного страхового ринку і забезпечення його конкурентоспроможності слід шукати у площині вдосконалення внутрішніх соціально-економічних і фінансових відносин між усіма учасниками страхових процесів, раціонального використання внутрішніх резервів страхового бізнесу та ефективного використання його результатів в реальному секторі економіки.

В цьому напрямі останніми нововведеннями є те, що у вересні 2019 року ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» (так званий закон про «спліт»), згідно з яким з 01 липня 2020 року Національний банк України стає регулятором та наглядовим органом на ринку страхування [3].

Стратегічною ціллю Національного банку України у сфері страхування є розвиток та підтримка платоспроможного, фінансово стійкого, конкурентного та стабільного

ринку страхування, який забезпечуватиме належний захист прав споживачів та надаватиме страхові послуги і продукти, що відповідають потребам громадян та економіки. Згідно до мети Національного банку України, регулювання та нагляд за страховими компаніями, так само, як і нагляд за банками, здійснюватиметься за ризик-орієнтованим підходом. В основу реалізації ризик-орієнтованого підходу закладено такі принципи [1]:

- принцип перспективного погляду (Forward-looking) – аналіз діяльності здійснюється з огляду на розуміння бізнес-плану, перспективи діяльності та потенційні ризики компанії;
- принцип професійного судження (Professional judgement) – оцінка ґрунтується на вмотивованих та обґрунтованих висновках, заснованих на знаннях і досвіді, а також на всебічному аналізі інформації;
- принцип раннього виявлення та вчасного реагування (Early warning) – оцінка потенційних ризиків та їх виявлення на ранній стадії для своєчасної подальшої комунікації чи вжиття відповідних заходів.

Проаналізувавши одне із головних завдань НБУ під час вдосконалення страхового ринку можна дійти висновку, що нова модель передбачає: нові стандарти ліцензування; прозорість структури власності; встановлення вимог щодо обліку та звітності відповідно до МСФЗ; відкритість та комунікацію між регулятором та суб'єктами регулювання у процесі формування регуляторної політики та здійснення нагляду за ринком страхування; посилення вимог до прийнятності активів та оцінки їхньої якості, оцінки резервів, структури капіталу та рівня його достатності.

Запровадження нової моделі регулювання та нагляду здійснюватиметься поступово протягом перехідного періоду, який буде визначено після ґрунтовного аналізу стану страхового ринку.

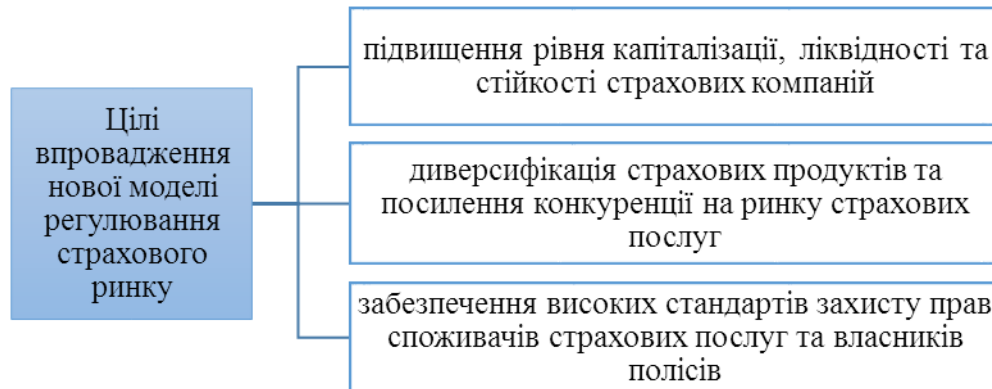

Рис. 1. Цілі впровадження Національним банком України нової моделі регулювання та нагляду за ринком страхування України

Окреслені вище напрями модернізації українського страхового ринку вказують на її залежність не тільки від стану реального сектора економіки, але й від напрямів глобальної модернізації національної економіки України загалом, що потребує визначення сумісності їх цілей і завдань та виявлення суперечностей, які можуть виникнути в процесі їх реалізації [4, с. 137-138].

Отже, розвиток страхового ринку забезпечить сприятливі умови для ринкової трансформації національної економіки та покращенню міжнародних економічних відносин України, для чого необхідна злагодженість та координованість роботи як держави, так і страхових компаній.

Література

1. Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_insurance_fin_pr_2020-04-22.pdf?v=4.
2. Золотарьова О.В. Ключові тенденції та пріоритети розвитку ринку страхових послуг в Україні / О.В. Золотарьова // Економіка і суспільство. – 2017. – №11. – С. 413-420.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг. Закон України № 79-IX від 12 вересня 2019 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text>
4. Козьменко О.В. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації : [монографія] / О. В. Козьменко, С. М. Козьменко, Т. А. Васильєва. – Суми, 2011. – 388 с.

СЕКЦІЯ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

УДК 336.763

Баучадзе Бесік,

доктор економіки, асоційований професор

Батумський державний університет ім. Ш. Руставелі (м. Батумі, Грузія)

Скриль Віталія Вячеславівна,

кандидат економічних наук, доцент

Чичуліна Ксенія Вікторівна,

кандидат технічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЗАХОДИ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АТ «АЛЬФА-БАНК»

На сьогоднішній день в українській економіці банківський сектор посідає особливе місце. В умовах фінансової нестабільності банківська діяльність відіграє надзвичайно важливу роль в русі капіталів і несе в собі небезпеку підвищеного соціально-економічного ризику.

Дослідження фінансового стану АТ «Альфа-банк» за останні три роки показав, що його діяльність в досліджуваній період була досить результативною, а саме зростаюча ризикованість та дохідність операцій, агресивна кредитна політика, постійна підтримка високого рейтингу на ринку банківських послуг України.

Найважливішою умовою для підтримки економічної безпеки АТ «Альфа-банк» є своєчасне виявлення загроз, пов'язаних з втратою позицій їх на ринку, і вибір тих напрямків їх розвитку, які забезпечують стійке позиціонування на ринках банківських послуг. Формування концепції економічної безпеки кредитних організацій, сприяє вибору основних характеристик і індикаторів їх розвитку, об'єктивно характеризують фінансовий стан, фінансову стійкість і здатність до розвитку банківського сектора економіки. Формування концепції економічної безпеки кредитних організацій, що дозволяє оперативно контролювати стійкість розвитку комерційних банків, виявляти негативні тенденції і вловлювати перспективні напрямки їх розвитку, стає вирішальною умовою забезпечення економічної безпеки кредитних організацій.

У зв'язку з вищевикладеним, можна відзначити, що економічна безпека банківської системи залежить від кількох факторів:

1. Рівень конкуренції між банківськими установами.
2. Якість банківського нагляду.
3. Економічна і політична стабільність.
4. Рівень залежності банківської системи країни від внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування.
5. Стабільність національної валюти.

Оснoву забезпечення економічної безпеки АТ «Альфа-банк» становить його фінансова стабільність, що є наслідком дії системи інституційно-управлінських, організаційно-технічних та інформаційних заходів, спрямованих на забезпечення відтворювально-стійкого режиму функціонування банку, захист його прав та інтересів, зростання статутного капіталу, підвищення ліквідності активів, збереження фінансових та матеріальних цінностей, а також на забезпечення повернення кредитів.

Фінансова стабільність – головна умова здатності банку здійснювати самостійну фінансово-економічну діяльність в відповідно до своїх інтересів.

Комерційні банки в своїй роботі інтенсивно використовують комп'ютерні технології для обробки і передачі великого обсягу інформації, комп'ютерні системи банків працюють в корпоративних і глобальних комп'ютерних мережах, мережеві технології все ширше використовуються для обміну інформацією.

Тому важливим питанням у забезпеченні економічної безпеки комерційного банку є усунення загроз зовнішнього характеру, особливо це стосується інформаційної безпеки.

Для стабільної роботи і ефективного розвитку банку, АТ «Альфа-банк» необхідно сформувати стійку систему економічної безпеки за допомогою виявлення основних загроз (рис.1).

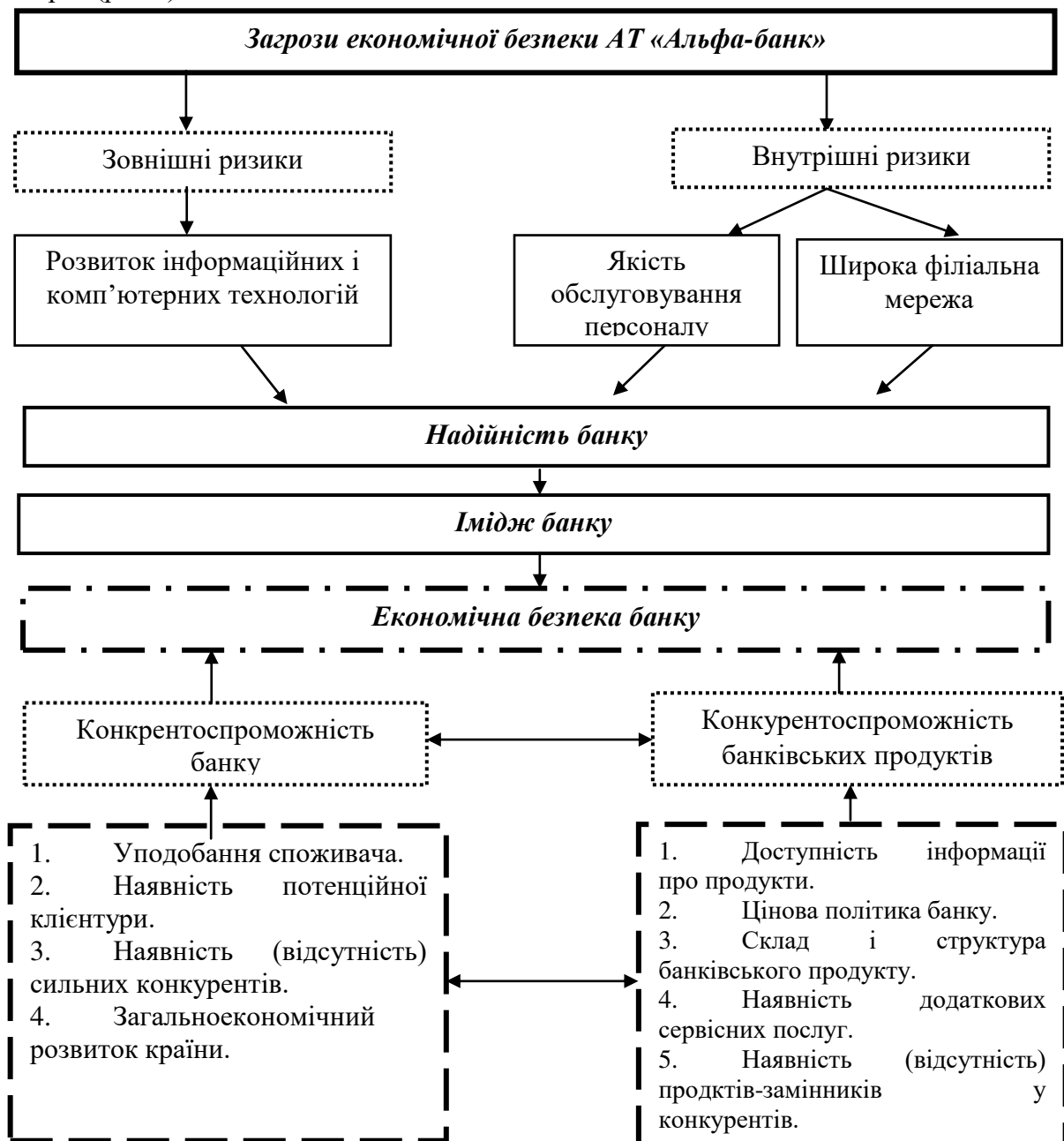

Рис. 1. Фактори що впливають на конкурентоспроможність і економічну безпеку АТ «Альфа-банк»

До складу першочергових проблем захисту банківської діяльності від загроз зовнішнього і внутрішнього характеру входять:

- підтримка безперебійного забезпечення фінансовими ресурсами та інформацією;
- охорона майна та персоналу комерційного банку;
- створення засобів і механізмів захисту банківської системи;
- зниження інформаційних загроз.

Отже, економічна безпека банку являє собою сукупність факторів і елементів, пов'язаних з діяльністю різних суб'єктів банківської діяльності комерційного банку у внутрішньому і зовнішньому середовищі, які знаходяться в постійній взаємодії і здатні змінювати як свої особливі риси, так і ступінь, і форми впливу на економічну стійкість банку.

Підводячи підсумок, можна сказати, що питання економічної безпеки кредитних організацій в Україні є предметом підвищеної уваги теоретичних дослідників. Економічна безпека банків і її забезпечення для банківської системи є одним із важливих завдань [3]. Це обумовлено тим, що банківська діяльність завжди пов'язана з наявністю великого спектра внутрішніх і особливо зовнішніх загроз.

Водночас, існує значний брак довіри до фінансових установ. Все це уповільнює процеси повного залучення населення до фінансової інклюзії та створює тіньовий сектор що впливає на формування економічної безпеки окремо взятої банківської установи [4].

Особливе місце в побудові системи економічної безпеки комерційного банку займають інформаційні потоки. Безпека банку також багато в чому залежить від економічних і політичних реалій в країні і світі, від конкурентоспроможності банку, від роботи персоналу банку і від банківського нагляду.

Література

1. Сайт «Альфа-банк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://alfabank.ua/>
2. Стратегія розвитку банківської системи 2016–2020: «Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки» / Комітет Верховної Ради з питань фінансової політики і банківської діяльності. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/afedra+bankspravi/proekt_strategi.pdf (дата звернення 25.03.2019).
3. Скриль В.В. Фінансова інклюзія регіону як напрям стратегії розвитку фінансового сектору України// С.В. Онищенко, В.В. Скриль/ Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція молодих учених, студентів та аспірантів «Економічний розвиток держави та її соціальна стабільність» 11 червня 2020 року.
4. Vitaliia Skryl. Financial inclusion of the Region: analysis of the State and state of Supply// A. Matkovskiy, V. Skryl, R. Shanko/ Економіка і регіон №4 (2019). – С.61-74.

Варналій Захарій Степанович,
доктор економічних наук, професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

АКТУАЛІТЕТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Основними загрозами фінансовій безпеці України на сучасному етапі є: недосконалість бюджетної політики і нецільове використання коштів бюджету; неефективність податкової системи, масове ухилення від сплати податків; значні обсяги державного та гарантованого державою боргу, проблеми з його обслуговування; різкі зміни рівня цін, тарифів та курсу національної валюти; значна різниця співвідношення доходів найбільш і найменш забезпеченого населення та недостатня соціальна захищеність певних груп населення; невисокий рівень капіталізації банківської системи; залежність реформування економіки країни від отримання іноземних кредитів; енергетична залежність; низький рівень інвестиційної діяльності; зростання «тіньової» економіки, посилення її криміналізації, нелегальний відплив валютних коштів за кордон; кібертероризм та кіберзлочинність; зовнішня агресія та сепаратизм на сході країни; вплив світових фінансових коливань та криз на економіку країни; корупція у владі; недостатня ефективність державного регулювання фінансово-кредитної сфери; пандемія COVID-19 тощо [1, с. 180-211].

За результатами узагальнення наукових досліджень можна здійснити систематизацію наявних та потенційних ризиків та загроз фінансовій безпеці України (табл. 1).

Таблиця 1

Проблемна характеристика складових фінансової безпеки України

Складові безпеки	Наявні та потенційно можливі ризики та загрози фінансовій системі
1	2
Бюджетна	Недосконалість нормативно-правового забезпечення бюджетного процесу, прорахунки в бюджетному плануванні. Несвоєчасне ухвалення Державного бюджету України та затвердження звітів щодо його виконання. Непрозорість видатків державного і місцевих бюджетів. Незаконне та неефективне використання бюджетних коштів. Неефективність системи контролю за надходженнями і витратами бюджетних коштів, бюджетна розбалансованість. Недосконалість системи обліку і виконання бюджетів. Проблеми міжбюджетних відносин і фінансового вирівнювання. Надмірний рівень дефіциту державного бюджету та недостатнє і несвоєчасне наповнення джерел його покриття.
Боргова	Недосконалість нормативно-правової бази формування, використання, обслуговування й погашення державного боргу України. Відсутність чіткої обґрунтованої концепції управління боргом. Обмеженість переліку боргових інструментів, що використовуються у практиці державного запозичення. Відсутність чітких механізмів оцінки ефективності залучення і використання кредитних ресурсів. Нерозвиненість вітчизняної практики страхування боргових ресурсів.
Грошово-кредитна	Зростання неплатежів. Слабкий рівень регулювання цін у природних монополіях, цінові диспропорції.

Складові безпеки	Наявні та потенційно можливі ризики та загрози фінансовій системі
1	2
	Погіршення структури платіжних засобів. Втеча капіталу за кордон.
Валютна	Рух доларових потоків усередині країни та збільшення питомої частки позабанківського грошового обігу. Відсутність чіткого нормативно-правового регулювання вітчизняної грошово-кредитної та валютної політики на певний рік. Високий ступінь доларизації вітчизняної економіки.
Інвестиційна	Загострення платіжної та бюджетної кризи, недосконалість валютної та курсової політики. Недостатня мотивація до інвестиційної діяльності різних груп економічних агентів. Зменшення частки прибутку у джерелах фінансування інвестицій. Обмеженість доступних фінансових коштів. Відсутність ефективних механізмів трансформації заощаджень населення в інвестиції. Збереження високих інвестиційних ризиків. Нездатність об'єктивно оцінити реальну економічну вартість активів. Незадовільна організація контролю за структурою вкладень, співвідношенням інвестиційного портфеля за ризикованістю і доходністю Відсутність повноцінного фондового ринку, вітчизняних спеціалізованих інвестиційних банків та ефективних інвестиційних компаній, незадовільний стан виробничої інфраструктури в Україні.
Банківська	Низький рівень капіталізації банківської системи. Слабкість вітчизняної банківської системи, дефіцит фінансових послуг та інструментів. Ризикова кредитна політика. Недосконала система страхування депозитів. Недостатня ліквідність банківських активів. Низький рівень кредитоспроможності підприємств реального сектора економіки. Невідповідність діяльності банківських установ міжнародним стандартам. Відсутність достатнього золотовалютного запасу. Відсутність довіри населення і юридичних осіб до комерційних банків.
Небанківського фінансового сектору	Слабкий розвиток інфраструктури страхового ринку. Відсутність якісних систем обліку, звітності та розкриття інформації, нагляду за страховою діяльністю. Відсутність середньо- і довгострокового планування діяльності. Вузький асортимент страхових послуг. Неоптимальність страхових портфелів, низька технологічність здійснення страхових операцій. Значна інформаційна закритість страхового ринку, недостатність інформаційно-аналітичних матеріалів. Недосконалість нормативно-правового забезпечення щодо цінних паперів, обліку прав їхніх власників та корпоративного управління. Невідповідність окремих елементів вітчизняного фондового ринку стандартам ISO. Неконкурентоспроможність фондового ринку, недостатня розвиненість ринку похідних фінансових інструментів.

Джерело: побудовано на основі [2]

Зазначені та інші обґрунтовані показники відображають не тільки стан фінансової системи України загалом, а і окремих її елементів дозволяючи визначити та локалізувати наявні ризики та загрози. Тому комплексна оцінка загроз дозволяє не лише знайти інтуїтивні проблеми, а й визначити сфери та галузі де вони тільки починають формуватися. Все це має враховуватися в розробці та реалізації системи забезпечення фінансової безпеки України, особливо в умовах глобалізаційних викликів.

Забезпечення фінансової безпеки України необхідно активно використовувати комплекс заходів щодо активізації фінансових посередників. Це передбачає розробку ефективних заходів, що забезпечать успішне фінансування інноваційних змін та заохочення довгострокового вкладення капіталу, для чого Національному банку України (НБУ) необхідно стимулювати участь комерційних банків у довгостроковому кредитуванні інноваційних проєктів стратегічно важливих для вітчизняної економіки підприємств. Також мова повинна йти і про систему заходів щодо інвестиційної активності та забезпечення інвестиційної безпеки України [3].

Не менш важливу роль в забезпеченні фінансової безпеки держави України відіграють фінансові інститути-регулятори – державні установи, що забезпечують виконання функцій фінансового ринку та фінансового макрорегулювання національною економікою, сприяють забезпеченню та зміцненню її фінансової безпеки. Так головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову та бюджетну політику є Міністерство фінансів України. В свою чергу НБУ в своїй діяльності стикається з проблемами підвищення ефективності державного регулювання банківської системи та пошуку відповідей на виклики, що постають у зв'язку з: значною девальвацією національної грошової одиниці; неефективною політикою управління золотовалютними резервами та використання валютних інтервенцій; значним збільшенням обсягу грошової маси в обігу через ліквідацію понад 100 комерційних банків і виплат з Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; неефективною політикою облікової ставки, що не призводить до ревальвації національної валюти, необхідністю переходу до системи постійного контролю ліквідності, тощо.

Загальною проблемою є незадовільний ступінь взаємодії та координації, недостатня прозорість та відкритість інформації про їх діяльність. Тому з метою забезпечення фінансової безпеки держави України необхідно реалізувати комплекс заходів щодо активізації участі фінансових інститутів у сприянні розвитку вітчизняного бізнесу, підтримці наукових досліджень, впровадженні інновацій тощо. І також має відбутися реалізація низки інституційно-правових та організаційних заходів, що в значній мірі сприятиме підвищенню ролі фінансових інститутів у системі забезпечення фінансової безпеки України на сучасному етапі, особливо це стосується однієї з важливих її складових – бюджетної безпеки [4].

Підбиваючи підсумки варто звернутися до теорії складних систем, що передбачає появлення загроз та критичних ситуації не тільки наявністю негативних факторів у структурі, а й дією інших нейтральних та позитивних елементів, що в загальному ефекті призводять до кризових явищ. Тому фінансова система, як частина економіки є надзвичайно залежною від початкових умов і навіть невеликі зміни в навколишньому середовищі, в умовах глобалізації ведуть до непередбачуваних наслідків. Тому навіть виявлення і ліквідація загроз не гарантує забезпечення стабільності та економічного зростання, і може навпаки призвести до непередбачуваних наслідків.

Тому ефективна протидія загрозам фінансовій системі України та контролювання ризиків залежить в першу чергу від національної системи моніторингу, здатної своєчасно реагувати на зміни та відображати реальну ситуацію у системі.

Оновлення та розширення нормативно-методичного підходу, а також забезпечення динамічного розвитку аналітичних потужностей є ключовим у системі державного контролю.

Другим, не менш важливим шляхом протидії загрозам, є поживлення фінансових інституцій, спроможних ефективно впливати на фінансову безпеку зсередини системи, поживляючи розвиток економіки та сприяти діловій активності за рахунок власної здорової діяльності.

Третім – є продовження обраної політики стабілізації та застосування класичних інструментів впливу, з коригуванням на нові дослідження та можливість поточного регулювання, при забезпеченні постійного моніторингу системи.

Література

1. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації / З. С. Варналій. Київ : Знання України, 2020. 423 [1] с.
2. Мартинюк В. Фінансова безпека: навч. Посіб. / В. Мартинюк, Я. Зволяк, О. Баранецька. Тернопіль: Вектор, 2016. 264 с.
3. Нікитенко Д.В. Інвестиційна безпека України: сутність та інституціональне забезпечення : монографія. Рівне : НУВГП, 2018. 376 с.
4. Онищенко С.В. Бюджетна безпека України: сутність, загрози та шляхи забезпечення: Монографія. К.: Знання України, 2017. 450 с.

УДК 339.727.3

Варцаба Віра Іванівна,
доктор економічних наук, професор
Ужгородський національний університет
Заславська Ольга Ігорівна,
кандидат економічних наук
Ужгородський національний університет

МЕХАНІЗМИ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МВФ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ

Криза, спровокована пандемією коронавірусу COVID-19, яка вразила світ у 2020 році, не схожа на жоден із попередніх фінансових дисбалансів, а тому вимагає виняткових глобальних заходів у відповідь. Її негативний вплив, зокрема, проявився у різкому скороченні торгівлі, банкрутствах підприємств, збільшенні безробіття, коливанні валютних курсів та платіжних дисбалансах. Ситуація й надалі залишається вкрай невизначеною, адже світ увійшов у нову хвилю заражень, що може спричинити повторний «локдаун». У свою чергу це може спровокувати розвороти потоків капіталу і подальше скорочення світової торгівлі. За таких обставин неминучими є дефолти по боргових зобов'язаннях, тому тиск на економіку країн суттєво зростає.

У цьому контексті варто зауважити, що чимало держав звертаються по фінансову й технічну допомогу до Міжнародного валютного фонду (МВФ).

Зокрема, у рамках консультаційної допомоги Фондом сформулювало основні завдання економічної політики, які повинні стояти перед керівництвом держав у цей період.

По-перше, гарантія функціонування життєво важливих секторів економіки. Із цією метою можуть бути реалізовані інвазійні дії держави для забезпечення поставок найважливіших товарів, зокрема, за допомогою запровадження військового стану, встановлення пріоритетності державних контрактів на користь життєво важливих

виробничих ресурсів і товарів, конверсії галузей промисловості або вибіркової націоналізації. У випадках надзвичайного дефіциту радикальними мірами можуть бути регулювання цін і встановлення правил проти накопичення зайвих запасів.

По-друге, забезпечення фінансовою підтримкою осіб, які найбільше постраждали від кризи. Зокрема, така підтримка направлена на збереження робочих місць. До прикладу, збільшення допомоги по безробіттю, державне фінансування відпусток через хворобу тощо.

По-третє, запобігання надмірному розбалансуванню економіки. Це завдання реалізується на основі впровадження заходів для захисту взаємовідносин між працівниками і роботодавцями, виробниками і споживачами, кредиторами і позичальниками, щоб комерційна діяльність змогла відновитися після проходження піку кризи. Зокрема, державним органам необхідно надавати екстрену підтримку підприємницьким структурам, в тому числі у формі субсидій на заробітну плату. У разі поглиблення кризи можна запровадити у практику розширення великих державних компаній, які будуть поглинати проблемні приватні фірми, як це відбувалося з США і в Європі під час Великої депресії 1929-1933 рр. [1].

Зазначені заходи є загальними рекомендаціями, які не завжди можна спроектувати на економіку конкретної країни, враховуючи особливості її розвитку. Тому основна місія МВФ більшою мірою полягає у наданні кредитів державам-членам. У цьому контексті для того, аби допомогти країнам впоратися із численними економічними наслідками найсерйознішої пандемії за останні сто років та перейти до етапів стабілізації та відновлення, у Фонді проводиться оновлення та адаптація програм кредитування. Зокрема, МВФ мобілізовано кредитний потенціал із резервного фонду у розмірі 1 трлн. дол. США. Із метою наданням позик введено більш гнучкі та прискорені механізми отримання країнами-членами фінансової допомоги від МВФ для реагування на надзвичайні ситуації (рис. 1).

Рис. 1. Механізми фінансової підтримки Міжнародним валютним фондом у період пандемії COVID-19*

*Джерело: побудовано на основі [3]

Серед представлених програм фінансової підтримки більшою мірою застосовуються інструменти надзвичайного фінансування. Станом на початок вересня 2020 року такі кредити були надані 80 країнам на загальну суму понад 50 млрд. СПЗ. Ще понад 30 країн висловили зацікавленість у запропонованих програмах з відновлення системи фінансового захисту і подолання наслідків пандемії. У короткостроковій перспективі зазначені вище програми спрямовані на стабілізацію економіки і, насамперед, направлення коштів на охорону здоров'я, соціальну сферу, а також на підтримку суб'єктів господарювання, які найбільше постраждали від фінансових наслідків пандемії. Звичайно чимало країн в змозі впоратися із кризою без фінансування МВФ. Тому фондом розробляються й механізми страхування на випадок непередбачених шоків для країн із стабільною економікою [2]. Таким чином, ситуація, що склалася, підштовхнула міжнародні фінансові установи до зміни пріоритетів та переорієнтації своїх програм на підтримку галузі охорони здоров'я, управління боргом, соціального захисту, зміни клімату, а також на підвищення стійкості держав до майбутніх ризиків у цих сферах.

Насамкінець, по мірі зниження невизначеності механізми кредитування МВФ будуть видозмінюватися. Так, коли світова економіка вступить у фазу відновлення, а наслідки кризи стануть більш чіткими та вимірюваними, планується переорієнтація програм Міжнародного валютного фонду на механізми фінансування, що сприятимуть зростанню із метою впевненого і стійкого виходу з кризи.

Література

1. Дель Аричча Дж., Мауро П., Спільмберго А., Зеттельмайер Дж. Меры экономической политики для войны с COVID-19 // Блог МВФ, 01.04.2020 р. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.imf.org/ru/News/Articles/2020/04/01/blog040120-economic-policies-for-the-covid-19-war>.
2. Грегори Р., Линь Х., Мюлейзен М. Кредитование МВФ в период пандемии и после ее окончания // Блог МВФ, 21.09.2020 р. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.imf.org/ru/News/Articles/2020/09/18/blog-imf-lending-during-the-pandemic-and-beyond>.
3. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду // Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.imf.org>.

УДК 338.242(477)

Онищенко Світлана Володимирівна,

доктор економічних наук, професор,

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Соціально-економічна безпека є однією з найважливіших складових національної безпеки та визначальною умовою соціально-економічного розвитку України, забезпечення якої сьогодні є головною стратегічною метою публічного управління. Запобігання епідеміологічній небезпеці є важливою передумовою підтримування нормальних умов життєдіяльності та захисту населення, підвищення конкурентоспроможності національної економіки, відновлення економічного зростання, збільшення добробуту населення, розвитку соціально-побутової та соціально-духовної складових соціальної інфраструктури держави, зменшенню

соціальної напруги в суспільстві й у цілому покращення життєздатності національної економіки.

Вірусна небезпека та її наслідки призводять до поглиблення економічної кризи в суспільстві. Небезпека пандемії COVID-19 стала не лише перевіркою здатності органів державного управління, місцевого самоврядування, економіки та національної безпеки протистояти значним викликам і загрозам, а й виявила суттєві проблеми в усіх сферах життєдіяльності суспільства [1]. В умовах загрози/небезпеки епідемії COVID-19 здоров'ю та життю населення Україна проходить численні випробування, зумовлені величезними втратами, яких зазнає держава, бізнес і населення. У процесі оцінювання масштабності назрілих проблем набуває особливої актуальності потреба в детальному дослідженні змісту, видів, чинників виникнення та способів поширення загроз/небезпек соціально-економічній безпеці України, які тривалий час накопичувалися в економічній сфері й залишаються невирішеними, а в умовах пандемії супроводжуються поглибленням негативних тенденцій. Розв'язання поставлених проблем потребує зміни моделі реагування та комплексного підходу з удосконалення наявних і розроблення нових механізмів запобігання загрозам соціально-економічній безпеці, запровадження яких вирішально вплине на відновлення економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності національної економіки й у цілому безпечної життєдіяльності населення.

Зростання безробіття спричинило падіння рівня доходів населення та, відповідно, зменшення надходжень до державного бюджету. Станом на травень 2020 року державний бюджет виконано зі значним дефіцитом (24.5 млрд грн) [3]. Як наслідок, в умовах критичної необхідності фінансування медицини, наукових досліджень, підтримки бізнесу брак коштів лише поглиблює соціально-економічну кризу, спричинену пандемією.

Основним критерієм соціально-економічної безпеки держави є здатність національної економіки зберігати чи швидко відновлювати критичний рівень суспільного відтворювання в кризових ситуаціях, захист населення, формування відповідного стану соціальної сфери і рівня реалізації суспільних потреб, забезпечення гідного рівня життєдіяльності.

Паніка викликана початком пандемії призвела до зростання внутрішнього попиту на валюту. За рахунок психологічних чинників, з початку запровадження карантину прослідковувалася стрімка девальвація національної грошової одиниці до кінця березня (на 13,9%). Проте, поступове зниження курсу починаючи з квітня 2020 року свідчить про ефективну та вчасну політику НБУ, яка полягає в застосуванні валютних інтервенцій. Саме це дало змогу нівелювати ажіотаж, спричинений психологічними, а не економічними чинниками [4].

Загалом вплив пандемії COVID-19 на світову та українську економіки протягом березня – липня 2020 р. призвів до ряду таких змін на вітчизняному ринку праці:

- фактичного скорочення зайнятості в Україні;
- зростання кількості безробітних в Україні;
- зменшення кількості українців, що працюють закордоном (трудомих мігрантів);
- зменшення доходів населення України від продажу своєї робочої сили та самозайнятості через зменшення зарплати, втрати роботи та доходів фізичних осіб-підприємців [5].

Причому для формування адекватного уявлення про розвиток ситуації на українському ринку праці треба враховувати перебіг подій не лише щодо офіційної трудової та підприємницької діяльності, а й тіньової зайнятості населення.

Достатня кількість робочої сили і сировини усе менше розцінюється як конкурентна перевага країни. Сьогодні потрібно враховувати, що місце країни в

сучасному світі визначається якістю людського капіталу, станом освіти і ступенем використання науки і техніки у виробництві. Економічні процеси в Україні носять кризовий характер. Це впливає на всі сфери зовнішньої та внутрішньої економічної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання, зниження їхньої економічної безпеки.

Забезпечення соціально-економічної безпеки в Україні істотно визначається процесами політичної і соціально-економічної трансформації, що відбуваються в нашій країні. Для формування соціально орієнтованої економіки необхідно об'єднати нормотворчу діяльність на державному рівні та ініціативні дії органів міської влади та органів міського самоврядування [2; 8].

Пандемія COVID-19 правомірно визначена реальною небезпекою соціально-економічній безпеці України. Її деструктивні впливи є вкрай критичними та викликають ланцюгову реакцію дисбалансу усіх макроекономічних показників соціально-економічного розвитку. Дуальний вплив епідемії вимагає пошуку балансу між захистом життя населення та збереженням економіки. В цьому контексті впровадження регуляторних заходів, спрямованих на попередження загроз соціально-економічній безпеці України та зменшення їх негативного впливу, набуває першочергового значення.

Список літератури

1. Горбулін В.П., Даник Ю.Г. Національна безпека України: фокус пріоритетів в умовах пандемії / В.П. Горбулін, Ю.Г. Даник // Вісник Національної академії наук України. – 2020. – № 5. – С. 3-18.
2. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації / З. С. Варналій. – Київ : Знання України, 2020. – С. 309-318.
3. Онищенко С.В., Глушко А.Д. Пандемія – реальна загроза соціально-економічній безпеці України // III Міжнародна науково-практична конференція «ACTUAL TRENDS OF MODER SCIENTIFIC RESEARCH», September 13-15, 2020 - Munich, Germany. P. 190-195.
4. Онищенко С.В., Білько С.С., Шклярчук А.В. Загрози фінансово-економічній безпеці України в умовах пандемії COVID-19. Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Економічний розвиток держави та її соціальна стабільність», 11 червня 2020, м. Полтава. – НУПП, 2020. – С. 120-121.
5. Кулицький С., Український ринок праці під впливом пандемії COVID-19: стан та оцінка перспектив розвитку / CIA3 НБУВ// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4941:situatsiya-na-vitchiznyanomu-rinku-pratsi-v-umovakh-pandemiji&catid=8&Itemid=350
6. Doing Business 2020 / International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/32436/9781464814402.pdf>
7. Консенсус-прогноз «Україна у 2020-2021 роках: наслідки пандемії» / Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=5d3fea53-45e7-4641-8d48f0c865a24471&title=Vipuskukraina-U2020-2021-Rokakh-NaslidkiPandemii-Konsensusprognoz-kviten2020>.
8. Маслій О.А. Небезпека пандемії COVID-19 економічній безпеці бізнесу в Україні / О.А. Маслій, Б.М. Іванюк // The XIII International scientific and practical conference «Perspectives of world science and education» (September 9-11, 2020). – CPN Publishing Group, Osaka, Japan, 2020. – С. 195-199.

Юрків Надія Ярославівна,
доктор економічних наук, професор
Національний інститут стратегічних досліджень
Вовчак Ольга Дмитрівна,
доктор економічних наук, професор
Університет банківської справи

КОНТЕКСТУАЛЬНІ ЧИННИКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: СКЛАД ТА ОЦІНКА

У сьогоднішніх складних економічних умовах дослідження чинників забезпечення фінансової безпеки набуває ще більшої актуальності через політико-економічну нестабільність в Україні, яка призвела до появи нових загроз і викликів для забезпечення її безпеки. Наявність значної кількості загроз вимагає удосконалення існуючих та розроблення нових механізмів забезпечення фінансової безпеки, які б сприяли їх завчасному попередженню та прийняттю адекватних рішень.

Серед загроз фінансовій безпеці держави на сучасному етапі можна виокремити такі основні:

- критичний рівень зовнішньої боргової залежності України;
- вплив капіталу з України за всі роки незалежності;
- високий рівень тіньової економіки.

Ситуація що склалася у вітчизняній економіці сьогодні, вимагає врахування досвіду країн, які відбудовували свої економіки після Другої світової війни. Зокрема, заслуговує уваги досвід Японії, яка після війни зробила ставку на розвиток інфраструктури і підтримку експорту через залучення внутрішніх ресурсів.

Так, валовий борг Японії, починаючи з 2013 року перевищує 232,5% ВВП, і станом на 01.01.2020р. становить 237,6%. За їхнім прогнозом, це співвідношення до 2024 року залишиться на цьому ж рівні.

Аналіз аналогічної ситуації в Україні засвідчив: станом на 01.01.2013 р. валовий борг до ВВП становив 40,5%, станом на 01.01.2016 р. - 81,2% і станом на 01.01.2020 р. - 54,3%. За прогнозом, це співвідношення станом на 01.01.2024 р. планується знизити до рівня 2013 року. При цьому рівень співвідношення валового боргу в Японії в розмірі більше 237,6% не є критичним для їхньої економіки, а для України, цей же показник, який майже в п'ять разів менший, є загрозою для фінансової безпеки держави. Феномен Японії пояснюється тим, що це - внутрішній борг (ресурси власного бізнесу і населення), а в Україні - це в основному зовнішній борг. Тому японська економіка є стабільною і ззовні незалежною, а вітчизняна - навпаки. З огляду на це основним завданням для національної економіки на перспективу є пошук власного інвестора та заміни зовнішніх запозичень власними ресурсами.

Відповідно до звіту TJN (Tax Justice Network) [1], який є єдиним джерелом для детального дослідження в цьому напрямі, вплив капіталу фізичних осіб із незалежної України в зарубіжні офшорні зони за період 1991 - 2011 р. (21рік) досягнув 167 млрд. дол. США. Зокрема, відповідно до наведених досліджень, в офшорах зберігаються світові активи на суму біля 21 трлн. дол. Ці дані отримані на основі розрахунків, що враховують інформацію МФВ і національних центробанків, тому не враховують вартості ввезення в офшори матеріальних цінностей. З їх врахуванням сума всіх ліквідних цінностей може становити 32 трлн. дол. Для порівняння: лідером з вивезення капіталу є Китай (за 40 років виведено 1,19 трлн. дол.); друге місце - Росія, відтік капіталу з якої почався лише в 1990 р. і становить сьогодні 798 млрд. дол.; Південна

Корея - 779 млрд. дол., Бразилія - 520 млрд. дол. і Кувейт - 496 млрд. дол. Україна знаходиться на 9-му місці, з якої було виведено 167 млрд. дол. Заявлена сума виведених з України коштів перевищує обсяг ВВП за 2011 р. (165,2 млрд. дол.) [1].

За розрахунками експертів, у середньому за 2011 – 2018 рр. (за 8 років) з України виведено кошти в сумі 113,3 млрд. дол. США, в еквіваленті 10,6% ВВП на рік. Водночас, частина коштів повертається «з еміграції» у вигляді інвестицій. Аналізуючи розподіл 75% прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в національну економіку між країнами їх походження (кумулятивно за період 2010 -2018 рр.), із 32,3 млрд. дол. США ПІІ, здійснених в Україну за станом на 31.12.2018р. - 8,9 млрд. дол. США (27,5%) мають кіпріотське походження (рис.1).

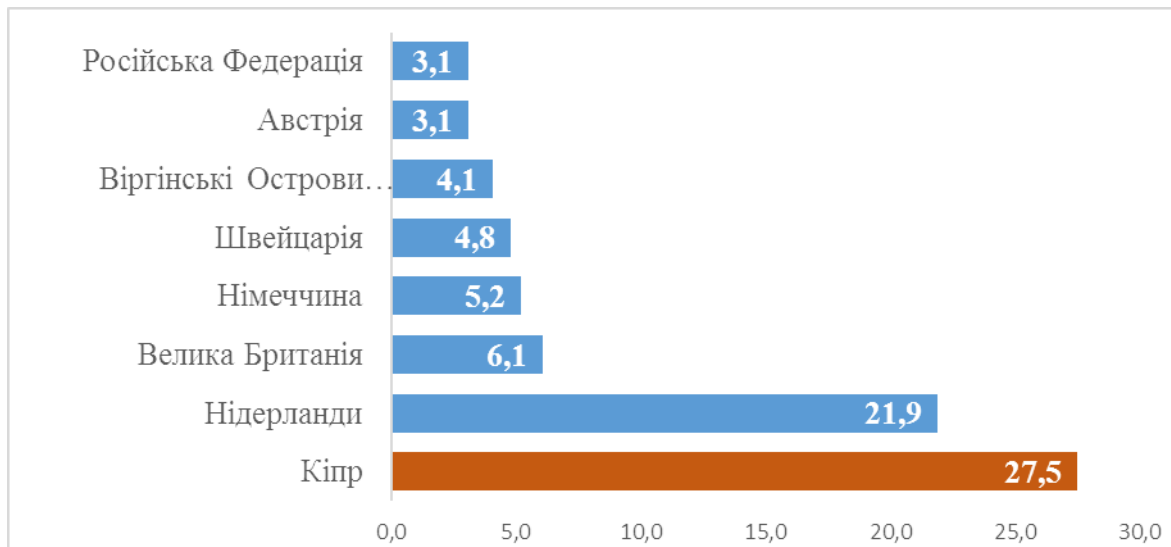

Рис. 1. Розподіл 75% прямих іноземних інвестицій в економіку України між країнами їх походження (кумулятивно за період 2010-2018), %
Джерело: побудовано на основі [2]

Рівень тіньової економіки, % до обсягу офіційного ВВП, починаючи з 2010 р. постійно знаходиться в діапазоні 38-43-35%.

Аналізуючи її рівень за секторами економіки (дослідження КМІС), найвищий рівень тінізації в будівництві і становить за 2018 р. 51,8%, тоді як середній у всіх секторах – 47,2% (рис.2).

Повернути ці кошти в економіку, виведені в офшори, можна лише через амністію капіталу та нормалізацію економічних відносин усередині країни. Амністія має бути пов'язана з кардинальною реформою в оподаткуванні громадян та з декларуванням доходів усіх громадян. Важливо створити умови, щоб виводити гроші не було потреби у тих, хто не пов'язаний з криміналом.

Основними складовими тіньової економіки є три види ухиляння від податків, а саме:

- (1) приховування доходу від бізнесу -56,7%;
- (2) приховування реальної кількості найманих працівників -21,4%;
- (3) приховування реальних розмірів виплаченої зарплати, або ж зарплата «у конвертах» - 21,9%.

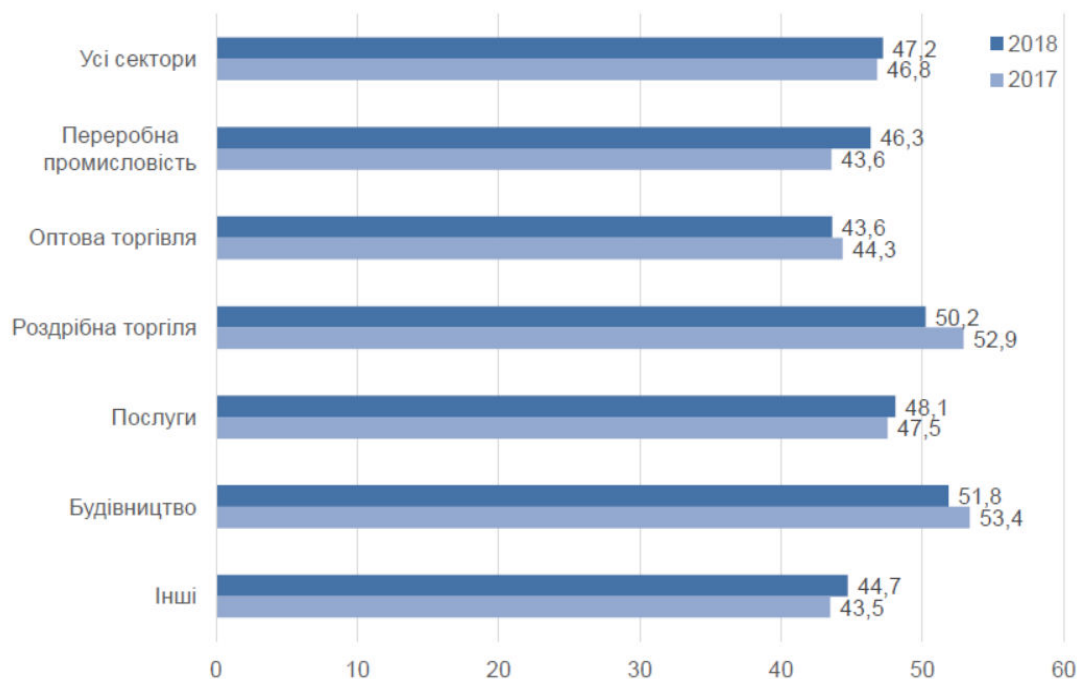

Рис. 2. Рівень тіньової економіки в Україні (% від ВВП): за секторами (дослідження Київського міжнародного інституту соціології)

Джерело: побудовано на основі [3]

Найбільш складним для такої оцінки є незареєстровані суб'єкти економічної діяльності, а також нелегальні види економічної діяльності. Зокрема, 55% виробництва спирту знаходяться в тіні, зведений бюджет щорічно не додержує 8 млрд. грн. Відповідно до повідомлення Міністерства фінансів України, дохід від легалізації грального бізнесу може досягнути до 9 млрд. грн. [4].

Мінімізація вище зазначених загроз дозволить забезпечити фінансову безпеку держави на належному рівні.

Література

1. За роки незалежності з України було виведено в офшори 167 млрд. дол., - Tax Justice Network – [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/za-gody-nezavisimosti-iz-ukrainy-bylo-vyvedeno-v-offshory-24072012113800>
2. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Тіньова економіка в Україні. Результати дослідження 2019 року. ПРЕС-РЕЛІЗИ КМІС – [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]- Режим доступу: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=897>
4. Сайт Міністерства Фінансів України [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua>.
5. Worldwide Governance Indicators. The World Bank. Available at: <https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Reports>.

*Глушко Аліна Дмитрівна,
кандидат економічних наук, доцент
Матяш Таїсія Василівна,
Токаюк Ліля Олександрівна,
магістри*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В сучасних умовах поглиблення процесів глобалізації, зростання конкуренції на зовнішньому та внутрішньому ринку, посилення впливу нових викликів та загроз пріоритетним завданням суб'єктів господарювання правомірно визначити забезпечення безпечної діяльності, що, в свою чергу, є гарантом фінансової стабільності. У цьому аспекті першочергового значення набуває ефективна система інформаційно-аналітичного забезпечення як основа прийняття оперативних управлінських рішень в умовах динамічності зовнішнього та внутрішнього середовища.

Обліково-аналітичну систему суб'єкта господарювання доцільно визначити як сукупність елементів, які взаємодіють між собою і дозволяють здійснювати збір, обробку, реєстрацію та аналіз всіх видів інформації, що надходить із зовнішніх і внутрішніх джерел [1]. В основі обліково-аналітичної системи знаходиться інформація. Обліково-аналітична інформація дозволяє діагностувати поточну діяльність підприємства з огляду на всі ризики, ідентифіковані та оцінені системою бухгалтерського обліку, і передбачати майбутній розвиток з огляду на прогностичні розрахунки [2]. Враховуючи цільову орієнтацію обліково-аналітичної системи на створення безпечних умов функціонування суб'єкта господарювання й досягнення стратегічних цілей, обліково-аналітичного забезпечення фінансово-економічної безпеки доцільно визначити як процес збору, реєстрації та оброблення обліково-аналітичної інформації та прийняття на її основі управлінських рішень, спрямованих на забезпечення захисту фінансових і економічних інтересів підприємства.

Враховуючи підходи науковців у сфері безпекології до головних завдань обліково-аналітичного забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств, правомірно виділити основні з них:

- моніторинг поточного рівня економічної безпеки підприємства загалом та у розрізі основних функціональних складових;
- задоволення інформаційних потреб суб'єктів безпеки (внутрішніх та зовнішніх);
- уможливлення врахування безпекового аспекту під час прийняття та реалізації кожного рішення менеджерами підприємства;
- відстеження зміни рівня економічної безпеки підприємства під впливом викликів, ризиків та загроз;
- оцінка та забезпечення більш ефективного використання наявних ресурсів;
- узгодження інтересів підприємства та зовнішнього середовища функціонування, інтересів власників, менеджерів та працівників з метою забезпечення сталого розвитку суб'єкта господарювання [3].

Ефективність реалізації зазначених завдань залежить від рівня побудови та організації обліково-аналітичної системи, стійкості до ризиків та загроз, які виникають на кожному з етапів її функціонування (рис. 1).

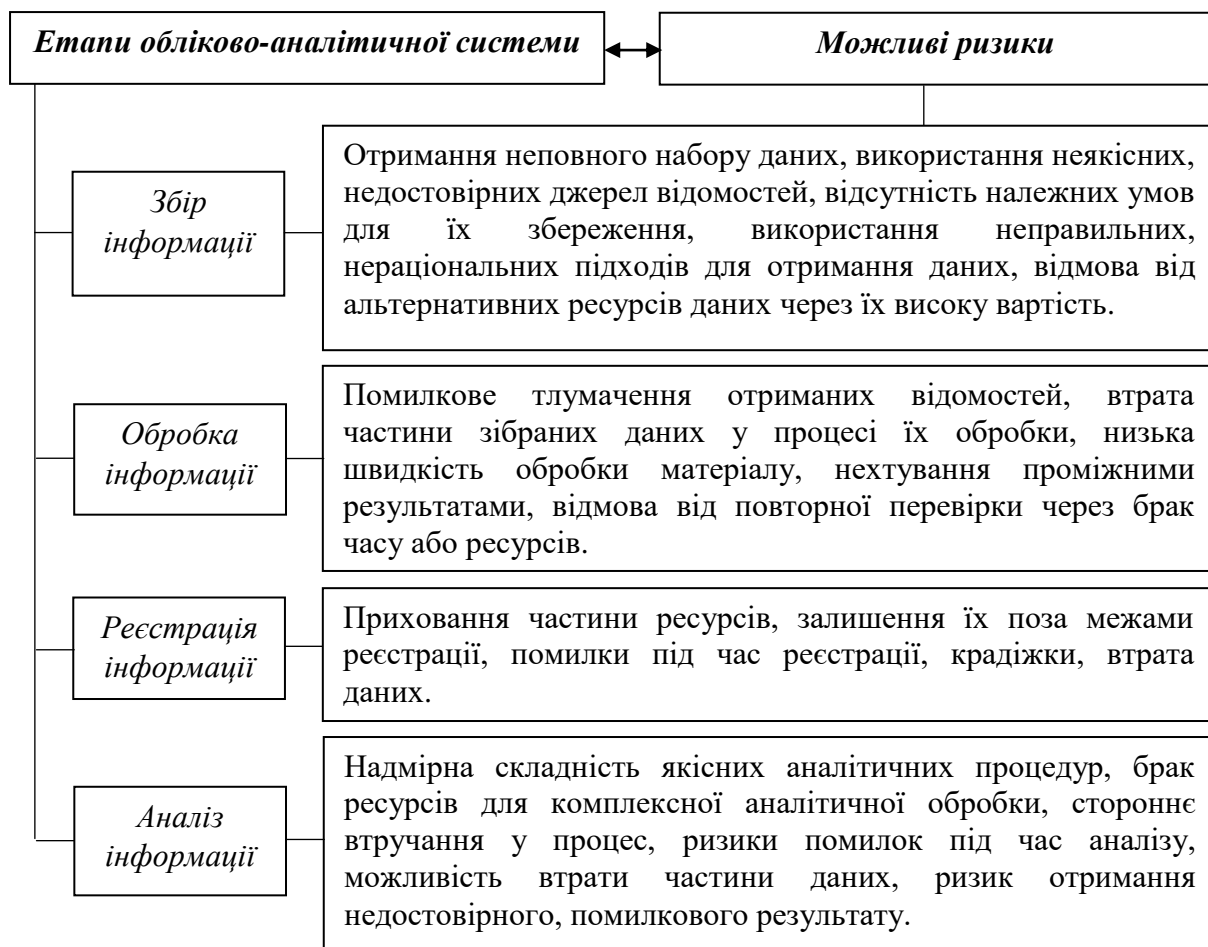

Рис 1. Ризики на етапах реалізації обліково-аналітичної системи

Таким чином, забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання залежить від спроможності мінімізації ризиків на кожному з етапів функціонування обліково-аналітичної системи. Основою розроблення, реалізації та контролю за виконанням управлінських рішень в напрямку підвищення рівня фінансово-економічної безпеки має бути якісне обліково-аналітичне забезпечення, яке правомірно визначити підґрунтям гнучкої та адекватної реакції на зміни середовища функціонування, сталого розвитку суб'єкта господарювання.

Література

1. Зачосова Н.В. Проблемні аспекти обліково-аналітичного забезпечення оцінювання рівня економічної безпеки підприємств [Електронний ресурс] / Н.В. Зачосова // Ефективна економіка. – 2018. – № 8. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/12.pdf
2. Акімова Н.С. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства / Н. С. Акімова, О. В. Топоркова, Т. О. Євлаш // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2017. – Вип. 1. – С. 37-50. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2017_1_6
3. Штангрет А.М., Стеців Л.П. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства: методичні засади / А.М. Штангрет, Л.П. Стеців // Економіка і суспільство. Мукачівський державний університет. – Випуск – № 9. – 2017. – С. 722-726.

Матковський Андрій Всеволодович,
кандидат економічних наук, доцент
Дерюга Анатолій Володимирович,
магістрант

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЕПІДЕМІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Ефективність забезпечення економічної безпеки держави за сучасних умов значною мірою залежить від застосування наукових підходів до проблем цієї сфери. Ґрунтовні дослідження у сфері економічної безпеки держави привели на Заході до створення нової науки, яка дістала назву «екосестейт» (economic security of state), тобто наука про економічну безпеку. Сутність екосестейту полягає в тому, що він є базою для будь-яких інших напрямів, проявів та відгалужень економічної безпеки, у тому, що завдяки накопиченим знанням цього відгалуження можна передбачити наслідки зовнішніх або внутрішніх дій з метою зменшення їх можливого негативного або збільшення позитивного впливу на розвиток держави.

В умовах епідемічної небезпеки роль «екосестейта» підвищується. Державі ринкового типу (зокрема Україні) обов'язково потрібна науково обґрунтована державна стратегія (концепція) економічної безпеки [1]. Вона має визначити глобальні та поточні національні інтереси та цілі, а також методи, засоби та механізми їх досягнення, і, відповідно, забезпечити національну економічну безпеку (НЕБ). Відповідно в сучасних умовах це питання постає особливо гостро, так як рівень економічної безпеки в епідемічних умовах звичайно зазнає зниження. Як приклад, найближчими, наступними та кінцевими завданнями забезпечення економічної безпеки України в умовах епідемічної небезпеки можуть бути завдання відображені на рис.1.

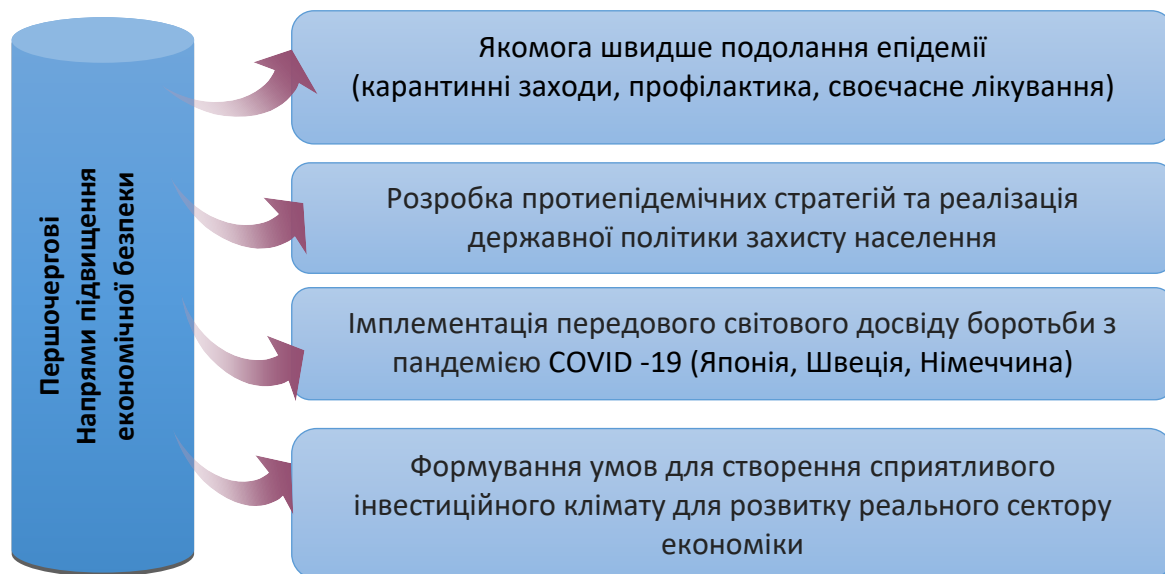

Рис.1. Першочергові напрями забезпечення економічної безпеки держави

Підсумовуючи рис.1. доцільно також відмітити, що неможливо виділити головні завдання. На мою думку, всі перелічені вище завдання мають виконуватися одночасно та комплексно.

Структура концепції економічної безпеки держави повинна охоплювати чотири базові елементи:

1. інтереси;
2. загрози;
3. небезпека;
4. захист.

Тільки захист втілює комплекс заходів щодо запобігання або нейтралізації небезпеки. Методи та засоби зі здійснення захисту можуть бути досить різними і не обов'язково симетричними загрозам. У цьому випадку мається на увазі, що діяти лише на загрозу не завжди приносить позитивні результати.

А саме визначення рівня економічної безпеки держави на сьогоднішній день ефективно проводиться за допомогою створених Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [2].

Щодо самих суб'єктів господарювання, додержання балансу життєво важливих інтересів держави та їхніх інтересів ґрунтується на оцінках тих збитків, яких вони можуть зазнати внаслідок перевищення або недостатності впливу на сьогоднішній день епідемічної небезпеки. Для ефективної спільної праці держави та суб'єктів підприємництва в інтересах усього суспільства необхідно розробити та прийняти на державному рівні комплекс відповідних правових, економічних, організаційних та технічних заходів щодо захисту від такої небезпеки.

У рамках системи управління існує суперечність між проголошеними цілями економічних реформ та методами їх досягнення. Забезпечення економічної безпеки держави пов'язано із взаємодією державного регулювання та ринкової саморегуляції, загальних та власних інтересів. Інтереси громадянського суспільства пов'язані насамперед з індивідуальними правами і свободами та приватними інтересами. Останні реалізуються через ринковий механізм з притаманними йому елементами випадковості та безсистемності.

Питання ж державної економічної безпеки це загальні питання, для розглядання яких потрібна система та організованість, що на сьогоднішній день є надзвичайно важливим [3]. Тому їх розв'язанням повинна займатися саме держава, яка обстоює сферу загальних інтересів, і покладатися у таких випадках на ринкові механізми недоречно, особливо в сьогоднішніх умовах епідемічної небезпеки [4].

Недодержання такої позиції сприяє виникненню ще однієї суперечності — між проголошеними цілями та завданнями боротьби з небезпекою і неспроможністю слабкої держави вирішити їх. Наслідком цього є постійне падіння авторитету держави, перетворення державного службовця на автономну силу, тощо.

Саме суперечності визначають стратегічний рівень забезпечення економічної безпеки, довготривалий напрям діяльності у цій сфері [5]. Саме розв'язанню цих суперечностей підпорядковується вся діяльність, вся система заходів, що направлена на ліквідацію загроз. Інакше кажучи, боротьба з загрозами в цьому аспекті набуває тактичного характеру, який визначається самим становищем на даний конкретний період і завданнями відповідно до цього становища. Мінливість обставин і завдань впливає на розробку системи заходів, адекватних обставинам, і на систему державних і громадських інститутів з забезпечення економічної безпеки.

В такому разі, як говорилося вище, державі необхідна чітка концепція економічної безпеки, що особливо важливо в сучасних умовах епідеміологічної небезпеки та поширення гострої респіраторної хвороби COVID -19.

Література

1. Onyshchenko S. The impact of the external environment on the economic security of Ukrainian business / S. Onyshchenko, O. Maslii, B. Ivanyuk // *Economics and Region*. – 2020. – №1 (76). – P. 22-29.
2. Горбулін В.П., Даник Ю.Г. Національна безпека України: фокус пріоритетів в умовах пандемії / В.П. Горбулін, Ю.Г. Даник // *Вісник Національної академії наук України*. – 2020. – № 5. – С. 3-18.
3. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації / З. С. Варналій. – Київ : Знання України, 2020. – С. 309-318.
4. Онищенко С.В., Глушко А.Д. Пандемія – реальна загроза соціально-економічній безпеці України // III Міжнародна науково-практична конференція «ACTUAL TRENDS OF MODER SCIENTIFIC RESEARCH», September 13-15, 2020 - Munich, Germany. P. 190-195.
5. Данилишин Б., Соціально-економічна безпека: сучасний підхід до забезпечення соціально-економічного розвитку регіону / Б. Данилишин, С. Онищенко, О. Маслій, // *Економіка і регіон*. – 2019. – №4 (75). – С. 62-73.

УДК 336.13

Маслій Олександра Анатоліївна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Максименко Андрій Петрович,

магістр

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Безумовно ключовою подією сьогодення – є пандемія COVID-19, що охопила всі країни світу при небувалому донині рівні діджиталізації, котрий характеризується виникненням атипових ризиків та викликів фінансовій безпеці, непередбачуваних з огляду на інші епідемії та кризи минулого. Тому саме зараз актуальним є дослідження загроз фінансовій безпеці України, що з'являються та посилюються з огляду на нові умови економічної взаємодії, в умовах пандемії та її наслідків.

Як зазначає НАН України: «Пандемія COVID-19 значно прискорила процеси, які до того розвивалися досить повільно. Зокрема, глобальна ізоляція населення за місцем проживання зумовила більш глибоке занурення у віртуальний кіберпростір, в якому люди більше зазнають впливу інформаційного цунамі. Припинення діяльності цілих секторів економіки підштовхнуло найсильнішу за останні часи економічну кризу [1]». Таким чином можна виділити дві групи ризиків за їх походженням відносно до заходів протидії поширенню захворюваності: первинні – що пов'язані безумовно із тимчасовими обмеженнями економіки загалом та вторинні – що пов'язані з цифровізацією фінансових відносин.

Первинні загрози виникають через досить очевидні причини, пов'язані з тимчасовою зупинкою більшості виробничих процесів, які через комплексність економічних процесів виступають каталізаторами інших взаємопов'язаних загроз. Через карантинні обмеження, значна частина малого та середнього бізнесу була вимушена припинити свою діяльність, домогосподарства втратили джерела доходу та повністю використали свої заощадження, що лише призвело до пришвидшення розгортання спіралі неплатежів та падіння ВВП України, що у 2020 році, за передбаченнями експертів зменшиться на 6% у порівнянні з 2019 роком [2]. Зменшення

ВВП означає, що підприємства, які демонстрували відновлення економічного зростання після кризи 2014-2015 років, знову змушені шукати відстрочки за кредитами, а банки будуть вимушені їй надавати. Збиток банківського сектору від цих дій становить 4-25% у корпоративних портфелях та 7-43% банківського капіталу для усього європейського банківського сектору [4]. Схожі процеси виникають і у домогосподарствах, так більшості доведеться відкласти платежі та сплатити за них штрафи у майбутньому з перерозподілом своїх активів у майбутньому [5].

Все це свідчить про розгортання спіралі неплатоспроможності, близької за розмірами до кризи 2008 року, що є ключовою загрозою фінансовій безпеці України в сучасних умовах. Щодо групи вторинних загроз, то дослідники центру фінансових послуг McKinsey & Co. відмічають, що в усіх країнах 20-50% респондентів відмічають зменшення використання готівки, проте разом і цим розширення використання інтернет-банкінгу, кредитних карток та мобільного банкінгу не відбулося, за деяким виключенням, як, наприклад, зростання на 67% мобільного банкінгу у Китаю [5]. Такі дані свідчать, зокрема, і про те, що витрати домогосподарств загалом скорочуються, через зменшення заощаджень та доходів. Проте у довгостроковій перспективі майже 24% респондентів планують й надалі більше користуватися альтернативним банкінгом [6]. Тому сподівання на зменшення витрат на поповнення монетарної системи новою готівкою все ж будуть передчасними, як і щодо повної цифровізації банківського сектору. Проте навіть наявний приріст у 24% банківських користувачів означає, що банкам потрібно сконцентрувати зусилля на захисті персональної інформації та боротьби з кіберзлочинністю, які в умовах сьогодення виходять на передній план [3].

Але стає важливою, з огляду на захист, не лише вихідна банківська інформація, а й вхідні інформаційні потоки, оскільки під час карантину майже 49% українців стали частіше слідкувати за новинами [6], що відповідно зростанні чутливості фінансової системи до якості отриманої інформації. Саме в зв'язку з пандемією конспірологічні теорії набули популярності, як це відмічає НАН України у своїй доповіді [1], що несе загрозу якості інформації та раціональній поведінці її користувачів.

Враховуючи, що методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України не враховують цифровізаційних процесів, хоча і залишаються досі чинними, можна відзначити, що системного підходу до протидії цифровим загрозам фінансового сектору – наразі немає, а тому вони і надалі будуть накопичуватися та посилювати свій негативний вплив на фінансову безпеку, доки не буде докорінно змінено інституційний підхід до забезпечення економічної безпеки держави з урахуванням сучасних нетипових ризиків і загроз.

Підсумовуючи, варто відмітити, що в умовах пандемії та діджиталізації найбільший вплив справляють такі загрози фінансовій безпеці України, як кіберзлочинність, розгортання спіралі неплатежів, зниження ліквідності банків, зростання бюджетного дефіциту, скорочення обсягу зовнішніх інвестицій. Для протидії цим загрозам потрібно вживати превентивних заходів та створення нового системного підходу до виявлення та протидії негативним чинникам фінансовій безпеці держави.

Література

1. Гобулін В. П. Національна безпека України: фокус пріоритетів в умовах пандемії / В. П. Гобулін, Ю. Г. Даник. // Наука і Суспільство. – 2020. – С. 3–16.
2. Консенсус-прогноз [Електронний ресурс] // Міністерство розвитку економіки торгівлі та сільського господарства України. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=767c9944-87c0-4e5a-81ea-848bc0a7f470&tag=Konsensus-prognoz>.

3. Онищенко С. В. Ризики та загрози в умовах цифровізації: безпековий аспект / С.В. Онищенко, О.А. Маслій // II International Scientific Conference Development of Socio-Economic Systems in a Global Competitive Environment: Conference Proceedings, May 24th, 2019. – Le Mans, France. – P.54-56.
4. Henk Jan Reinders. The COVID-19 threat to financial stability in Europe [Електронний ресурс] / Henk Jan Reinders, Dirk Schoenmaker, Mathijs van Dijk // VOXEU CERP. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://voxeu.org/article/covid-19-threat-financial-stability-europe>.
5. COVID-19 Set to Radically Accelerate Digital Transformation in the Retail Banking Industry [Електронний ресурс] // Boston Consulting Group. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.prnewswire.com/news-releases/covid-19-set-to-radically-accelerate-digital-transformation-in-the-retail-banking-industry-301053508.html>.
6. The COVID-19 pandemic is contracting in some countries while expanding in others, shaping the attitudes and behaviors of financial decision makers. [Електронний ресурс] / John Euart, Nuno Ferreira, Jonathan Gordon та ін.] // McKinsey&Co. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/a-global-view-of-financial-life-during-covid-19#>.
7. Onyshchenko S. The threats of Ukraine financial security: identification and systemization / S. Onyshchenko, O. Maslii, A. Maksimenko // Economics and Region. – 2019. – №2 (73). – P. 72-80.

УДК 330

Білько Станіслав Сергійович,

аспірант

Шклярук Андрій Вікторович,

аспірант

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Невід’ємною умовою сталого економічного зростання будь-якої країни світу є забезпечення рівня її економічної безпеки, яка безпосереднім чином впливає на процеси забезпечення економічної та фінансової незалежності держави та підвищення конкурентоспроможності в умовах глобалізації.

Серед українських науковців проблематику забезпечення високого рівня фінансової та економічної безпеки досліджували в своїх працях Барановський О.І., Варналій З.С. [3], Онищенко С.В.[1,2], Маслій О.А.[1,2].

Масштаби та вплив пандемії COVID-19 кардинально змінили світову економіку та парадигму соціально-економічну розвитку кожної країни. Вірусна небезпека стала викликом/небезпекою не лише системі охорони здоров’я, а й спроможності органів державної влади та місцевого самоврядування, бізнесу протистояти таким серйозним викликам і загрозам. Пандемія спричинила негативний вплив не тільки на рівень економічної й національної безпеки, а й на доходи та споживання, умови ведення бізнесу (критичне зниження попиту та втрата ринків збуту, погіршення фінансового стану підприємств) і ін [7].

У відповідь на пандемію COVID-19 в багатьох державах світу відбулися кардинальні зміни в усіх аспектах життєдіяльності:

- запровадження надзвичайного стану в цілому по країні або в окремих регіонах чи сферах діяльності: у Китаї, США, Італії, Іспанії, Німеччині, Чехії, Польщі, Латвії, Естонії, Угорщині, Болгарії, Японії, Південній Кореї тощо;

- запровадження санітарно-епідеміологічних заходів (карантинні зони, перевірка температури, скасування масових заходів, закриття навчальних та культурно-розважальних закладів);

- встановлення обмежень виїзду/в'їзду до країн та пересування всередині країн;
- різке скорочення економічної активності внаслідок карантинних заходів та встановлення обмеження трудової діяльності;

- введення нових дистанційних форм праці та освіти[4].

Ці безпрецедентні кроки спричиняють уповільнення економічного розвитку та як наслідок падіння ВВП, скорочення споживчої активності населення та скорочення виробництва як в окремо взятих країнах, де зафіксовані випадки COVID-19 так і в усьому світі загалом. Отже, за останні місяці Світова економіка поступово занурюється в кризовий стан. За оцінками Світового банку, глобальний ВВП впаде цього року найбільше з часів Другої світової війни – на 5.2%. Ризики подальшого погіршення прогнозів високі. Світовий банк очікує глибокого падіння майже всіх основних торговельних партнерів України. Економіка Китаю, який першим запровадив обмеження, різко сповільнить зростання. Скорочення економічної активності найбільше торкнулося туризму, пасажирських і авіаперевезень, громадського харчування; їхні перспективи є непевними [5].

Рис. 1. Динаміка ВВП країн-основних торговельних партнерів України [6]

З огляду на це, країни по всьому світу вимушені активно запроваджувати різні заходи економічного та соціального характеру для підтримання належного рівня власної фінансово-економічної безпеки в сучасних реаліях.

Серед загроз для фінансової та економічної безпеки України, дія яких посилюватиметься в міру продовження карантину слід виділити наступні:

- 1) звільнення працівників у секторах, діяльність яких зупинена внаслідок карантину (первинні ефекти), переведення їх у безоплатні відпустки, на понижену оплату праці тощо, з відповідною втратою доходу;

- 2) критичне зниження доходів домогосподарств;

- 3) погіршення фінансового стану підприємств, збільшення дебіторської та кредиторської заборгованості, нестача обігових коштів;

- 4) суттєве погіршення стану державних фінансів через зниження доходів Державного бюджету, підвищення видатків, обумовлене девальвацією гривні збільшення витрат на обслуговування державного боргу та погіршення умов здійснення нових запозичень;

5) зростання обсягів неплатежів за житлово-комунальні послуги та ускладнення роботи підприємств комунальної сфери, погіршення стану інфраструктури (внаслідок відстрочення фінансування запланованих ремонтів).

Таблиця 1

Економічні та соціальні заходи для забезпечення високого рівня економічної безпеки в зарубіжних країнах в умовах пандемії COVID-19 [5; 6; 7]

Країна	Заходи для підтримки економічної безпеки
Франція	Економічна допомога підприємствам і працівникам на 45 млрд. євро. Відстрочення податкових та соціальних платежів в період посиленого карантину, відміна їх в подальшому, для організацій, яким загрожує банкрутство. Державні гарантії за кредитами для малого та середнього бізнесу на 300 млрд. євро.
Німеччина	Гарантії за кредитами та підтримка ліквідності підприємств, які постраждали від пандемії на загальну суму в 500 млрд. євро. Спрощення доступу до кредитування в державних банках, та відтермінування податкових платежів для компаній, які мають складнощі.
Польща	Фінансова допомога підприємствам та працівникам на 52 млрд. дол. США. Захист працівників від звільнення працівників у вигляді компенсації 40% заробітної плати за рахунок держави. Відтермінування соціальних платежів. Додаткове фінансування хорони здоров'я 7,5 млрд. злотих.
Чехія	Захист працівників від звільнення працівників у вигляді компенсації 80% заробітної плати за рахунок держави. Виплати для догляду за дітьми працівникам, які працюють не за наймом у вигляді близько 500 євро в місяць. Державна програма кредитування «Займ COVID», для виплат заробітних плат працівникам на підприємствах, які змушені призупинити роботу на час пандемії. Відтермінування податкових платежів для малого бізнесу та фізичних осіб на 3 місяці.
Данія	Компенсація 75% від суми заробітних плат працівників, але не більше ніж 3077 євро, за рахунок держави, при умові збереження штату. Відтермінування по сплаті за ПДВ.
Туреччина	Фінансова допомога для стимулювання бізнесу на 15 млрд. дол. США. Збільшення мінімальної пенсії до 231 дол. США. Відтермінування платежі за кредитами для бізнесу та фінансування постраждалим підприємствам. В рамках допомоги туристичній галузі було знижено ПДВ з 18% до 1% на внутрішні авіаперевезення та відміна податку на проживання до листопаду 2020 року.

Отже, в умовах карантину економіка України зіштовхнулася з труднощами як соціального так і економічного характеру. Карантин майже зупинив декілька галузей – роздрібну торгівлю, готельний та ресторанний бізнес, авіаперевезення. Зменшилися обсяги надходжень до бюджету. Внаслідок введення карантину українські компанії заморозили інвестиції та виробничі ланцюжки. Все це значно підвищує ризики падіння фінансово-економічної безпеки країни, що є критично важливим для подальшого розвитку держави. З огляду на це, особливо важливим є запровадження зарубіжного досвіду підтримання економіки в надзвичайно складних умовах поширення COVID-19.

Література

1. Загрози економічній безпеці України: сутність, оцінювання та механізм запобігання [монографія] / С.В. Онищенко, О.А. Пугач. – Полтава: ПолтНТУ, 2015. – 337с.
2. Onyshchenko S. Financial security hazards of Ukraine: identification and systematization / S. Onyshchenko, O. Maslii, A. Maksimenko. // Economic®ions. – 2019. - №2 (73). – Р. 72-80.
3. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації / З. С. Варналій. – Київ : Знання України, 2020. – 423.
4. Надзвичайний стан в Україні, які обмеження можуть запровадити [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wz.lviv.ua/news/408797-nadzvychainyi-stan-v-ukraini-iaki-obmezhennia-mozhut-zaprovadyty>
5. Коронавірус в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://covid19.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>
7. Пережить кризис. На какие меры идут правительства, чтобы спасти экономики своих стран. 16 примеров [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biz.liga.net/all/all/article/perejit-krizis-na-kakie-mery-idut-v-mire-chtoby-spasti-ekonomiku-keysy-15-stran>
8. Онищенко С.В., Глушко А.Д. Пандемія – реальна загроза соціально-економічній безпеці України / С.В. Онищенко, А.Д. Глушко // III Міжнародна науково-практична конференція «ACTUAL TRENDS OF MODER SCIENTIFIC RESEARCH», September 13-15, 2020 - Munich, Germany. P. 190-195.

УДК 336.62

*Мехед Андрій Миколайович,
аспірант II року навчання*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА

Стабільний розвиток будь-якого підприємства залежить від захищеності до впливів зовнішніх і внутрішніх загроз. Наслідки глобальних економічних криз, нестабільності цін на споживані ресурси, мінливість чинного законодавства і безліч інших негативних факторів негативно впливають на фінансовий стан і можуть за відсутності на підприємстві розроблених захисних заходів привести до незворотних наслідків, аж до банкрутства.

Є дві основні точки зору на методи підтримки стійкої фінансової роботи підприємства. Першою точки зору дотримувалися багато авторів, традиційно розглядають фінансову безпеку як елемент економічної безпеки підприємства. Інша точка зору полягала в пропозиції розробляти в організації комплекс антикризових заходів. В обох випадках мова не йшла про формування комплексного підходу до створення фінансової безпеки, що дозволяє забезпечити захист фінансових інтересів підприємства в процесі його розвитку [1].

Практика останніх років свідчить, що ймовірність погіршення поточного фінансового стану підприємства, наслідком якого стало виникнення кризи або банкрутства організації, було викликано відсутністю розробленої ефективної системи управління фінансовою безпекою. Сутність фінансової безпеки полягає в здатності підприємства в умовах невизначеної зовнішньої середовища: самостійно розробляти та

реалізовувати фінансову стратегію, яка відповідає цілям загальної стратегії підприємства; в рамках розробленої фінансової стратегії здійснювати тактичне планування фінансової безпеки, засноване на оперативній оцінці і реагуванні на зміни значень затверджених індикаторів.

Фінансова безпека може бути забезпечена тільки на основі стійкого фінансового розвитку підприємства, в якій створені умови для реалізації фінансового механізму, здатного адаптуватися до мінливих умов внутрішнього і зовнішнього середовища. Основні етапи забезпечення фінансової безпеки компанії наступні: визначення загроз, що впливають на фінансову і виробничу діяльність підприємства з подальшою їх формалізацією; розробка механізмів і заходів ідентифікації погроз фінансовій безпеці підприємства; побудова системи обмежень, заснованої на використанні індикаторів рівня загрози фінансової безпеки підприємства; формування механізмів і заходів забезпечення фінансової безпеки підприємства, що нейтралізують або пом'якшуючих вплив зовнішніх і внутрішніх загроз [2].

Внутрішні загрози пов'язані з діяльністю самого підприємства і в значно більшій мірі підлягають коригуванню та попередженню, ніж зовнішні. Внутрішні загрози викликані навмисними або випадковими помилками менеджменту в галузі управління фінансами підприємства. До внутрішніх загроз належать:

- скорочення попиту на продукцію підприємства;
- зниження якості продукції;
- зростання собівартості продукції;
- дефіцит сировинної бази, енергії, комплектуючих, матеріалів;
- дефіцит фінансових ресурсів (фінансова нестійкість підприємства)
- розкрадання та інші втрати матеріальних і фінансових ресурсів,
- витік конфіденційної інформації;
- втрата інформаційних ресурсів;
- протестна активність працівників;
- саботаж.

Зовнішні загрози не залежать від діяльності підприємства, вони відносяться до факторів ризику навколишнього середовища. Підприємство не має можливості ліквідувати загрозу, але може і повинно розробити захисні механізми, що дозволяють мінімізувати негативні наслідки. До зовнішніх загроз належать:

- пред'явлення підприємству позовів і штрафних санкцій;
- неправові дії щодо підприємства з боку державних органів;
- арешт активів підприємства;
- зростання цін на продукцію постачальників;
- незадовільна платоспроможність (банкрутство) контрагентів (споживачів і постачальників);
- монополізація постачальниками ринків сировини, енергії, матеріалів;
- порушення договірних зобов'язань з боку клієнтів;
- активізація маркетингової діяльності конкурентів;
- монополізація ринків збуту конкурентами за рахунок злиття, поглинання і т. д. ;
- зростання податкового навантаження;
- подорожчання кредитних ресурсів;
- несприятлива зміна співвідношення курсу валют;
- недобросовісні дії конкурентів на ринку;
- ділові контакти з недобросовісними юридичними і фізичними особами;
- несприятливі правові зміни в регіонах ділових інтересів;
- економічна стагнація або рецесія в регіонах збуту продукції;

– нерозвиненість промислової, технічної, ринкової інфраструктури в регіонах ділових інтересів.

Отже, фінансова безпека підприємства - це комплексний процес, який повинен розроблятися з урахуванням особливостей конкретного підприємства і може включати наступні елементи: постійний аналіз внутрішніх (усередині підприємства) і зовнішніх (регіональних, загальнонаціональних) економічних ситуацій і тенденцій; контроль і планування діяльності; забезпечення обмеження доступу до фінансової інформації, звітності; обмеження прав на одноосібне прийняття ключових рішень; контроль за фінансовою діяльністю, за станом бізнесу (проведення аудиту і т. п.); активна протидія корпоративному шахрайству; створення резервних фондів, які дозволять підтримувати діяльність підприємства у разі відсутності будь-яких надходжень протягом певного часу; робота з дебіторською заборгованістю

Література

1. Барановський О.І. Філософія безпеки: монографія: у 2 т. / О. І. Барановський. – К.: УБС НБУ, 2014. – Т.1. – 831 с.; Т.2. – 715 с.
2. Варналій З. С., Мехед А. М. Використання теорії нечітких множин для оцінки рівня фінансової безпеки підприємства // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". - 2019. - №2.
3. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації / З. С. Варналій. – Київ : Знання України, 2020. – С. 309-318.

УДК: 336.14

Дахно Олена Миколаївна,

*Старший викладач кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування
Національний університет «Полтавська Політехніка імені Юрія Кондратюка»*

СТАНОВЛЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Досвід розвинених країн свідчить, що децентралізація державного управління та створення ефективної системи місцевого самоврядування є необхідною передумовою для забезпечення добробуту народу. Значення місцевого самоврядування в політичній системі будь-якого суспільства визначається тим фактом, що воно є гілкою влади, яка є найближчою до населення. При цьому ефективна модель організації міжбюджетних відносин повинна ґрунтуватися на чіткому розмежуванні як видаткових, так і доходних повноважень, забезпечувати наділення всіх рівнів влади достатніми джерелами доходів або повноваженнями щодо їх знаходження (встановлення) для реалізації покладених на них функцій [1, с. 44].

На сьогоднішній день Україні необхідно підвищувати відповідність національної законодавчої бази законодавчій базі ЄС. Тому розвиток політики формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації в Україні має розглядатися саме в контексті європейського вибору України. Досвід децентралізації в європейських країнах пропонує ряд відповідних прикладів для дослідження та імплементацію їх для українських умов [2, с. 82].

Децентралізація бюджетної системи сьогодні є одним із ключових чинників раціональності розподілу та використання бюджетних фондів, а також високої ефективності надання суспільних благ та послуг. Цей процес відбувається не лише у федеральних країнах та країнах з історично впливовими позиціями місцевої влади, а й у країнах – нових членах ЄС, які вбачають в ньому значний конструктивний потенціал для власних економік [2, с. 82].

Розглядаючи зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації, звернемо увагу на те, що бюджетна децентралізація багатьма фахівцями визнається найскладнішим аспектом децентралізації публічної влади. Світова правова література розкриває сутність цього поняття через призму трьох визначників:

- децентралізація у видатковій сфері – факт уповноваження органів місцевого самоврядування правом розпоряджатись фінансовими ресурсами, необхідними для провадження їх діяльності, виконання поставлених йому завдань;
- децентралізація в доходній сфері – надання органам місцевого самоврядування права на отримання власного доходу за закріпленим переліком у розмірі (встановлюється самостійно), достатньому для належної і якісної їх роботи;
- право на процесуальну і організаційну самостійність – формування, затвердження, виконання фінансових планів, кошторисів, бюджетів, забезпечення звітності та контролю під відповідальність певного органу, тієї чи іншої посадової особи на місцях.

Вважається також, що прогрес бюджетної децентралізації в країні характеризує частка обсягу видатків місцевого бюджету у ВВП. Цим показником визначається частина публічного ресурсу, що розподіляється між представниками місцевого самоврядування. Можна сказати, що коли показник вище 15%, тоді в державі високий рівень децентралізації. В Європі такими державами називають Данію, Швецію, Іспанію, Фінляндію, Нідерланди, Італію. Частка в 10–15% – середній стан децентралізації: Польща, Велика Британія, Угорщина, Чеська Республіка, Франція. Недостатня децентралізація все ще має місце в Словаччині, Литві, Естонії, Португалії, Греції, Кіпрі.

Фінансову самостійність (автономію) органу місцевого самоврядування оцінюють показником частки власного доходу у валовому доході територіальної громади. Права органу місцевого самоврядування на встановлення податкових ставок і визначення обсягів інших доходів можуть бути реалізовані тільки стосовно власних доходів, тобто це права на власну доходну базу та її адміністрування. Країнами, де частка власного доходу у валовому доході територіальної громади більше 50%, є Швеція, Данія, Фінляндія, Франція, Люксембург, Кіпр, Австрія, Бельгія, Ірландія, Португалія та ін. [6]. Цей показник можна вважати не тільки кількісним, а й якісним типом критеріїв бюджетної децентралізації.

Фінансову основу місцевого самоврядування складають доходи місцевих бюджетів [4]. Саме доходи місцевих бюджетів можна вважати центральною ланкою фінансової системи місцевого самоврядування і саме через бюджетні повноваження реалізується фінансово-правова компетенція органів місцевого самоврядування. Основу власних доходів місцевих бюджетів складають податкові надходження.

На підставі основних критеріїв оцінки рівня фінансової децентралізації світова практика виділяє три моделі фінансового забезпечення місцевого самоврядування:

- скандинавська модель, де місцеві податки складають 10–20% ВВП і 20–50% усіх податків. Країнами цієї моделі є Швеція, Данія, Фінляндія;
- латинська модель, де місцеві податки складають 4–6% ВВП і близько 20% усіх податків. Ці показники характерні для Італії, Франції, Іспанії;
- ганноверська модель, де місцеві податки складають 1–2% ВВП і близько 4–5% усіх податків. Це властиво для Німеччини, Великої Британії, Нідерландів, Польщі [3].

У країнах скандинавської моделі переважає оподаткування споживання й доходів громадян, велике фіскальне значення має оподаткування нерухомості; у країнах латинської моделі переважає оподаткування споживання та доходів громадян; у країнах ганноверської моделі оподаткування споживання має невелике фіскальне значення.

В Україні формування системи доходів бюджету характеризується нестабільністю внаслідок змін у порядку справляння податків і зборів. Вираженою є тенденція

збільшення податкового навантаження на споживання, хаотичність призначення і скасування різних податків та зборів відсутність сталої податкової політики.

Література

1. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С., Бондарук О. С. Переваги, позитивні наслідки та ризики бюджетної децентралізації // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. 2016. № 3. С. 38–48.
2. Гнидюк І. В. Децентралізація бюджетної системи: досвід Словаччини та перспектива для України // Облік і фінанси. 2015. № 3(69). С. 80–87.
3. Демчак Р. Є. Формування моделей бюджетної децентралізації: досвід зарубіжних країн // Економічний форум. 2015. № 3. С. 77–83.
4. Онищенко С. В. Бюджетна децентралізація: особливості запровадження, проблеми та перспективи / Финансы, учет, банки. – 2016. – Випуск №1(21). – С. – 145-154.

УДК 343.53

*Дідусенко Карина Володимирівна,
Касич Катерина Вячеславівна,
Котелевець Марина Миколаївна,
магістранти*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КОМЕРЦІЙНУ ТАЄМНИЦЮ

Інформація є стратегічним ресурсом, вона стала об'єктом злочинних намірів, і її захист від несанкціонованого використання, зміни чи знищення має сьогодні надзвичайно важливе значення.

Питання надання конфіденційної інформації в Україні законодавчо недостатньо врегульовано. Таким чином, ст. 21 Українського інформаційного закону визначає інформацію з обмеженим доступом, яка є конфіденційною, таємною та офіційною інформацією. У свою чергу, різні галузі права включають такі види інформації з обмеженим доступом: державна таємниця — український закон про державну таємницю [1].

Визначення «комерційна таємниця» наведено у ч. 1 ст. 505 Цивільного кодексу та в ч. 1 ст. 36 Господарського кодексу. Якщо їх узагальнити, виявляється, що комерційною таємницею є інформація, що має комерційну цінність для суб'єкта, і незаконне розголошення якої може завдати йому шкоди. Комерційна таємниця класифікується як об'єкти права інтелектуальної власності (останній абзац част. 1 статті 420 Цивільного кодексу) [2].

Кримінальний кодекс також передбачає низку заходів покарання за порушення таємниці, зокрема за незаконний збір з метою використання інформації, що становить комерційну або банківську таємницю. Таким чином, дії, спрямовані на одержання інформації, становить банківську таємницю або комерційну з метою розголошення або іншого використання такої інформації, а також незаконне використання інформації, якщо вони завдали значної шкоди компанії, підлягає штраф від 3000 до 8000 мінімальних неоподатковуваних доходів (ст. 231 «Незаконне збирання з метою використання або використання інформації, що становить банківську або комерційну таємницю» Кримінального кодексу України) [2].

Комерційна таємниця визначається такими характеристиками, як інформативний характер, конфіденційність, комерційна цінність, захист інформації, що становить комерційну таємницю. Ці характеристики є важливими, необхідними та нерозривними.

До характеристик відносяться:

- 1) документи, що дозволяють здійснювати комерційну чи господарську діяльність та їх окремі види;
- 2) інформація про всі встановлені форми звітності;
- 3) відомості про кількість та склад працівників, їх заробітну плату за професією та за посадою, і наявність вакантних посад;
- 4) інформація про забруднення навколишнього середовища, недотримання безпечних умов праці, реалізацію шкідливої для здоров'я продукції, а також про інші порушення законодавства України та розмір заподіяної шкоди;
- 5) документи про кредитоспроможність; інформація про участь посадових осіб компаній у кооперативах, малих підприємствах, спілках, асоціаціях та інших організаціях, що займаються підприємницькою діяльністю; інформація, яка є предметом оголошення відповідно до чинного законодавства [3].

Надійний захист полягає у гарантуванні секретності науково-технічних досягнень, розробці нових технологій, інтелектуальної власності, ноу-хау, включаючи комерційну таємницю. Компанія, зі свого боку, повинна забезпечити захист комерційної таємниці, технічно переобладнати системи безпеки та захистити від розповсюдження інформації, яка може скомпрометувати компанію або її працівників.

Захист прав комерційної таємниці може бути забезпечений за допомогою правових та організаційних форм захисту [4].

До юридичних форм захисту комерційної таємниці належать:

- 1) звернутися до суду з проханням про захист порушених прав;
- 2) визнання права на комерційну таємницю;
- 3) відновлення ситуації, що існувала до порушення законодавства, та припинення дій, що порушують закон або створюють загрозу порушення;
- 4) визнання недійсним акту держави чи іншого органу, що суперечить законодавству та порушує право суб'єкта господарювання на комерційну таємницю;
- 5) відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права суб'єкта господарювання на комерційну таємницю.

Щоб звинуватити працівника у розголошенні інформації, роботодавець повинен зібрати якомога більше доказів про їх неправомірні дії. Ці докази можуть включати: показання свідків, присутніх під час розголошення працівником інформації, що становить комерційну таємницю; відеодані, які зберігаються у приміщеннях, де дозволено доступ до фізичних носіїв, що містять секретну інформацію. Роботодавець не має права порушувати конституційне право телефонних розмов, працівників на таємницю листування, телеграфів та іншої кореспонденції, оскільки обмеження такого права дозволяється лише на підставі рішення суду.

Умисне розголошення комерційної таємниці без згоди її власника особі, яка знає таємницю під час професійної чи службової діяльності, якщо вона вчинена з корисливих або інших особистих причин і спричинила суттєвим ушкодженням для суб'єкта господарювання, буде покарано штрафом від 1000 до 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 17000 гривень до 51000 гривень) з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років [4].

Отже, інформація як явище двадцять першого століття також є важливим активом для компаній. Формування комерційної таємниці як об'єкта правовідносин пов'язане з розвитком торгових відносин в Україні, посиленням ролі інформації в інноваційній

економіці. Широке коло невирішених питань, що стосуються бізнесу та конфіденційної інформації, заважають інтелектуалізації економіки.

Крім того, слід зазначити, що забезпечення захисту права на комерційну таємницю є недостатньо ефективним. Держава повинна чіткіше визначити засоби правового впливу при вирішенні проблем, пов'язаних з незаконним використанням конфіденційної інформації компетентними органами держави. Особливу увагу слід приділити розробці детальних планів заходів щодо захисту інформації безпосередньо на рівні підприємства.

Кожне підприємство має розробити власні положення про комерційну таємницю, які повинні надавати загальну інформацію в галузі захисту інформації, визначати принципи та процедури доступу до цієї інформації, систематично оновлювати та вдосконалювати секретний механізм. Також бажано під час найму включати правила нерозголошення комерційної таємниці до трудового договору (контракту) з одночасною розробкою та підписанням окремої інструкції працівником щодо дотримання режим нерозголошення корпоративної комерційної таємниці.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]// Відомості Верховної Ради України – Режим доступу: <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/gk/79-gk/867-505.html>
2. Комерційна таємниця: правова природа та підходи до регулювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/gk/79-gk/867-505.html>
3. Іванців Я.І. Правовий захист комерційної таємниці // Українське право. – 2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukrainepravo.com/scientific-thought/pravova-pozytsiya/pravoviy-zakhist-komerts-yno-ta-mnits/>
4. Комерційна таємниця на підприємстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hrliga.com/index.php?module=profession&op=view&id=343>

УДК: 336.13.051

Іванюк Б. М.,
аспірант,

Національний університет «Полтавська політехніка» імені Юрія Кондратюка

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Економічна безпека бізнесу характеризує здатність суб'єктів підприємництва здійснювати свою господарську діяльність, орієнтовану на задоволення економічних інтересів за якої виконуються місія та цілі, стабільне функціонування та розвиток й забезпечується захист від зовнішніх і внутрішніх ризиків та загроз.

Економічна безпека бізнесу є складною економічною категорією, на яку має вплив велика кількість політичних, соціально-економічних, історичних, культурних, технологічних та інших чинників.

Державна політика зміцнення економічної безпеки бізнесу є складною і важливою проблемою, вирішення якої, у свою чергу, дасть можливість стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу в Україні.

Як зазначає З.С. Варналій, негативним наслідком низько ефективної державної

політики регулювання розвитку підприємництва стає те, що його показники значно поступаються рівню розвинених держав (йдеться про показники кількості діючих, новостворюваних підприємств, їх життєздатність протягом тривалого періоду часу, ефективність використання ресурсного потенціалу та практично про усі соціальні характеристики бізнесу), а рівень економічної безпеки підприємництва – низький, що де мотивує населення та бізнес вкладати кошти у підприємницьку діяльність [1].

Однією з найважливіших характеристик, стимулюючих здійснення певного виду діяльності є її безпечність. І навпаки, якщо існує висока ймовірність того, що створений бізнес функціонуватиме недовго та принесе збитки засновнику (витративши на це часові, психологічні та фінансові ресурси), діяльність суб'єкта підприємництва є вкрай непевною – з великою кількістю непередбачуваних витрат, майже відсутні державні та інституціональні гарантії захисту права приватної власності, законних інтересів легально діючих суб'єктів підприємництва, то це істотно демотивує населення до здійснення підприємницької діяльності та відкриття нових суб'єктів господарювання.

В зв'язку з цим необхідно визначити основні пріоритетні напрями зміцнення економічної безпеки суб'єктів господарювання, сформулювати критерії виявлення загроз, які можуть негативно вплинути на бізнес. Для вирішення цього питання важливого значення набуває формування інституційного забезпечення економічної безпеки бізнесу в Україні.

Інституціональне середовище у загальному сенсі становить собою упорядкований набір інституцій, що визначають рамкові умови функціонування й розвитку економічних суб'єктів, спрямовують економічну поведінку індивіда і організації. Інституції розглядаються як:

правові норми, неформальні правила, що жорстко спрямовують економічну поведінку індивіда і організації, як чинники, що обмежують набір альтернатив, з яких індивід може вибрати за своїми перевагами необхідні [2, с. 37];

сукупність основоположних політичних, соціальних та юридичних правил, які формують базис для виробництва, обміну та розподілу і визначають межі поведінки економічних агентів та людей, взаємодії суб'єктів господарювання (бізнесу) та держави [3];

чіткий упорядкований набір інститутів, що визначають рамкові умови функціонування й розвитку економічних суб'єктів.

Динаміка розвитку бізнесу в Україні особливо в умовах пандемії COVID -19 є негативною і нажаль не сприятливою, останнім часом спостерігається: малі обсяги виробництва та реалізації продукції у розрахунку на одне діюче підприємство; скорочення частки сектора малого підприємництва в обсягах реалізованої продукції (наданих послугах); скорочення частки діючих підприємств і збільшення збиткових; погіршення показників ефективності фінансово-господарської діяльності та використання ресурсного забезпечення; низький рівень легальної заробітної плати, особливо на малих підприємствах приватної форми власності; значна частина підприємств, які функціонують в тіньовому та необлікованому секторах ринку; невисока інноваційно-інвестиційна активність суб'єктів первинної ланки економіки.

Перешкоди створенню економічно сприятливих умов для розвитку і зміцнення економічної безпеки суб'єктів підприємництва в Україні необхідно визнати системними через відсутність достатньої уваги з боку як центральних, так і регіональних органів державного управління до питань безпеки бізнесу, а також недосконалість законодавства та державної регуляторної політики. Це створює загрозу як функціонуванню, так і подальшому розвитку підприємництва. Нормативно-правове забезпечення та регуляторна політика в Україні і її регіонах не відповідають не лише інтересам розвитку підприємництва, а й європейським стандартам правового

регулювання підприємницької діяльності. Це перешкоджає досягненню показників розвитку вітчизняного підприємництва рівня розвинених держав (йдеться насамперед про кількість діючих, новостворюваних підприємств, їх життєздатність протягом тривалого періоду, ефективність використання ресурсного потенціалу та практично про усі соціальні показники бізнесу) [4].

До основних проблем, які сьогодні перешкоджають зміцненню економічної безпеки суб'єктів підприємництва в Україні і на вирішення яких має бути спрямована послідовна й активна державна економічна політика належать: наявність прямих та опосередкованих злочинних, кримінальних посягань, так званого „рейдерства”, а також дискримінаційних дій (як безпосередніх, так і через адміністративні органи державної влади) щодо підприємців з боку політико-фінансових, інсайдерських груп; слабкість правової та недосконалість судової систем; системність корупції, в тому числі в органах влади, і відсутність державних інститутів захисту права власності; низький рівень конкурентоспроможності підприємств і невисокі показники економічної ефективності їх функціонування, зокрема у галузях реального сектора економіки.

Державна регуляторна політика в Україні ще не є системною та комплексною. Вона носить селективний характер і через обмеженість цільового фінансування програм підтримки і забезпечення економічної безпеки суб'єктів підприємництва значно залежить від суб'єктивного ставлення органів місцевого самоврядування до рівня та обсягів такого сприяння [7, с.125]. Це перешкоджає формуванню цивілізованого, стабільного та рівного для всіх суб'єктів ринку економіко-правового середовища, посилює регіональні та субрегіональні структурні диспропорції, що призводить до подальшого погіршення ресурсного потенціалу (людського, матеріально-технічного тощо), посилення зовнішньої трудової міграції та надмірної концентрації бізнесу і господарських ресурсів; сповільнення темпів розвитку підприємництва та економічного зростання держави загалом. Все це вимагає удосконалення прикладних засад політики держави у сфері забезпечення належного рівня економічної безпеки суб'єктів підприємництва.

Недостатньо ефективна економічна політика вітчизняних органів державного управління із забезпечення економічної безпеки суб'єктів підприємництва вже сьогодні призводить до таких негативних соціально-економічних наслідків: сповільнення темпів створення нових підприємств та зайнятості на них, зниження темпів збільшення обсягів податкових платежів до бюджету, погіршення конкурентного середовища; неналежний рівень конкурентоспроможності критичної маси вітчизняних підприємств базових видів економічної діяльності, що має негативні наслідки, враховуючи значні обсяги доданої вартості та чисельності зайнятих; зниження рівня ділової активності населення; формування нераціональної структури економіки, посилення депресивності більшості регіонів країни; зниження рівня економічної безпеки територіально-адміністративних систем та національної економіки загалом.

Економічна безпека бізнесу є структурною характеристикою проблем взаємоузгодження державного регулювання та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності й суспільства, оцінкою структурної збалансованості розвитку економіки. Отже державна економічна політика повинна виступати координатором і регулятором стимулювання сприятливого бізнес-середовища та забезпечення економічної безпеки бізнесу в Україні.

Література

1. Економічна безпека суб'єктів підприємництва : підручник / З.С. Варналій, Т.Г. Васильців, О.І. Ляш та ін.; за ред. З.С. Варналія. Чернівці: Технодрук, 2020. – С. 120-121.
2. Чухно А. А., Юхименко П. І., Леоненко П. М. Інституціонально-інформаційна економіка: підручник. Київ, 2010. 687 с.
3. Онищенко С.В. Інституційне забезпечення бюджетної безпеки України // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2016. – вип.5 (182). – С.31-39.
4. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації / З. С. Варналій. – Київ : Знання України, 2020. – С. 370-372.
5. Onyshchenko S. The impact of the external environment on the economic security of Ukrainian business / S. Onyshchenko, O. Maslii, B. Ivanyuk // Economics and Region. – 2020. – №1 (76). С. 22-29.
6. Glushko A. Institutional and legal support for information security of the national economy / A. Glushko // The 18th International conference information technologies and management 2020 April 23-24, 2020, ISMA University of Applied Science, Riga, Latvia. – P.170-171.
7. Економічна безпека суб'єктів підприємництва : підручник / З.С. Варналій, Т.Г. Васильців, О.І. Ляш та ін.; за ред. З.С. Варналія. Чернівці: Технодрук, 2020. – С.120-125

УДК 658.86-049.5:339.564

Забураєва Ольга Юріївна,

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА АГРАРНОЇ СФЕРИ

Процеси прискорення глобалізації активно впливають на розвиток міжнародної діяльності. Високий рівень відкритості й інтегрованості економіки України у світове господарство створює додаткові загрози для зовнішньоторговельних підприємств. Упродовж останніх років в умовах кризи та невизначеності розвитку світової економіки дослідження та забезпечення безпеки зовнішньоторговельних підприємств набуває важливого значення. Водночас, незважаючи на широкий спектр досліджень вітчизняних науковців, безпековий аспект діяльності зовнішньоторговельних підприємств саме в аграрній сфері досліджено ще не повною мірою.

Основні загрози фінансовій безпеці зовнішньоторговельних підприємств, особливо на початковому етапі зовнішньоекономічної діяльності, з'являються із зовнішнього середовища і обумовлені об'єктивними процесами, які відбуваються на рівні світового економічного простору. Тому засоби ефективної протидії зовнішнім загрозам значною мірою впливають на підвищення рівня фінансової безпеки діяльності підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність.

Фінансова безпека суб'єктів підприємництва аграрної сфери пов'язана із їх здатністю досягати належного рівня конкурентоспроможності за умови зниження впливу негативних зовнішніх та внутрішніх факторів [1].

На наш погляд, до загальних причин виникнення загроз зовнішньоторговельним підприємствам належать постійна нестабільність економічних процесів у країнах світового співтовариства, недостатня кількість інформації про стан економіки країн світу, відсутність пріоритетних орієнтирів діяльності зовнішньоторговельного підприємства. Причинами загроз безпеці зовнішньоторговельного підприємства можуть бути нестабільність державної політики, особливості законодавства,

неефективна економічна політика, що здійснюється владою, етнічні і регіональні проблеми, різка поляризація інтересів різних соціальних груп тощо. На результати підприємницької діяльності суттєво впливають також торговельне та валютне регулювання, квотування, ліцензування, зміна митних зборів.

Поряд із загальними, існують більш конкретні джерела виникнення загроз безпеці зовнішньоторговельного підприємства. До них належать:

- фінансові умови діяльності зовнішньоторговельного підприємства (інфляція, зміна курсу валют, банкрутство покупців, зміни у системі оподаткування, валютні обмеження на проведення експортно-імпортних операцій, зміна процентної ставки за кредитами);

- економічні фактори, які обумовлюють загрози зовнішньоторговельному підприємству (економічна нестабільність, зниження рівня доходів населення, нестабільність ринку);

- помилки в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю підприємства (неправильний вибір партнера, недосконала модель управління зовнішньоекономічною діяльністю, відсутність контролю за ризиками при укладанні контракту);

- політичні фактори загроз зовнішньоторговельному підприємству (зміни в законодавстві, зміни в митному регулюванні та політична нестабільність країн-партнерів, бюрократичні перепони);

- фактори ризику, що впливають на ушкодження матеріальних цінностей (ушкодження та втрата товарів, стихійні лиха);

- соціальні чинники (помилки неврахування тенденцій: зміни структури населення, національних традицій, морального стану суспільства).

Економічна безпека зовнішньоторговельного підприємства, що працює в аграрній сфері, за багатьма напрямками залежить від ситуації у сільському господарстві, оскільки саме воно є постачальником продукції для експорту.

Основними загрозами безпеці зовнішньоторговельному підприємству аграрної сфери необхідно визначити галузеву незбалансованість сільського господарства, суттєве переважання у виробництві окремих видів сільськогосподарської продукції або великих чи дрібних товаровиробників.

Відсутність належного ресурсного забезпечення, велике технологічне відставання від розвинених країн, низький рівень якості більшості товарів призводять до незадовільної структури експорту, основа якої – сировинні матеріали, напівфабрикати[2].

Відсутність стійких позитивних тенденцій розвитку зовнішньоторговельної діяльності підприємства аграрної сфери та значну чутливість до зовнішніх впливів, наслідком чого є загрозливий стан безпеці. Це підтверджують: старіння та занепад інфраструктури агропромислового комплексу України, що призвело до зниження його ефективності.

Обладнання та технології в АПК, які не відповідають сучасному рівню розвитку, негативно відображаються на витратах, показниках якості й технічних параметрах продукції, а отже – невідповідності світовим стандартам, що не дає змоги конкурувати з іноземними аналогами. Через фінансові труднощі підприємства не здатні швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища, оновлювати обладнання, технології, асортимент продукції, удосконалювати її. Крім того, через низьку ефективність експортних операцій, що є наслідком високих витрат на виробництво, зовнішньоторговельна діяльність підприємства аграрної сфери стає низькоприбутковою. Підприємствам не вистачає обігових коштів за складного механізму залучення зовнішніх джерел фінансування. Всі вищезазначені загрози чинять деструктивний вплив на стан безпеки зовнішньоторговельного підприємства аграрної сфери.

Дія тих чи інших загроз безпеці може бути припинена без стороннього впливу в

умовах нормального функціонування як економіки у цілому, так і окремих підприємств, а може потребувати нейтралізації за допомогою механізмів забезпечення економічної безпеки. З урахуванням зазначеного, необхідно зауважити, що важливого значення набуває система своєчасного виявлення та попередження загроз безпеці зовнішньоторговельних підприємств аграрної сфери, яка повинна ґрунтуватися на всебічному аналізі таких загроз і дозволить застосувати найбільш дієві механізми протидії ним.

Отже, практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути базою для подальшого дослідження проблем фінансово-економічної безпеки зовнішньоторговельних підприємств аграрної сфери України.

Література

1. Лойко В. В. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва аграрного сектору / В. В. Лойко // Агросвіт. – 2019. – №24. – С. 28–34.
2. Черчик Л. Основні проблеми зовнішньоекономічної діяльності підприємств України / Л. Черчик. // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2015. – №2. – С. 21–26.
3. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації / З. С. Варналій. Київ : Знання України, 2020. 423 с.

УДК 347.53

Каленіченко Євгеній Сергійович,
магістрант

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

В наш час будь-який вид інформації являє собою своєрідний ресурс, оскільки вона є об'єктом використання злочинцями у власних інтересах, що, в основному, несуть за собою негативні наслідки власнику інформації, суспільству та державі в цілому. У свою чергу, її захищеність від недозволеного використання, зміни змісту або знищення зараз набуває досить важливого значення. Варто зазначити, що гарантування захисту інформації є способом запобігання неправомірному використанню даних, які мають певну цінність, й ухилення від порушень прав та інтересів їх законних власників. Зараз існує багато видів інформації та службових таємниць, кожна з яких ґрунтується на своїй нормативно-правовій базі. В бізнесі більше потребує ретельного вивчення та правильного забезпечення така інформація як комерційна таємниця [4].

У Цивільному кодексі України (ЦКУ) [2] зазначено, що комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з таким видом інформації тощо.

Схоже тлумачення вище згаданого поняття спостерігаємо і в Господарському кодексі України [3], де сказано, що відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання, можуть бути визнані його комерційною таємницею.

Зокрема, до низки правомірностей володільця прав на комерційну таємницю входить право і на їх захист. Варто підкреслити, що мотивами для виникнення цивільно-правової відповідальності є порушення договору, де було зазначено

зобов'язання сторін про нерозголошення інформації, або позадоговірні порушення – вчинення так званих цивільно-правових деліктів. Перші стосуються, в основному, договорів ліцензії, адже включають в себе усі правила, котрі стосуються відповідальності за невиконання зобов'язання. Стосовно других, то вони засновані на положеннях про деліктну відповідальність й характерних рисах правового поля таємниці саме як об'єкту інтелектуальної власності [4].

Варто зазначити, що з об'єкта захисту комерційної таємниці та її юридичного поля випливають специфічні ознаки відповідальності за порушення прав на неї. Відповідно їй притаманний принцип свободи у використанні й презумпція добросовісності користувача прав на таку таємницю в тому випадку, коли факт порушення її охорони не буде доведений [4; 5].

Для комерційної таємниці немає такого способу захисту як відновлення становища, яке б існувало до появи порушення. Оскільки інформація розголошується навечно, то її ніяким чином не вилучити зі свідомості людини, котра незаконним чином з нею була ознайомена. Звідси слідує те, що захист має полягати тільки у відшкодуванні збитків та подальшій забороні здійснювати ці протиправні дії.

Вище згадані способи повинні бути застосовані до обмеженого кола порушників. Останніх, у свою чергу, можна виділити як:

- 1) осіб, які прямо та неправомірно втрутилися у сферу володільця права;
- 2) осіб, які скористались первинним порушенням [5].

Відповідно, потрібно розмежовувати неправомірне використання таємниці та проникнення у неї. Зокрема, порушення, котре полягає саме в несанкціонованому використанні, котре здійснюється порушником, варто розглядати як делікт. Наслідком останнього є як відшкодування збитків, так і заборона подальшого використання інформацією. Також, існує ще одне порушення – несанкціоноване проникнення у комерційну таємницю. Якщо попереднє не супроводжувалось іншими неправомірними діями, то наслідком цього буде тільки компенсація моральної шкоди. Окрім цього, порушення на умовах договору може бути вчинене й іншою стороною, котра одержала інформацію за договором на умовах збереження конфіденційності, однак попри це поширила її. У цьому випадку, наслідки попередньо сказаного є аналогічними до делікту [4; 5].

Отже, поняття комерційної таємниці в Україні розглядається не в одному нормативно-правовому документі, що підтверджує його місце на законодавчому рівні. Відповідно даний вид інформації досить чітко був висвітлений як у Цивільному [2], так і в Господарському [3] кодексах України. Відповідно, спостерігаються деякі розбіжності в вище згаданих документах, що зумовлює різноманітність сутності комерційної таємниці в залежності від сфери діяльності, якої стосується дане поняття. Варто зазначити, що цивільно-правовий захист є досить складним процесом, оскільки є безліч нюансів в даному питанні. Передусім, такий захист передбачає звернення з позовом про порушення прав на комерційну таємницю до судових установ. Варто зазначити, що так як комерційна таємниця стосується, в основному, підприємств, то вище зазначені позови в більшості випадків передаються саме в господарські суди. Також потрібно підкреслити той факт, що при розкритті комерційної таємниці, порушник має компенсувати як реальну шкоду, так і упущену вигоду, які виникли внаслідок даних неправомірних обставин.

Література

1. ЗУ «Про інформацію» | від 02.10.1992 № 2657-XII/ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
2. Цивільний кодекс України | від 16.01.2003 №435-IV/ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/435-15#Text>
3. Господарський кодекс України | від 16.01.2003 №436-IV/ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
4. Правовий захист комерційної таємниці/ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukrainepravo.com/scientific-thought/pravova-pozytsiya/pravoviy-zakhist-komerts-yno-ta-mnits/>
5. Комерційна таємниця: правова природа та підходи до регулювання | Лабораторія законодавчих ініціатив/ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://parlament.org.ua/2004/05/13/komertsijna-tayemnitsya-pravova-priroda/>

УДК 336.14

*Колеснік Едуард Володимирович, Бублій Євген Сергійович,
магістранти*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ПРОБЛЕМА ВПЛИВУ ІННОВАЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Від рівня економічної системи у сучасному світі залежить економічний розвиток держави, потенціал і стабільність. Основним завданням державної політики, спрямованої на забезпечення економічної безпеки держави, є реалізація системи заходів, спрямованих на забезпечення соціально-економічних інтересів суспільства і досягнення стабільності національної економіки, і особливо стабільності його фінансова складова. Тому основною складовою в ієрархії економічної безпеки держави, безсумнівно, є фінансова безпека.

Погляди різних вітчизняних науковців на поняття «фінансова безпека» відображені в таблиці 1.

Таким чином, з точки зору багатостороннього підходу фінансова безпека – це захист фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин; певний рівень фінансової незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи країни перед обличчям зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що загрожують фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечувати ефективне функціонування національної економічної системи та стале економічне зростання.

В даний час держава не може дозволити собі заморозити інноваційну діяльність. Фінансові наслідки, викликані такою політикою, набагато згубніші за тимчасовий тиск на державні фінанси у зв'язку з активізацією інноваційної діяльності. Сьогодні в умовах вкрай обмежених фінансових можливостей Україні необхідно реалізувати імперативи інноваційного розвитку в практиці економічної діяльності.

У той же час висока капіталомісткість і ресурсомісткість інновацій, особливо на початкових етапах їх впровадження, є перешкодою для отримання швидкого ефекту від інновацій. Відомо, що в короткостроковій перспективі інновації не мають істотного впливу на суспільство в цілому. Це пов'язано з тим, що нововведення ризиковані, ефект від їх впровадження вибірковий, а координуюча роль держави в деяких випадках неефективна або навіть шкідлива. Довгостроковий ефект від нововведень набагато вагоміший, але його можна отримати тільки шляхом проведення ефективної

економічної політики, що забезпечує баланс цілей інноваційного розвитку та фінансових можливостей бюджету [5].

Таблиця 1

Твердження поняття «фінансова безпека» науковцями

Науковці	Думка
1	2
В. Шлемко та І. Бінько	«такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання» [1, с.44]
М. Єрмошенко	«стан фінансово-кредитної сфери, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю цієї сфери забезпечувати ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання» [2, с.63]
О. Барановський,	«рівень забезпеченості громадянина, домашнього господарства, підприємства, регіону, держави, суспільства, міждержавних утворень фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань» [3, с.122]
Г. Калач	«фінансова безпека держави – це специфічний вид суспільно-економічних відносин, які виникають між державою та суб'єктами соціально-економічних відносин щодо забезпечення оптимального стану фінансової системи держави та захисту її національних інтересів в умовах функціонування глобальної фінансової системи» [4]

У той же час ми прекрасно розуміємо, що запуск національних інноваційних систем пов'язаний з концентрацією значних фінансових ресурсів. У період від початку фінансових вкладень в інновації до отримання фінансового ефекту формуються найбільші виклики для системи державних фінансів. Можливе рішення цієї проблеми – активізація міждержавного співробітництва на основі консолідації зусиль держави, бізнесу і суспільства.

Прикладом перспективних інноваційних проектів в Україні є авіаційна галузь. Потенційно спільні проекти в цій сфері дають можливість створювати сучасні продукти для внутрішнього споживання, а також конкурентоспроможні продукти для ринків інших країн.

Україна має чимало роботи, яку потрібно виконати, щоб продовжити інноваційний цикл та забезпечити стійкий фінансовий ефект, який отримується за рахунок організації серійного виробництва інноваційної продукції. Необхідна системна робота по створенню спеціалізованих банків розвитку галузі, які надають довгострокове кредитування важливих проектів.

Отже, фінансова безпека держави представляє собою результат практичних заходів з боку законодавчої та виконавчої влади в сфері фінансів. Саме тому перспективним напрямом подальшого дослідження цієї проблематики в майбутньому є розробка цілісного механізму забезпечення фінансової безпеки держави, що дозволить вжити найбільш ефективні заходи щодо попередження, виявлення, нейтралізації загроз фінансовій системі держави.

Література

1. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації / З. С. Варналій. Київ : Знання України, 2020. 423 с.
2. Бюджетна безпека України: сутність, загрози та шляхи забезпечення / монографія / С. В. Онищенко. – К.: Знання України, 2017. – 450 с.
3. Кравчук Н. Я. Фінансова безпека держави: реальність і доцільність в умовах глобалізації / Н. Я. Кравчук // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2000. – Вип. 9. – С. 121 – 126.
4. Калач Г. Фінансова безпека держави в умовах глобалізації / Г. Калач // Науковий вісник Національної академії державної податкової служби України. – 2004. – Вип. 4 (26). – С. 115 – 120.
5. Власюк О. С. Фінансові аспекти інноваційного розвитку / О. С. Власюк // Розвиток фінансової системи України в сучасних умовах: наук.- практ. конф., м. Київ, 26–27 трав. 2011 р. / редкол. : Т. І. Єфименко (голова) [та ін.]. – К. : ДННУ «Акад. фін. управління», 2011. – С. 7–11.

УДК 658

*Корнієнко Дар'я Сергіївна, Нерода Софія Максимівна,
Лоза Альона Володимирівна,
магістранти*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ В «БІРЮЗОВІЙ» ОРГАНІЗАЦІЇ

Організації розвиваються так само, як і люди, змінюють свою структуру, методи та принципи роботи, при чому працівники цінують можливість росту та реалізації в організації. На заміну традиційним організаціям з'являються нові, із альтернативним підходом до управління. Популярним типом таких компаній є «бірюзові організації» й цікавим є той факт, що їх ще називають «живі організації», «організації майбутнього» [1].

Бірюзові організації – це наступний рівень розвитку свідомості, коли стандартним концепціям та підходам кидається виклик, а організація починає сприйматися як живий організм, а не машина. Головною метою бірюзових організацій є слідування своїй місії, максимально реалізуючи потенціал кожного із членів команди завдяки самоорганізації та цілісності. Бірюзові організації не орієнтовані бути найбільш ефективними чи найприбутковішими. Вони існують у всьому світі та майже в усіх сферах: від виробництва томатної пасти, одягу, автомобільних деталей, до розробників комп'ютерних ігор. Через відсутність системи традиційного менеджменту в таких організаціях постає питання: як можна вирішити конфлікт в бірюзовій організації? Пропонуємо розглянути принцип вирішення конфлікту в бірюзових організаціях на прикладі української ІТ-компанії UPTech, при чому порівнюючи даний процес з імунною системою людини [2].

UPTech – українська ІТ-компанія, що займається розробленням мобільних додатків та веб-сайтів. Підприємство практикує новий та цікавий принцип ведення бізнесу – відкрита уся інформація всередині, в тому числі фінансова. В компанії працюють понад 40 осіб, а розмір грошової компенсації за роботу кожен встановлює собі сам. Більшість команд намагаються уникати конфліктів, але вважається, що абсолютна відсутність конфліктів є негативним фактором, оскільки стримує саморозвиток всередині організації. Конфлікт виникає, коли членам команди не все одно, коли вони працюють над досягненням спільних рішень і діляться власними пропозиціями. Коли ж усім байдуже – тоді й немає суперечок. Важливо вміти вирішувати конфлікти, робити їх здоровими та

результативними, а не деструктивними [2].

Оскільки на сьогоднішній день однією найбільш актуальною та обговорюваною проблемою є досить швидкі темпи поширення вірусної інфекції – Covid-19, ми вирішили продемонструвати систему безпеки бірюзових організацій, порівнявши її з живим організмом, зокрема імунною системою людини [3].

Перший етап виникнення загрози (вірусу/конфлікту). Коли вірус потрапляє в організм, всередину клітини, він перешкоджає їй виробляти білки та стимулює вироблення специфічних вірусних білків. З часом їх кількість збільшується і вони буквально «захоплюють» сусідні клітини. Таке небажане вторгнення приводить імунну систему в стан готовності до боротьби з хворобою [4]. Якщо з'являється конфлікт в UPTech, незалежно від його походження чи ступеню враження, він автоматично перешкоджає нормальній та звичній діяльності організації. Необхідно відразу виявити джерело загрози та швидкими темпами її ліквідувати, оскільки через зволікання загроза, котра не буде усунена на локальному рівні, розповсюдиться та досягне такого рівня, коли вже буде пізно [2] та подальші превентивні заходи не дадуть бажаного результату.

Другий етап – перша реакція організації (організму) на конфлікт/вірус. Одним з типів клітин, які борються з вірусом в організмі людини, є білі кров'яні тільця Т-лімфоцити. Іноді їх навіть називають «солдатами» імунної системи. Коли Т-клітини локалізують білки вірусу, вони починають розростатися в лімфатичних вузлах навколо легень та горла. Це викликає набряки та біль у лімфатичних вузлах [3]. Процес вирішення конфліктів у компанії UPTech складається із трьох етапів. Спочатку питання вирішується «сам-на-сам». Члени команди намагаються передусім вирішити конфлікт самостійно, відкрито поспілкувавшись. Чимало проблем так і розв'язується. Якщо ж це не допомагає, то доцільно перейти до третього етапу [2].

Третій етап – активні дії організації (організму), спрямовані на ліквідацію загрози конфлікту/вірусу. Організм реагує на вірус збільшенням кількості слизу в легенях внаслідок адекватної імунної відповіді на інфекцію, викликається кашель як рефлекс, щоб очистити дихальні шляхи. Як правило, цей процес також спричинений активністю Т-клітин в легенях. Боротьба з вірусом в легенях, призводить до появи симптомів, схожих до розвитку бронхіту. Це може погіршити стан у разі наявності попереднього захворювання легень та ускладнити дихання [4]. Щодо бірюзової організації, то наступним кроком на цьому етапі є вирішення конфлікту за допомогою медіатора. Якщо не вдається порозумітися, запрошують третю особу (і не обов'язково – керівника), яка може фасилітувати зустріч і допомогти сторонам дійти згоди [2].

Четвертий (завершальний) етап. Щоб належно боротися з вірусом в організмі, імунні клітини потрапляють в кровотік. Цей процес може впливати на ділянку головного мозку в гіпоталамусі, що регулює температуру тіла. Внаслідок цього виникають гарячка та головний біль [4]. В UPTech завершальним кроком вирішення конфлікту є допомога групи медіаторів. Якщо один медіатор не допомагає, запрошується група медіаторів для фасилітації. Таку групу в UPTech збирали лише декілька разів, і якимось чином навіть закінчилося звільненням [2].

Отже, з медичної точки зору організму важливо створити умови, щоби він міг боротись з вірусом – дотримуватись постільного режиму, без зайвих навантажень, споживати велику кількість рідини, провітрювати приміщення, часто та ретельно мити руки, уникати натовпу. Імунна система людини має достатньо ресурсів для боротьби з хворобою [4]. А щодо особливостей формування системи безпеки в бірюзовій організації, то незважаючи на всі спроби мінімізувати ієрархію та досягти максимальної самоорганізації, повна горизонтальна структура чи абсолютна самоорганізація – це утопія, як і бірюзова організація в чистому вигляді. І в UPTech теж є ієрархія, хоч і невелика. Організація повинна підлаштовувати всі процеси для

досягнення своїх цілей, а не заради самих процесів. Показником нездорової тенденції є прагнення компанії стати горизонтальною (або бірюзовою чи холакратією) лише заради самої концепції, без усвідомлення того, як це сприятиме досягненню поставлених цілей [2].

Бірюзові підходи є чудовим рішенням для креативних індустрій, сфер, що швидко змінюються (а в сучасному світі таких галузей багато), та для молодих команд і міленіалів. Бірюзові принципи – це скоріше напрямок руху та розвитку бізнесу, ніж набір інструкцій для впровадження. Як саме кожна команда пройде цей шлях – залежить від неї самої.

Література

1. Na chasi | Що таке «бірюзові організації» і які відмінності у компаній майбутнього // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nachasi.com/2018/05/25/biryuzovi-organizatsiyi/>

2. UPTech | Company// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uptech.team/about>

3. Чи зникають антитіла до Covid-19 і що таке тренований імунітет | Нові дані про коронавірус // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-53712645>

Карантинні заходи – це ще й необхідна передумова для мобілізації нашого імунітету.

УКРінформ Мультимедійна платформа іномовлення України //

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2905590-imunitet-nasa-zahisna-zbroa-proti-virusivagresoriv.html>

УДК 331

Котелевець Марина Миколаївна, Каленіченко Євгеній Сергійович,

магістранти, науковий керівник: д.е.н., проф. Птащенко Л. О.

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ОСОБЛИВОСТІ «БІРЮЗОВИХ» ОРГАНІЗАЦІЙ БІЗНЕСУ ТА ЇХ МАЙБУТНЄ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

Сьогодні «бірюзові» організації є тим рівнем розвитку свідомості, коли стандартним концепціям та підходам кидається виклик, а організація починає сприйматися як живий організм, а не машина.

Дослідженню вище згаданих організацій, з огляду на їх новий та зарубіжний характер, присвячено досить невелику кількість наукових праць. Серед учених, що займалися науковим розробленням даного питання, слід відзначити Ф. Лалу та К. Уїлбера, які вважаються апологетами концепції «бірюзових» організацій. Окремі аспекти дослідження менеджменту в «бірюзових» організаціях викладено у працях В. Житкової, Н. Ульянової [2], Р.І. Хабібুলліна [1].

На сьогоднішній день в Україні досить велику частку займають традиційні компанії. Люди, які працюють в них, стикаються з типовими проблемами, як внутрішні конфлікти, бюрократія, низька мотивація або просто відсутність задоволеності роботою. В умовах розвитку інноваційних програм актуальною метою бізнесу є покращення становища та умов праці робітників. Саме тому виникає потреба у створенні команди, в якій було б комфортно працювати та отримувати задоволення від результатів своєї роботи. Як приклад ідеї «бірюзової» організації бізнесу, представимо прототип компанії в сфері ІТ, яка буде своєрідним живим організмом, що змінить уявлення про аналоги, що існують на ринку. За основу установ і механізмів роботи нової «живої організації» взято принципи розвитку «бірюзових» організацій (рис. 1).

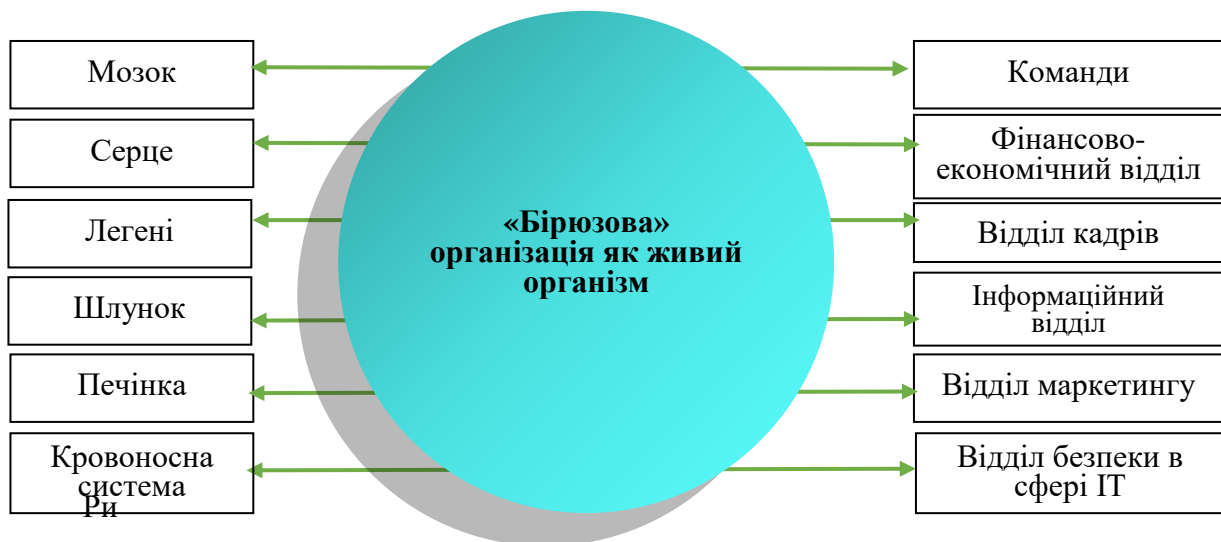

Рис. 1. «Бірюзова» організація як живий організм та співвідношення основних його органів з ключовими структурними елементами бізнесу: *авторська розробка*

Розглянемо детальніше авторське представлення й порівняння органів живого організму та «бірюзової» організації.

Мозок виконує найважливішу функцію в усьому організмі, тому в «бірюзовій» організації, на наш погляд, ним є команди, котрі формуються з 20-30 працівників та мають свою самоорганізацію. Адже найважливішим капіталом бізнесу є інтелектуальний, від якого залежить успіх у цілому. При цьому, в кожній команді має панувати довіра та спільне – як розв’язання проблем, так і відповідальність у разі негативних наслідків діяльності компанії, та відкритість інформації, що є важливим чинником довіри споживача до організації й вирішення питань стосовно розміру оплати праці тощо.

Серце як основний орган, що відповідає за життєздатність, є фінансово-економічним відділом, основним завданням якого є цілеспрямоване та повне фінансування як членів організації за їх працю та досягнення, так і самої компанії в цілому.

Легені дають змогу організму дихати, наповнюючи всі органи живильним киснем. Якщо провести паралелі, то відділ кадрів, який ставить передусім завдання підібрати такі кадри, для кого дійсно важлива творчість і бажання впроваджувати ноу-хау, працюючи з повною віддачою, випереджаючи конкурентів. «Бірюзовій» організації дуже важливо мати в командах персонал, котрий є носієм інноваційних ідей та хоче їх втілити в життя, що в майбутньому принесе користь не лише самій компанії, але й суспільству, державі та світу загалом. При цьому, питання оплати праці має знаходитись на другому плані, оскільки першочерговим є бажання творити та не бути матеріально залежним від грошей.

Шлунком в даній компанії вбачається саме інформаційний відділ, адже він повинен займатися прийманням, аналізом та обробленням даних, котрі є важливими в ІТ-сфері.

Функцію печінки можна порівняти з маркетинговим відділом, який займається підтримкою зв’язків з потенційними клієнтами, партнерами та має на меті «очистити» діяльність організації від негативних відгуків споживачів щодо її продукту, покращуючи імідж власного виробництва.

Кровоносну систему «бірюзової» організації являє собою відділ безпеки в сфері ІТ, адже він має вагоме місце в контексті забезпечення важливих даних, які

безпосередньо носять конфіденційний характер, від різноманітних атак хакерів та злочинців чи шпionажу.

Важке соціально-економічне становище України не знищило кадровий потенціал країни. Тому бізнесу вкрай важливо перелаштуватися на інноваційні моделі організаційного управління. Це сприятиме скороченню кадрового відтоку з держави із високим рівнем менеджерських традицій, які є одним із ключових елементів привабливості конкретного місця роботи. «Бірюзові» стандарти організації робочого процесу є критично необхідним елементом до практичного нарощення ефективності та масштабів потенційно можливих до реалізації завдань.

Таким чином, в реаліях сьогодення «бірюзові» компанії являють собою зовсім нову течію, що має досить великий потенціал за правильного застосування. Однак, варто зазначити, що «бірюзові» принципи управління не є панацеєю від усіх проблем і не обов'язково будуть корисними іншим організаціям. Тобто, «бірюзові» принципи – це, скоріше, напрямок руху та розвитку організації, аніж набір інструкцій для впровадження. А тому, як саме кожна команда пройде даний шлях – безпосередньо залежить від неї самої.

Література

1. Хабибуллин Р.И. От «бирюзовых» организаций – к «бирюзовому» обществу. Academy. 2018. № 10. С. 13–14.
2. Ульянова Н. Бирюзовая революция. Бизнес-журнал. 2017. № 6. С. 46–49.
3. Сутність «бірюзових» організацій та їх відмінність з компаніями майбутнього/ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nachasi.com/2018/05/25/biryuzovi-organizatsiyi/>

УДК 347.775

*Лихоліт Руслана Миколаївна,
магістрант*

*Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

СПОСОБИ І ФОРМИ ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

В умовах становлення та розвитку сучасного економічного середовища гострим є питання недобросовісної конкуренції, підприємницького шпionунства та ін. Ці явища перетворилися на реальну загрозу в економіці: руйнується вітчизняний бізнес, підприємництво і виробництво, посилюється напруга в економічному просторі країни.

Сьогодні інформація є стратегічним ресурсом, потужним важелем прогресу та розвитку, як наслідок невід'ємною складовою успішного розвитку бізнесу. Закон України «Про інформацію» визначає інформацію як «документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі» [3]. За порядком доступу інформація поділяється на відкриту інформацію й інформацію з обмеженим доступом.

Статтею 21 Закону України «Про інформацію» визначено, що інформація з обмеженим доступом є конфіденційною, таємною та службовою [3]. Проте не кожна інформація, розкрита в конфіденційних відносинах, обов'язково є комерційною таємницею. Тому важливо визначити зміст поняття комерційна таємниця.

Згідно зі ст. 505 ЦК України, комерційною таємницею є інформація, яка є таємною в тому розумінні, що вона загалом чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які зазвичай мають справу із

цим видом інформації, через що має комерційну цінність, є предметом заходів щодо збереження її таємності, ужитих особою, яка законно контролює цю інформацію [2].

Так, Козаченко Г.В. розглядає комерційну таємницю, як інформацію, що повинна бути засекреченою власником підприємства в його інтересах на визначений термін, у визначеному обсязі; мати дійсну потенційну вартість комерційних міркувань; не бути загально відомою чи загальнодоступною згідно з законодавством України; надійно захищатися її власником або уповноваженою ним особою. Головною з ознак комерційної таємниці є те, що вона є власністю юридичної або фізичної особи [4].

Варто зазначити про цікавість та прагнення конкурентів, котрі жорстко націлені на отримання інформації, а саме про:

- фінансове становище підприємства;
- наукові розробки;
- прогнози розвитку в майбутньому;
- умови контрактів та угод;
- маркетинг цін;
- внутрішні бухгалтерські та фінансові звіти;
- відомості про рівень доходів підприємства;
- система безпеки підприємства тощо.

Отримання будь-якої з вище наведених складових призводить до:

- 1) зриву вигідних контрактів і угод;
- 2) скорочення конкурентами матеріальних витрат;
- 3) розірвання ділових відносин.

Проте для того, щоб скористатися даною можливістю захисту власних інтересів та права на комерційну таємницю потрібно оформити статус цінної економічної інформації для надання статусу «комерційної таємниці».

З метою захисту своїх законних прав щодо захисту комерційної таємниці суб'єкти господарювання можуть створювати систему захисту комерційної таємниці, яка включає наступні способи (рис.1).

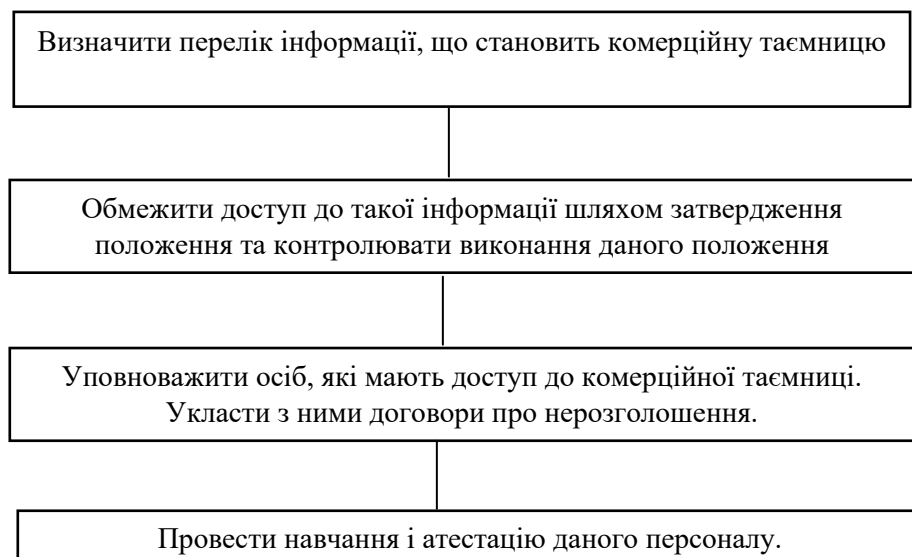

Рис. 1. Способи захисту комерційної таємниці [складено автором]

З вище зазначеного створення правового захисту комерційної таємниці передбачає наступні етапи:

- 1) юридичне закріплення в основоположних документах;

2) визначення відомостей, які підлягають захисту, розроблення переліку таких відомостей, його затвердження, доведення до відома співробітників;

3) якісний підбір персоналу з роботою «комерційної таємниці», укладання договору (NDA, Non-disclosure Agreement – угода про нерозголошення);

4) затвердження доступу до комерційної таємниці працівників, партнерів, органів державного управління;

5) встановлення порядку збереження комерційної таємниці;

6) організація діловодства документів категорії «комерційна таємниця».

Наведені етапи повинні бути використані та взаємопов'язані в повному обсязі, оскільки можемо отримати витік важливої інформації. Закріплення має здійснюватися в юридичних документах, а саме в статуті, засновницькому та колективному договорі, правилах внутрішнього трудового розпорядку.

Чинним законодавством України передбачена кримінальна, цивільно-правова, адміністративна, дисциплінарна відповідальність. Так, згідно зі ст. 231 Кримінального кодексу України незаконне збирання інформації (дії, спрямовані на отримання інформації, що є комерційною таємницею) з метою незаконного використання цих відомостей чи використання їх (впровадження у виробництво чи врахування під час планування), що призвело до настання істотної шкоди власнику, карається штрафом від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років [1].

Вчинення умисного розголошення комерційної таємниці без згоди її власника особою, яка заволоділа такою інформацією при здійсненні своїх службових чи професійних обов'язків з корисливих чи інших особистих мотивів, що призвело до настання істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності, карається штрафом від однієї до трьох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян з позбавленням права займати певні посади чи займатися певною діяльністю до трьох років (ст. 232 Кримінального кодексу України).

Оскільки комерційна таємниця набуває більш важливої ролі у світі бізнесу, юридичному співтоваристві та суспільстві в цілому, підприємствам слід проводити жорстку політику своєї комерційної таємниці, застосовувати всі розумні заходи щодо їх захисту та оцінювати різні правові інструменти для захисту інформації.

Література

1. Кримінальний кодекс України: // Відомості Верховної Ради України – 2001. № 25-26. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

3. Про інформацію: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48 (зі змінами і доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

4. Управління фінансово-економічною безпекою: підручник / Г.В. Козаченко, С.В. Онищенко, Т.М. Завора; за ред. В.О. Онищенка та Г.В. Козаченко.– Полтава: ПолтНТУ, 2018. – 530.

5. Організація захисту про комерційну таємницю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.vs.com.ua.

**СТРАТЕГІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ
ДЕСТРУКТИВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЕГОЇЗМУ**

Під впливом тенденцій гуманізації економіки, філософія «чистого ринку», побудована на концепції економічного егоїзму А. Сміта, поступово вичерпала себе: світовою спільнотою було визнано її деструктивний вплив не тільки на стан суспільних відносин, соціальну стабільність, але і на суто економічні результати діяльності суб'єктів господарювання.

Економічний егоїзм – гіпертрофовані економічні інтереси різних суб'єктів господарської діяльності, а також районів і регіонів країни, які ставлять їх вище за інтереси відповідних суб'єктів. З погляду соціальної структури розрізняють егоїзм окремого соціального прошарку, верстви, соціальної групи й класу. Структурними елементами економічного егоїзму в межах світового господарства є егоїзм окремої країни, декількох країн, регіонів світового господарства.

Так, економічний егоїзм регіону всередині країни виявляється у прагненні отримати якомога більшу частку бюджетних коштів, дотацій з бюджету незалежно від частки створеного в регіоні національного доходу в неекстремальних (не форс-мажорних) умовах.

Суб'єктивними причинами економічного егоїзму є відсутність або низький рівень відповідальності, культури суб'єктів економічної діяльності та посадових осіб, неефективний господарський механізм, складність у точному визначенні і трудового внеску різних суб'єктів господарювання [1].

Найнебезпечнішою для легальної економіки є підпільна (кримінальна) економіка, яка має антисоціальний, злочинний, а відтак, виключно деструктивний характер.

З позицій класичної економічної науки в основі функціонування тіньової економіки лежить суперечність особистих інтересів економічних агентів з інтересами суспільства, коли спонукальна сила егоїстичних мотивів переважає існуючі обмежувачі людської діяльності. Економічні фактори, що породжують тіньову економіку, базуються на тому, що за своєю природою ринкове господарство носить стихійний характер. Тіньова складова виникає коли держава не може регулювати економічні процеси і створювати сприятливі умови для функціонування легального підприємництва. У періоди криз, коли порушується хитка рівновага ринкового господарства, тіньова економіка отримує додатковий поштовх для свого розвитку [2].

На сьогодні базовою умовою існування і розвитку соціального системного об'єкта є інтереси. В економічній, соціологічній, соціально-філософській літературі значна увага приділяється економічним інтересам, їх виникнення, типології, способам і механізмам реалізації. Значно меншою мірою досліджено проблематику інтересів, спрямованих на забезпечення економічної безпеки.

Отже, економічна успішність та економічна безпека взаємообумовлені, оскільки базовою метою економічної діяльності є прибуток, а прибутковість справи, успішність бізнесу актуалізує інтереси в частині стійкості та безпеки господарювання.

В сучасних динамічних умовах господарювання використання механізмів управління на основі забезпечення економічної безпеки підприємства – обов’язкова умова виживання та розвитку. Як першочергова необхідність, економічна безпека підприємства має бути обґрунтована з точки зору стратегічного управління, тобто для ефективного управління підприємством сьогодні першочерговим є забезпечення економічної безпеки підприємства, для чого важливою проблемою є розробка стратегії, як головного орієнтиру в цьому напрямку.

Економічна безпека підприємства займає важливе місце в процесі ефективного управління ним, тому є невід’ємною ланкою його стратегічного управління, в залежності від цілей господарювання, засобів і можливостей їх досягнення, умов господарювання та конкурентного середовища тощо. Разом з тим, система безпеки підприємства не може успішно функціонувати без власної стратегії.

Стратегія економічної безпеки – це сукупність найбільш значущих рішень та заходів, спрямованих на забезпечення прийняттого рівня безпеки функціонування підприємства [3], а також – це система забезпечення економічної безпеки підприємства в довгостроковому періоді, що являє собою сукупність окремих взаємоузгоджених складових, які об’єднує єдина глобальна мета – досягнення рівня економічного прибутку [4].

Виходячи з сутності поняття «економічна безпека підприємства», умовою безпеки є захищеність або досягнення цілей підприємством; концепція вищого рівня – економічна безпека як форма розвитку, ототожнюється з певним результатом розвитку, з досягненням цілей функціонування, без використання поняття «загрози»; та концепція нижчого рівня - економічна безпека як протистояння загрозам, використовується поняття «загрози» і припускаються дії щодо їхнього обов’язкового усунення, за якими виділено інтереси – розвиток, стабільність, протистояння загрозам та за кожним визначено критерії: ефективність використання ресурсів – постійний розвиток, фінансова-економічна стійкість – адаптація, стабільність та безперервність виробничої діяльності – протистояння загрозам [5].

Типи стратегій економічної безпеки підприємства логічно, послідовно та в повній мірі відповідають її концептуальним положенням, працюють на досягнення її цілей: стратегія виживання та існування відповідають концепції нижчого рівня, а стратегія обмеженого зростання та зростання відповідають концепції вищого рівня.

При виборі того чи іншого типу стратегії економічної безпеки підприємства необхідно враховувати зазначені концептуальні аспекти питомої категорії, що систематизує елементи системи економічної безпеки підприємства та робить механізм її забезпечення дієвим.

Враховуючи загрози, які загострюються внаслідок посилення деструктивного економічного егоїзму концептуальний підхід до формування стратегії економічної безпеки підприємства має передбачати формування нової політики управління підприємством сьогодні, в складі якої повинні буди інструменти ідентифікації можливостей та обмежень господарювання.

Література

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2015. – 864 с.
2. Антипов В. І. Тіньова економіка та економічна злочинність: світові тенденції, українські реалії та правові засоби контролю (теоретико-методологічне узагальнення) / В. І. Антипов. – Вінниця : ДП ДКФ, 2016. – 1049 с.

3. Линник О.І. Стратегія економічної безпеки підприємства як фактор зменшення впливу зовнішніх та внутрішніх загроз / О.І. Линник, Н.В.Артеменко // Вісник НТУ „ХПІ”. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ „ХПІ”. – 2018. – № 67 (1040) – С. 159–169.

4. Птащенко Л. О. Стратегічне та інноваційне забезпечення розвитку системи економічної безпеки підприємства: [навч. посібник] / Л. О. Птащенко – К.: «Центр учбової літератури», 2018. – 320 с.

5. Іващенко Г.А. Ідентифікація дефініції «економічна безпека підприємства» / Г.А. Іващенко, О. Ф. Ярошенко // БІЗНЕС-ІНФОРМ. – 2011. - № 9. – С. 129–131.

6. Економічна безпека суб'єктів підприємництва : підручник / З.С. Варналій, Т.Г. Васильців, О.І. Ляш та ін.; за ред. З.С. Варналія. Чернівці: Технодрук, 2020. – С. 120-121.

УДК 339

*Нерода Софія Максимівна, Корнієнко Дар'я Сергіївна,
Лоза Альона Володимирівна,
магістранти*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ВАЖЛИВІСТЬ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВИКРАДЕННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

Оскільки, інформація є цінним ресурсом у 21 столітті, у період швидкого розвитку технологій, безумовно вона все частіше стає безпосереднім об'єктом злочинців. Захист інформації від злочинного використання набуває на сьогоднішній день дуже важливого значення. Гарантування захисту конфіденційної інформації – це спосіб стримування злочинного використання важливих відомостей та страхування порушень прав та інтересів безпосередньо законних власників. Зрештою, інформація з обмеженим доступом має різні види. У діяльності бізнесу найцікавішою та найбільш секретною інформацією, яка потребує належного забезпечення, є комерційна таємниця.

Згідно з Цивільним кодексом України, зокрема зі статтею 505 секретна інформація, та, яка є невідомою та не є легкодоступною вважається комерційною таємницею, яка має комерційну цінність та контролюється особою, яка має безпосередньо законний доступ до цієї інформації [1].

Як правило, до комерційної таємниці відносять інформацію про рівень отриманого прибутку, дані про контрагентів, інформацію про укладені банком контракти, плани підвищення рентабельності компанії, власні винаходи, які ще не є захищеними авторським правом, власні дослідження щодо стану ринку і таке інше [2].

Згідно з Кримінальним кодексом, зокрема статтею 231 зазначено відповідальність за умисні дії, щодо отримання відомостей, які вважаються комерційною чи банківською таємницею з метою розголошення, або використання даної інформації. Тобто, встановлено кримінальну відповідальність за спеціальне поширення таємниці без безпосереднього дозволу власника. У випадку відсутності значної шкоди за подібні дії, передбачається адміністративна відповідальність. Також в зазначеній вище статті, встановлено відповідальність за умисні дії, що направлені на отримання інформації про дані, які вважаються комерційною таємницею, з метою розповсюдження чи іншого використання, якщо це завдало шкоду суб'єкту підприємництва. У разі нанесення

значної шкоди суб'єкту підприємництва, статтею 232 Кримінального кодексу України встановлена кримінальна відповідальність за дані дії [3].

Отже, за недотримання вимог встановлених законодавством щодо нерозголошення комерційної інформації можна притягнути особу до відповідальності, тому що досліджуване питання врегульовано в законах, проте не все так просто, адже не так швидко і не завжди можливо довести, що дії, щодо розкриття та розповсюдження та використання такої інформації дійсно є незаконним.

Варто зазначити, що працівники установи несуть матеріальну відповідальність через заподіяну шкоду підприємству чи організації, згідно зі статтею 130 Кодексу законів про працю, у зв'язку з порушенням покладених на них обов'язків. При чому розмір шкоди порівнюється з фактичними втратами, але трудове законодавство доручення працівникові матеріальної відповідальності не надає [4].

Найбільш дієвим засобом захисту комерційної таємниці є затвердження положення про комерційну таємницю суб'єктом підприємництва, обов'язково повідомивши про відповідальність за її розголошення працівників такої установи. Такі документи дозволять внормувати інформацію, паралельно важливо внормувати відповідні положення у трудових договорах та посадових інструкціях персоналу. За будь-якого випадку бізнесу треба використовувати різні методи попередження використання та викриття комерційної таємниці та використовувати допомогу фахівців у цій сфері.

На сьогоднішній день захист інтелектуальної власності у сфері ринкової економіки, господарської діяльності є вагомим підґрунтям та ключовою умовою розвитку інновацій, модернізації економічних процесів, технологій, введення нових технологій у підприємницьку діяльність. Правовий захист комерційної таємниці призначений спонукувати розвиватися ті сфери, де патентний захист є незначним або зовсім відсутнім.

Проголошення будь-якої інформації комерційною таємницею та використання можливостей правового режиму її охорони дає змогу зробити наступне:

- гарантувати охорону об'єктів виключних прав (інтелектуальної власності), для використання яких необхідно пройти процедуру реєстрації передбачену законодавством реєстрації. Тому, отримання патенту є досить трудомістким процесом, під час якого виникає потреба зберегти конфіденційну інформацію у таємниці до того моменту поки на неї не буде оголошено запатентовані права власності;

- забезпечити законодавчо-правову охорону тих товарів інтелектуальної діяльності, що мають комерційну цінність, але не можуть через об'єктивні причини одержати захист належно до діючого законодавства. Деякі подібні продукти зовсім є не патентоспроможним, тому що не мають новизни винаходу (зокрема перелік важливих та постійних клієнтів банку), проте відносяться до комерційної таємниці для цієї установи;

- забезпечити постійну охорону конфіденційної інформації. Будь-який патентний режим надає лімітований у часі захист, після завершення якого хто-небудь зможе користуватися запатентованою інформацією в залежності від особистих намірів.

Комерційна таємниця є досить значною категорією для охорони результатів інтелектуальної діяльності в процесі підприємницької діяльності суб'єктів підприємництва, зокрема, вона спонукає до росту та покращення результативності господарської діяльності. Відповідно відсутність або недостатній рівень

законодавчо-правової охорони комерційної таємниці суттєво стримує розвиток ноу-хау та інновацій, запровадження новаторських ідей. Також захист комерційної інформації знижує операційні невиробничі витрати суб'єктів підприємництва на охорону важливої інформації у вигляді таких методів – кодування, матеріальне перешкоджання. [5].

Отже, в епоху стрімкого розвитку новітніх технологій, максимальної оптимізації процесу виробництва, а також поширеного шахрайства та розкрадання конфіденційної інформації одним із першочергових завдань кожного підприємства, банку та держави в цілому повинно бути створення надійного законодавчо-правового підґрунтя, впровадження дієвих інструментів захисту та охорони комерційної таємниці.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс] // Відомості Верховної ради України, Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov>
3. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України: кодекс від 05.04.2001, {Із змінами, внесеними згідно із Законами № 875-IX від 03.09.2020}. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
4. Кодекс законів про працю від 10.12.1971 №322- VIII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
5. Комерційна таємниця: правова природа та підходи до регулювання. Лабораторія законодавчих ініціатив. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://parlament.org.ua/2004/05/13/komertsijna-tayemnitsya-pravova-priroda/>

УДК 336

*Рінич Андріанна Владиславівна,
студентка
Ужгородський національний університет*

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

Ситуація, що складається на сьогоднішній день у державі в умовах фінансової безпеки і її тенденції свідчать про наявність низки фінансово-економічних проблем. Разом з тим важливим фактором у забезпеченні всіх складових безпеки України є забезпечення фінансової безпеки.

Фінансову безпеку розглядають як стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни. Фінансова безпека, у свою чергу, має такі складові: банківська безпека, безпека небанківського фінансового сектору, боргова безпека, бюджетна безпека, валютна безпека, грошово-кредитна безпека [4].

У формуванні фінансової безпеки вирішальними завданнями є створення економічного, політичного та правового середовища, які б сприяли розвитку діяльності організацій та підприємств, виготовленню новітніх, багатообіцяючих конкурентоздатних товарів. Ці заходи мають вводитися в дію задля підтримування

фінансової безпеки, для того, щоб підвищити добробут українського суспільства та створити таку економіку, яка може ефективно функціонувати у країні в умовах глобалізації [6].

Держава гарантує фінансову безпеку спираючись на механізм забезпечення фінансової безпеки, який об'єднує в собі організаційні та інституційно-правові заходи впливу, спрямовані на вчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз, які можуть їй загрожувати [1]. Самостійне здійснення фінансової політики, яка відповідає власним національним інтересам держави – основа фінансової безпеки, яка дозволяє підтримувати такий стан фінансово-кредитної сфери, який буде збалансованим та стійким до внутрішніх і зовнішніх загроз, а також зможе забезпечити ефективне функціонування діяльності державних органів та підприємств та загалом сприятиме зростанню економіки країни. Також Україна має послідовно здійснювати заходи, які внесуть позитивні зміни у її фінансовий простір і подолають негативні тенденції у сфері фінансових відносин.

Останнім часом фінансова безпека України перебуває під впливом низки зовнішніх та внутрішніх загроз: фінансові кризи, геополітична ситуація, вплив діяльності міжнародних організацій, інфляційні процеси, нестабільність правової системи. Потужні економічні держави використовують стратегії завоювання світового економічного простору, національні економіки (зокрема, бюджетний сектор) надмірно залежать від іноземного короткострокового спекулятивного капіталу, що робить дуже вразливими їх фінансові системи, глобально наростає нестійкість світової фінансової системи, виникають загрозливі кризові тенденції, які сучасні фінансові інститути (у тому числі міжнародні) нездатні ефективно контролювати [2].

До найбільш небезпечних ризиків і загроз, з якими стикається фінансова безпека України, належать [5, 7]:

- втрата виробничого потенціалу через високий знос основних засобів;
- зовнішній борг, вплив світових фінансових коливань та кризи на економіку країни;
- поступове перетворення України на сировинний придаток іноземних країн-партнерів, які сформували таку структуру зовнішньоекономічних зв'язків з нею;
- невисокий рівень інвестиційної активності та нестабільність національної грошової одиниці;
- низький рівень конкурентоспроможності продукції вітчизняного виробництва;
- високий рівень бідності населення;
- дуже низька якість життя великої частини українського народу;
- відтік капіталу;
- військовий конфлікт та сепаратизм на сході країни;
- присутність в економічній системі України структур з капіталом, що походить з країни-агресора;
- зростання тіньового сектору економіки і високий рівень корупції;
- недостатня ефективність державного регулювання фінансово-кредитної сфери;
- кібертероризм і кіберзлочинність у фінансовій сфері;
- пандемія коронавірусу.

В Україні спостерігається різке зростання кіберзлочинів, яке пов'язане із пандемією. Адже більшість установ, організацій, компаній перейшли в дистанційний режим, тому й відповідно, що шахраї намагаються різними способами дестабілізувати процес їх роботи. Саме тому, нерідко можна почути про те, як зловмисники вимагають величезні суми грошей з компаній, які були заражені їх вірусом, про несанкціонований доступ до конфіденційної інформації фізичних та юридичних осіб, про замороження бізнес-процесів на декілька днів через кібератаки, при яких відбуваються не тільки

невеликі збої в роботі мереж, а й втрата великих обсягів даних і фінансової звітності за декілька місяців.

За останні півроку кіберполіція зіштовхнулась з такими злочинами, які порушували фінансову безпеку держави, а саме [3]:

- працівник Державної податкової служби у Житомирській області торгував інформацією з обмеженим доступом, зокрема – даними про доходи підприємців;
- хакери відмили через криптобіржу 42 млн доларів;
- у Львові шахраї імітували проведення торгів на світових фінансових ринках, які насправді не відбувались, а після цього привласнювали гроші вкладників;
- хакери отримували доступ до «клієнт-банку» юридичних осіб, відстежували значні грошові надходження (кілька мільйонів гривень) та перераховували їх на банківські картки співучасників;
- у Запоріжжі група хакерів, викрадала із рахунків клієнтів приватних та державних банківських установ до 2 млн грн щомісяця.

В сучасних економічних умовах Україні насамперед потрібно рухатися в напрямку вдосконалення системи фінансової безпеки, а саме [5]:

- запровадження певних меж щодо іноземної участі в капіталі вітчизняних організацій;
- введення галузевих обмежень (обмежити доступ іноземних інвестицій у галузі, які є особливо важливі для економічного та соціокультурного розвитку держави);
- розроблення дієвих систем контролю залучення і використання коштів іноземних запозичень;
- створення єдиного геоінформаційного простору, для вирішення питань забезпечення правдивої інформації для формування ефективної стратегії і управління нею суб'єктами господарювання.

Система повинна забезпечити вирішення наступних завдань:

- створити повноцінну національну валюту та підтримувати її в стабільному і конкурентоспроможному стані;
- насичити економіку та ринок грошовою масою в обсязі, який є необхідний для їх нормального функціонування та розвитку;
- створити умови, які забезпечать інтенсивне утворення конкурентоспроможного національного фінансового капіталу, номінованого в національній валюті;
- забезпечити в середньостроковій перспективі (5-10 років) фінансовий паритет з основними конкурентами України.

Виходячи із вищевказаного, наразі неможливо забезпечити прийнятний рівень фінансово-економічної безпеки без того, щоб здійснити структурну перебудову та підвищити конкурентоспроможність національної економіки. Перш за все, необхідно визначати і попереджати внутрішні та зовнішні загрози фінансовій безпеці задля мінімізації можливого негативного впливу на неї. Слід вдосконалити механізм формування економічної політики держави, адже наслідки порушення фінансової безпеки можуть мати ряд прогалин; необхідно оновити законодавчу базу включаючи діяльність законодавчих і виконавчих органів державної влади держави задля реалізації системи заходів, яка спрямована на попередження та послаблення загроз національним фінансовим інтересам; підтримувати на належному рівні стратегічні та мобілізаційні ресурси країни; більше уваги слід приділити кібербезпеці, зупинити значні відтоки капіталу, ліквідувати зовнішній борг та розробити механізм, який буде забезпечувати фінансову безпеку кожної області країни, залежно від її особливостей і тим самим підняти рівень економіки.

Література

1. Гапонюк О.І. Фінансова безпека держави та шляхи її забезпечення // Вісник приазовського державного технічного університету. Серія: економічні науки – Маріуполь, 2014.– №27. – С.83.
2. Іванчук О.П. Загрози і методи покращення фінансової безпеки держави / Іванчук О.П., Головка-Марченко І.С. // Актуальні питання безпеки фінансової системи держави. – Харків, 2014. – С. 144.
3. Кіберзлочинність. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zaxid.net/kiberzlochinnist_zlochinnist_kiber_it_haker_tag51166/
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України № 1277 від 29.10.2013р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>
5. Смоквіна Г.А. Фінансова безпека як стратегічна складова економічної безпеки України // Економіка: реалії часу. - 2014. - № 3(13). - С. 33-35.
6. Таранюк Т.О. Фінансова безпека як один із ключових елементів національної безпеки України / Таранюк Т. О., Недбайло В.В. // Фінансова безпека України на сучасному етапі. – Ірпінь: Університет ДФС України, 2017. – С. 279.
7. Томчук О.В. Фінансова безпека України: ключові виклики та завдання. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100006350-finansova-bezpeka-ukrayini-klyuchovi-vikliki-ta-zavdannya>

УДК 336.71

Рудько Владислав Олексійович,

*магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

ЗАГРОЗИ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ

Значний вплив банківської системи на національну економіку, фінансовий стан економічних суб'єктів і суспільну стабільність загалом та значущість кожного банку у перерозподілі фінансових ресурсів з фінансового в реальний сектор є основними передумовами підвищеної уваги до дослідження і забезпечення фінансової безпеки банківського сектору.

Фінансова безпека банківської системи України з небезпечного рівня у 2015-2018 роках знизилася до незадовільного рівня за 2019 рік. Відновлення та підтримання належного рівня фінансової безпеки банків можливо лише за умов відбудови системи виявлення, класифікації, локалізації загроз та регулювання ризиків банків в умовах мінливого зовнішнього середовища.

На сьогодні відсутні єдині підходи до оцінки загроз фінансовій безпеці банків. Але переважна більшість науковців, зокрема [1, 4] серед останніх виділяють: загрози безпеці банку з боку зовнішнього середовища (з боку клієнтів, партнерів, конкурентів, криміналу, держави в особі різних державних установ, громадян) і загрози безпеці банку з боку внутрішнього середовища (з боку власників, адміністрації, менеджерів підрозділів, спеціалістів, неформальних груп). Серед основних зовнішніх та внутрішніх загроз фінансовій безпеці банків можна виділити [1, 2]:

1. Зовнішні загрози:

– несприятливі макроекономічні умови: загальноекономічна ситуація в країні і регіонах;

– нестійкість нормативно-правової бази та урядові кризи;

- високий рівень інфляції та інфляційні очікування;
- нестійкість податкової, кредитної та страхової політики;
- недостатність інвестиційних ресурсів, коливання курсу долара;
- несприятлива криміногенна ситуація, зростання кримінальних і фінансових злочинів у кредитно-фінансовій сфері;
- мінливість обов’язкових нормативів регулятора;
- недобросовісна конкуренція на ринку банківських послуг, негативний вплив конкурентів на банківську діяльність;
- несприятливі умови кредитування реального сектора економіки та низький рівень інвестиційної активності.

2. Внутрішні загрози:

- некваліфіковане управління, помилки в стратегічному плануванні і прогнозуванні банківської діяльності, аналізі власного капіталу і прибутку, визначенні джерел капітального зростання при прийнятті тактичних рішень;

- недостатність ліквідних активів як результат недотримання економічних нормативів;

- відсутність достатньої кваліфікації співробітників банку, недостатній кадровий потенціал для вирішення першочергових завдань забезпечення безпеки банківської діяльності.

- неповернення кредитних ресурсів і недоотримання прибутку внаслідок високоризикованої кредитної політики;

- слабке маркетингове опрацювання ринку банківських послуг і як наслідок, недостатня диверсифікація операцій, що пропонуються банком, відсутність дієвої банківської реклами.

Недопущення реалізації існуючих загроз фінансовій безпеці банків можливе лише за наявності ефективної системи фінансової безпеки, що містить наступні складові: виявлення потенційних загроз, оцінка та усунення ризиків та забезпечення фінансової безпеки банку (табл. 1)

Таблиця 1

Система забезпечення фінансової безпеки банку

Складові системи	Інструментарій		
	Функції	Методи	Об’єкти, цілі
Виявлення загроз	розпізнання загроз; виявлення потенційних та реальних загроз; розпізнання джерела і класифікація загроз.	сенсорні методи розпізнання; інтуїтивні методи дослідження; аналогові методи виявлення.	фактори, що мають реалізацію у вигляді ризиків; фактори, що не формалізуються та не спричиняють збитку навіть без фактичної реалізації.
Оцінка ризиків	діагностика ризиків; класифікація ризиків; кількісна оцінка впливу ризиків; встановлення допустимої межі ризику.	статистичні методи збору та обробки інформації з розпізнання ризиків; методи дослідження теорії вірогідності та прогнозування.	показники, що чітко формалізуються та мають кількісну оцінку; вірогідність настання окремого ризикового явища; показники збитків, витрат, можливостей.

Забезпечення фінансової безпеки банку	формування ефективної системи виявлення загроз та регулювання ризиків; підтримання безперервного руху зростаючих фінансових потоків.	оптимізація активнопасивних операцій задля досягнення високого кредитного рейтингу та ділової репутації банку; впровадження сучасних систем обробки та захисту інформації, що постійно оновлюються.	виконання економічних нормативів та індикаторів фінансової стійкості; реалізація стратегії сталого розвитку; підтримання довіри до банку з боку населення, контрагентів та регулюючих органів.
---------------------------------------	--	---	--

Джерело: узагальнено за [2, 3]

Отже, завдання відображеної системи фінансової безпеки – забезпечення такого стану захищеності фінансових інтересів банківської установи, при якому зовнішні та внутрішні загрози не здатні завдати шкоди її ефективному функціонуванню, здатності досягати поставлених цілей та підтримувати стале зростання. Якість та ефективність побудованої системи фінансової безпеки банків неможливо оцінити прямими фінансовими показниками, тому що головна мета її діяльності – це недопущення реалізації потенційних загроз.

Література

1. Барановський І.О. Банківська безпека: проблема виміру / О.І. Барановський // Економіка і прогнозування. — 2006. — № 1. — С. 7-25.
2. Гребенюк Н. О. Фінансова безпека банків: система розпізнання загроз та усунення ризиків / Н. О. Гребенюк // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Економічна. - 2016. - Вип. 91. - С. 53-64.
3. Сніщенко Р. Г. Вплив ризиків на фінансову безпеку банку / Р. Г. Сніщенко. // Ефективна економіка. - 2013. - № 2.
4. Фінансова безпека банківської діяльності: навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни “Безпека банків” / [С. М. Побережний, О. Л. Пластун, Т. М. Болгар]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – 112 с.

УДК 65.012.8

Спірідонова Ірина Сергіївна,
магістрантка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ

Сучасний етап розвитку економіки України є надзвичайно складним для бізнесу, що об’єктивно створює потребу в ефективному управлінні суб’єктами господарювання, прогнозуванні їх майбутнього розвитку, формуванні стійких конкурентних переваг, створенні інструментів швидкого реагування на динамічні зміни зовнішнього середовища. При цьому оцінювання рівня економічної безпеки бізнесових структур і використання важелів її забезпечення є одним з найважливіших завдань, виконуваних задля їх тривалої життєдіяльності та стабільного функціонування.

Поняття економічної безпеки бізнесу є відносно новим і поки що недостатньо дослідженим економічним явищем. Звернення до нього в Україні відбулося в 90-ті роки

XX ст., що було зумовлено наростанням кризових явищ в економіці країни, формування ринкових відносин. В умовах перехідного періоду від командно-адміністративної до ринкової системи господарювання більшість українських підприємств опинилися в цілком нових для себе умовах діяльності, до яких вони не були готові. Розрив установлених економічних зв'язків між суб'єктами господарювання, формування ринкової конкуренції, відхід держави від регулювання економічних відносин та інші чинники сприяли зростанню невизначеності в господарській діяльності підприємств, що відразу негативно відобразилося на їх економічному становищі. Відповідно, виникла гостра необхідність у пошуку механізмів формування і підтримання їх економічної безпеки [1].

Наукове дослідження проблеми формування економічної безпеки бізнесу пройшло декілька етапів, на кожному з яких змінювався і уточнювався її зміст, головні завдання та механізми забезпечення. Згідно з дослідженнями, проведеними В. Пономарьовим, можна виділити три основні підходи до визначення і дослідження економічної безпеки бізнесу: інформаційний, зовнішній та ресурсно-функціональний (рис. 1) [2].

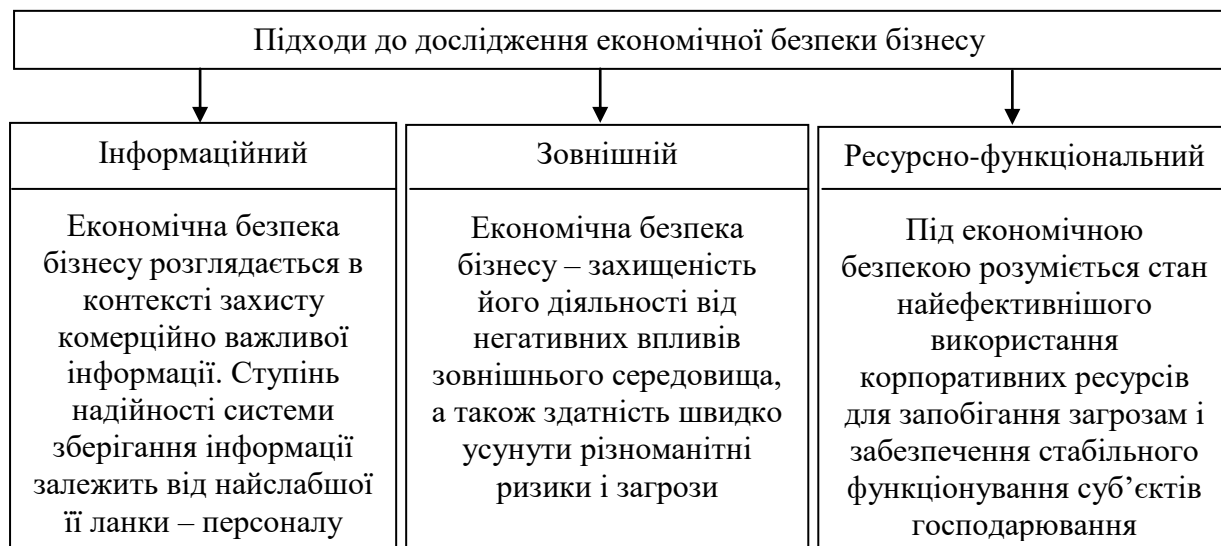

Рис. 1. Основні підходи до дослідження економічної безпеки бізнесу

Інформаційний підхід до визначення економічної безпеки бізнесу полягає у прагненні суб'єктів господарювання одержати максимально можливий прибуток за рахунок нових технологій, впровадження інновацій, спрямованих на зниження витрат виробництва, підвищення конкурентоспроможності продукції, формування довгострокових конкурентних переваг, що викликало гостру потребу у збереженні комерційної таємниці. Кожна бізнесова структура намагається захистити конфіденційну інформацію, комерційні дані, інтелектуальну власність і загалом інформацію як найбільш цінний ресурс. Проблему економічної безпеки суб'єктів господарювання у вказаному контексті передбачалося вирішувати, виходячи із передумови, що ступінь надійності всієї системи збереження інформації визначається рівнем безпеки найслабшої її ланки, якою вважається персонал.

Зовнішній підхід до визначення економічної безпеки бізнесу полягає у наростанні кризових явищ в економіці країни, посилення конкуренції, зміни економічних функцій держави, яка вже не була основним інвестором і споживачем продукції, змусили подивитися значно ширше на проблему економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Стало зрозуміло, що збереження інформації є лише одним з аспектів економічної безпеки бізнесу, дуже важливим, але не визначальним. Її рівень обумовлюється сукупним впливом багатьох деструктивних чинників, головні джерела яких почали пов'язуватися із зовнішнім середовищем. У цьому зв'язку економічна безпека суб'єктів бізнесу стала розглядатися значно ширше – як можливість забезпечення їх стійкості в різних, у тому числі і в несприятливих умовах, які складаються в зовнішньому середовищі.

Згідно з ресурсно-функціональним підходом, економічна безпека суб'єктів бізнесу пов'язується з ефективністю використання їх внутрішнього потенціалу. З цією метою розглядаються сукупність взаємопов'язаних між собою процесів, які протікають всередині підприємства і складають єдине ціле з точки зору їх функціональної ролі в забезпеченні його економічної безпеки. Це дозволяє виділяти найважливіші фактори, що впливають на стан економічної безпеки бізнесу, проводити аналіз розподілу і використання ресурсів, конструювати економічні індикатори, що відбивають рівень забезпечення функціональних складових економічної безпеки бізнесу, розробляти заходи для забезпечення максимально високого їх рівня [3].

Разом з тим, при такому досить широкому підході втрачається чіткість розуміння суті економічної безпеки, вона отожднюється з самою діяльністю підприємства, її ефективністю. Створюється уявлення, що рівень економічної безпеки бізнесу є безпосереднім наслідком лише високої ефективності його діяльності. Насправді ж, причинно-наслідковий зв'язок між цими поняттями набагато складніший. З одного боку, завдання забезпечення достатньо високого рівня безпеки суб'єкта господарської діяльності покликано створювати передумови для успішного і ефективного його функціонування, формувати необхідні «безпечні умови» для реалізації корпоративних інтересів, захищати їх від внутрішніх і зовнішніх загроз. В цьому плані безпеку слід розглядати як забезпечуючий процес, що підпорядкований завданням ефективного функціонування і розвитку бізнесу [5].

Таким чином, економічна безпека бізнесу означає такий стан суб'єкта господарювання, за якого завдяки протидії негативному впливу внутрішніх і зовнішніх загроз і небезпек забезпечується його стабільне та максимально ефективне функціонування в цей час і високий потенціал розвитку в майбутньому.

Література

1. Берлач А.І. Безпека бізнесу: навч. посіб. / Берлач А.І. – К.: Університет «Україна», 2007. – 280 с.
2. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізми забезпечення: [монографія] / Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
3. Гапоненко В.Ф. Экономическая безопасность бизнеса. Подходы и принципы / Гапоненко В.Ф., Беспалько А.А., Власков А.С. – М.: Изд-во «Ось-89», 2007. – 208 с.
4. Onyshchenko S. The impact of the external environment on the economic security of Ukrainian business / S. Onyshchenko, O. Maslii, B. Ivanyuk // Economics and Region. – 2020. – №1 (76). – С.22-29
5. Швиданенко Г.О. Економічна безпека бізнесу: навч. посіб. / Г.О. Швиданенко, В.М. Кузьомко, Н.І. Норіцина. – К.: КНЕУ, 2011. – 511 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ «НОУ-ХАУ», ЯК СКЛАДОВОЇ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

Україна, знаходячись на стадії становлення нової ринкової економіки з веденням конкурентної боротьби за прибутковість свого бізнесу, все частіше використовує інтелектуальний капітал підприємства та людини. Економічна вигода підприємства і надалі більшою мірою залежить від уміння розпоряджатися інтелектуальною діяльністю людини, до якої тривалий час належить «ноу-хау».

Визначення «ноу-хау» бере свій початок ще з 1926 року, коли воно вперше було використано в одній із судових справ у Сполучених Штатах Америки у значенні «уміння або майстерність що-небудь зробити з мінімальними зусиллями» [2].

«Ноу-хау» – знання науково-технічного, виробничого, управлінського, фінансового й іншого характеру, які використовуються в процесі науково-дослідних розробок, виробництва, реалізації та використання конкуруючих продуктів, але які не надаються власнику громади (не захищені документами). На рис. 1 можна розглянути характерні риси «ноу-хау».

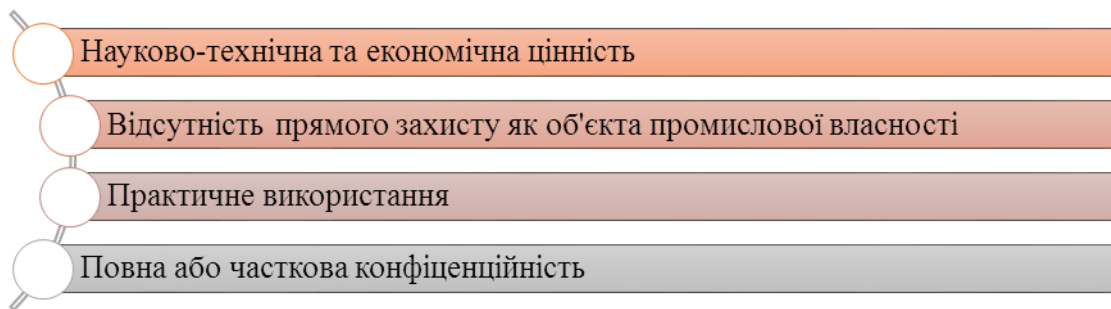

Рис. 1. Характерні риси «ноу-хау»

На сьогодні серед учених немає єдиної думки щодо того, чи є ноу-хау об'єктом інтелектуальної власності. У багатьох країнах визначення ноу-хау законодавчо не встановлено. Однак це поняття широко використовується, оскільки воно стало поширеним у сфері господарської діяльності. Історично склалося, що ноу-хау використовувалося в договірній практиці для посилання на інформацію, спеціально розповсюджену при описі нововведення.

Відповідно до Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967 р., інтелектуальна власність включає права стосовно «припинення недобросовісної конкуренції та усіх інших прав, які є результатом інтелектуальної діяльності у виробничій, літературній і художній галузях». Ця Конвенція фактично встановила традицію, згідно з якою ноу-хау класифікується як інтелектуальна власність.

Іншими словами, можна стверджувати, що ноу-хау вважається конфіденційною інформацією технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру. На основі цього визначення, законодавець ототожнює поняття «ноу-хау» та «комерційна таємниця», що не зовсім відповідає дійсності. Це найчастіше технічна інформація (проектна, технологічна, математична, виробнича тощо), що міститься в неопублікованих заявках на патенти, наукових звітах, проектних кресленнях, моделях

та моделях обладнання, звіти про випробування, інструкції з використання технічних засобів і технологій, документація до комп'ютерних програм тощо. Ноу-хау відрізняється від комерційної таємниці тим, що воно завжди базується на інформації в галузі техніки та технології [4]. Отже, це єдиний вид комерційної таємниці, який, по суті, є рішенням. Вся інша інформація, що становить комерційну таємницю, є фактичною.

Ноу-хау можна захистити як комерційну таємницю, але не всю інформацію, що становить комерційну таємницю, можна класифікувати як ноу-хау. У комерційній таємниці немає творця, на відміну від ноу-хау, тому в комерційній таємниці немає іншого права, крім власності. Комерційну таємницю не можна вигадувати, тобто вона не є результатом творчої чи інтелектуальної діяльності людини, це лише засіб захисту інформації, в т. ч. результати інтелектуальної діяльності, творчої діяльності. Передати майнове право на комерційну таємницю за контрактом неможливо, оскільки воно невіддільне від суб'єкта господарювання та передається інформація, яка охороняється в режимі комерційної таємниці.

На нашу думку, ноу-хау є корисною невиключною інформацією, яка є недостатньо відомою і легкодоступною, і яка представляє досвід, або є інформацією, отриманою в результаті досліджень або випробувань. На рис. 2 представлені заходи щодо захисту конфіденційної інформації від незаконного використання.

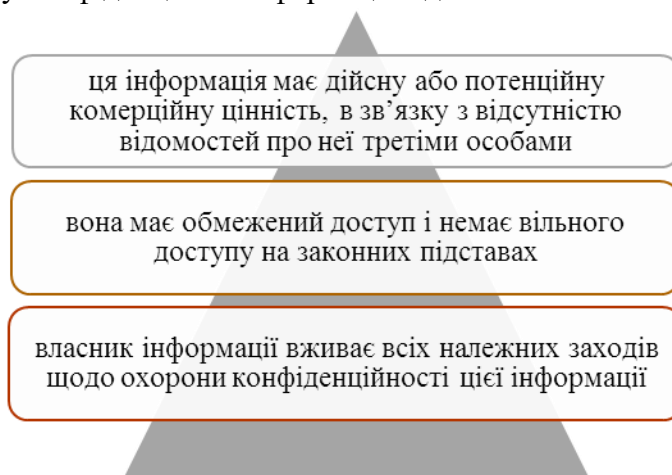

Рис. 2. Перелік надійних заходів щодо захисту конфіденційної інформації від незаконного використання

Право на захист ноу-хау від несанкціонованого розкриття надається власникові ноу-хау згідно із законодавством, спрямованим на запобігання недобросовісної конкуренції. Навіть у Типовому законі для країн, які розвиваються, з товарних знаків, фірмових найменувань та несумлінної конкуренції (1967 р.) серед 12 видів діяльності, пов'язаних із недобросовісною конкуренцією, зазначені «використання або розкриття без дозволу ноу-хау конкурента» [2].

На сьогоднішній день у світі немає єдиного загального визначення поняття «секрет виробництва (ноу-хау)», причому у різних країнах це поняття трактується по-різному. Крім того, відсутність законодавчо врегульованої процедури визнання виключних прав на встановлені ноу-хау забезпечує ефективний режим його захисту. Водночас відсутня система офіційного визнання (у формі реєстрації) державою прав на цей нетрадиційний об'єкт інтелектуальної власності і права (ОІВП) [3]. Хоча, незважаючи на те, що нормативні акти, що містять визначення ноу-хау, регулюють

абсолютно різні сфери відносин, можна припустити, що в Україні існує достатня правова основа для захисту та подальшого захисту технічних ноу-хау.

Комерційна таємниця та ноу-хау мають різну юридичну природу: перші, маючи спільні характеристики з інформацією загалом та конфіденційною інформацією, виступають як варіант, тоді як ноу-хау слід класифікувати як об'єкт інтелектуальної власності і права. У той же час, критерії захисту інформації включають таємницю, відсутність доступу законними засобами, а також наявність законних інтересів у збереженні конфіденційності інформації.

Отже, з огляду на вищенаведене, ноу-хау необхідно розглядати як об'єкт інтелектуальної власності, оскільки права є власністю та є ексклюзивними, а елементи його змісту знання є результатом інтелектуальної діяльності.

Література

1. «Ноу-хау» та «комерційна таємниця»: співвідношення понять /Ю.М. Белуга, Г.М. Грабовська // «Порівняльно-аналітичне право» Електронне наукове фахове видання. Ужгородський національний ун-т. – №1. – 2017. – С. 98-100.

2. Розрахунки з кредиторами у разі припинення господарських товариств /Ю.М. Белуга, Є.В. Петров // Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія «Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». – 2014. – №2(39) – С.118-123.

3. Проблематика захисту прав інтелектуальної власності на теренах України /Ю.М. Белуга, Т.В. Даценко// Правова реформа в сучасних умовах: досягнення і перспективи. [матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 26 лютого 2016р.]. – Київ – 2016. – С. 35-37.

4. Поняття плагіату як порушення авторського права /Ю.М. Белуга // «Правові, управлінські та економічні аспекти трансформації сучасного громадянського суспільства»: Всеукр. наук.практ.конф., 25 березня 2016р.: тези доп. – К., 2015. – С. 23-25.

5. Ноу-хау в системі об'єктів права інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pravo.ua/nou-hau-v-sistemi-ob-iektiv-prava-intelektualnoi-vlasnosti/>

СЕКЦІЯ 3. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ГРОШОВО-КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

УДК 336.77:346.62

Єгоричева Світлана Борисівна

доктор економічних наук, професор

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗДІЙСНЕННЯ КОЛЕКТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ВІТЧИЗНЯНОМУ ГРОШОВО-КРЕДИТНОМУ РИНКУ

Вже достатньо тривалий час невід'ємним елементом інфраструктури грошово-кредитного ринку у розвинутих країнах виступають колекторські компанії. Необхідність їх функціонування пояснюється тим, що банківська кредитна діяльність, навіть за досконалого ризик-менеджменту, об'єктивно генерує певний обсяг проблемних активів, заходи щодо повернення яких є достатньо складною та витратною справою. Тому, з точки зору підвищення операційної ефективності, вважається за доцільне передавати зазначені функції спеціалізованим організаціям.

Одним з перших національних нормативних актів у цій сфері став закон США «Про добросовісну практику стягнення боргів», що був прийнятий у 1977 році [1]. У 1993 році в Європі було засновано Федерацію європейських національних колекторських асоціацій, що на даний час об'єднує колекторів двадцяти чотирьох європейських країн, які, працюючи з грошовими вимогами, щорічно повертають в економіку 45-55 млрд. євро [2]. Попит на такі послуги особливо збільшився під час та після світової фінансової кризи 2007-2008 років, актуалізуючи питання розвитку колекторського бізнесу і в Україні.

Перші колекторські компанії з'явилися у нашій країні у 2005-2007 роках. Утім, впродовж вже майже п'ятнадцяти років ця діяльність здійснюється за відсутності належної нормативної бази, державного регулювання та нагляду. Незважаючи на те, що цей бізнес безпосередньо пов'язаний з дотриманням прав споживачів фінансових послуг, державою не ведеться реєстр колекторських компаній і їх діяльність не ліцензується. Наслідком цього є цілий спектр правових й етичних конфліктів, про які постійно повідомляється юристами-практиками та пересічними громадянами.

Втім, не можна сказати, що колекторські компанії працюють в Україні повністю за межами правового поля. Один із напрямів їх діяльності – викуп у банків проблемної заборгованості – базується на нормах Цивільного кодексу України, зокрема, статті 512, відповідно до якої кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою внаслідок передання ним своїх прав іншій особі за правочином (відступлення права вимоги). Формою реалізації цього права кредитора, як правило, виступає укладання договору факторингу (глава 73 Цивільного кодексу) [3]. При цьому дисконт при продажу проблемної заборгованості може доходити до 95%.

Крім того, колектори можуть надавати банкам послуги зі сприяння погашенні прострочених кредитів, стаючи сполучною ланкою між кредитором і боржником. Фактично це є формою аутсорсингу, що відбувається на основі агентського договору.

Проте іншою, не менш важливою, стороною відсутності державного регулювання діяльності колекторських компаній є брак об'єктивної інформації про стан колекторського бізнесу в Україні, кількість його учасників, його обсяги та результативність. Навіть створена у 2008 році десятима найбільшими компаніями Асоціація учасників колекторського бізнесу України (АКБУ) не надає аналітичних

даних [4]. У цьому плані можна послуговуватися лише достатньо обмеженою експертною інформацією.

Так, в огляді, оприлюдненому на початку 2014 року, зазначалося, що члени АКБУ з обсягом діяльності близько 18,8 млрд. грн. формували до 80% вітчизняного ринку колекторських послуг. Отже, його обсяг оцінювався на рівні 22-24 млрд. грн. з динамікою зростання за попередній період у 30-45% на рік. На 2014 рік передбачалося зростання ринку ще на 30% – до 28-30 млрд. грн. Щодо структури операцій, то за видами боржників до 95% їх обсягу становили борги фізичних осіб, а за видами кредиторів – також 95% обсягу відносилися до банків [5]. На даний час, на думку експертів, суб'єктів господарювання, які надають послуги з повернення боргів, в Україні нараховується більше 200. Найбільшими учасниками ринку вважаються компанії «УкрБорг», «Collection Group», «Вердикт», що входить до групи компаній «eCall», «Європейське агентство з повернення боргів», «Універсальна колекторська група», «Укрфінанси». У 2020 році, за даними компанії «УкрБорг», яка обслуговує 80% банків України і займає третину ринку, обсяг проблемних кредитів, які перебувають у роботі у колекторів, перевищив 100 млрд. гривень [6].

Оскільки однією з юридичних підстав роботи колекторських компаній є можливість відступлення права грошової вимоги, що оформлюється договором факторингу, то опосередковано обсяги таких операцій можна оцінити і за інформацією, що надавала Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Впродовж останніх років у галузевій структурі укладених договорів факторингу переважну частку (80-90%) займали «інші галузі», тобто фактично, на думку фахівців, мова йшла про викуп проблемних боргів у банків. У 2015 році обсяг таких операцій становив 15,5 млрд. грн., а у 2017 році – вже 24,8 млрд. грн. [7]. У звітах за два наступні роки відповідна галузева структура вже не наводилася, проте, виходячи із загальної суми укладених договорів факторингу, можна розрахувати орієнтовну вартість викуплених проблемних кредитів: 38,5 млрд. грн. у 2018 році та 45,2 млрд. грн. у 2019 році.

Таким чином, обсяги колекторської діяльності постійно зростають, що є цілком логічним з огляду на низьку якість банківських кредитних портфелів: за даними НБУ, станом на початок 2020 року частка непрацюючих кредитів у цілому по банківській системі склала 48,4%, у тому числі за кредитами, наданими суб'єктам господарювання, – 53,8%, а за кредитами, наданими фізичним особам, – 34,1% [8]. Тому довгоочікуваним стало внесення до Верховної Ради України законопроекту №2133 «Про захист прав і законних інтересів боржників при здійсненні колекторської діяльності» та прийняття його у першому читанні у грудні 2019 року.

Відповідно до проекту закону, колекторська діяльність – це професійна діяльність з врегулювання простроченої заборгованості, що здійснюється суб'єктами врегулювання такої заборгованості, спрямована на добровільне погашення боржником на користь кредитора простроченої заборгованості за грошовими зобов'язаннями... [9]. Отже, колекторами пропонується вважати тільки суб'єктів, яких кредитори на умовах аутсорсингу залучають до роботи з повернення проблемної заборгованості, оскільки, якщо компанія здійснила викуп боргів, то вона виступає вже не колектором, а новим кредитором. У проекті закону також визначаються органи державного регулювання колекторської діяльності, порядок її ліцензування, обмеження щодо проведення колекторської діяльності, необхідність страхування цивільно-правової відповідальності колекторів, кадрове забезпечення їх діяльності.

Підготовка законопроекту збіглася за часом з ліквідацією Нацкомфінпослуг та передачею функції нагляду за компаніями небанківського фінансового сектора до Національного банку України, який зараз бере активну участь у процесах

законодавчого врегулювання колекторської діяльності. НБУ буде вести реєстр колекторських компаній, встановлювати кваліфікаційні вимоги до їх працівників, розробить правила етичної поведінки. У разі порушення колектором таких правил будуть передбачені заходи впливу та санкції, в тому числі виключення з реєстру колекторських компаній, що унеможливить його подальшу роботу у цій сфері.

Одночасно Національний банк має намір удосконалити регулювання ринку факторингу, розмежувавши класичний торговий факторинг і цесію. За доцільне вбачається дозволити продавати права вимоги за договорами про надання фінансових послуг лише на користь інших фінансових установ, при цьому останні повинні будуть дотримуватися єдиних стандартів ринкової поведінки під час стягнення придбаної проблемної заборгованості.

Отже, можна констатувати, на даний час Україна стоїть на початку шляху формування цивілізованого ринку колекторської діяльності, що буде мати позитивні наслідки для розвитку банківської системи. Зменшення навантаження на банки під час роботи з проблемними боргами вивільнить час та ресурси для проведення основної діяльності, буде сприяти, у цілому, зменшенню кредитних ризиків, що у подальшому призведе до зниження відсоткових ставок на вітчизняному грошово-кредитному ринку.

Література

1. Fair Debt Collection Practices Act [Електронний ресурс] : Federal Trade Commission, 1977. – Режим доступу: <https://www.ftc.gov/system/files/documents/plain-language/fair-debt-collection-practices-act.pdf>.
2. Federation of European National Collection Associations [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fenca.eu/>.
3. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : від 16.01.2003 № 435-IV. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Асоціація учасників колекторського бізнесу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://acbu.com.ua/>.
5. Колекторський ринок України в 2014 році: актуальний зріз стану галузі [Електронний ресурс] : Bankchart про твої фінанси. – Режим доступу: https://bankchart.com.ua/biznes/rozvitok_biznesu/statti/kolektorskiy_rinok_ukrayini_v_2014_rotsi_aktualniy_zriz_stanu_galuzi.
6. УкрБорг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrborg.ua/ua/>.
7. Інформація про стан і розвиток фінансових компаній та лізингодавців [Електронний ресурс] : Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-finansovykh-kompanii-lizynhodavtsiv-ta-lombardiv-Ukrainy.html>.
8. Огляд банківського сектору, лютий 2020 року [Електронний ресурс] : Національний банк України. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-lyuty-2020-roku>.
9. Проект Закону про захист прав та законних інтересів боржників при здійсненні колекторської діяльності [Електронний ресурс] : від 12.09.2019 № 2133. – Режим доступу: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66826.

Жердецька Лілія Вікторівна,
 доктор економічних наук, доцент
 Одеський національний економічний університет

РОЗВИТОК КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД СИСТЕМНОГО РИЗИКУ

У роботах, які присвячені дослідженню питань еволюції сутності та методів оцінки системного ризику, не існує єдиної точки зору щодо вибору періоду дослідження. Так, П. Смага зазначає, що «в літературі визначення системного ризику з'являється усередині 90-х років XX ст.» [1], проте в науковому огляді В. Сільви, Г. Кімура та В. А. Собріоро аналіз наукових праць починається із 1978 р. [2]. Цей факт пояснюється тим, що при здійсненні дослідження В. Сільвою та ін. до ключових слів було включено таке словосполучення як «фінансова криза», а безпосередньо термін «системний ризик» з'являється у публікаціях, починаючи із 1996 р. Іншими словами, передумови виникнення сучасного системного ризику було закладено наприкінці 70-х рр. XX сторіччя, однак формулювання змісту економічних процесів та набуття ризиком властивостей системного відбулося в 1996 р. Саме тому у представленому дослідженні аналізується період 1990-2017 рр. із доповненням власними оцінками сучасної економічної ситуації.

Для оцінки еволюції поняття «системний ризик» проаналізовано наукові праці за період 1989-2017 рр., а їхнє авторське узагальнення, яке дозволяє проаналізувати еволюцію сутності явища системного ризику, його розуміння науковцями та регуляторами, наведено на рис. 1.

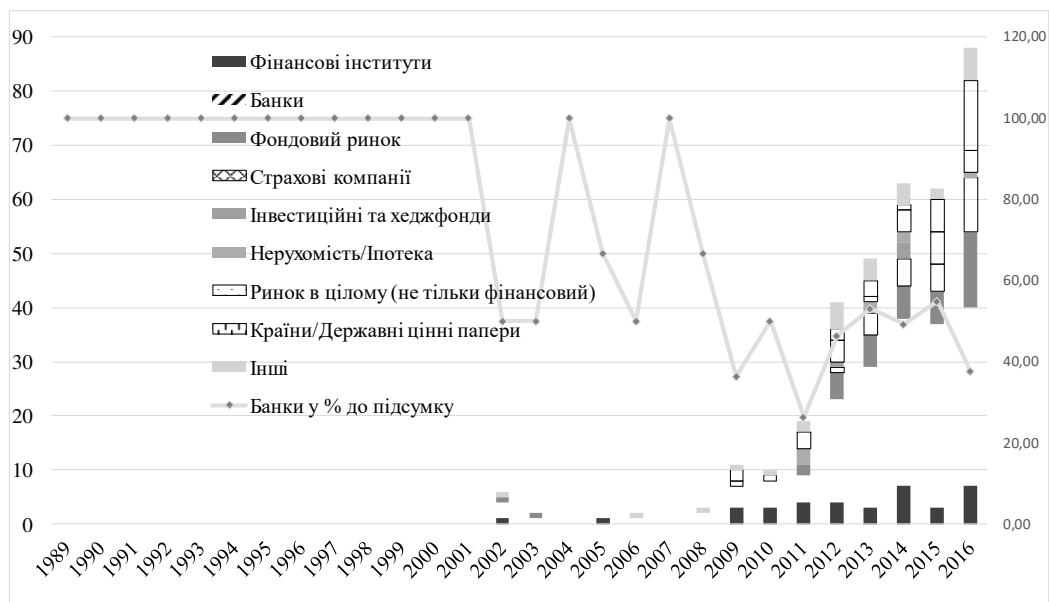

Рис. 1. Розвиток наукових досліджень з питань системного ризику

Джерело: складено за даними [2]; 1989-1999 рр. – власні дослідження за даними [1, 3, 4].

Дані на рис. 1 представляють візуалізацію теоретичних засад системного ризику, які дозволяють сформулювати його сучасне розуміння та розкрити сутність. Більшість досліджень з питань системного ризику стосуються банківського ринку, а роботи 1990-х рр. – переважно ринку міжбанківського кредитування. Аналіз та узагальнення

робіт дозволяє виділити певні етапи у дослідженнях учених-економістів, які віддзеркалюють трансформацію та формування сучасного розуміння системного ризику.

Перший етап припадає на 1990-2000 рр. як формування концептуальних засад дослідження системного ризику, який став результатом низки подій 1970-80 рр.: відмова від золотого стандарту, зростання ролі фінансових ринків (фінансіалізація), банкрутство системних банків та великих підприємств. На цьому етапі об'єктом дослідження системного ризику є переважно система розрахунків та банківська система; проте науковці розмежовують форми реалізації системного ризику фінансового (фінансові кризи) та банківського (банківські паніки, кризи ліквідності) секторів економіки.

Наступний, другий, етап у розвитку досліджень системного ризику припадає на 2001-2007 рр. Необхідно зазначити, що подальшого розвитку набувають дослідження, які акцентують увагу на розповсюдженні системного ризику у межах банківського сектору економіки внаслідок взаємозв'язків між його учасниками. Протягом цього періоду відбувається поглиблення розуміння системного ризику та його потенціального руйнівного впливу на всі сектори економіки. Так, А. Лехар уточнює та розширює поняття системного ризику, визначаючи його як «можливість виникнення події, що передбачає одночасне банкрутство певної кількості фінансових установ, призводить до порушення виконання установами своїх функцій, широко поширюється та дезорганізує пропозицію кредиту і капіталу та чинить вплив на реальний сектор економіки» [5]. Р. Кіфуентес, Дж. Феруччі та Г. Шін розширюють поняття системного ризику, додаючи ринковий канал його розповсюдження: «системний ризик в цих мережах може бути більшим, ніж вважається, навіть за наявності застави. Причиною є те, що ризик, який матеріалізується, є не є кредитним, а ринковим ризиком». На підтримку свого твердження учені зазначають, що «вартість будь-якої застави, що підкріплює кредитну позицію, підпадає під ризик і, отже, не захищає від розповсюдження системного ризику через цей канал» [6].

Третій етап (2007-2008 рр.) розвитку концептуальних засад дослідження системного ризику характеризується тим, що з'являються дослідження, в яких висновки стосовно необхідності регулювання системного ризику та пропонуються інструменти, за допомогою яких це регулювання здійснюватиметься. Наприклад, Д. Раймонд та Р. Райан пов'язують системний ризик із кризою ліквідності та погіршенням платоспроможності банків, однак зазначають щодо необхідності обмеження негативного впливу системного ризику шляхом здійснення інтервенцій [7]. В. Ачарья одним із перших пропонує здійснення пруденційного регулювання: «Пруденційне регулювання працює на колективному рівні, регулюючи кожен банк як функцію зі спільного (корельованого) ризику з іншими банками, так і з індивідуальним (банківським) ризиком» [8]. Підсумовуючи, варто зазначити, що протягом періоду 2001-2007 рр. відбувалося накопичення системного ризику, що знайшло своє втілення в кризі 2007-2008 рр. та відповідно зумовило четвертий етап розвитку концептуальних засад системного ризику. Водночас кризи 1998 та 2000 рр. також чинили вплив на формування теоретичних засад та емпіричних досліджень системного ризику. У цей період ще значна кількість досліджень присвячена питанням банківських криз, криз ліквідності, ефекту розповсюдження кризових явищ, проте з'являються дослідження з питань фінансової стабільності, яку вже починають пов'язувати із системним ризиком. Крім того, закладаються основи концепції системно важливих фінансових інститутів та визначається необхідність пруденційного регулювання адекватності банківського капіталу.

Варто відмітити, що після 2008 року (4-й із виділених етапів) зростає кількість

визначень, які віддзеркалюють циклічний аспект системного ризику. Починаючи із 2014 року з'являються узагальнені роботи, які складають основу формування концептуальних й теоретичних засад системного ризику. Крім того, розширюється об'єкт дослідження науковців – це передумови, чинники, джерела накопичення системного ризику, кризові епізоди як віддзеркалення реалізації системного ризику, трансмісійні канали його розповсюдження, передумови та інструменти регулювання тощо. Посткризові дослідження концентруються на накопиченні економічних дисбалансів, порушенні функціонування фінансових систем, негативному впливові на реальний сектор економіки та взаємозв'язок між окремими секторами та економіками. Зазначене вище знаходить своє втілення у визначенні теоретичних засад, методах кількісної оцінки та обґрунтуванні напрямів регулювання фінансового та банківського секторів економіки.

Суттєвою характеристикою системного ризику в сучасному розумінні є масштаби його негативного розповсюдження по-перше, між державними кордонами, по-друге, між окремими секторами економіки. При чому взаємозв'язок між реальним та фінансовим секторами економіки є двостороннім: з одного боку, системний ризик може формуватися в реальному секторі економіки (наприклад, зростання житлового будівництва створюватиме дисбаланси у розвитку галузей реального сектора, спотворюватиме його структуру та чинитиме негативний вплив на економічне зростання та виникнення «бульбашок» цін на активи), з іншого боку, зростанню окремих секторів, як правило, сприяє використання кредитних коштів. Водночас реалізація ризику відбувається в банківському секторі, потім системний ризик матеріалізується у фінансових кризах, що спричиняє «переливи» кризових явищ і в реальний сектор та в кінцевому підсумку втілюється в економічному спаді.

Необхідно зазначити, що сучасна економічна криза, як в Україні, так і у світі має низку специфічних рис, які стосуються прояву та реалізації системного ризику. По-перше, джерелом шокової події став реальний, а не фінансовий сектор економіки (падіння обсягів виробництва, доходів населення та безробіття внаслідок карантину); по-друге, економіки більшості країн не мають значного рівня накопичених дисбалансів порівняно з 2007-2008 рр.; по-третє, запровадження макропруденційного інструментарію покращить вирішення дилеми забезпечення прийнятного рівня інфляції, фінансової стабільності та економічного зростання.

Література

1. Smaga P. (2014) The Concept of Systemic Risk // SRC Special Paper No 5 August 2014. – 29 p. Available at: <http://eprints.lse.ac.uk/61214/1/sp-5.pdf>.
2. SilvaW, Kimura H, Sobreiro V. A. (2017) An analysis of the literature on systemic financial risk: A survey // Journal of Financial Stability 28, 91-114.
3. Aglietta M. (1996) Financial Market Failures and Systemic Risk // CEPII, Document de travail n° 96-01. – No 1996 – 01 January – 31 p.
4. Schwartz, A. (1975) Systemic Risk and the Macroeconomy, in: G. Kaufman (1995), pp. 19-30.
5. Lehar, A. (2005) Measuring systemic risk: a risk management approach. J. Bank. Financ. 29 (10), 2577–2603.
6. Cifuentes, R., Ferrucci, G., Shin, H.S. (2005) Liquidity risk and contagion. Bank of England working paper 264, vol. 1(1).
7. Diamond, D.W., Rajan, R.G. (2005) Liquidity shortages and banking crises. J. Financ. 60 (March (2)), 615–647.
8. Acharya, V.V. (2001) A theory of systemic risk and design of prudential bank regulation (Ph.D. Thesis). Electronic copy available at: <http://pages.stern.nyu.edu/~sternfin/>.

*Огородник Віра Володимирівна,
доктор економічних наук, доцент
Університет банківської справи
Мороз Єгор Васильович,
магістр, Університет банківської справи*

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКІВ З ДЕРЖАВНОЮ УЧАСТЮ В УКРАЇНІ

Банки з державною участю займають домінуючу позицію на вітчизняному ринку банківських послуг, а сучасна банківська система України є асиметричною з переважанням державної власності у капіталі банків, що обумовлено найрізноманітнішими як зовнішніми (зокрема, історичними передумовами), так і внутрішніми чинниками (мінімізація впливу кризових явищ на банки, недопущення банкрутства банків). Оскільки саме держава є основним власником АТ «Укресімбанк», АТ «Ощадбанк», АТ КБ «Приватбанк», АБ «Укргазбанк», то для неї, як акціонера, пріоритетною є не тільки максимізація прибутку, а й сприяння соціально-економічного розвитку, зокрема, через кредитно-інвестиційну діяльність.

Ефективність діяльності банків з державною участю багато в чому залежить від належного управління кредитним портфелем. У сучасних умовах розвитку економіки України перед вітчизняними банками з державною участю постають важливі завдання щодо стимулювання експорту та розвитку малого, середнього бізнесу та мікро-підприємництва; підтримки високотехнологічного виробництва та інфраструктурних проєктів; участі у реалізації соціальних програм, але, водночас, задля успішного прибуткового функціонування банків, необхідною є мінімізація кредитного ризику за оптимального рівня прибутковості кредитного портфеля. Саме тому, набуває актуальності питання аналізу якості управління кредитним портфелем банків з державною участю в Україні, а також активізації кредитно-інвестиційної діяльності даних банків у забезпеченні соціально-економічного розвитку України.

Перед банківською системою України, на сучасному етапі її розвитку, постає все більше викликів, які пов'язані з «політичною та фінансовою нестабільністю в країні, низькою якістю банківських активів, зниженням її ліквідності, недосконалою нормативно-правовою базою в державі, вразливістю банківської системи до валютно-курсової політики в країні, що проводиться Національним банком України» [1, с. 24]. За цих умов, все більшого значення набуває функціонування банків з державною участю, як провідників державної політики та основних гравців на ринку банківських послуг, повноцінна реалізація їхньої кредитно-інвестиційної та депозитної діяльності. Саме тому, важливо визначити необхідні передумови для активізації кредитування в Україні, налагодження фінансової взаємодії з нефінансовими корпораціями та роль у цьому процесі банків з державною участю, а також проблеми управління якістю кредитного портфеля цих банків.

Аналіз кредитно-інвестиційної діяльності банків з державною участю в Україні дає підстави зробити певні висновки. Так, ситуація щодо основних показників кредитного портфеля банків з державною участю докорінно змінилася після націоналізації Приватбанку наприкінці 2016 року. Зокрема, активи банків з державною участю у 2016 р. зросли на 88 % і становили 644,4 млрд. грн. (у тому числі обсяг активів Приватбанку 218 млрд. грн.) або 52 % від загальних активів банків, а кредитний портфель зріс на 48 % і становив 199,6 млрд. грн. (у тому числі 54 млрд. грн. кредитного портфеля Приватбанку) або 37,1 % від усього кредитного портфеля

банківського сектору. Значно зросла також питома вага кредитів, наданих банками з державною участю у загальному кредитному портфелі банків України (табл. 1).

Таблиця 1

Питома вага кредитів у кредитному портфелі банків України
(за групами) за період з 01.01.2016 до 01.08.2020 рр., %

Групи банків	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.08.2020
Банки з державною участю	19,3	37,1	38,2	40,6	37,1	34,3
Банки іноземних банківських груп	39,1	45,9	42,0	39,9	40,8	41,1
Банки з приватним капіталом	41,6	17,1	19,9	19,4	22,1	24,6

Джерело: складено автором на основі даних [2].

Тож, у структурі кредитів, виданих банками в Україні у 2018 р., домінуюча роль належить банкам з державною участю, а у 2019-2020 рр. частка кредитів виданих банками з державною участю по відношенню до загального кредитного портфеля банківської системи на другому місці після банків іноземних банківських груп. Зазначені тенденції зумовлюють посилення уваги до проблем функціонування даних банків та якості їх кредитно-інвестиційного портфеля, зокрема, через покращення системи оцінки кредитоспроможності позичальника та налагодженням механізму роботи із існуючою проблемною заборгованістю.

На основі узагальнення результатів проведеного аналізу можемо виокремити також основні відмінності в активах банків з державною участю (по відношенню до банків з приватним капіталом): більш висока частка вкладень в державні цінні папери та порівняно нижчі вкладення у недержавні цінні папери; значна частка кредитів нефінансовим корпораціям та домогосподарствам; активне залучення міжбанківських кредитів.

Також зауважимо, що у структурі кредитного портфеля банків з державною участю переважають кредити надані юридичним особам – 78,6 % станом на 01.01.2019 р.; банки з державною участю мають високий рівень доларизації кредитного портфеля – 59 % станом на 01.05.2019 р. При цьому, серед вітчизняних банків з державною участю саме Укрексімбанк має найбільшу частку у кредитному портфелі юридичним особам – 38 %, а Приватбанк – у кредитному портфелі фізичним особам 82,5 % станом на 01.01.2019 р.

Незважаючи на позитивну динаміку показників розвитку кредитно-інвестиційної діяльності чотирьох банків з державною участю – Ощадбанку, Укрексімбанку, Приватбанку та Укргазбанку, наявні численні стримуючі фактори на шляху подальшої активізації їх кредитно-інвестиційної активності, серед них [3, с. 268]: висока вартість кредитних ресурсів; складнощі в отриманні кредиту малим та середнім бізнесом; неефективна судова та правоохоронна система захисту прав кредитора; високий рівень доларизації кредитного портфеля банків України; відсутність надійної гарантії повернення більшістю позичальників кредитів та ліквідної застави; здебільшого, короткостроковий характер ресурсної бази банківських установ; наявність значного

обсягу проблемних кредитів у портфелях банків (рис. 1).

Рис. 1. Частка непрацюючих кредитів банків з державною участю за період з 01.05.2017 р. до 01.05.2019 р., %

Джерело: за даними [4].

Саме наявність значної частки проблемної заборгованості у кредитному портфелі банків з державною участю в Україні (63,5 % станом на 01 серпня 2020 р., з них: Приватбанк – 79,6 %, інші банки з державною участю – 47,3 %) обумовила систематизацію причин її виникнення. Зазначений підхід дозволяє розподілити усі існуючі причини на три групи: зовнішні чинники щодо банку та позичальника, внутрішні банківські чинники та внутрішні чинники позичальника. Представлена систематизація причин виникнення проблемної заборгованості дозволила виважено підійти до пошуків шляхів вирішення зазначеної проблеми у вітчизняних банків з державною участю.

Таким чином, переконані, що передумовою активізації кредитно-інвестиційної діяльності банків в Україні загалом має стати вирішення проблем з управління якістю кредитного портфеля банків з державною участю, які мають суттєвий вплив на показники діяльності банківського сектору країни загалом.

Література

1. Польова О.Л., Кісик А.О. Сучасні тенденції на ринку банківських послуг в Україні / О.Л. Польова, А.О. Кісик // Економіка та держава. – 2017. – № 10. – С. 22 - 27.
2. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2019. Національний банк України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=96887766>.
3. Огородник В.В. Банки з державною участю в Україні: теорія, методологія та практика : монографія / ДВНЗ «Університет банківської справи». Київ, 2019. 319 с.
4. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123684&cat_id=123322

Хуторна Мирослава Емілівна

доктор економічних наук, доцент

Черкаський навчально-науковий інститут Університету банківської справи

ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ БІЗНЕС-СТРАТЕГІЇ БАНКУ

Зауважимо, що вітчизняний банківський сектор протягом часу свого існування проходив цілу низку трансформацій, у результаті яких він набув нових характеристик та ознак, які, своєю чергою, обумовлюють його подальший вектор розвитку та потребу в обґрунтуванні методологічних засад формування результативних та ефективних бізнес-стратегій. Повністю розділяємо позицію С. Б. Єгоричевої, що «банк, який функціонує на ринках, що розвиваються, повинен мати цілісну стратегію ринкового розвитку, яка є достатньо гнучкою, адаптованою до доволі нестабільних умов зовнішнього економічного та правового середовища та такою, що враховує теоретичні та практичні напрацювання, що вже існують у світі» [1, с. 64].

Відмітимо, що у широкому розумінні стратегія – це дорожня карта руху суб'єкта господарювання до сформульованої мети протягом визначеного часового періоду. Поряд з цим науковці наголошують, що незважаючи на те, що дослідження стратегії та похідних від неї процесів та явищ є відносно молодим науковим напрямом та має своїм початком 50-ті роки ХХ ст., утім, наукова громада різнобічно вивчала ці питання, використовуючи для тлумачення поняття «стратегія» такі ключові слова: 1) конкурентна перевага, конкурентний потенціал, випередження конкурентів, унікальна ринкова позиція; 2) набір правил та прийомів, відповідність діяльності внутрішнім стандартам, відповідність діяльності запитам зовнішнього середовища; 3) поведінка фірми, нові можливості, ефективну алокацію та розподіл ресурсів; 4) комплексний план, програму дій, ціль, завдання та місія установи, координація завдань, адаптація до умов внутрішнього та зовнішнього середовища; 5) перехід з одного стану в інший; 6) план заходів, ціль, координація завдань, адаптація до умов внутрішнього та зовнішнього середовища.

Зауважимо, що на мікрорівні, у тому числі на рівні банку, стратегія, як правило, розглядається у розрізі управлінських рівнів, виокремлюючи корпоративну, ділову та функціональну стратегії. Нашим предметом дослідження є саме ділова стратегія, щодо якої також використовуються терміни «конкурентна стратегія» або «бізнес-стратегія» (саме останній термін нам видається найбільш вдалим).

Відмітимо, що часом бізнес-стратегія банку ототожнюється зі стратегією розвитку окремих, відносно самостійних структурних підрозділів установи, наприклад, філій, представництв та інших відокремлених підрозділів. Не погоджуємося з таким підходом, та вважаємо, що у такому випадку підміняються поняття «бізнес-стратегія» та «оперативна стратегія». Саме до останньої відносимо вищезазначене, погоджуючись у цьому з позицією О. В. Дерев'янка [2, с. 135]. Своєю чергою, бізнес-стратегія банку спрямована на забезпечення конкурентних переваг у конкретній сфері діяльності банку, наприклад, корпоративному, інвестиційному, роздрібному бізнесах тощо.

Поряд з цим, досліджуючи питання формування та реалізації бізнес-стратегій банку, на наше переконання, архіважливо визначитися з концептуальними пріоритетами функціонування банківських установ у сучасних умовах, які б виконували роль світоглядного стрижня, імплементуючись через розвиток відповідних бізнес-напрямів банку.

Саме така постановка наукової проблеми обґрунтовується фактом глибоких трансформаційних змін вітчизняного банківського сектору. При цьому одними з рушійних чинників впливу на трансформаційні процеси у банківському секторі України є детермінанти його функціонування. На нашу думку, починаючи з 2015 року таким детермінантом стала фінансова стабільність та її забезпечення. Вважаємо, що саме ця детермінанта та пріоритетність її дотримання здатна логіку суб'єктивного мислення індивідів (у тому числі окремих банківських установ) спрямовувати на досягнення оптимуму у співвідношенні якості індивідуальної господарської діяльності та інтересів суспільства. На основі етапізації трансформації вітчизняного банківського сектору через призму детермінанти «фінансова стабільність», з'ясовано, що починаючи з 2009 року це відбувається, у тому числі під впливом ціннісного її різновиду. Під останнім, насамперед, маємо на увазі зміну пріоритетів функціонування банків.

У цьому контексті погоджуємося з висновками консалтингової компанії Deloitte [3] щодо безперспективності організацій зі складними організаційними структурами, сформованими на основі функціонального підходу та, які орієнтовані на отримання максимальної ефективності за рахунок економії на витратах. Вважаємо, що бізнес-стратегії банку, які виключно спрямовані на максимізацію фінансового результату є такими, що засновані на передбачуваних комерційних патернах та не відповідають епосі постіндустріальної економіки. Замість простої економічної ефективності успішні організації повинні бути розраховані на швидкість, гнучкість і адаптивність, щоб вони могли конкурувати і перемагати в сьогодиншньому глобальному бізнес-середовищі. При цьому, на наше глибоке переконання, об'єктом сучасної конкуренції є не ціна, а цінність. Зауважимо, що у вищезгаданому звіті Deloitte 2017 року відзначається факт зростання кількості організацій, які приділяють свою увагу саме стійкому формуванню цінності бізнесу в довгостроковій перспективі, орієнтуючись при цьому на широке кола зацікавлених сторін, включаючи працівників, клієнтів, суспільство, регуляторні органи, інвесторів та навколишнє середовище, а не обмежуючись виключно інтересами власників. У цьому контексті нам імponує термін «інтегроване мислення», який введено у рамках Міжнародної інтегрованої системи звітності (*International Integrated Reporting Framework*), яке, у тому числі передбачає формування бізнес-стратегії установи через призму комерційного, соціального та екологічного контекстів.

З огляду на все вищезазначене вважаємо, що світоглядним стрижнем методології формування та реалізації бізнес-стратегій банку мають бути ідеї концепції сталого розвитку, відображаючись як мультимісний підхід до формування цінності банку (рис. 1).

У прикладному аспекті це повинно відображатися у такому:

- 1) використання системного підходу до визначення цільових орієнтирів діяльності банку, досягнення яких сприяло б як підвищенню вартості їх напрямів бізнесу, так і рівню їх фінансової стабільності, як архіважливої детермінанти. Такі цільові орієнтири не повинні обмежуватися виключно фінансовим виміром діяльності установи, але також відображати економічні, соціальні та екологічні ефекти їх функціонування;

- 2) доповнення критеріїв, що беруться до уваги при прийнятті рішень про перерозподіл фінансових ресурсів, індикаторами сталого розвитку, які відображатимуть якість впливу діяльності банку на економічну, соціальну та екологічну сфери. На нашу думку, це дозволить: а) мінімізувати ті види діяльності банку, що негативно впливають на зовнішнє середовище; б) розширити участь банку у реалізації інвестиційних програм, що мають довгостроковий ефект, а отже, продовжить часовий горизонт його вкладень; в) зблизити індивідуальні інтереси акціонерів банку та широкого кола стейкхолдерів.

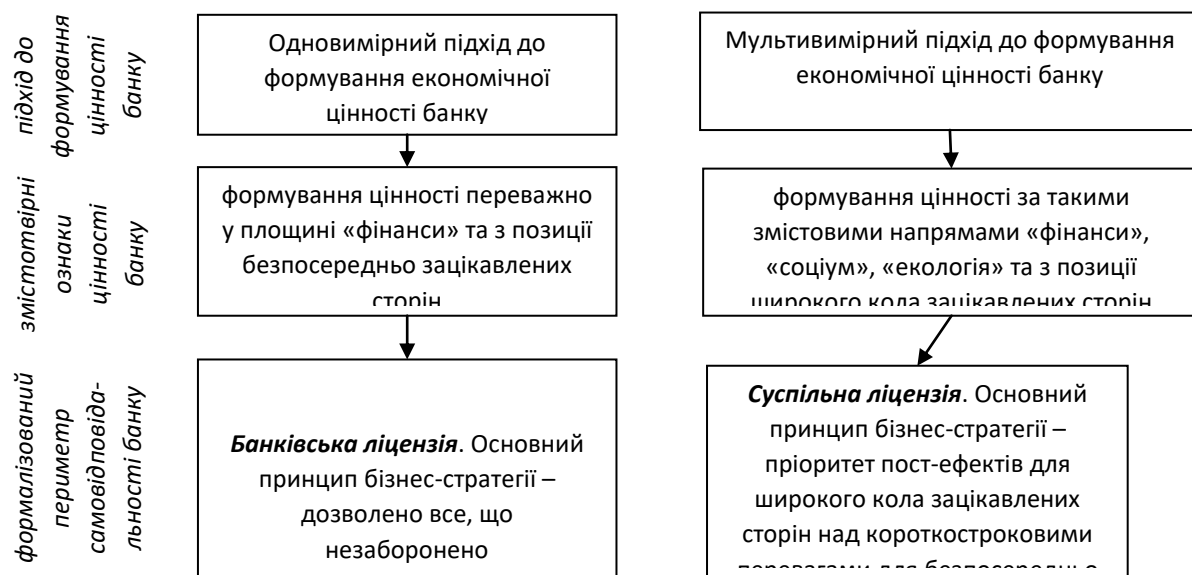

Рис. 2. Компаративний контент-аналіз ціннісно-орієнтованих підходів до формування бізнес-стратегії банку

Джерело. Розроблено автором.

Згідно з щорічними звітами, що оприлюднюються міжнародними організаціями (ООН, WEF та інші), кліматичні зміни посідають ключове місце у економічній парадигмі. Економіка XXI століття не обмежується якісним та кількісним зростанням. Вона передбачає розширення спектру факторів, які моделюють фінансову систему. Окрім демографічних коливань та впровадження високотехнологічних рішень, на перший план також виходять кліматичні зміни. Зауважимо, що у цій роботі говоримо не про кардинальну зміну методології формування бізнес-стратегії банку, а про необхідність корегування цільової функції його діяльності з урахуванням ідей концепції сталого розвитку та загалом ціннісно-орієнтованого підходу. Їх імплементація у стратегію діяльності установи знайде своє втілення на рівні тактичних завдань, а також вплине на методологію внутрішнього менеджменту. Корпоративне сприйняття соціальної та економічної цінності як головного пріоритету діяльності банку на рівні стереотипів та переконань, стане тою платформою, яка, з одного боку, зближить інтереси банку та суспільства, які лежать в основі вибору методів, засобів, інструментів та способів досягнення цілей економічних агентів. А з іншого боку, дозволить гармонізувати взаємодію банку та інститутів регулювання та нагляду для забезпечення власної фінансової стабільності. Останнє у такому випадку буде не лише наслідком дієвості примусових норм та правил, а також нагляду за якістю їх дотримання, але й результатом усвідомленої соціально-економічної відповідальності банку з метою отримання «суспільної ліцензії».

Література

1. Єгоричева С. Б. Інноваційні стратегії банків: сутність та класифікація. Банківська справа. 2009. № 6. С. 63-72.
2. Дерев'янка О. В. Особливості конкурентної стратегії комерційного банку в сучасних умовах. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2014. №8. Ч. 3. С. 135-137.
3. *Annual reports insights 2017. Surveying FTSE reporting. Deloitte.* URL: <https://www2.deloitte.com/ie/en/pages/risk/articles/annual-report-insights.html>.

Волкова Валерія Валеріївна,
кандидат економічних наук, доцент
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Нікологло Наталія Віталіївна,
магістрант
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ОРГАНІЗАЦІЙНА МОДЕЛЬ ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬОЇ ПЛАТІЖНОЇ
СИСТЕМИ «ЗА МИТЬ», ПРИ РОБОТІ З ПЛАСТИКОВИМИ КАРТКАМИ
(НА ПРИКЛАДІ АТ «УКРСИББАНК»)

Вітчизняний ринок банківських послуг в останні роки стрімко розвивається під суттєвим впливом сучасних технологій. Карткові платіжні технології та використання платіжних систем є одним з основних напрямів банківської діяльності, тому постійне оновлення сучасних технологій справляє значний вплив на даний сегмент ринку банківських послуг. Особливості та перспективи розвитку розглянуті в працях таких вчених, як О. Г. Єсіна, В. Стасюк, О.Д. Вовчак, Г.Є. Шпаргало, Т.Я. Андрейков.

Захист від кібератак актуальний з позиції інноваційного спрямування банківської діяльності. Застосування новітніх розробок, їх первинні випробування і присутні недоробки несуть в собі велику загрозу безпеці банку і його внутрішнім даним (у т.ч. – конфіденційності клієнтських відомостей), а також діловій репутації банківської установи [1]. Це вимагає від АТ «Укрсиббанк» збільшення інвестицій в інформаційну безпеку, створення багаторівневих систем перевірки і використання процесу біометричної аутентифікації. Остання стає особливо зручною в умовах поширення мобільних пристроїв, наділених системою сканування відбитків пальців і т.п., що дають користувачам доступ до банківських рахунків та інших видів персональної інформації. Загалом варіантів аутентифікації існує набагато більше.

2019 рік не став революційним в області використання платіжної системи «За мить». Етап завоювання ринку цією системою дистанційного обслуговування ще не пройдено, перші необхідні сервіси створені і впроваджені, технології передачі даних теж знаходяться в стадії подальшого розвитку. Стараннями розробників, банків і маркетологів у споживачів склалося більш-менш чітке уявлення про те, якою ця послуга повинна бути.

Платіжна система АТ «Укрсиббанк» «За мить» як напрямок розвитку ринку фінансових послуг має значний потенціал і перспективи [2]. Сьогодні за допомогою даної системи можна здійснити ряд операцій, при цьому не відвідуючи офісу банку. Це зручно, швидко і дешево. Але існують також і недоліки: недостатній рівень захисту, а звідси – і можливість шахрайства, необхідність вдосконалення законодавчої бази.

Отже, при роботі з пластиковими картками АТ «Укрсиббанк» повинен зважати на чотири важливі тенденції забезпечення захисту платіжної системи «За мить»:

1. Впровадження багатофункціональних карт. Наприклад, карти, які забезпечують доступ до декількох рахунків, і не обов'язково лише до платіжних або карткових. Це може бути також дебетовий і / або кредитний рахунок і т. д.
2. Розвиток мобільних платежів. Серед іншого – це платежі на платформі NFC (Near field communication) і віддалені платежі, а також ряд проектів у партнерстві з операторами мобільного зв'язку по всьому світу.
3. Швидке поширення безконтактних платежів, в тому числі MasterCardPayPass.
4. Захист від шахрайства (рис. 1).

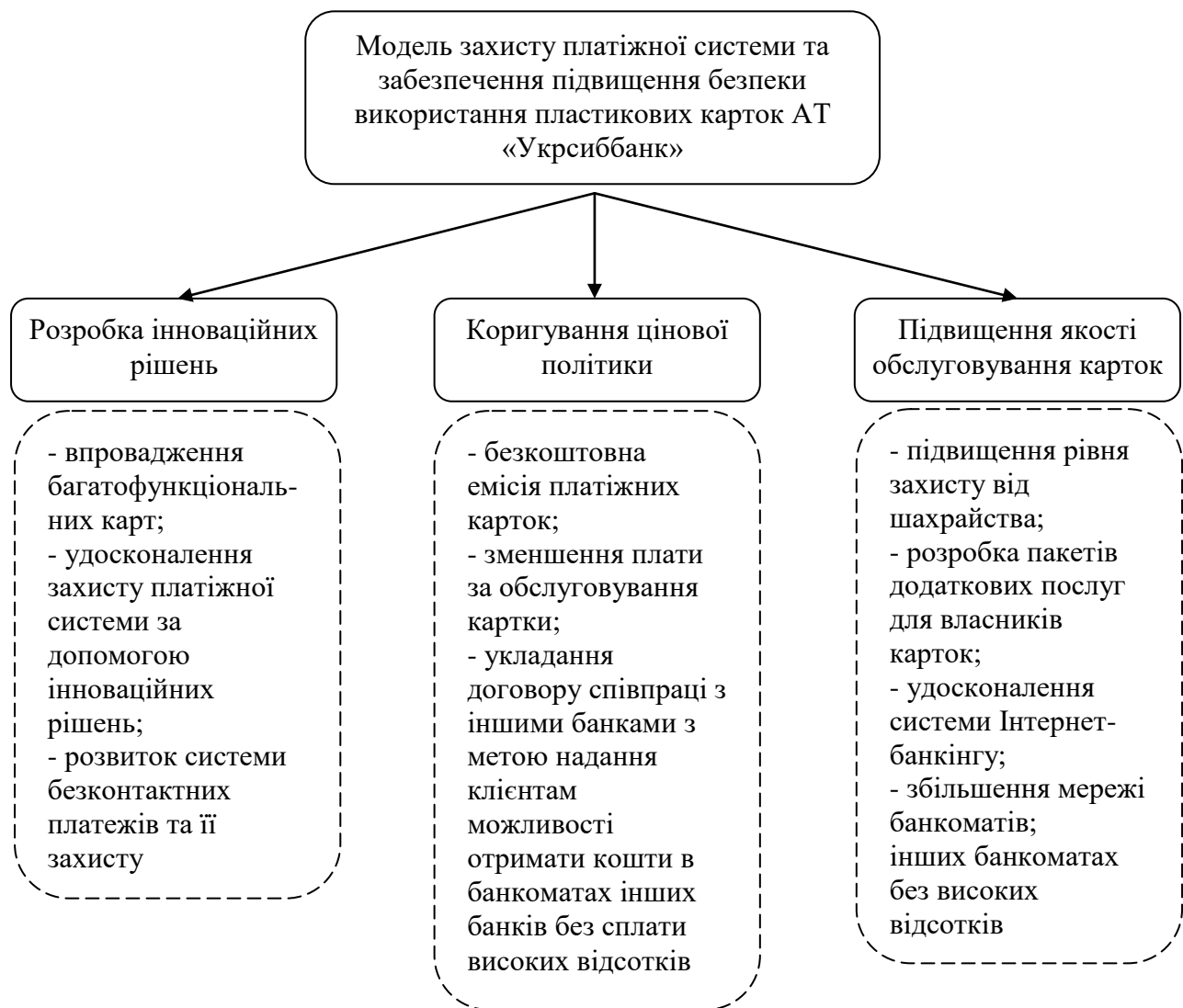

Рис. 1. Організаційна модель захисту платіжної системи та забезпечення підвищення безпеки використання пластикових карток АТ «Укрсиббанк»
Джерело: розроблено авторами

Проаналізувавши сучасний стан проведення банківських операцій online АТ «Укрсиббанк» і існуючі проблеми, можна висунути ряд рекомендацій для поліпшення процесу проведення та збільшення захисту платіжної системи досліджуваного банку:

- розробка та впровадження в дію відповідної законодавчо-нормативної бази;
- проведення серед населення роз'яснювальних робіт щодо функціонування нової платіжної системи, завоювання довіри клієнтів;
- забезпечення інформаційно-технологічної безпеки електронних послуг шляхом захисту комунікацій і транзакцій, ідентифікації клієнтів, вдосконалення механізмів обробки інформації;
- співпраця з інтернет-провайдерами;
- розширення кількості пропонованих опцій для повного охоплення спектру потреб клієнтів;
- збільшення кількості банківських установ-партнерів банку тощо.

Таким чином, врахування вищенаведених рекомендацій дозволить АТ «Укрсиббанк» збільшити рівень захисту користувачів пластиковими картками в

розрахунках за допомогою внутрішньої платіжної системи «За мить» та кількість клієнтів-власників пластикових карток банку.

Література

1. Засядюк Т.П.. Про захист послуг Інтернет-банкінгу / Т.П. Засядюк // Ефективна економіка. – 2019. – № 9 – С. 22-31.
2. АТ «Укрсиббанк» // Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://my.ukrsibbank.com/ua/personal/>.

УДК 336.71

Волкова Валерія Валеріївна,
кандидат економічних наук, доцент
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Руда Христина Ігорівна,
студентка,
Донецький національний університет імені Василя Стуса

НАДІЙНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ

Банківська система є частиною єдиного економічного організму, концентрує величезні капітали і обслуговує поточні та інвестиційні потреби господарюючих суб'єктів і населення. Від її стану багато в чому залежить розвиток суспільства в цілому. В період фінансової кризи наочно проявилось, що самодостатність національної банківської системи виявилася нижче того рівня, на який розраховували багато державних діячів. Україні в умовах глобалізації та при значному скороченні іноземних банківських і корпоративних запозичень не вдалося бути стабільною та надійною.

В теорії і практиці питання стійкості банків все частіше пов'язують з таким поняттям як «надійність». Тому саме надійність банківської системи характеризує економіку країни і перспективи її розвитку. Не дивлячись на важливість і досить часте згадування в економічній літературі, категорія надійності банківської системи залишається малодослідженою і невизначеною. У сучасній вітчизняній літературі окремі проблеми надійності комерційних банків розглядалися в роботах Басюк Н.Б., Бондаревої О.В., Кочеткова В.Н. [2], Міщенко В.І., Ющенко В.А. [6], Савченко В.Г., Цокол С.Г. [3], і багатьох інших авторів.

В окремих виданнях можна зустріти і характеристику надійності банку. Так, наприклад, авторський колектив під керівництвом О.М. Азріліяна розглядає вищезгадану категорію як «здатність банку до виконання взятих на себе зобов'язань» [1] і пропонує розраховувати надійність банку як інтегрований показник, що характеризує сукупний стан ліквідності, кредитоспроможності та платоспроможності банку.

Яскравим проявом кризи в українській дійсності є криза довіри. Зокрема це, виражається в зниженні довіри населення, що має вільні грошові кошти, до банківської системи в цілому і окремим комерційним банкам зокрема. У свою чергу і кредитні організації демонструють зниження ступеня довіри до потенційних позичальників – фізичним і юридичним особам, а також до членів банківської спільноти – учасникам ринку міжбанківських кредитів.

Причому останнім часом криза довіри населення до комерційних банків супроводжується збільшенням депозитів населення в кредитних організаціях, так як розміщення тимчасово вільних грошових коштів на депозитних рахунках, залишилося

єдиним способом збереження заощаджень. Зріст вкладів фізичних осіб у 2019 році окремими аналітиками сприймається як безумовна перемога антикризових заходів Банку України і Уряду, результат зміцнення довіри населення до банківської системи і показник подолання кризи банківської ліквідності. безумовно, збільшення розміру депозитів фізичних осіб охоплених системою страхування вкладів до 700 тис. грн певній мірі вплинуло на зміну обсягу залучених кредитними організаціями вкладів фізичних осіб. Однак ця міра в більшій мірі запобігла відтік вкладів з комерційних банків і «хвилювання населення з приводу збереження своїх вкладів» [4].

Загроза безробіття, яка стала сьогодні дуже реальна, змусила людей міняти свою «ощадну поведінка». Якщо раніше населення було орієнтоване на те щоб витратити, то сьогодні багато хто воліє покласти гроші в банк. Слід зазначити, що в 2019 році при зростанні реально наявних грошових доходів населення країни на 1,9%, витрати на покупку товарів і оплату послуг знизилися на 5,9%. Кожного півріччя створюється рейтинг надійності найбільших банків України (табл. 1).

Таблиця 1

Показники діяльності банків за 2017-2019рр., млн грн [5]

Банк	2017			2018			2019		
	Актив	Кредити	Прибуток	Актив	Кредити	Прибуток	Актив	Кредити	Прибуток
АТ "Райффайзен Банк Аваль"	43460	27047	730	46859	29705	-1367	51239	25269	-1439
АТ "УкрСиббанк"	24112	14602	25	26337	14905	-870	43418	20959	22,7
ПАТ "СІТІБАНК"	6013	2318	483	10545	2550	1380	16085	2736	1630
АТ «ОТП БАНК»	18722	14124	117	21506	16018	-1999	21154	13399	-2848
АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	2485	1850	58,7	4476	3477	78,7	7785	5075	78,9

У структурі залучених комерційними банками вкладів депозитів спостерігається тривожна тенденція зниження частки довгострокових вкладів з термінами зберігання понад три роки, так за 2019 рік сума таких вкладів зросла лише на 57 млрд грн і склала 477,181 млрд грн, при цьому, їх частка в загальному обсязі залучених кредитними організаціями вкладів знизилася з 7,1% до 6,8%. Все це робить проблему регулювання підвищення стійкості, а на її основі і надійності вітчизняної банківської системи ще більш актуальною.

Варто зазначити, що здатність кредитної організації забезпечити своєчасне виконання своїх зобов'язань перед вкладниками і кредиторами є дуже важливим показником її надійності, оскільки демонструє, наскільки збалансовані активи і пасиви балансу і наскільки терміни розміщених активів співвідносяться з термінами залучених банком пасивів.

Поняття надійності може бути застосовано не тільки до самих комерційних банках, а й до всієї банківської системи в цілому. Надійність окремо взятої кредитної організації багато в чому залежить від стійкості банківської системи в економіці країни.

Банківська система не перебуває в статичному стані, вона постійно в русі, в неї включаються і з неї виключаються окремі елементи. Стійкість банківської системи характеризує непорушність її характеристик і елементів. З одного боку, необхідність збереження стійкості наділяє систему, як ціле, що складається з частин, властивістю опірності до впливів і забезпечення збереження самих елементів системи.

З іншого боку, потреба обліку змін внутрішнього і зовнішнього середовища при збереженні необхідності цілеспрямованого руху для досягнення поставлених цілей і вдосконалення для відповідності вимогам економічного розвитку, зобов'язує систему видозмінюватися. Тому банківська система повинна бути організована таким чином, щоб забезпечити і підтримувати власну стійкість, і залишатиметься стабільною в процесі сталого прогресивного розвитку.

Банківська система повинна бути непорушною щодо негативних, руйнівних впливів на неї і сприйнятливою до позитивних впливів. Стійкість банківської системи і стійкість окремих її елементів (комерційних банків) взаємозалежні, взаємопов'язані і взаємообумовлені. Однак найбільш стійкою система буде тоді, коли буде складатися ще й з взаємозамінних елементів, забезпечуючи при своїй реструктуризації і трансформації безперебійне задоволення в банківських послугах потреб економіки і населення.

На нашу думку, стійка банківська система в економічному сенсі завжди демонструє позитивний розвиток, як в сьогоденні, так і в майбутньому, не окремі випадки успіху або тимчасову стагнацію, стабілізацію або підйом її окремих секторів, а стійкий динамічний розвиток, що не схильний до ризику втрат. При цьому слід зауважити, що абсолютної стійкості банківської системи і її окремих блоків не існує.

Основними характеристиками надійності банківської системи є: ліквідність; якість активів і пасивів; стан капіталу; прибутковість. Більшість з даних показників є предметом дослідження економічного аналізу, для їх оцінки розроблена система кількісних і якісних показників діяльності кредитних організацій і функціонування системи в цілому.

В підсумку хочемо зазначити, що для характеристики надійної банківської системи недостатньо говорити тільки про стійкість банківської системи. Здійснення заощаджень населення і їх подальше розміщення в тих чи інших фінансових інститутах неможливо без урахування надійності даних інститутів. Як правило, саме після вивчення надійності фінансового інституту, в тому числі комерційного банку, зберігачі виходячи зі ступеня довіри приймається рішення про розміщення коштів в тих чи інших фінансових інструментах.

Література

1. Закон України "Про Національний банк України" від 20 травня 1999 р. № 679-XIV (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 29. – Ст. 238.
2. Кочетков В.Н., Бондарева О.В., Басюк Н.Б. Сучасна система грошових розрахунків. – К.: УФІМБ, 2016.
3. Савченко В.Г., Цокол С.Г., Ющенко В.А. Платіжні системи: Національний банк України – Київ: Либідь, 2015.
4. Статистичний бюлетень Національного банку України. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
5. Показники діяльності банківської системи України. URL: http://ukrstat.org/uk/operativ/.../pdbsu_u.html
6. Ющенко В.А., Міщенко В.І. Валютне регулювання: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2016.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛІНГУ В БАНКУ

Активне застосування банками новітніх технологій управління обумовлене необхідністю посилення їх адаптаційних здатностей у відповідь на погіршення стану розвитку економіки України в цілому та зниження фінансової стабільності банківської системи зокрема.

Фінансова стабільність банків, у значній мірі, залежить від наявності високорозвиненого комплексу банківського менеджменту, здатного ідентифікувати та попередити негативні зрушення які відбуваються в мікро- та макросередовищі. Це, у свою чергу, потребує системного моніторингу сучасних тенденцій розвитку ринку банківських послуг та дослідження низки технологічних передумов поліпшення якості банківського обслуговування. Важливим елементом системи управління банком залишається процес контролінгу, якісне наповнення якого потребує наукового переосмислення в умовах присутності динамічних трансформаційних змін в організації діяльності банків.

Контролінг як нова концепція управління є необхідною передумовою досягнення визначеної стратегічної позиції банку на умовах дотримання відповідного рівня рентабельності. Контролінг це система оперативного реагування на слабкі імпульси щодо зміни як зовнішнього, так і внутрішнього середовища діяльності банку. Він забезпечує апарат управління банком прогнозною інформацією, націленою на моніторинг рівня фактичного наближення до окреслених цілей, установлених прогнозом, та застосування комплексу дієвих заходів щодо корегування управлінських рішень банку як в частині прогнозування, так з метою оптимізації наслідків впливу на його діяльність поточної ситуації.

Так, в цілях здійснення ефективного аналізу поточної ринкової позиції банку, прогнозування його реальних конкурентних можливостей, ідентифікації проблемних функціональних зон, та здійснення процесу управління, що орієнтується на прибутковість і рентабельність, в банках використовують контролінг.

Еволюція наукового усвідомлення контролінгу представлена в декілька етапів: зародження, становлення, помірний та активний розвиток з урахуванням зміни факторів та їх впливу на основні функції, завдання, принципи та інструменти контролінгу [1]. Тому зарубіжна та вітчизняна наукова думка з питань контролінгу, визначає його як процес організації планування, обліку, аналізу і контролю, що координує та інтегрує діяльність як господарського підприємства, так і фінансово-кредитних установ з метою досягнення основних цілей. Поєднання, наприклад, таких функцій, як аналіз і контроль дає змогу уникнути негативних відхилень за статтями виконання бюджету.

За допомогою контролінгу розвиток конкретної ситуації, характерної для діяльності банку, має бути передбачений і змодельований заздалегідь до моменту виникнення відхилень, викликаних анонсованим впливом факторів. Фінансовий контроль і аналіз у банку надає можливість лише констатувати факт виникнення відхилення з метою подальшого аналізу причини його появи. Тому контролінг розглядається як концепція управління, що ґрунтується на розвиненій системі управлінського обліку, бюджетування та є його важливою складовою.

Основними перспективними напрямками розвитку сучасного контролінгу

виділяють: орієнтація управління на додану вартість, формування корпоративної культури контролінгу, розширення його форм і видів, посилення ролі стратегічного та ризик-контролінгу і самоконтролінгу, стандартизація та уніфікація інструментів контролінгу і процедур, впровадження контакт-центрів служб контролінгу [2].

Впровадження контролінгу в практичну діяльність банку призводить до: підвищення ступеня адаптації до швидкозмінних ринкових умов; зростання ступеня інтеграції підрозділів у процеси управління; зростання швидкості реагування на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищах з метою досягнення встановлених цілей; покращання функціонування системи планування фінансової діяльності з метою підвищення ефективності перерозподілу фінансових ресурсів організації; своєчасності отримання точної інформації, необхідної для прийняття фінансових управлінських рішень; підвищення рівня адекватності фінансових управлінських рішень [3].

Контролінг в банку забезпечує збір внутрішньої та зовнішньої інформації, що необхідна для успішного управління діяльністю, її аналіз за змістом і своєчасне спрямування для прийняття управлінських рішень. Контролінг дозволяє змодельовати перспективний напрям розвитку діяльності банку з урахуванням впливу конкретних факторів на статті його бюджету.

Сучасний етап розвитку ринку банківських послуг характеризується динамічним запровадженням досить вагомих змін в організації діяльності банку, що відбуваються під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів (табл. 1).

Таблиця 1

Фактори, що зумовлюють зміни в організації діяльності банку

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
Зниження рівня дохідності вкладень у фінансові інструменти з доступним рівнем ризику	Збільшення масштабів діяльності банку. Диференціація та диверсифікація операцій банку, що забезпечує створення іміджу банку за рахунок широкого асортименту банківських продуктів. Суттєві витрати на просування банківських послуг
Необхідність суттєвого скорочення витрат для підвищення рівня рентабельності діяльності банку	Підвищення рівня автоматизації всіх бізнес-процесів у банку
Посилення контролю за рівнем ризиків в банківській діяльності	Ускладнення систем управління банком, що вимагає удосконалення механізму координації в середині системи управління
Прогнозування кризових ситуацій і планування виходу з них	Формування ефективної системи мотивації та відповідальності менеджерів за результати роботи банку
Загострення банківської конкуренції і впровадження передових банківських технологій	Підвищення рівня кваліфікації працівників топ-менеджменту
Посилення вимог банківського законодавства і підвищення рівня ефективності менеджменту	

Джерело: узагальнено автором

Отже, динамічне нарощення масштабів діяльності банку та посилення рівня диверсифікація портфеля банківських послуг ускладнює процес організації контролю інформаційних потоків і викликає потребу більш досконалого упорядкування процесу отримання управлінської інформації за результатами діяльності банку. Інформаційні потоки, необхідні для забезпечення якісного процесу управління банком, зростають. Виникають проблеми з відбором нагально важливої інформації, делегування повноважень щодо оцінки та прийняття управлінських рішень.

Важливою ціллю сучасного контролінгу є завчасна підготовка інформації з метою своєчасного вжиття заходів з управління щодо протидії чи посилення виконання тих чи інших виробничих завдань. Якісний контролінг забезпечує процес повноцінної адаптації нових фінансових інструментів та інноваційних банківських продуктів інформаційним вимогам, необхідним для прийняття управлінських рішень. Тому ефективне використання контролінгу дозволить системно інтегрувати різні аспекти управління бізнес-процесами банку: прийнятності рівнів ризику, результативності, прогнозу фінансових потоків, оцінки рівня очікуваного розміру прибутку тощо. За таких умов важливим є якісне організаційне та інформаційне взаємоузгодження даних видів діяльності банку.

Сучасна банківська діяльність характеризується високим ступенем залежності від наявної репутації та відгуків про якість обслуговування клієнтів. Таким чином, всі структурні підрозділи банку мусять забезпечувати достатній рівень ефективності діяльності, орієнтуючись на задоволення потреб клієнтів при одночасному дотриманні встановлених норм ліквідності та прибутковості.

Таким чином, для вітчизняних банків, які на сучасному етапі розвитку потребують впровадження суттєвих технологічних та фінансових інновацій, впровадження та розвиток якісного контролінгу набуває особливого значення. Зазначене доводить провідну роль контролінгу як ефективного інструменту впровадження для забезпечення процесу управління банком, спрямованого на досягнення як довгострокових, так і оперативних конкурентних переваг.

Система контролінгу, що постійно оновлюється, здатна до сприйняття різного роду нововведень (технічних, економічних, інформаційних). Служба контролінгу протягом певного періоду становлення формує зв'язки з іншими службами і відділами банку, налагоджує інформаційну взаємодію, що, у свою чергу, зумовлює більш чіткий розподіл функцій контролю. Завданням менеджменту є розробка архітектури інформаційної системи в банку, методів отримання та обробки поточної оперативної інформації, оптимізація внутрішньобанківських інформаційних потоків.

Література

1. Колодізєв О. М. Контролінг як технологія управління фінансовими та нефінансовими структурами: монографія / О. М. Колодізєв, І. М. Чмутова, К. М. Азізова та ін. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 348 с.
2. Островська Н. С. Шляхи підвищення ролі контролінгу в процесах планування банківської діяльності в сучасних умовах / Н. С. Островська. – *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. – 2017. – №6(12). – С. 23-27.
3. Чмутова І. М. Оцінка ефективності формування системи фінансового контролінгу у банку / І. М. Чмутова, М. В. Максимова. – *Проблеми економіки*. – 2014. – № 1. – С. 292-297.

*Теляк Оксана Александровна,
кандидат экономических наук, доцент
Полесский государственный университет*

МИРОВЫЕ РЕЗЕРВНЫЕ ВАЛЮТЫ И ВОПРОСЫ ДОЛЛАРИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ

Центральные банки различных стран хранят официальные страновые резервы в резервных валютах. Это такие валюты, которые стабильны в качестве средства платежа; имеют свободную конвертируемость; экономика страны-эмитента имеет крупный масштаб и ее роль в обслуживании мировой торговли велика; страна-эмитент обладает развитостью внешнеэкономических связей и глубиной финансового рынка; движение капитала в стране либерализовано; приданию валюты статуса резервной способствует исторически сложившаяся мировая финансовая и деловая практика; присутствует высокое доверие большинства экономических агентов к данной валюте в международном масштабе; предприняты системные действия страны-эмитента или заинтересованных групп в придании национальной валюте статуса мировой резервной и пр.

В международной практике есть понимание того, что резервная валюта и экономика ее страны-эмитента находятся в привилегированном положении на мировом финансовом рынке вследствие полученных в связи с этим преимуществ. К этим преимуществам можно отнести получение сеньоража, плюсы для фискальной политики и политики платежного баланса, возможность экспорта инфляции, выгоду для экономических агентов-резидентов при использовании национальной валюты при расчетах и т.п.

Согласно статистике МВФ по состоянию на начало 2020 года 61,99% мировых валютных резервов были сформированы в долларах США, 20,05% - в ЕВРО, 5,7% - в японских йенах, 4,43 - в фунтах стерлингов, 2,02% - в китайских юанях, 0,15% - в швейцарских франках. Сохраняя лидерские позиции в качестве мировой резервной валюты, доллар США в 2016 году занимал относительно большую долю в общем объеме – 65,75%.

Наряду с превалированием доллара США в мировой экономике и его безусловным выполнением функции мировой резервной валюты многие страны активно проводят политику дедолларизации экономики.

Долларизацию в общем виде можно понимать как финансово-экономическое явление, при котором наблюдается превалирующее применение иностранной валюты во внутриэкономической деятельности суверенной страны, имеющей собственную официальную национальную валюту.

По экспертным оценкам аналитиков Национального банка Республики Беларусь общий расчетный размер потерь страны от долларизации можно оценить в сумме около 2–3% ВВП ежегодно. По мнению представителя регулятора и экспертного сообщества уровень долларизации экономики страны является высоким и потери страны от долларизации сосредоточены в области курсовых и инфляционных рисков.

Среди негативных причинно-следственных связей, сопровождающих долларизацию можно выделить следующие: невозможность обеспечить полный финансовый суверенитет страны; отсутствие контроля за денежным обращением, денежной массой; сложности проведения суверенной монетарной политики, снижение эффективности ее инструментов; отсутствие стабильности на финансовом рынке страны, общая экономическая и монетарная нестабильность; нарастание инфляционных

и девальвационных тенденций, в негативном варианте формирующихся в инфляционно-девальвационную спираль; рост теневого сектора экономики снижение доверия экономических агентов к проводимой государством экономической политике, финансово-банковской сфере; валютное таргетирование; слабость национальных институтов и т.п. При обосновании использования стабильной иностранной валюты в качестве законного платежного средства на территории другой суверенной страны необходимо учитывать риски снижения финансовой независимости государства.

Для характеристики уровня долларизации в Беларуси можно привести следующую статистику: к 2020 году доля рублевой денежной массы (M2) в составе широкой денежной массы (M3) увеличивалась и составила уже 39% (для сравнения 34,5% - по итогам 2018 года, 35% - по итогам 2017 года, 32% - по итогам 2016 года, 27% - по результатам 2015 года). Но внутренние и внешние дисбалансы 2020 года внесли коррективы и в тенденции дедолларизации и уже по состоянию на 01.09.2020 данная тенденция была сломлена и доля рублевой денежной массы в составе широкой снизилась до 37,6 %. В качестве выражения уровня финансовой долларизации можно привести информацию о доле иностранной валютной составляющей в структуре кредитов и депозитов банковского сектора. Доля депозитов секторов экономики, размещенных в банках Республики Беларусь номинированных в иностранной валюте, согласно данным Статистического бюллетеня Национального банка Республики Беларусь по состоянию на начало 2020 года составила 60% (64% за 2018год, 67% за 2017 год, 70% за 2016 год, 74% за 2015год). По состоянию на 01.09.2020 данный показатель увеличился до 68,6%. Что касается доли кредитов банков в иностранной валюте в общей сумме кредитов, выданных банками секторам экономики, то, с учетом приостановления с 2009 года кредитования физических лиц в иностранной валюте, по состоянию на начало 2020 года она составила 46,5% (48% по результатам 2018 года, 51% по результатам 2017 года, 56% по результатам 2016 года, 57,2% по результатам 2015 года). Здесь также видим прерывание позитивного тренда дедолларизации и значение показателя в 48,6% по состоянию на 01.09.2020г.

Можно констатировать достаточно волатильную ситуацию, а имеющиеся позитивные подвижки вплоть до 2020 года произошли в результате предпринятых регуляторами финансового рынка мер по дедолларизации: ограничение возможного перечня расчетов в иностранной валюте на территории страны; дифференциация условий налогообложения доходов физических лиц, полученных от размещения сбережений во вклады/депозиты, с акцентом на стимулирование срочных вкладов в национальной валюте; гарантирование возмещения банковских вкладов/депозитов физических лиц в полном объеме; запрет предоставления банковских кредитов розничным клиентам в иностранной валюте с 2009 года; снижение объемов директивного кредитования; поддержание положительных процентных ставок по депозитам в белорусских рублях в реальном выражении; увеличение норматива отчислений банков и небанковских кредитно-финансовых организаций в фонд обязательных резервов от привлеченных средств в иностранной валюте с 12,5% в 2015 году до 17% в 2018 году и до н.м.; заключение соглашений с рядом государств об использовании национальных валют при проведении международных расчетов; рыночный механизм курсообразования национальной денежной единицы в режиме непрерывного двойного аукциона и, в целом, стабилизация обменного курса белорусского рубля относительно иностранных валют; относительно эффективная денежно-кредитная политика регулятора в режиме монетарного таргетирования с ориентиром на переход к инфляционному таргетированию, повышающая доверие экономических агентов к финансово-банковской системе и т.п.

Очевидно, что отечественные и мировые политические, социальные и

економічні потрясіння 2020 року оказали суттєвий вплив і на результати грамотної політики регулятора в напрямленні дедолларизації національної економіки. Тепер від властей потрібуються ще більш активні і глибокі заходи по дедолларизації, підвищенню довіри економічних агентів до національної валюти, фінансово-кредитній системі і економіці країни в цілому. Дедолларизації так же буде сприяти розвиток фінансового ринку країни в інституціональному аспекті (наприклад, стимулювання розвитку фондів банківського управління, інститутів колективного інвестування в сегменті фінансових інструментів, номінованих в білоруських рублях, активізація інститутів хеджування валютних ризиків); подальша лібералізація валютного ринку, підвищення довіри економічних агентів до проводимої фінансово-економічної політики, до фінансовому сектору, до білоруському рублю; зміцнення потенціалу фінансової системи протистояти і абсорбувати зовнішні шоки.

Література

1. Теляк О.А. О тенденциях долларизации белорусской экономики / О. А. Теляк // Устойчивое развитие экономики: состояние, проблемы, перспективы : сборник трудов XIV международной научно-практической конференции, Пинск, 24 апреля 2020 г. / Министерство образования Республики Беларусь [и др.]; редкол.: К.К. Шебеко [и др.]. - Пинск : ПолесГУ, 2020. - С. 75-77.
2. Наркевич С. С. Резервные валюты: факторы становления и роль в мировой экономике / Наркевич С.С., Трунин П.В. – М.: Издательство Института Гайдара, 2012. – 136 с.
3. Currency Composition of Official Foreign Exchange Reserves (COFER), International Financial Statistics (IFS).

УДК 336

Щербаков Володимир Костянтинович,

*старший викладач кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Незалежний директор наглядової ради АТ «Полтава-банк»*

Некрасов Олександр Васильович,

Голова наглядової ради АТ «Полтава-банк»

ОГЛЯД ОСНОВНИХ АСПЕКТІВ ЗАЛУЧЕННЯ АУДИТОРСЬКИХ ФІРМ ДЛЯ НАДАННЯ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ БАНКІВСЬКИМ УСТАНОВАМ УКРАЇНИ

Основні вимоги до проведення зовнішнього аудиту банківських установ передбачені статтею 70 Закону України «Про банки і банківську діяльність» (далі – Закон про банки) [1], відповідно до яких банк зобов'язаний забезпечити проведення щорічної перевірки фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності аудиторською фірмою відповідно до законодавства України, у тому числі нормативно-правових актів Національного банку України.

Одночасно передбачено, що право на проведення аудиторської перевірки банку має аудиторська фірма, внесена до розділу Реєстру аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, що ведеться відповідно до законодавства, в частині суб'єктів аудиторської діяльності, які мають право проводити обов'язковий аудит фінансової звітності підприємств, що становлять суспільний інтерес.

Віднесення банків до категорії підприємств, що становлять суспільний інтерес підприємства, обумовлене нормами Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»[2], відповідно до яких підприємствами, що становлять суспільний інтерес вважаються: підприємства - емітенти цінних паперів, цінні папери яких допущені до торгів на фондових біржах або щодо цінних паперів яких здійснено публічну пропозицію, банки, страховики, недержавні пенсійні фонди, інші фінансові установи (крім інших фінансових установ та недержавних пенсійних фондів, що належать до мікропідприємств та малих підприємств) та підприємства, які відповідно до вимог законодавства належать до великих підприємств.

Безпосередньо порядок залучення аудиторських фірм для надання аудиторських послуг банкам України деталізовано в Положенні про порядок відхилення (відсторонення) Національним банком України аудиторської фірми, яка обрана банком для проведення зовнішнього аудиту, затв. Постановою Правління Національного банку України №89 від 02.08.2018 року(далі – Положення №89) [3].

Зазначений порядок враховує вимоги Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [4] і передбачає, що на підприємствах, що становлять суспільний інтерес, проводять конкурс з відбору суб'єктів аудиторської діяльності, які можуть бути призначені для надання послуг з обов'язкового аудиту фінансової звітності цього підприємства. Зазначені вимоги передбачають, що у конкурсі можуть брати участь суб'єкти аудиторської діяльності, які можуть надавати послуги з обов'язкового аудиту фінансової звітності підприємств, що становлять суспільний інтерес, включені до відповідного розділу Реєстру, у яких за попередній річний звітний період сума винагороди від кожного з підприємств, що становлять суспільний інтерес, яким надавалися послуги з обов'язкового аудиту фінансової звітності протягом цього періоду, не перевищувала 15 відсотків загальної суми доходу від надання аудиторських послуг та які не мають обмежень, пов'язаних з тривалістю надання послуг цьому підприємству.

Крім того, для проведення конкурсу підприємство, що становить суспільний інтерес, в т.ч. банк, має розробити і оприлюднити порядок його проведення і однозначні прозорі та недискримінаційні критерії відбору щонайменше двох суб'єктів аудиторської діяльності, які подаються на розгляд органів, що призначають суб'єктів аудиторської діяльності для надання послуг з обов'язкового аудиту фінансової звітності.

Банк після проведення конкурсу з відбору аудиторських фірм та прийняття наглядовою радою банку рішення про обрання аудиторської фірми для проведення аудиту фінансової звітності до укладення договору з аудиторською фірмою надсилає до Національного банку засобами інформацію, яка має містити: електронну копію звіту про висновки процедури відбору аудиторських фірм; електронну копію протоколу/витягу з протоколу засідання наглядової ради банку про обрання аудиторської фірми для проведення аудиту фінансової звітності; необхідну інформацію про аудиторську фірму, визначену пунктом Положенням №89.

При цьому необхідно враховувати, що Національний банк України, відповідно до вимог Положення №89 має право прийняти рішення про відхилення обраної банком аудиторської фірми для проведення аудиту фінансової звітності, за наявності відповідних підстав.

Також необхідно враховувати, що Законом про банки передбачено, що Національний банк України має право вимагати від банку розширення предмета аудиторської перевірки в порядку та обсягах, визначених нормативно-правовими актами Національного банку України.

В якості прикладу можливо навести вимоги Національного банку України відносно проведення аудиторською фірмою оцінки якості активів та прийнятності

забезпечення за кредитними операціями, відповідно до вимог нормативно-правових актів Національного банку України, в т.ч. Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 22.12.2017 року №141[5], а також вимог затвердженого Національним банком України Технічного завдання.

На окрему увагу заслуговує питання отримання акціонерами банку, вкладниками, клієнтами, контрагентами та іншими зовнішніми користувачами незалежної оцінки за результатами зовнішнього аудиту банку.

Актуальність вказаного питання підтверджується і тим фактором, що Національним банком України, відповідно до Постанови Правління Національного банку України від 18.03.2020 року №34[6] прийнято рішення:

Відповідно до статей 7, 15, 56 Закону України «Про Національний банк України», підпункту 4 пункту 2 розділу II Закону України від 17 березня 2020 року № 530-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)»: зупинити на період встановлення карантину або обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19), проведення усіх видів виїзних перевірок банків, інших осіб, які є об'єктами нагляду (оверсайта) Національного банку України.

Враховуючи вищевикладене, можливо зробити наступні припущення:

- результати перевірок зовнішнього аудиту в даних умовах є найбільш актуальними та доступними для акціонерів, вкладників, клієнтів та контрагентів банку.;
- процедура відбору зовнішнього аудитора повинна відповідати всім необхідним критеріям, які б унеможливили відхилення обраної банком аудиторської фірми;
- процедура відбору аудиторської фірми повинна в будь-яких умовах карантинних обмежень забезпечити отримання акціонерами банку, вкладниками, клієнтами, контрагентами та іншими зовнішніми користувачами незалежної оцінки за результатами зовнішнього аудиту банку.

Література

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» (від 7 грудня 2000 року № 2121-III) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (від 16 липня 1999 року № 996-XIV) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.
3. Положення про порядок відхилення (відсторонення) Національним банком України аудиторської фірми, яка обрана банком для проведення зовнішнього аудиту, затв. Постановою Правління НБУ №89 від 02.08.2018 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-18#Text>.
4. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (від 21 грудня 2017 року № 2258-VIII) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>.
5. Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України, затверджене Постановою Правління Національного банку України від 22.12.2017 року №141 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0141500-17#Text>.
6. Постанова Правління Національного банку України від 18.03.2020 року №34 «Про зупинення проведення виїзних перевірок банків» [6] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_18032020_34.

*Вовченко Оксана Сергіївна,
асистент кафедри фінансів та банківської справи
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ІДЕНТИФІКАЦІЇ СУТТЄВИХ РИЗИКІВ БАНКІВ

Кризові явища у фінансовій системі як на міжнародному, так і національному рівнях актуалізували увагу банківської спільноти до організації управління ризиками для забезпечення стабільного функціонування банків. Методологічною основою для цього став зміст Другого компонента (Pillar II) Базеля II, у якому сформульовано основні принципи та рекомендації щодо організації системи управління ризиками в банках, а також стимулювання розвитку управління ризиками визначено як перспективний пріоритет системи банківського нагляду [1]. З урахуванням цих рекомендацій Базельського комітету, Європейським центральним банком було розроблено принципи організації внутрішніх процедур оцінки достатності капіталу (ICAAP), які повинні бути імplementовані до систем управління ризиками банків [2]. У зв'язку із зазначеними методологічними змінами та відповідно до четвертого принципу ICAAP, наразі об'єктами системи управління ризиками є всі суттєві ризики банку, причому, як вже прийняті, так і потенційні. Аналогічні положення відображені і у відповідних нормативних документах Національного банку України [3].

В аспекті науково-методичних підходів до ідентифікації суттєвих ризиків банку доречно виокремити такі три їх групи: регуляторний, кількісний та якісний. Так, згідно з регуляторним підходом, перелік тих ризиків, які повинні обов'язково ідентифікуватися банком як суттєві, визначає регулятор. У цьому питанні національні регулятори спираються на таке:

1) рівень розвитку культури управління ризиками. Як результат, чим вищий її рівень, тим більш демократичними є взаємовідносини між регулятором та банками, а також має місце наділення банківських установ ширшими можливостями до застосування власно розробленої методології, у тому числі, до визначення переліку суттєвих ризиків діяльності. На нашу думку, це знаходиться у безпосередньому взаємозв'язку з рівнем усвідомленості банками необхідності вибудовувати власну діяльність з урахуванням суспільно значущих пріоритетів. Це, своєю чергою, потребує поступального розвитку самосвідомості банківської спільноти у напрямі бажання не тільки формально дотримуватися встановлених норм, а й реалізовувати соціально значущі функції;

2) Базельські рекомендації щодо методології оцінки достатності капіталу. Так, національні регулятори для визначення переліку ризиків, що повинні підлягати обов'язковому визначенню банками як суттєві, можуть спиратися як на Pillar II, так і Pillar III Базеля II. Тоді, у першому випадку, мова йде про кредитний, ринковий та операційний ризики, тобто ті, що ураховуються при розрахунку нормативу достатності регулятивного капіталу; а у другому випадку – це також ризик концентрації у рамках кредитного ризику, ризик репутації, процентний та стратегічний ризики.

Отже, згідно з регуляторним підходом робиться припущення про безумовну суттєвість певного незмінного переліку ризиків для всіх банків, що є дискусійним. Зокрема, кредитний ризик, у цілому, безперечно є суттєвим банківським ризиком, а його необґрунтоване накопичення здатне підірвати фінансову стабільність не лише банківського, але й фінансового сектору загалом, доказом чому є іпотечна криза 2007 року. Утім, на нашу думку, доречним є розгляд гіпотези, що кредитний ризик не

завжди повинен відноситися до найбільш суттєвих ризиків кожного банку.

З метою доведення сформульованої гіпотези здійснено оцінку суттєвості кредитного ризику у розрізі банків України, яка дозволила виявити, що для 74% діючих банків частка кредитної заборгованості, що знаходиться під ризиком за методологією НБУ, в обсязі кредитної заборгованості ($K_{\text{риз}}$) становить удвічі менше значення, аніж для банківського сектору загалом (табл. 1). При цьому станом на 01.08.2020 лише для восьми банків значення цього показника перевищує середній для банків рівень, а двадцять дев'ять банків характеризуються не менш ніж удвічі нижчим від середнього значенням $K_{\text{риз}}$ (станом на 01.08.2020 мова йде про значення менше, ніж 10%). У цьому контексті постає питання, чи повинні ці двадцять дев'ять банків ідентифікувати кредитний ризик як суттєвий?

Таблиця 1

Кількісні ознаки суттєвості кредитного ризику для банків України

Показники	Станом на		
	01.01.2019	01.01.2020	01.08.2020
1. Кількість діючих банків, од.	78	75	75
1.1. з них кількість банків, що надають кредити, од.	76	73	73
2. Частка кредитної заборгованості, що знаходиться під ризиком, у сукупній кредитній заборгованості банків (далі - $K1$), %	50	49	50
3. Середнє по банківському сектору значення частки кредитної заборгованості, що знаходиться під ризиком, у сукупній кредитній заборгованості (далі - $K2$), %	17	19	20
4. Кількість банків, для яких значення $K_{\text{риз}}$ більше за значення $K1$, од.	10	6	8
4.1. з них системно важливі банки, од.	4	3	3
5. Кількість банків, для яких значення $K_{\text{риз}}$ вдвічі менше за значення $K1$, од.	56	54	56
6. Кількість банків, для яких значення $K_{\text{риз}}$ вдвічі менше за значення $K2$, од.	29	31	29
6.1. з них системно важливі банки, од.	1	3	2

Примітка. При розрахунку показників у рядках 3, 5 та 6 бралися до уваги лише банки, які здійснюють кредитну діяльність.

Джерело. Розраховано на основі Наглядової статистики Національного банку України [4].

Відповідь на це запитання потребує більш детального розгляду додаткових характеристик кредитного ризику цих банків, а саме: 1) розгляду цього аспекту у розрізі бізнес-ліній (корпоративного та роздрібного кредитування); 2) урахування градації кредитного ризику залежно від кредитного класу боржників (табл. 2).

Проведений аналіз дозволив виявити таке:

- незважаючи на те, що ця вибірка банків характеризується відносно невисоким значенням $K_{\text{риз}}$, утім, з'ясовано, що величина їх кредитного ризику на 57% сформована завдяки наявності непрацюючих активів (NPL). При цьому, частка кредитного ризику, зумовленого NPL ($K_{\text{риз}}^{\text{NPL}}$), для роздрібного кредитування становить 15%, а для корпоративного кредитування – 42%;

- для десяти банків вибірки їх значення $K_{\text{риз}}$ за роздрібним кредитуванням, зумовлене NPL, перевищує 15% та для восьми банків – 42% у сфері корпоративного

кредитування. При цьому два банки (АТ «Райффайзен Банк Аваль» та АТ «Полтава-банк») характеризуються перевищенням за обома бізнес-лініями;

- серед сформованої вибірки лише у чотирьох банках обсяг кредитного ризику, зумовленого NPL, одночасно і за роздрібним, і за корпоративним кредитуванням дорівнює нулю. Окрім АТ «Дойче Банк ДБУ» та АТ «СЕБ корпоративний банк», до них також відносяться АТ «Банк Авангард» та АТ «КБ «Земельний капітал». При цьому станом на 31.12.2019 частка клієнтського кредитного портфеля в активах АТ «Банк Авангард» становить 10% проти частки у 78% портфеля цінних паперів, який сформований за рахунок депозитних сертифікатів НБУ та державних облігацій.

Таблиця 2

Результати поглибленої діагностики ступеня суттєвості кредитного ризику для вибірки банків, що аналізується (станом на 01.08.2020)

Показники	Назва бізнес-лінії банку	
	Роздрібне кредитування	Корпоративне кредитування
1. Кількість банків, що включено до вибірки, од.	29	
1.1. з них, кількість банків, що розвивають відповідну бізнес-лінію, од.	26	29
2. Частка кредитного ризику, оціненого за NPL, у загальному обсязі кредитного ризику банку (K_{risk}^{NPL}):		
2.1. загальний рівень по вибірці банків, %	15	42
2.2. середнє значення у межах сформованої вибірки банків, % (далі – КЗ)	15	27
3. Кількість банків, для яких значення $K_{risk}^{NPL} \leq 5\%$, од.	8	11
3.1. з них, кількість банків, для яких умова (3) виконується для обох бізнес-ліній, од.	4	
4. Кількість банків, для яких $K_{risk}^{NPL} > KЗ$, од.	10	8
4.1. з них, кількість банків, для яких умова (3) виконується для обох бізнес-ліній, од.	2	

Джерело. Розраховано на основі Наглядової статистики Національного банку України [4].

Отже, на нашу думку, наразі АТ «Банк Авангард» відноситься до тих банків, для яких кредитний ризик не варто вважати суттєвим. Стосовно АТ «КБ «Земельний капітал», то частка його клієнтського кредитного портфеля в активах становить 75%. При цьому банк спеціалізується на корпоративному кредитуванні (станом на 31.12.2019 частка таких кредитів становить 99,9%), зберігаючи високу якість кредитів, оскільки $K_{риз}$ становить лише 0,3%. У цьому випадку не можна сказати, що кредитний ризик не відноситься до суттєвих ризиків банку через вагомість цього напрямку його діяльності, а оцінка ступеня його суттєвості з позиції характеру впливу на фінансову стабільність повинна включати аналіз галузевої структури корпоративного кредитного портфеля.

Загалом, проведене емпіричне дослідження дозволило підтвердити висунуту гіпотезу, а також констатувати, по-перше, важливість використання диференційованого підходу, а саме – ідентифікації суттєвості ризику у розрізі бізнес-ліній та навіть окремих різновидів фінансових продуктів. По-друге, необхідність застосування комплексного підходу до формування критеріїв ідентифікації суттєвих ризиків банків та оцінки ступеня їх суттєвості.

Література

1. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework [Електронний ресурс] : Basel Committee on Banking Supervision, 2006. – Режим доступу: <https://www.bis.org/publ/bcbs128.pdf>.
2. ECB Guide to the internal capital adequacy assessment process (ICAAP) [Електронний ресурс]: European Central Bank, 2018. – Режим доступу: https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.icaap_guide_201811.en.pdf.
3. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах [Електронний ресурс] : затв. постановою Правління Національного банку України від 11.06.2018 № 64. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>.
4. Наглядова статистика [Електронний ресурс] : Національний банк України. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#3>.

УДК 336.77

*Акішнина Олена Володимирівна,
магістр спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Фінансова система є вагомою складовою, що забезпечує економічний розвиток країни. Сучасний стан фінансової системи в Україні свідчить про наявність негативних тенденцій та проблем в цій галузі, які потребують впровадження ефективних заходів щодо їх подолання [3].

Складовою частиною фінансової системи України є фінансовий ринок, який забезпечує рух грошових потоків через фінансово-кредитних посередників.

Кредитний ринок, виступаючи елементом фінансового ринку, забезпечує формування попиту і пропозиції на позикові кошти. Саме на кредитному ринку обертаються боргові фінансові інструменти.

Кредитний ринок насамперед є механізмом перерозподілу коштів, що дає можливість трансформувати грошовий капітал у позиковий. За його сприянням тимчасово вільні грошові кошти можуть бути надані в нетривале користування за певну винагороду – процент. Таким чином, кредит розв'язує протиріччя між потребою вільного руху капіталу із однієї галузі в іншу, закріплюючи його у певній формі, заохочує розвиток виробництва, а також пришвидшує формування фінансових ресурсів.

Економічна роль кредитного ринку полягає в тому, що йому притаманна здатність єднати дрібні окремі грошові кошти для їх акумуляції. Це надає змогу ринку досить активно та дієво впливати на поєднання виробничих відносин і капіталу.

На кредитному ринку України фінансові відносини виникають між Національним банком України і банківськими установами, між окремими банками, банками і їх клієнтами (фізичними і юридичними особами), іноземними банківськими установами, міжнародними фінансово-кредитними, небанківськими фінансовими і банківськими установами або їх клієнтами тощо.

З метою стабільного функціонування кредитного ринку необхідна чітко визначена інфраструктура, яка дає можливість існування оптимальної взаємодії між зазначеними суб'єктами. Певна інфраструктура, яка формує сукупність вітчизняних фінансових інститутів, що нагромаджують вільні грошові кошти і надають їх у позику,

представлена в Україні банківськими та небанківськими установами.

З боку банківських установ тут представлені державні і комерційні банки, а зі сторони небанківських установ – кредитні спілки, ломбарди, страхові компанії, фінансові компанії, недержавні пенсійні фонди, юридичні особи публічного права, інші установи.

Сьогодні, зважаючи на відчутний спад світової економіки, завдяки поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2», простежується зниження попиту на кредитні кошти з боку клієнтів банківських та небанківських установ в Україні. Разом з тим, помітно збільшується кількість запитів клієнтів щодо реструктуризації позик та зростає кредитний ризик.

Результати «Опитування про умови банківського кредитування за II квартал 2020 року» проведені Національним банком України серед банківських менеджерів, свідчать про «значні зміни якості кредитного портфелю, які є найгіршими за всю історію спостереження з початку 2015 року».

Дане опитування дає змогу – поглибити розуміння стану й тенденцій розвитку кредитного ринку Національним банком України та учасниками банківського сектору та охоплює узагальнені оцінки і прогнози змін стандартів та умов кредитування корпоративного сектору і домогосподарств, змін кредитного попиту тощо. [1]. Це відмічається в тому числі і у кількості виданих та повернутих кредитів, своєчасності їх погашення та процентів за цими кредитами.

Так, за даними зазначеного опитування, у 2020 році на 62,2 % знижується розмір кредитного портфеля корпоративного сектора порівняно з 2019 роком, а якість кредитного портфеля даного сектору – до від'ємної позначки – 43,9. Кредитний портфель домогосподарств також має тенденцію до різкого зниження на 95,72 %, а якість має негативне значення – 50,4.

Аналізуючи реальний стан кредитного ринку в Україні протягом 2016-2020 р. р. неможливо не зацентувати увагу на збільшенні розміру кредитного ризику, який складає 61,6 (рис.1). На думку експертів, цей вид банківського ризику буде зростати надалі.

Також погіршення результатів простежується в діяльності небанківських фінансових установ, кількість яких зменшується постійно і які є заручниками кризи неплатоспроможності своїх клієнтів в більшій мірі ніж банки.

З метою вирішення існуючих проблем на кредитному ринку в Україні, Рада Національного банку України надала Рекомендації Правлінню Національного банку України та Кабінету Міністрів України щодо проблем кредитування та шляхів його активізації.

Застосування зазначених рекомендацій дасть можливість «пожвавити процес кредитування засобами монетарної політики, пом'якшити регуляторні вимоги, активізувати залучення інвестицій» [2].

У сфері функціонування небанківських фінансових установ при здійсненні їхньої діяльності, існує також певний ряд проблем, серед яких основними є:

- відсутність спеціального законодавства щодо регулювання діяльності ломбардів;
- ненадання гарантій захисту прав членам кредитних спілок;
- низький рівень стану корпоративного управління у недержавних пенсійних фондах, страхових та фінансових компаніях.

Рис.1. Стан кредитного ринку в Україні за 2016-2020 р. р. [1]

У зв'язку з цим гостро виникає потреба у розробці та удосконаленні спеціального законодавства щодо регулювання небанківських фінансових установ, утворення єдиної інформаційної публічної бази фінансових послуг, формування механізму підтримки ліквідності всіх фінансових установ з боку держави, що позитивно вплине на покращення нинішньої ситуації на кредитному ринку України.

Література

1.Офіційний сайт Національного банку України: [електронний ресурс].- Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>

2.Рекомендації Правлінню Національного банку України щодо проблем кредитування та шляхів його активізації від 28.01.2020 р.№ 1-рд: [електронний ресурс].- Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>

3.Фінансова система та її роль у забезпеченні розвитку економіки України: монографія[колектив авторів]; за заг. ред. В.В. Карцевої.- Полтава: ПУЕТ, 2019.-254 с.

УДК 336.71:330.101.54

Антонюк Олена Іллівна,

*PhD-студентка кафедри банківської справи
Одеський національний економічний університет*

МАКРОПРУДЕНЦІЙНА ПОЛІТИКА ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ В УМОВАХ «КОРОНАКРИЗИ»

До настання світової економічної кризи в 2007 році вважалося, що фінансова система є саморегульованою, а існуючі інструменти стабілізаційної політики, включаючи монетарну політику, могли запобігти сильному економічному спаду. Однак криза призвела до необхідності переосмислення сучасних підходів до регулювання фінансових ринків. Вважається необхідним наявність надійного механізму

регулювання та нагляду, здатного розпізнавати та запобігати фінансовим потрясінням до того, як вони призведуть до кризи, зберігаючи при цьому сприятливі умови для розвитку фінансових інновацій. Створення таких механізмів втілюється завдяки використанню інструментарію макропруденційної політики. Функціонування такого механізму макропруденційної політики має забезпечити своєчасне виявлення системних фінансових ризиків, ефективність інструментів фінансового нагляду, а також належну координацію між грошово-кредитною, фінансовою та іншими галузевими політиками. Слід зазначити, що макропруденційна політика та її інструментарій розроблені для подолання наслідків фінансової кризи 2008-2009 років. Однак нинішня криза, яка отримала назву «коронакриза» створює нові виклики для економічних суб'єктів, держави та регуляторів.

Формування антикризової політики вимагає поглиблення досліджень у цій галузі. Зокрема, слід вирішити наступні цілі: виявлення специфічних особливостей поточної кризи; обґрунтування механізму її трансмісійного механізму; оцінка антикризової політики НБУ та розробка напрямків її вдосконалення.

Питання оцінки ефективності макропруденційної політики менш досліджені, ніж інші політики центрального банку. Зокрема, це стосується грошово-кредитної та мікропруденційної політики. Однак, починаючи з 2007 року, з'явилася велика кількість наукових публікацій, присвячених макропруденційній політиці, її інструментам та реалізації. Автори досліджень [1] пояснюють найважливіші поняття, пов'язані з макропруденційною політикою, описують її цілі та взаємозв'язок між макропруденційною політикою та іншими економічними політиками. У статті [2] розглянуто передумови виникнення та необхідність запровадження макропруденційної політики. Дослідження [3], присвячене інструментарію та реалізації макропруденційної політики; особлива увага приділяється використанню індикаторів необхідності застосування окремих інструментів макропруденційної політики. У цьому зв'язку варто відмітити працю [4], де досліджуються питання виявлення епізодів фінансової нестабільності та обґрунтування використання набору макропруденційних інструментів. Стаття [5] досліджує вплив макропруденційної політики на банківський ризик. Крім того, в контексті нинішньої економічної кризи варто звернути увагу на висновок вченого, що „макропруденційна політика є більш ефективною в умовах посилення жорсткості, ніж у епізоді пом'якшення” [5].

Аналізуючи специфіку сучасної кризи, необхідно визначити теоретичні й практичні засади формування її трансмісійного механізму. У даному аспекті при визначенні теоретичних засад пропонуємо використовувати наступну дефініцію трансмісійного механізму системного ризику – «це система змінних (ланки механізму та канали розповсюдження), через яку діяльність банків може впливати на фінансову стабільність як банківського сектора, так і на стабільність економіки в цілому. Трансмісійний механізм системного ризику характеризується вхідною (передумови), перетворювальною (діяльність банків під впливом чинників та формування джерел ризику) та вихідною (реалізація системної події та матеріалізація ризику) ланками; важливою складовою механізму є трансмісійні канали розповсюдження системного ризику (іноді їх називають каналами фінансового зараження)». Після реалізації системної події матеріалізація системного ризику у вигляді криз відбувається саме через його трансмісійні канали [6]. Існують такі канали передачі системного ризику та фінансової нестабільності: кредитний, ліквідності, валютний, ціновий, інформаційний та структурний. Поточна криза, спричинена пандемією covid-19, стосується каналу дефолту позичальників, що можна пояснити ланцюжком: «Реальний сектор (дефолт позичальника) → Банк → Банківський сектор». Більш детально трансмісійний механізм поширення кризи представлений на рис.1.

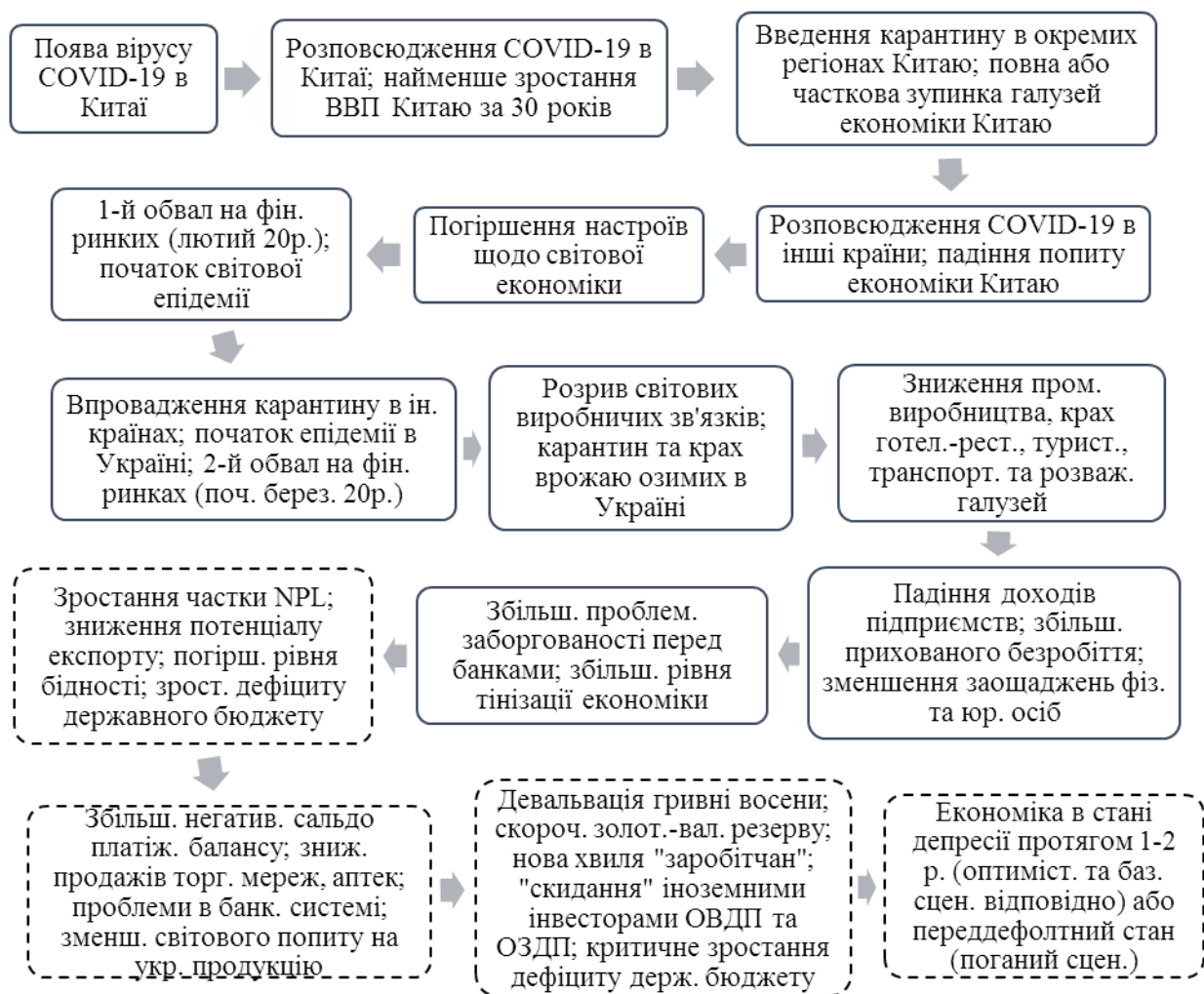

Рис. 1. Трансмісійний механізм розповсюдження кризи в Україні

Як видно з рис. 1, шоковою подією, яка спричинила механізм передачі кризи, стала поява та поширення коронавірусної інфекції. Введення карантину призвело до уповільнення економічного зростання. Через погіршення стану позичальників з великою ймовірністю ми можемо передбачити зростання непрацюючих позик. Низка цих подій може призвести до погіршення соціально-економічних показників, таких як економічне зростання, безробіття, дефіцит бюджету та потенційний дефолт.

Варто зауважити стосовно запровадження окремих антикризових заходів Уряду України та НБУ. Крім того, для подолання кризи необхідною умовою є синхронізація регулювання діяльності банків та інших секторів фінансового ринку на основі обміну інформацією між їх регуляторами для оперативних дій щодо усунення дисбалансів в економіці. Після введенням антикризових заходів дуже гостро постало питання наповнення бюджету. Для вирішення цього питання уряди інших країн перерозподіляють кошти на користь найбільш вразливих галузей економіки.

З метою пом'якшення впливу пандемії на банківський сектор та підтримки економіки НБУ значно пом'якшив регуляторні вимоги до банків: введення буферів капіталу було відкладено; банкам було дозволено реструктуризувати кредити клієнтів на взаємовигідних умовах. Для спрощення кредитування НБУ також запровадив новий

інструмент довгострокового рефінансування з плаваючою ставкою, що повинно підсилити позитивний ефект від зниження облікової ставки [7].

Підсумовуючи, варто зазначити, що макропруденційна політика спрямована на забезпечення фінансової стабільності та подолання негативних наслідків системного ризику. У наш час проводиться багато досліджень щодо ефективності макропруденційних інструментів. За результатами окремих досліджень встановлено обмежену ефективність макропруденційного інструментарію протягом періодів пом'якшення наслідків, включаючи спад.

Отже, в роботі визначено трансмісійний механізм системного ризику як систему змінних (ланки механізму та канали розподілу), завдяки яким діяльність банків може впливати на фінансову стійкість як банківського сектору, так і на стабільність економіки в цілому. Обґрунтовано послідовність кризових явищ, спричинених пандемією covid-19. Встановлено, що НБУ під час кризи значно пом'якшив нормативні вимоги до банків. Водночас, беручи до уваги обмежені можливості макропруденційних інструментів під час рецесії, визначено необхідність узгодження макропруденційної політики з монетарною, фінансовою та галузевою політиками.

Література

1. Mirna Dumičić. A Brief Introduction to the World of Macroprudential Policy. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 2017, 1, pp. 87-109
2. Turalay Kenç. Macroprudential regulation: history, theory and policy. *BIS Papers*. 2017. No 86. 15 p.
3. Blaise Gadanecz and Kaushik Jayaram. Macroprudential policy frameworks, instruments and indicators: a review. *BIS Papers*. 2016. No 91. 19 p.
4. Lucyna Górnicka and Laura Valderrama. Stress Testing and Calibration of Macroprudential Policy Tools. *IMF Working Papers*. August 2020. WP/20/165. 54 p.
5. Yener Altunbas, Mahir Binici, Leonardo Gambacorta. Macroprudential policy and bank risk. *Journal of International Money and Finance*, Volume 81, 2018, Pages 203-220. <https://doi.org/10.1016/j.jimonfin.2017.11.012>.
6. Жердецька Л.В. Системний банківський ризик: причини та напрями регулювання [Монографія] / Л. В. Жердецька. – Одеса: Видавництво «Атлант», 2017. – 353 с.
7. Національний банк України. Електронний ресурс. <https://bank.gov.ua/> Дата звертання 01.10.2020 р.

УДК 336.713

*Гончаренко Анастасія Сергіївна,
PhD-студентка кафедри банківської справи
Одеський національний економічний університет*

БАНКІВСЬКА КОНКУРЕНЦІЯ: СУТНІСТЬ ТА СПЕЦИФІКА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Глобалізаційні процеси ХХІ століття в економіці характеризуються стрімким розвитком цифрових технологій. Стабільне економічне зростання в сучасних умовах неможливе без ефективного використання цифрових технологій. Глобалізаційні процеси, що відбуваються та інформатизація банківського сектора економіки істотно змінили банківську сферу.

В умовах нестабільності та динамічності умов зовнішнього середовища, оцінка конкурентного становища банку на фінансовому ринку і конкурентоспроможності його

продуктів і послуг є основою інноваційного розвитку і подальшого ефективного зростання. Інтенсивне впровадження інновацій та цифрових технологій в діяльність банків зумовило необхідність генерувати нові ідеї і концепції управління конкурентоспроможністю, оскільки саме управлінські інновації сприяють формуванню певних конкурентних переваг на фінансовому ринку.

Під конкуренцією в банківській сфері розуміється «суперництво, або протистояння, декількох або багатьох фірм (у нашому випадку банківських установ) за найбільш привабливе застосування капіталу, отримання необхідних ресурсів, зниження витрат, реалізацію продукції, боротьба за частину ринку, постачальників та споживачів» [1, с. 383], з метою максимізації прибутку і повного задоволення потреб клієнтів.

Закон України «Про банки і банківську діяльність» визначає конкуренцію через умови конкурентної боротьби на банківському ринку, а основою конкурентної боротьби визначає не відносини між банками, а клієнта банку як об'єкта конкуренції [2].

Вовчак О. визначає банківську конкуренцію як «процес, що здійснюється в динаміці суперництва комерційних банків та інших кредитних інститутів, в ході якого вони прагнуть забезпечити собі стійкі конкурентні переваги на ринку банківських послуг» [3, с. 88].

Проаналізувавши вищенаведені визначення, можна зробити висновок, що під банківською конкуренцією розуміється динамічний процес суперництва між комерційними банками та іншими кредитними інститутами, в результаті якого забезпечується стійке положення на ринку банківських послуг.

Під впливом конкуренції розширюється асортимент послуг, що надаються, регулюється ціни на банківські продукти і послуги до оптимального рівня. Конкуренція є найсильнішим стимулом для банків до переходу на ефективні способи надання послуг, тобто забезпечує атмосферу, що сприяє розвитку та вдосконаленню. Специфічною особливістю банківської конкуренції Україні є те, що дана конкуренція складається не тільки під впливом економічних чинників, а й політичних. Конкурентна боротьба йде не за завоювання окремих сегментів і розширення частки на ринках банківських послуг, а за можливість налагодження зв'язків з контролюючими державними органами та лобіювання своїх інтересів.

На сьогодні в Україні, як і в багатьох інших країнах, відбувається модернізація банківської системи. При цьому на процес трансформації сильно впливає і є головною її рушійною силою посилення банківської конкуренції. У сучасних умовах на конкуренцію банків впливають наступні чинники:

- глобалізація та цифрова трансформації світового фінансового ринку;
- зміна цільових орієнтирів банківської діяльності;
- розвиток нових цифрових банківських технологій;
- дезінтермедіація – зниження ролі банків на фінансовому ринку, внаслідок виникнення «фінтех», що здійснюють банківські операції;
- якість регулятивних вимог щодо діяльності фінансових посередників на ринку;
- переважання нецінових методів та чинників конкуренції;
- поступова заміна екстенсивної моделі розвитку банківської сфери інтенсивною моделлю.

Отже, у банківському секторі під впливом цифровізації конкуренція набуває специфічних рис. Вона розглядається як боротьба між суб'єктами на банківському ринку, під час якої створюються відмінні конкурентні переваги самого банку та його продуктів, що зумовлюють залучення найпривабливіших споживчих сегментів.

Сутність банківської конкуренції найбільш наочно і яскраво втілюється у

найважливішій характеристиці банківської послуги на ринку – її конкурентоспроможності. Отже, термін «конкурентоспроможність» є похідним від більш широкого поняття «конкуренція».

Конкурентоспроможність сучасних банків стає актуальною метою банківського менеджменту в умовах прогнозованого збільшення масштабів конкуренції всіх фінансових посередників на ринку банківських послуг. Зауважимо, що іноземна і вітчизняна економічна наука досі не дійшли єдиної думки щодо природи та визначення конкурентоспроможності банків.

Конкурентоспроможність сучасних банків стає актуальною метою банківського менеджменту в умовах прогнозованого збільшення масштабів конкуренції всіх фінансових посередників на ринку банківських послуг. Зауважимо, що іноземна і вітчизняна економічна наука досі не дійшли єдиної думки щодо природи та визначення конкурентоспроможності банків.

Конкурентоспроможність визначає здатність підтримувати конкурентну позицію порівняно з аналогічними суб'єктами на фінансовому ринку. Тобто, конкурентоспроможність будь-якого банку може бути визначена як комплексна порівняльна характеристика, що відображає рівень переваг сукупності показників його діяльності, які визначають успіх на певному сегменті фінансового ринку за певний проміжок часу порівняно з показниками діяльності конкурентів.

Конкурентоспроможність, на наш погляд, як результат здобуття конкурентних переваг сучасних банків залежить від ефективного поєднання різних факторів, як на рівні внутрішніх механізмів управління бізнес-процесами, так і в рамках системи взаємодії з клієнтами.

Традиційно групують чинники за трьома рівнями: мікроекономічний, макроекономічний і міжнародний (функціонування банку на міжнародному ринку – мегарівень).

Основним рівнем є мікрорівень, оскільки саме тут формуються і концентруються головні чинники конкурентоспроможності. На даному рівні чинники логічно групувати за критеріями їх приналежності банківським структурам управління: фінансовий, технологічний, трудовий, організаційний, інформаційний.

Необхідно відзначити, що в умовах активної цифрової трансформації банківської діяльності інформаційний чинник доповнюється чинником транспарентності та чинником ділової репутації. На цьому рівні банк створює позитивний образ: розробляє бренд, формує імідж, що, в результаті, створює основи для формування репутації і довіри клієнтів до банку.

Другий рівень – макроекономічний, або рівень національної банківської системи. На цьому рівні виникає суперництво між банками, тому перераховані вище чинники мікрорівня, що впливають на конкурентоспроможність банку та національної банківської системи в цілому, доповнюються чинником інтенсивності конкурентної боротьби.

Отже, до основних чинників, що визначають конкурентоспроможність банків на національному фінансовому ринку, можна віднести: рівень концентрації та конкуренції у банківській галузі; популярність банку на ринку; уніфікованість сервісних послуг щодо банківських продуктів та послуг; якість і простота банківського продукту; рівень професіоналізму персоналу; якість надійності і гарантії банку; ділова репутація.

З огляду на різноманітні форми і методи конкурентної боротьби на фінансовому ринку, кожен банк зобов'язаний розробити ефективну конкурентну стратегію і визначити свої конкурентні переваги для досягнення стратегічних цілей розвитку на основі формування й збереження позитивної ділової репутації, як основної конкурентної переваги.

Тобто особливістю цього рівня є оцінка впливу всіх зазначених вище чинників на конкурентоспроможність кожного банку для їх порівняння з іншими суб'єктами на національному фінансовому ринку.

Саме на цьому рівні, за підсумками порівняння результатів діяльності банків і сформованої в суспільстві думки про банк, визначається яка у банку ділова репутація – позитивна чи негативна. Як наслідок – позитивна ділова репутація стає конкурентною перевагою банку на фінансовому ринку. А бажання банків створити або зберегти таку конкурентну перевагу іноді призводить до недобросовісної конкуренції.

Третій рівень – це конкурентна боротьба на рівні міжнародних економічних відносин.

На цьому рівні необхідно виділити наступні чинники, що впливають на конкурентоспроможність банків: валютний курс, світова процентна ставка, рекомендації міжнародних фінансових інституцій та ін.

Отже, позитивна ділова репутація банку, його «добре ім'я» стає джерелом додаткових конкурентних переваг як для самого банку, так і для всіх зацікавлених в успішній взаємодії з ним сторонами. Будучи важливою складовою нематеріальних активів, вона є значущим економічним важелем у стратегічному розвитку банку. Більш того, в умовах нестабільності економіки і посилення конкурентної боротьби на фінансовому ринку позитивна ділова репутація є стійкою конкурентною перевагою банку, яка не може бути імітованою конкурентами.

В умовах подальшого посилення конкуренції на глобальному фінансовому ринку, активізації впливу процесів цифрової трансформації на розвиток національних ринків банківських послуг, створюється необхідність у більш активному залученню банками в конкурентну боротьбу такої конкурентної переваги як ділова репутація.

Таким чином, успішна діяльність сучасних банків стає неможливою тільки на основі нарощування обсягів реалізації своїх продуктів і послуг: необхідно враховувати значущість ділової репутації банку для зростання його ринкового капіталу.

Література

1. Жердецька Л.В., Бережна Т.Г. Розвиток банківської конкуренції та її вплив на системну стабільність в Україні. Економіка і суспільство. Вип. 3/2016. С. 382 – 387. Електронний ресурс з режимом доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/3_ukr/67.pdf.
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/view/t002121?an=14>.
3. Вовчак О., Халло В. Сутність та особливості банківської конкуренції. Світ фінансів. Корпоративні фінанси. 4 (17), грудень 2008 р. С. 88-92.

УДК 366.77

Крекотень Вікторія Валеріївна

Національний університет «Полтавська Політехніка імені Юрія Кондратюка»

СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Активізація іпотечного ринку є важливим та актуальним завданням на шляху посткризового відновлення економіки України та створення адекватного сучасним вимогам фінансового ринку з відповідною структурою та інституціональними

складовими. При цьому розвиток іпотечного ринку вирішує як економічні проблеми активізації та ефективного використання фінансових ресурсів, так і соціальні завдання щодо залучення різних соціальних верств населення) до задоволення своїх потреб через механізм фінансового ринку.

У розвинутих країнах світу іпотечне кредитування є локомотивом, що стимулює розвиток усієї національної економіки. Проте в нашій країні обсяги іпотечного кредитування є невисокими: співвідношення іпотечного портфелю в гривні до валового продукту є меншим за 1%. Основною причиною такої ситуації є низькі доходи переважної частини населення. Аналіз співставлення доходів із розміром середньої заробітної плати громадян, що є підставою для надання кредиту, засвідчує що отримання іпотечного кредиту без додаткових заощаджень зробити неможливо. Також мають місце валютні ризики, адже у докризовий період 2008 року більшість іпотечних кредитів надавалися у іноземній валюті, що спричинило значну залежність від волатильності валютного курсу [1].

Іпотечні ставки в Україні коливаються від 17,9 до 24% в залежності від виду нерухомості та її стану. Кількість банківських установ, котрі діють на ринку за останні роки скоротилася на 50%, що істотно зменшило пропозицію іпотечних продуктів на ринку. Поряд із високою вартістю іпотечних продуктів, не вигідними для позичальника є умови кредитування, насамперед обсяг першого внеску котрий повинен становити не менше ніж 30-40% від вартості житла, відмітимо, що в країнах Європи не більше 10 % [1]. У європейських країнах, де банківські ризики є значно меншими, крім цього, рівень інфляції як правило не виходить за межі одного відсотка на рік, є можливість отримати іпотечні кредити за доступною для більшої частини населення 3-7% річних. Наприклад, процентна ставка в Польщі не перевищує 4%, при цьому ставка залежить від багатьох факторів, зокрема, суми, терміну, кредитної історії тощо. Якщо, для місцевого населення він може становити 3,2%, для іноземців 3,7%-3,9% [2]. Це значно менше, ніж в Україні, але більше, ніж в інших європейських країнах. У той же час у США можна отримати кредит на житло з фіксованою ставкою близько 6-7% річних на 30 років.

Отже, іпотечний ринок в нашій країні не є стабільним та потребує стимулювання обсягів іпотечного кредитування. Зокрема, обсяги іпотеки в кредитному портфелю банківських установ за даними Центрального банку щорічно зменшуються: за перші чотири місяці поточного року портфель іпотеки зменшився на 1.5%, передусім через нетипово низький рівень кредитування у квітні, при цьому у 2014 році – 5,65 % [3]. За час карантину нерухомість на вторинному ринку подешевшала лише на 2.0%. А тим часом гривневі ціни на нове житло після невеликої тимчасової корекції повернулися до рівня початку карантину. У річному вимірі вартість нерухомості все ж зросла: наприкінці травня житло на первинному ринку подорожчало на 9.1% в гривні [4].

За цих умов, для активізації іпотечного кредитування та підвищення його доступності для населення потрібна державна підтримка, що забезпечить рефінансування та реалізацію державних програм. Державна підтримка іпотечного кредитування населення в Україні офіційно здійснюється через Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву, а також за допомогою Державної іпотечної установи (ДІУ). Діяльність ДІУ здійснюється у такій послідовності: – на першому етапі ДІУ укладає угоду про рефінансування з первинним кредитором; – первинний кредитор здійснює попередню кваліфікацію та андерайтинг позичальника і кредитує, у разі його відповідності стандартам установи; – ДІУ набуває права вимоги за цими кредитами та приймає їх під заставу; – первинний кредитор здійснює обслуговування кредитів; – первинний кредитор бере на себе зобов'язання зворотного викупу за кредитом у разі, якщо він перестає відповідати стандартам установи; – під заставу іпотечних кредитів ДІУ випускає цінні папери; – кошти, отримані від реалізації

цінних паперів, спрямовуються на подальше рефінансування [4].

Основними джерелами фінансування ДІУ є запозичення на внутрішньому ринку, шляхом випуску корпоративних та іпотечних облігацій, та залучення коштів у міжнародних фінансових організацій. Установа викуповує у банків стандартизовані іпотечні кредити, що видані у гривнях, та здійснює на їх основі випуск іпотечних боргових цінних паперів, дохідність яких встановлюється на 0,25-0,5% вищою, ніж за облігаціями внутрішньої державної позики. Таким чином, діяльність ДІУ спрямована на формування джерел довгострокових ресурсів для фінансування іпотеки, у банківській системі України спостерігаються кризові явища, які призводять до суттєвого зростання вартості ресурсної бази, що в свою чергу призводить до від'ємної процентної маржі за раніше виданими кредитами [4].

Основними напрямками діяльності Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву є: житлове кредитування за пільговими відсотковими ставками; компенсація частини вартості житла та відсотків за іпотечним кредитом; кредитування юридичних осіб, ОСББ; удосконалення існуючої нормативно-правової бази у сфері житлового кредитування; створення та підтримка фондів фінансування будівництва.

Аналіз динаміки пільгових кредитів молодим сім'ям показав, що з 2015 року дана програма не фінансується з державного бюджету. Все фінансування здійснюється за рахунок місцевих бюджетів та власних коштів. У 2019 році кількість виданих кредитів досягла рівня 2012 року.. Що є дуже не значним обсягом не задовольняє потреби у житлі молоді України. Отже, не зважаючи на певне зростання державної підтримки молодіжного іпотечного кредитування, його обсяги все ще є недостатніми.

Таким чином, провівши дослідження ринку іпотечного кредитування України можна стверджувати, що неважаючи на зниження активності на ринку, внаслідок впливу карантинних обмежень, є всі передумови для перезапуску іпотеки — економіка стабілізувалася, інфляція знизилася, облікова ставка НБУ демонструє стабільне зниження впродовж року та за прогнозами керівництва Нацбанку надалі знижуватиметься. Проте активізація ринку іпотечного кредитування потребує регуляторної участі держави, насамперед у питаннях захисту інтересів інвесторів та забезпечити зменшення ризиків для усіх учасників ринку.

Література

- 1.Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>.
2. Банківські іпотечні продукти: реалії та перспективи // Фінансовий ринок України. – 2016. – № 10 (36). – С. 10–11.
3. Звіт про фінансову стабільність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-H1.pdf?v=4.
4. Офіційний сайт Державної іпотечної установи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ipoteka.gov.ua>.

*Петканич Марія-Вікторія Михайлівна,
Ужгородський національний університет*

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Розвиток банківського ринку був розпочатий значно раніше за інші сектори економіки, що робить його одним з найпотужніших ланок фінансово-кредитної системи України. Ефективність роботи банківського сектору – входить до головних чинників визначення стабільності розвитку економіки держави.

Аналізуючи 2020 рік, який увійшов в історію під назвою Covid – 19, який характеризується як коронавірусна інфекція, що потерпає вся планета. В Україні запроваджено карантин з 12 березня, внаслідок чого відбулося масове закриття організацій в сфері обслуговування, в тому числі і банківських відділень (рис.1.)

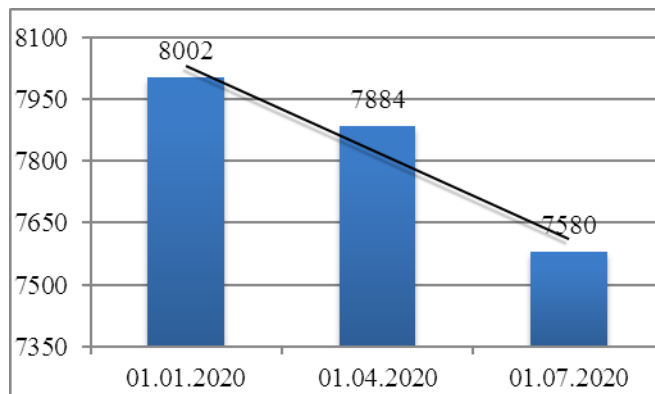

Рис. 1. Динаміка зміни кількості структурних підрозділів банків України протягом 2020 р. [1]

Як бачимо, з 2020-го року відбувається позитивна тенденція щодо скорочення кількості структурних підрозділів банків. Майже 500 підрозділів банків довелося закрити через те, що на сьогоднішній час вони є незавантаженими чи знаходяться у великих торгових центрах і будівлях, що закриті на час карантину. Це є важливим превентивним заходом проти поширення коронавірусу. НБУ домовився з найбільшими банками, на які приходить понад 50% всієї філіальної мережі в банківській системі про повне покриття послугами всіх регіонів. Таким чином, залишаються працювати головні офіси, філії з високим рівнем навантаження та відділення у «спальних районах». Водночас українські банки мають достатньо розвинуті цифрові сервіси, і значну кількість послуг клієнтам можуть надавати в режимі онлайн [2].

Пропонуємо звернути увагу на стан банківського сектору за його показниками діяльності табл. 1.

З табл. 1 видно, що всі показники, крім кількості діючих банків, з кожним місяцем збільшуються. Загальні активи банків протягом восьми місяців 2020-го року збільшилися на 180916 млн. грн., або на 10,9 %, на 14,9 % збільшилися вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції, що є хорошими показниками. Внаслідок зменшення облікової ставки до її історичного мінімуму за всі роки незалежності України в 6%, банки почали надавати більше кредитів своїм клієнтам. Зниження попиту на кредити призвело до зменшення у II кварталі обсягу кредитного портфеля у корпоративному сегменті і вперше з початку 2017 року – у роздрібному. Стабільність депозитної бази дала змогу банкам продовжити курс на зниження ставок за гривневими

депозитами. Цьому, серед іншого, сприяло і зниження ключової ставки НБУ двічі протягом кварталу. Темпи зростання обсягів гривневих коштів населення прискорилися порівняно з минулим роком, і це різко контрастує з періодами минулих криз. В умовах невизначеності зростали переважно обсяги коштів на вимогу. Операційна ефективність поки що суттєво не знизилася, попри припинення зростання чистого процентного та скорочення комісійного доходів. Значно вищі порівняно з минулим роком відрахування до резервів суттєво знизили прибутковість сектору. Помісячна статистика дає підстави припустити, що операційні показники роботи банків будуть надалі поліпшуватися. Водночас надійні оцінки збитків від зниження якості кредитного портфеля можна буде зробити лише наприкінці року [3].

Таблиця 1

Показники діяльності банківського ринку за 2020 р., млн. грн. [1]

Показники	01.01.20	01.03.20	01.06.20	01.09.20
Кількість діючих банків	75	75	75	74
Активи	1 493 298	1 536 086	1 590 693	1 651 568
Активи в іноземній валюті	492 157	512 811	547 061	585 081
Загальні активи	1 981 594	2 032 304	2 114 195	2 162 510
Кредити надані клієнтам	1 033 430	1 032 703	1 062 428	1 062 756
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	539 466	568 933	605 933	620 328
Пасиви	1 493 298	1 536 086	1 590 693	1 651 568
Зобов'язання банків	1 293 377	1 318 933	1 390 022	1 449 714
Кошти суб'єктів господарювання	498 157	522 796	523 483	563 040
Кошти фізичних осіб (за ощадними сертифікатами)	552 115	579 769	619 115	636 811

Коефіцієнтний аналіз є одним з найпоширеніших методів аналізу банківського ринку, який використовують у вітчизняній банківській практиці. Він є простим та часто застосовується в діяльності банків, органів статистики та інших наглядових органах. Розглянемо показники, які строго підлягають регулюванню з боку НБУ див. табл. 2.

Як бачимо з табл. 2 розмір регулятивного капіталу, норматив достатності капіталу та коефіцієнт надійності зросли в позитивному напрямку. В той же час зменшився показник нормативу короткострокової ліквідності, хоча частка високоліквідних активів банків зросла, проте набагато збільшилися поточні зобов'язання. Також на 8,68 % збільшився норматив максимального розміщення кредитного ризику на одного контрагента, проте він знаходиться в межах норми.

Виходячи із вищевказаного, едеміологічна ситуація знаходиться в «край вразливому становищі в країні», яка доторкнулася нейтрально до банківського сектору, завдяки швидким і ефективним діям НБУ. Банківська система на початок 2020 року в цілому не понесла серйозних збитків, а навпаки активно нарощувала свій капітал. Відмінний стан показників достатності капіталу, нормативу короткострокової ліквідності та коефіцієнт надійності банків вказують на ефективність роботи банківських установ. Зниження попиту на кредити призвело до зменшення обсягу кредитного портфеля банків, зате зросли обсяги залучення депозитів від населення.

Таблиця 2

Аналіз стану банківського ринку України за 2020 рік, % [1]

Показники	Нормативне значення	01.01.20	01.09.20	Абсолютне відношення, %
Регулятивний капітал, млн. грн.	-	150313,8	172954,4	15,06
Норматив достатності капіталу	□ 10	19,66	21,44	9,05
Норматив достатності основного капіталу	□ 7	13,50	15,36	13,7
Норматив короткострокової ліквідності	□ 60	94,35	88,83	-5,85
Норматив максимального розміщення кредитного ризику на одного контрагента	□ 25	17,61	19,14	8,68
Коефіцієнт надійності	□ 0,1	0,14	0,15	7,14

Література

1. Дані наглядової статистики НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>.

2. Національний банк проти коронавірусу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/about/covid19>

3. Огляд банківського сектору // серпень 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2020-08.pdf?v=4.

УДК: 336.2

Таранець Б.В., Вертебний І.В., Дахно О.М.

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

РОЗВИТОК ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОКРАЩЕННЯ

З розвитком економіки України висуваються більш високі вимоги до швидкості, безпечності, доступності, зручності й вартості розрахунків і переказів коштів. Традиційні паперові гроші не здатні повною мірою задовольнити потреби, які висуваються суспільством на сучасному етапі його економічного розвитку, що збільшує роль платіжних систем в економічному зростанні країни.

Посилення конкуренції серед банків та зниження довіри до банківської системи на тлі кризових явищ збільшує вагомість послуг на основі платіжних систем у номенклатурі банківських послуг, оскільки вони дозволяють банкам зберегти клієнтів й отримувати стабільні доходи у вигляді комісійної винагороди. Сучасний стан платіжних систем в Україні свідчить про їх динамічний розвиток, але окремі сегменти платіжної системи країни залишаються недостатньо розвинутими.

Платіжна система України (ПСУ) є визначальною складовою національної економіки, центральною ланкою фінансово-банківської системи. Як показує досвід розвинених країн, раціональна організація платіжної системи сприяє вдосконаленню грошово-кредитних відносин, ефективному функціонуванню фінансової сфери в

цілому.

Платіжні системи є частиною грошової системи країни, їхня роль полягає в прискоренні грошового обороту та створенні більш зручних способів оплати. У Законі України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" дається таке визначення терміну "платіжна система" - "це платіжна організація, учасники платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів [1].

Необхідними елементами функціонуючих платіжних систем є:

- нормативно-правова база, що регулює платіжні відносини, має створювати сприятливі умови для забезпечення потреб нормального функціонування платіжної системи;

- захист інформації як сукупність програмно-технічних, нормативно-правових, адміністративно-організаційних засобів.

Останнім етапом розвитку платіжної системи України є система масових платежів за товари та послуги за допомогою пластикових карток. Національна система масових електронних платежів (НСМЕП) – це внутрішньодержавна банківська багатоемітентна платіжна система масових платежів, в якій розрахунки за товари та послуги, одержання готівки та інші операції здійснюються за допомогою платіжних смарт-карток за технологією, що розроблена Національним банком України [2].

Метою створення НСМЕП є розроблення та впровадження в Україні відносно дешевої надійно захищеної автоматизованої системи безготівкових розрахунків, яка в основному розрахована на роботу в режимі «off-line».

До складу НСМЕП входять:

- розрахунковий банк платіжної системи;
- платіжна організація;
- члени платіжної системи;
- учасники платіжної системи;

Оскільки Національний банк вважає створення НСМЕП завершальною стадією у побудові системи електронних платежів в Україні, то проблемі подальшого розвитку системи НСМЕП приділяється суттєва увага.

Метою удосконалення національної електронної платіжної системи України, відповідно до змісту програми, є визначення стратегічних напрямів розвитку НСМЕП на найближчі роки та забезпечення системного підходу під час її впровадження в Україні. При цьому основними завданнями є: [3]

- збільшення частки безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток порівняно з розрахунками готівкою;
- збільшення частки безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток, які найбільш повно відповідають вимогам безпеки (смарт-картки), у загальному обсязі операцій, що здійснюються з використанням платіжних карток в Україні;
- забезпечення державної підтримки діяльності НСМЕП.

Удосконалення та розвиток нормативно-правової бази НСМЕП має забезпечуватися шляхом:

- створення та ведення реєстру нормативних, методичних, технологічних та організаційних документів НСМЕП;
- розроблення методичних і технологічних документів, які забезпечують функціонування НСМЕП;
- розроблення нормативно-правових і технічних документів для забезпечення виготовлення суміщених платіжних терміналів, поєднаних із реєстраторами розрахункових операцій.

Проаналізувавши наявний стан НСМЕП, можна зробити висновок, що з метою покращення функціонування ПСУ можливо реалізувати такі заходи:[2]

- Забезпечити діяльність та розвиток організаційної структури НСМЕП та СЕП.
- Запровадити комплексні заходи, які будуть вказувати на єдиний платіжний простір.

- Покращити взаємодію національної та міжнародної платіжних систем.
- Мінімізувати відсоток готівкової форми розрахунку.
- Забезпечити функціональний і технологічний розвиток НСМЕП та СЕП

Як висновок, можна зазначити, що застосування національної системи електронних платежів дозволяє прискорити здійснення розрахунків та обігу коштів, зменшити документообіг, посилити контроль за станом грошової маси в державі, знизити збитки держави та підприємців від низької швидкості виконання розрахунків та використання підроблених платіжних документів; підвищити можливості комерційних банків і Національного банку України контролювати здійснення платежів.

Література

1. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : закон № 2346-III від 05.04.2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.
2. Кравець В. Розвиток платіжних систем в Україні та новітні форми розрахунків / В. Кравець // Вісник Національного банку України. - 2011. - № 10. - С. 45-47.
3. Про затвердження Програми розвитку Національної системи масових електронних платежів на 2006-2008 роки : постанова НБУ № 121 від 30.03.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0121500-06>

УДК 336.713

Федоренко Наталія Михайлівна

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ АТ «ОЩАДБАНК» НА ОСНОВІ ЕКОНОМІЧНИХ НОРМАТИВІВ

Фінансова стабільність є важливою характеристикою економічної діяльності банку в ринковому середовищі і головною умовою його ефективного функціонування. Фінансова стабільність банку – це якісна динамічна характеристика, що відображає його здатність виконувати свої функції у процесі адаптації до змін зовнішнього середовища за позитивної динаміки фінансових показників чи підтримання їх у певних межах за рахунок внутрішніх ресурсів, незалежно від впливу різноманітних факторів [1, с. 162]. При цьому стабільність банків визначається умовами й чинниками, які формуються на рівні самої установи (мікрорівень) та на рівні середовища (макрорівень). Забезпечення фінансової стабільності передбачає регулярний моніторинг та аналіз різноманітних факторів вразливості й ризиків на основі макроекономічних і пруденційних показників та відповідного реагування на них.

Значення економічних нормативів діяльності банків [2] залежить переважно від розміру власних коштів, від їх співвідношення з обсягами розміщених активів. Однак необхідно відмітити, що надто високі економічні показники, що обумовлюють фінансову стабільність, можуть свідчити про значні резерви у проведенні банківських операцій, які можуть бути використані для отримання додаткового прибутку. Тому метою аналізу додержання банком економічних нормативів є не тільки фіксація

становища, а й виявлення існуючих резервів для нарощування обсягів банківських операцій.

Регулятивний капітал є одним з найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе в процесі своєї діяльності. Отже, саме нормативи, пов'язані з обсягом регулятивного капіталу банку, є основою для визначення рівня його фінансової стабільності. У таблиці 1 подано значення нормативів капіталу АТ «Ощадбанк».

Таблиця 1

Динаміка нормативів капіталу АТ «Ощадбанк» за 2019 рік [3]

Нормативи	01.01.20 19	01.03.20 19	01.06.20 19	01.09.20 19	01.01.20 20	Змін и (+,-)
Регулятивний капітал Н1, не менше 200 млн. грн	13200,5	12100,7	11848,1	12937,2	12355,5	- 845,0
Норматив достатності Норматив достатності регулятивного капіталу Н2, не менше 10%	13,56	13,16	12,7	13,36	14,01	0,45
Норматив достатності основного капіталу Н3, не менше 7%	...	9,24	8,85	9,82	11,99	...

Як бачимо, АТ «Ощадбанк» значно перевищує нормативне значення мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1), що формує основу фінансової стабільності банку. Проте динаміка обсягу капіталу впродовж року є різноспрямованою, що пояснюється як зміною розміру складових додаткового капіталу, так і станом активів банку та інших показників, що визначають суми відрахувань. Станом на кінець 2019 року регулятивний капітал банку зменшився на 845,0 млн. грн.

Показник достатності (адекватності) регулятивного капіталу АТ «Ощадбанк» також суттєво перевищує нормативне значення, крім того, за рік він збільшився на 0,45 п.п. виключно за рахунок покращення якості активів, оскільки обсяг регулятивного капіталу зменшився. Крім того, протягом 2019 року банк дотримувався нормативного значення показника достатності основного капіталу, причому спостерігається його позитивна динаміка, що свідчить про покращення якості регулятивного капіталу.

У таблиці 2 подана динаміка деяких інших нормативів діяльності АТ «Ощадбанк», які також можуть характеризувати рівень його фінансової стабільності.

Як випливає з даних таблиці 2, банк постійно дотримувався вимог НБУ щодо рівня ліквідності, навіть суттєво перевищуючи його нормативне значення. Це свідчить про те, що для АТ «Ощадбанк», як спеціалізованого ощадного банку, пріоритетом виступає забезпечення стабільного виконання зобов'язань перед вкладникам та кредиторами. Комітет з питань управління активами і пасивами банку щомісяця проводить аналіз джерел фінансування, враховуючи зміни у відсоткових ставках та приймає відповідні рішення щодо управління активами та пасивами, внаслідок чого всі показники залишаються в межах норми.

Таблиця 2

Динаміка нормативів ліквідності та кредитного ризику АТ «Ощадбанку» за 2019 рік [3]

Нормативи	01.01.2019	01.03.2019	01.06.2019	01.09.2019	01.01.2020	Змін и (+,-)
Норматив короткострокової ліквідності Н6, не менше 60%	85,55	87,35	82,57	84,95	80,46	-5,09
Норматив максимального ризику на одного контрагента Н7, не більше 25%	23,72	22,84	22,57	21,8	21,6	-2,12
Норматив великих кредитних ризиків Н8, не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу	362,52	362	410,71	330,01	318,56	-43,96

Протягом досліджуваного періоду банк не перевищував нормативного значення показника максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, більш того, його рівень зменшився на 2,12 п.п. Отже, банк продовжував обмежувати кредитний ризик, який виникає через невиконання окремими крупними контрагентами своїх зобов'язань, що позитивно впливає на його фінансову стабільність. Проте рівень показника великих кредитних ризиків на кінець 2019 року майже у сорок разів перевищував встановлений норматив, хоча спостерігається слабка тенденція до його зниження. Це свідчить про, у цілому, високу ризикованість кредитної діяльності АТ «Ощадбанк». Цей банк є одним з найбільших державних банків України і специфіка його діяльності пов'язана зі значними обсягами операцій із державними підприємствами, у тому числі, за державними програмами, внаслідок чого формується значний обсяг кредитного ризику, пов'язаний з наданням великих кредитів.

Отже, незважаючи на те, що АТ «Ощадбанк», у цілому, дотримується вимог НБУ щодо економічних нормативів, його фінансової стабільності загрожує занадто значний обсяг великих кредитів. На думку НБУ, на даний час АТ «Ощадбанк» має і ряд інших фундаментальних проблем, зокрема, незадовільну якість активів, низькі процентну маржу та операційну ефективність. Внаслідок цього він неспроможний самостійно генерувати капітал, що створює системні ризики для банківського сектору, оскільки він відноситься до системно важливих банків [5]. Тому для аналізу його фінансової стабільності необхідно застосовувати і інші методики, крім оцінки дотримання економічних нормативів, що дозволить більш глибоко і докладно охарактеризувати тенденції та перспективи його діяльності.

Література

1. Вовченко О.С. Сучасні методичні підходи до оцінки фінансової стабільності банку / О.С. Вовченко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2016. – № 5(77). – С. 161-169.
2. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] : постанова Правління НБУ від 28.08.2001 № 368. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>.
3. Наглядова статистика [Електронний ресурс] : Національний банк України. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.

4. Акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» [Електронний ресурс] : Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://www.oschadbank.ua/>.

5. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2019 [Електронний ресурс] : Національний банк України. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2019-H2.pdf?v=4.

UDC 338.3

Maia Chechelashvili

Doctor of Economics, Professor

Saba Zedginidze

Master of Law, Doctoral Student

Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia

LEAN MANUFACTURING AS A MECHANISM TO REDUCE PRODUCTIVITY COSTS

Lean thinking and manufacturing is the most visible concept in global management. But Georgian culture is very far from the concept of «thrift». It must be understood that the competitive advantages of Georgian enterprises can be achieved only with high quality and lower production costs. Thus, today it is necessary to completely review the organization of production in order to exclude any losses in each link of the production chain. Once again, we really need an integrated approach that simultaneously includes product quality, concept, methods and tools. Given the problems with the work of Georgian enterprises, we believe that the introduction of an effective production concept and the use of its methods is an important factor in increasing the productivity of each link in the production system.

«Sustainable production» is a Japanese management technology, a philosophical system of business organization and management, which covers almost all aspects of production. Its founder is Tahiti Ono, who began his career in 1943 at Toyota Motor Corporation, where he was able to collect and integrate the best experience in the world. In the 1950s, he introduced TPS (Toyota Production System), which in the West is called Lean Production or Lean.

By the way, it should be noted that this idea of lean production was expressed by Henry Ford at the beginning of the twentieth century, but since it was far ahead of time, society could not accept it. We draw attention to the fact that the idea of frugality was originally expressed in companies with a discrete cycle – in mechanical engineering. Subsequently, this concept was adapted to the idea of continuous production, and then introduced into the spheres of trade, services, healthcare, the public sector and many others. Lean gradually went beyond the scope of production, uniting consumers, suppliers and other partners.

In many countries, the spread of lean manufacturing has government support. The purpose of this concept is to avoid all kinds of losses and maximize the use of resources. A feature of the concept of «sustainable production» is manifested in the continuous improvement of all business processes, which is aimed at complete customer satisfaction. According to this concept, leadership is expressed in the process of functioning of an organization or enterprise in a general sense, and its main idea is as follows: if any action, operation or process does not increase the value of the product (consumer value) from the point of view of the client, then this action, An operation or process is considered a loss to the company.

In the concept, all losses are divided into two categories:

- First-order losses are losses that we cannot ignore, for example: salaries of company employees. From the client's point of view, this does not add value to the product, but without it the company will not be able to maintain its viability. That is, this value cannot be undone, it can only be optimized;

- Losses of the second order – these losses are surmountable. For example, in Toyota they are classified as follows:

1) Production is the result of the thinking of managers for whom an important priority is to work at full capacity of all production capacities and all personnel;

2) Excess stocks – raw materials, finished and unfinished products, spare and repair materials for plants and buildings or anything that does not increase the cost of the product from the point of view of the client;

3) Marriage – obvious losses for which human and material resources have been spent. Lean-philosophy says that a system must be built in which any deviation from the norm is noticeable;

4) Excessive operations and movements in the workplace. If an employee moves to a place located a few meters from his own workplace to receive the necessary document or tool, this also does not increase the cost of the products he creates or is considered a loss. This can be avoided by rationally organizing the workplace;

5) Excessive processing – the imposition of an increasingly rigid structure than in the customer specification, which requires overcrowding of products, or processing using more expensive materials and tools, or a higher qualification of the processor.

6) Loss of time – waiting for the results of work performed by the previous link in different parts of the production chain;

7) Excessive movement – transportation and general movement does not add value to the product in the eyes of the client, but is considered a necessary expense;

8) Loss of creativity on the part of employees is a very serious loss that affects the general condition of the company. If a person does not care what he does, we cannot expect that he will feel responsible, and the quality of the work done is not necessary.

Lean technology can be traced back to a five-step sequential sales scheme that, at first glance, may even seem overly simple:

- Determining the value that the client expects to receive;
- Create an algorithm for creating this value;
- Organizing continuous movement of the created process;
- Replacement of the principle pull with the push principle;
- Continuous improvement of all elements of the system.

All these steps are hard to implement. In the processes described above, five stakeholders are usually identified: customer, owner, supplier, community, employee. The key moment here is to escape the confrontation and create a management based on the agreement of the interested parties and the establishment of harmony between them.

The creation of value (the first stage) begins with the establishment of order and demonstration of the inconvenience created by excess reserves. To do this, it is necessary to introduce the 5S concept so that all employees feel an excess of self-organization and any excess of a reasonable minimum. In parallel, we must convey to the lower echelons a simplified version of the strategy in order to delegate part of the work to them and make the goals as accessible as possible to their understanding. The third stage is the implementation of the product, the delay of which at any link means loss of income. Thus, it is necessary to ensure the continuity of the process. The chain of internal and external consumption should be turned into coordinated processes, which allows creating a stream of values for both internal and external consumption. Thus, a system can be created that we can call «creation for an exact deadline». Since it is very difficult to ensure such coordinated actions, there is a fourth stage (point) at which the use of the Pull method is introduced. This means that no action is triggered in each previous link in the chain until the next link confirms its readiness to use the product created in the previous link. As a result, the need to produce and store unfinished products is reduced.

Currently, sustainable production measures are based on common initiatives to reduce costs and improve quality while redirecting them to continuous flows using TPM technology.

The fifth point is constant, it is constant perfection. If the main goal of the entrepreneur is to satisfy the needs of consumers, then he must constantly improve his production system.

After completing all five stages, we can assume that the company introduced self-sufficient production, so less than half of all resources that were previously intended for the same purpose were released.

Thus, we can conclude that for the successful implementation and operation of this system, company leaders must be taken seriously, and for this, foreign experience should be widely studied. The experience of unfamiliar countries shows that the implementation of the system requires two years of tireless and focused work, which is automatically followed by the launch of a full quality assurance system, while production reaches the highest level of efficient business. This applies not only to industrial production, but also to other areas. Construction, education, health, rural secondary and so on.

References:

1. Tahiti Ono. Toyota Production System: moving away from mass production, available: <http://www.koob.ru/ohno/>
2. James P. Womack, Daniel T. Jones (2014). Lean Thinking: Banish Waste and Create Wealth in Your Corporation, Revised and Updated; Pennsylvania, USA.
3. Woomek James P., Jones Daniel T. (2011). Lean manufacturing. How to get rid of losses and prosper your company. M.: Alpina Publisher.
4. Yasuhiro Monden. Toyota Management System, available: <http://cabinet.bi-group.org/files/Lean/Books/Система%20менеджмента%20Тойота.pdf>
5. Liker Jeffrey. (2011). Tao Toyota: 14 principles of management of a leading company in the world. M.: Alpina Publisher.
6. Dennis P. (2016). The Basics of Lean Manufacturing. Guide to the world's most efficient production system. Boca. Raton, FL, CRC Press.

УДК 332.1:330.341.1(477):334.012.82

Luksshevich Anna,
senior teacher

Viktoria Nesterovich

Belarusian State Agrarian Technical University (Republic of Belarus)

INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF THE REPUBLIC OF BELARUS

Today, in modern economic conditions, the problems of attracting and effective use of investments are particularly relevant for the effective operation of the enterprise. A characteristic feature of the modern investment process in the agricultural sector of the Republic of Belarus is the lack of investment resources, which leads to the formation of a large volume of physically worn out and obsolete machinery and equipment, the inability of enterprises to ensure effective functioning and balanced development. These conditions do not allow us to produce products that are competitive on the world market, and limit the business activity and profitability of enterprises. Therefore, the formation of investment attractiveness of agricultural enterprises of the Republic of Belarus is one of the most important conditions for their sustainable and high-quality development.

In General, the term "investment attractiveness" is used to assess the feasibility of investing in a particular object, choosing alternative options, and determining the effectiveness of resource allocation. Investment attractiveness can be considered both at the

level of the country, industry, region, and at the enterprise level. The enterprise in this system is the end point of application of the invested funds.

Thus, the investment attractiveness is a set of organizational, financial, economic, legal and other factors that determine the investor's choice of an investment object in order to obtain any benefit, with the lowest level of risk. It should be noted that the investment attractiveness of agricultural organizations is directly dependent on the level of socio-economic development of the state and its regions, as well as on territorial and sectoral characteristics.

Based on the above, we can formulate the features of investment attractiveness:

- the higher it is, the greater the economic effect of production and economic activity, the more likely it is to attract investment;
- it is an incentive for investment (creates a potential demand for investment);
- the achievement of investment goals is guaranteed if the investment attractiveness of the object exists;
- the investment attractiveness provides an analysis of the positive and negative aspects of investing in an enterprise.

As an object of research, we can use OJSC "The poultry farm Velyatichi" of the Borisov district of Minsk region, which has been specializing in the production of duck and goose meat for more than 30 years, and since 2004 began to grow and sell broiler chicken meat. The main activity of the enterprise is the breeding of poultry for meat, however, a significant part of the commodity production is milk and cereals, which determines the average level of specialization of the enterprise. In addition, the company received a certificate for compliance of poultry production with the "Halal" voluntary Certification System.

Based on the financial report of the Ministry of Finance on the activities of poultry farms in Belarus for the second quarter of 2016, the agricultural online newsportal agronews.by built the statistics of poultry farms in the country in descending order by the level of profitability (net profit). OJSC "The poultry farm Velyatichi" took the 15th place out of 18, leaving a loss of 904.5 thousand BYN. The First place went to OJSC "Agrokombinat Dzerzhinsky". In 2017 and 2018, the poultry farm's net profit increased to 1,775 and 2,048 thousand BYN, respectively.

At the same time, in 2017, investments in fixed assets in the amount of 935 thousand BYN were used, and in 2018 — 424 thousand BYN. The technological and reproduction structure of fixed capital investments in 2018 and 2017 .

Therefore, we can see that the volume of investment in fixed assets in OJSC "The poultry farm Velyatichi" in 2018 significantly decreased— by 2.2 times compared to 2017. As you can see in the figure, investments in construction and installation work, working equipment, vehicles, tools and inventory have significantly decreased.

At the same time, 6 investment agreements signed in accordance with the Decree of the President of the Republic of Belarus No. 10 of August 6, 2009 "On creating additional conditions for investment activity in the Republic of Belarus" are currently being implemented in the territory of the Borisov region. One of them is a contract with AFTAB LLC- "Construction of a dairy farm for 1050 heads of dairy cattle on the territory of the Borisov region near the agrotown Velyatichi and financing the construction and modernization of individual facilities as part of OJSC "The poultry farm Velyatichi" on the territory of the Borisov region in order to achieve its effective performance indicators". During the period of investment activity, many objects were introduced. The main production facilities of the poultry farm have been repaired and modernized, and today broilers, ducks and geese are already grown here. Over the last period, the number of birds has approached 80 thousand. A new slaughterhouse has also been built, with both cultivation and slaughter performed according to "Halal" standards.

The main measures to increase the investment attractiveness of OJSC "The poultry farm Velyatichi" can be:

1. Conducting an active PR campaign (participation in various exhibitions and fairs).
2. Introduction of modern budgeting systems in the enterprise: this will allow managers of functional departments to better understand and implement their tasks, assess the possibility of achieving them in a timely manner, make the necessary adjustments, and provide the production program with the necessary resources.
3. Resources restructuring. Restructuring organization's resources should bring its structure in line with market conditions and the chosen business model.
4. The goals and objectives of the organization, the management system, key competencies, product portfolio and sales channels, and other important aspects of its work are determined within the framework of strategic planning, which results in the formation of a business model for the long-term period. Therefore, you should also determine the company's development strategies.

The proposed implementation of measures to increase investment attractiveness will make it possible to increase the efficiency of investment investments through small efforts and, thus, positively affect the investment attractiveness of the similar agricultural enterprises of the Republic of Belarus.

References:

1. Баринов, В.А. Стратегический менеджмент: учебное пособие / В.А. Баринов, В.Л. Харченко. Москва: ИНФРА-М, 2017. 236 с.
2. Захарова, Н. И. Инвестиционная привлекательность сельскохозяйственного предприятия: Дис. канд. экон. наук: 08.00.05: Воронеж, 2004. 179 с.
3. Хамитова В. С. Об инвестиционной привлекательности организаций сельского хозяйства // Молодой ученый. 2017. №48. С. 97-100.

УДК 336:338.45 (477)

Гудзь Тетяна Павлівна,

доктор економічних наук, доцент

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

Деіндустріалізація економіки України триває. Чи є межа цього процесу? Частка валової доданої вартості промисловості в її загальному обсязі з перших років незалежності України характеризується динамікою зниження. У 2018 р. частка валової доданої вартості промисловості склала 24,8%, тоді як, напередодні загострення політичної кризи та початку воєнних дій на Сході України, у 2012 р. вона становила 25,2%, а на етапі становлення незалежної держави у 1991 р. – 36%. При цьому виробництво залишається за переважним своїм складом низько технологічним, оскільки його обсяги у 2018 р. вдвічі перевищують валову додану вартість, створену у високотехнологічних галузях промисловості [1].

Більше половини загального обсягу промислової продукції припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали та енергетичні ресурси, тобто продукцію проміжного споживання. Наслідком цього є недостатність внутрішніх джерел для задоволення основних потреб економіки, в першу чергу, в інвестиційних ресурсах, і потреб населення – в послугах і товарах, що є додатковим чинником стимулювання імпорту.

Рівень проміжного споживання у випуску промислової продукції у 2018 р. становив 74%. Стабільно високий (понад 70%) рівень проміжного споживання залишається характерним не менш як останнім п'ятнадцяти рокам господарювання в Україні, а його коливання пов'язані із впливом інфляції витрат у періоди посилення нестабільності в економіці [1]. Високий рівень проміжного споживання істотно обмежує можливості економічного зростання промисловості внаслідок перевитрат природних ресурсів при характерній промислового виробництва високій витратоємності.

Втім, сировинна орієнтація виробничої структури української економіки, обумовлена переважно потребами експорту. В останні два десятиліття спостерігається стабільне переважання експорту над імпортом за такими сировинними групами як чорні метали, деревина, хутро. В той час як за більшістю видів готової промислової продукції обсяги ввезення переважають над експортними поставками в рази та десятки разів. З 2019 р. імпортозалежна група товарів поповнилась овочами та продуктами їх переробки, а також літальними апаратами [1].

Безумовно, експортна орієнтованість промисловості важлива, оскільки створює додаткові можливості щодо економічного розвитку держави. Однак, експортоорієнтована модель економічного зростання може реалізуватися за сприятливої кон'юнктури на світовому ринку, при насиченості розвинутого внутрішнього ринку якісною продукцією власного виробництва і, звичайно, при домінуванні у структурі експорту готової продукції, а не сировинних ресурсів. В Україні ці умови не виконуються. Тому відкритість вітчизняної економіки обертається для неї високою залежністю від кон'юнктури зовнішнього ринку, яка при низькій адаптації до нових викликів та розвитку суспільних потреб поглиблює структурні деформації промисловості, закріплюючи за Україною роль постачальника сировини і напівфабрикатів. В решті решт, це позначається на виснажливому та нераціональному використанні природних ресурсів, прогресуванні процесів забруднення і деградації довкілля. Водночас розширення імпорту промислової продукції обмежує розвиток ніші української промисловості на внутрішнього ринку і національні можливості щодо економічного зростання. У сукупності це створює загрози макроекономічній стабільності держави в цілому.

Низька конкурентоспроможність вітчизняної промисловості багато в чому обумовлена фінансовими проблемами виробників.

Якщо у 2001 р. частка власного капіталу у сукупних ресурсах підприємств промисловості знаходилася в оптимальних межах і становила 54,5%, то станом на 30.06.2020 р. даний показник знизився до 25% [1]. Це свідчить про зростання заборгованості промислових підприємств і, як наслідок, посилення впливу кредиторів на їх діяльність. Так, коефіцієнт фінансового левериджу підприємств промисловості станом на кінець першого півріччя 2020 р. відображає триразове перевищення зобов'язань порівняно із власним капіталом. Збереження даної тенденції має загрозливі наслідки для фінансової стійкості промислових підприємств, оскільки веде до втрати ними фінансової самостійності.

Причини такого становища полягають у низькій ефективності промислового виробництва, що не дозволяє підприємствам нарощувати власні оборотні кошти шляхом акумуляції нерозподіленого прибутку. У той час, коли мінімальним рівнем формування оборотних активів за рахунок власного капіталу вважається 10%, промислові підприємства мали дефіцит власних оборотних коштів вже у 2001 р. [1]. Фактично це означає, що весь оборотний капітал промислових підприємств сформований за рахунок коштів кредиторів, які, крім того, беруть участь і у фінансуванні частини їх необоротних активів. За 2001-2019 рр. дефіцит власних оборотних коштів підприємств промисловості збільшився у сорок разів і продовжив

тенденцію до зростання у поточному році, сягнувши 766 млрд. грн. станом на 30.06.2020р. Для порівняння: доходи державного бюджету України за перше півріччя 2020 р. становили 519,4 млрд. грн. [2].

Внаслідок цього оборотні кошти промислових підприємств були сформовані на 83% за рахунок поточної заборгованості перед кредиторами. Близько 58% довгострокових зобов'язань спрямовані на фінансування поточної діяльності виробників вітчизняної промисловості в обсязі 17% оборотних коштів. Крім того, частина необоротних активів підприємств промисловості (13%) також фінансуються на основі залучення довгострокових коштів кредиторів [1].

Незадовільна структура джерел фінансування активів промислових підприємств обумовлена низьким рівнем їх поточної платоспроможності, який протягом 2001-2019 рр. та у першому півріччі 2020 р. був стабільно нижчим за оптимальну величину (1,5) на 14%-43%. Варто відмітити, що з 01.01.2015 р. коефіцієнт покриття промислових підприємств не перевищує одиниці [1]. Отже, оборотні активи не покривають короткострокові зобов'язання. Так як боржник відповідає усім своїм майном перед кредиторами, то маємо ситуацію у промисловості, коли вже основний капітал є забезпеченням виконання боргових зобов'язань. Важливо відмітити, що виявлені негативні тенденції у фінансовому стані мають наростаючу динаміку протягом останніх двадцяти років.

Про загострення проблеми технологічного стану промислового виробництва свідчить стійка тенденція до зростання ступеня зношеності основних засобів, який на кінець 2019 р. досяг 59,1% [1]. Основним джерелом оновлення основних засобів промисловості залишаються власні кошти підприємств через поточний та капітальний ремонт. Однак, обсяг і структура цих капітальних вкладень не в змозі вирішити проблему фізичного та морального старіння засобів промислового виробництва. Це підтверджується, по-перше, вкрай низьким рівнем оновлення основних засобів промисловості. Найвища величина даного показника на рівні майже 6% була досягнута у 2019 р., аналогічна ситуація спостерігалась у 2007 р., але економічні наслідки світової фінансової кризи 2008-2009 рр. звели процеси технічного переоснащення промисловості в Україні майже нанівець (до 3%) [1]. По-друге, у 2020 р. спостерігається динаміка скорочення інвестицій в основний капітал промисловості (на 32,7%), незважаючи на відновлення приросту капітальних інвестицій з 2017 р. Причиною призупинення процесу модернізації стала поява збитковості у сфері виробництва за наслідками економічної кризи, спричиненої пандемією у світі та в Україні, що виявилось у 46 млрд. грн. чистих збитків у промисловості за підсумками першого півріччя 2020 р. З кожних десяти промислових підприємств в Україні маємо чотири збиткових [1]. Однак, просте відтворення основних засобів не зможе забезпечити Україні довгострокового економічного зростання і підвищення конкурентоспроможності виробництва. Глибина проблеми модернізації вітчизняної промисловості криється у невідповідності її технологічної структури вимогам сьогодення.

Отже, основними проблемами розвитку промисловості України є: відсутність промислової політики; деіндустріалізація вітчизняної економіки; структурна недосконалість української промисловості, що проявляється, у першу чергу, у сировинному ухилі як виробництва, так і експорту; високий рівень імпортозалежності за переважною більшістю товарних груп готової промислової продукції; низька інноваційність промислового виробництва та наростання потреб у його модернізації та переоснащенні; зниження рівня фінансової стійкості, зростання заборгованості та дефіциту власних оборотних коштів, стабільно низький загальний рівень поточної платоспроможності, висока частка збиткових підприємств [3].

Тож сучасний стан промисловості України свідчить про нагальну потребу у радикальних змінах. Розв'язати проблеми можливо шляхом: диверсифікації та модернізації внутрішнього виробництва з метою більш ефективного використання наявного виробничого потенціалу та підвищення його технологічного рівня на основі стимулювання залучення інвестицій, суттєвого покращення регуляторного середовища для ведення бізнесу, в тому числі й удосконалення законодавства у сфері залучення інвестицій, стимулювання ресурсозбереження у промисловості та її інноваційного розвитку, зокрема, через податковий механізм, спрямування інвестиційних ресурсів держави на впровадження нових зразків ресурсозберігаючої та енергоефективної техніки і технологій, організації сучасної підготовки кадрів.

Таким чином, потреба забезпечення інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки країни вимагає поєднання макроекономічних регуляторів та ефективної промислової політики, спрямованих на розвиток і модернізацію конкурентоспроможних виробництв, стимулювання і впровадження інноваційних технологій. Саме такий шлях дасть змогу подолати техніко-технологічну відсталість промисловості України.

Література

1. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. Статистична інформація. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 02.10.2020)
2. Статистична інформація Міністерства фінансів України. Офіційний сайт. Державні фінанси. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/> (дата звернення: 03.10.2020)
3. Гудзь Т. П. Сучасні проблеми розвитку промисловості України. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2012. № 2 (45). С. 332–339.

УДК 631.11

*Лукашевич Анна Вячеславовна,
стариший преподаватель*

*Коваленко Анастасия Федоровна,
Белорусский государственный аграрный технический университет*

ПОВЫШЕНИЕ УРОВНЯ МЕХАНИЗАЦИИ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ПРОЦЕССОВ

Многие предприятия сталкиваются с такой проблемой, как ежегодное снижение численности персонала, уменьшение сельскохозяйственных угодий и т.д. Это все ведет к снижению одного из важнейших показателей функционирования предприятия – производительность труда.

Резервы роста производительности труда – это возможность более полного использования производительной силы труда, всех факторов повышения его производительности за счет совершенствовании техники, технологии, улучшения организации производства, труда и управлений. Резервы тесно связаны с факторами роста производительности труда. Если тот или иной фактор рассматривать как возможность, то использование связанного с ним резерва – это процесс превращений возможности в действительность. Рост производительности труда может обеспечить общественным производствам дальнейшее развитие, благоприятные перспективы, конкурентоспособность и т.д.

Возьмем для примера предприятия СПК «Драпово», которое находится в Гродненской области. Проанализировав все данные заметны такие проблемы как:

- Снижение численности населения;

- Уменьшения сельскохозяйственных угодий.

Для повышения производительности труда на СПК «Драпово» необходима механизация производственных процессов.

Механизация предприятия хозяйства – это процесс замены ручного труда машинным, менее современных машин более современными, разрозненных машин системой машин.

Существует три уровня механизации:

- частичная, охватывающая отдельные процессы производства при сохранении значительной доли ручного труда;
- комплексная, при которой все процессы механизированы, но сохраняется ручное управление машинами;
- автоматизация - применяются устройства, позволяющие без участия человека осуществлять, контролировать и регулировать производственные процессы.

При определении общего уровня механизации применяют следующий способ:

$$U_{об} = Z_{тм} \div Z_{тоб} \times 100\%, \quad (1.1)$$

где $Z_{тм}$ - затраты труда на механизированных работах, ч.-час;

$Z_{тоб}$ - общие затраты труда, ч.-час.

Произведем расчет уровня механизации СПК «Драпово» за базисный и текущий год:

В 2016г. уровень механизации СПК «Драпово»:

$$U_{об} = (11008 \times 8) \div (46000 \times 8) + (19 \times 8) + (18 \times 8) \times 100 = 23,91$$

В 2019г. уровень механизации СПК «Драпово»:

$$U_{об} = (9000 \times 8) \div (36000 \times 8) + (13 \times 8) + (10 \times 8) \times 100 = 24,98$$

При определении общего уровня механизации за базисный и текущий год, наблюдается увеличения текущего года в 1,07%.

Непременным условием комплексной механизации производства являются создание и внедрение системы машин. Под системой машин понимают комплекс разнородных машин, последовательно включаемых в производство на всех его стадиях.

Рациональная система машин, предназначенная для комплексной механизации, должна обеспечивать:

- механизацию всех производственных процессов;
- проведение работ в нужные сроки;
- рост производительности труда, высвобождение работников от тяжелого и мало производительного труда;
- относительно равномерное использование рабочей силы в течение года;

Общий принцип уровня механизации производства можно выразить отношением объема работ, выполненных с помощью машин и механизмов, ко всему объему работ. Очевидно, что повышение уровня механизации (автоматизации) технологических процессов нацелено на рост производительности труда работников, непосредственно связанных с производством. В организациях любой сферы АПК могут быть определены индивидуальные и общие уровни механизации (автоматизации) производственных процессов.

Литература

1. Савкина Р.В. Планирование на предприятии: учеб. пособие / Р.В. Савкина; под ред. Р.В. Савкина. – М.: Дашков и Ко, 2016. – 324 с.

2. Бычков, Н. А. Показатели производительности труда: учеб. -метод. пособие /Н.А. Бычков, Г. В. Хаткевич. – Минск: БГЭУ, 2015. – 151 с.

УДК 331.101

Тетеринец Татьяна Анатольевна,

кандидат экономических наук, доцент

Белорусский государственный аграрный технический университет

ФОРМИРОВАНИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В АГРОПРОМЫШЛЕННОМ КОМПЛЕКСЕ

Формирование человеческого капитала в аграрной сфере осуществляется под влиянием огромного количества факторов и характеризуется как общностью, так и специфичностью инструментов управления этим процессом. Демографическая политика государства, преломляющаяся в разрезе сельских территорий, выступает первичным инструментом в этом процессе, т. к. воспроизводство человеческого капитала в АПК обусловлено интенсивностью воспроизводства сельского населения. Показатели его численности, соотношение рождаемости и смертности, уровень миграция являются первоосновой генерирования человеческих ресурсов. Учитывая социально-экономические особенности развития села, региональная демографическая политика должна быть адаптирована к реалиям аграрной жизни и изначально нацелена не только на увеличение численности, но и на создание устойчивой платформы формирования человеческого капитала.

Одним из основополагающих факторов формирования человеческого капитала выступает сложившая инфраструктура сельских территорий, определяющая социально-экономические предпосылки его зарождения. Она образует материальную и институциональную основу функционирования социальной сферы села и способствует созданию условий для воспроизводства и укрепления человеческого капитала в сельской местности. Инновационное накопление человеческого капитала осуществляется под воздействием различных движущих сил, обусловленных как исходными желаниями и потенциалом индивида, так и его внешним миром. Инструменты управления экзогенным пространством, обеспечивающим интеллектуализацию человеческого капитала, подразумевают совершенствование социальной политики, институтов регионального рынка труда, механизмов информатизации и цифровизации аграрной сферы, активизацию и синхронизацию направлений инвестиционно-инновационного развития агропромышленного комплекса.

С позиции гуманистической концепции, социальная политика государства выступает связующим звеном между системой личностных ценностей и предпочтений носителей человеческого капитала и инструментов внешнего воздействия, обеспечивавших его развитие. Проецируя сущность и содержание социального администрирования на аграрную сферу, следует отметить его особую значимость в региональном разрезе и степень влияния на соответствующий рынок труда. Несмотря на единство целеполагания и общность принципов социальной политики, модификация ее инструментария формирования и развития человеческого капитала в отраслевой и территориальной проекции имеет слабую взаимосвязь и выраженность. Учитывая уровень развития отечественных сельских территорий и его социальной инфраструктуры, принципы ее построения необходимо корректировать с учетом сложившихся условий накопления человеческого капитала на местном уровне.

В некотором роде региональный рынок труда выступает объективным катализатором эффективности территориальной социальной политики, отражающим конкурентоспособность человеческого капитала в различных отраслях и сферах деятельности. Одним из критериев его действенности является соотношение между спросом и предложением с учетом профессионально-квалификационной градации. Данная пропорция позволяет определить степень востребованности накопленного человеческого капитала на региональном рынке труда, а также оценить соответствие полученного образования текущим потребностям в различных видах деятельности. Статистические обследования по данному вопросу фиксируют ряд проблем во взаимодействии сложившейся системы образования, региональным рынком труда и численностью сельского населения, основной из которых является профессионально-квалификационный дисбаланс спроса и предложения на территориально-отраслевом рынке труда [1, с. 18]. Одним из балансирующих инструментов регулирования территориально-отраслевого рынка труда выступает информатизация и цифровизация агропромышленного комплекса. Развитие цифрового сельского хозяйства является далеко стратегическим ориентиром Беларуси, внедрение *smart* технологий в земледелии, растениеводстве и животноводстве – единичным примером его функционирования, а в образовании – малодоступным для большинства местного населения. Сложившаяся ситуация способствует вымыванию человеческого капитала из данной сферы, активизации его миграции в наиболее прогрессивные виды экономической деятельности [2, с. 115]. Инновационноориентированные специалисты с высоким уровнем интеллектуального развития стараются найти себя не только в высокодоходных сферах, но и заинтересованы в поиске работы, способствующей раскрытию их потенциала и обеспечивающей его дальнейшее развитие.

Огромное влияние на эти процессы оказывают приоритеты и направления аграрной инвестиционно-инновационной политики государства. Снижение инвестиционной активности сельскохозяйственных организаций, практически отсутствие в ней инновационной составляющей оказывают непосредственное влияние не только на уровень прогрессивности производства, но и качественный состав человеческого капитала [3, с. 24]. Недофинансирование отраслей социальной сферы, низкий уровень развития сельских территорий, несоответствие качества образования потребностям рынка труда и недостаточность его оплаты не только тормозят его формирование, но и ограничивают накопление в сельской местности.

Литература

1. Ишмуратова, Д.Ф. Человеческий капитал и эффективность занятости // Экономика и бизнес: теория и практика.– 2019.– №2.– С. 16-21.
2. Эфендиев, А.Г., Гоголева, А.С., Балабанова, Е.С. О влиянии компьютеризации на социальные аспекты трудовой деятельности специалистов // Социологические исследования.– 2020.– № 9.– С. 114-121.
3. Данилов, А.Н., Белов, А.А., Щелкова, Т.В. О состоянии научной сферы Республики Беларусь: анализ статистических данных // Социологические исследования.– 2020.– № 7.– С. 15-26.

*Свистун Людмила Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент
Литвиненко Ірина Сергіївна,
магістр*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

В сучасних умовах глобалізації та інтеграції України у високотехнологічне середовище основним завданням соціально-економічного розвитку держави є утримання конкурентної позиції на міжнародних ринках, зокрема за рахунок розвитку вітчизняної інноваційно-інвестиційної діяльності. Внаслідок тривалого занепаду науково-технологічного потенціалу національної економіки, на сучасному етапі спостерігається високий рівень зношеності основних виробничих фондів та в цілому низький рівень інноваційної активності вітчизняних підприємств.

Основним елементом процесу планування інноваційної діяльності підприємства є обґрунтування системи її фінансового забезпечення, яка передбачає залучення фінансових ресурсів і ефективно їх використання [1]. В останні роки ситуація з розробкою та впровадженням інновацій погіршилась, що обумовлено дефіцитом власних та залучених фінансових ресурсів, тож питання фінансового забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств залишається актуальним.

Існують різні підходи до визначення інноваційно-інвестиційної діяльності, проте найвлучнішим можна вважати визначення авторів Череп А.В. та Маркової С.В., на думку яких «інноваційно-інвестиційна діяльність – економіко-соціально-правова категорія, що відображає комплекс практичних заходів щодо використання інтелектуальної праці, результати якої виражені в новому або вдосконаленні існуючих властивостях об'єкта при залученні інвестиційних ресурсів з метою отримання прибутку та іншого позитивного ефекту (соціального, екологічного тощо)» [2].

З приводу визначення фінансового забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств найбільш повним є визначення даного поняття як сукупності економічних відносин, що виникають між суб'єктами інноваційної діяльності з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів з метою отримання економічного ефекту із використанням організаційно-управлінських принципів, методів і форм впливу цих ресурсів на інноваційну діяльність [3].

Згідно ЗУ «Про інноваційну діяльність» джерелами фінансування інноваційної діяльності є: кошти Державного бюджету України; кошти місцевих бюджетів і кошти бюджету Автономної Республіки Крим; власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ; власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності; кошти будь-яких фізичних і юридичних осіб; інші джерела, не заборонені законодавством України [4]. На основі цього науковці виділяють три форми фінансового забезпечення підприємств: самофінансування (за рахунок прибутку, амортизаційних відрахувань, коштів засновників, внесків до статутного капіталу, емісійного доходу); кредитування (банківське кредитування, державне фінансування, лізинг, факторинг тощо); зовнішнє фінансування (фінансування з державного та місцевого бюджетів, кошти інвесторів) [3, 5]. Зазвичай, підприємства з метою максимізації прибутку поєднують наведені форми фінансування.

Оцінювання стану результатів наукових досліджень та інноваційного розвитку у світі здійснюється за показниками різноманітних рейтингів, серед яких виділяють Глобальний інноваційний індекс. Україна за даним індексом підвищувала свої позиції з 64 місця у 2015 р. до 43 місця у 2018 р., проте у 2019 р. посіла 47 місце, що не можна вважати позитивним результатом [6]. За даними Державної служби статистики частка витрат на виконання досліджень та розробок у ВВП протягом 2015-2019 рр. скорочувалася з 0,20% у 2015 р. до 0,17% у 2018-2019 рр., тоді як у країнах ЄС у 2018 р. значення даного показника становило в середньому 2,12% [7].

В результаті дослідження стану інноваційної діяльності в Україні було виявлено, що кількість інноваційно-активних підприємств мала нестійку тенденцію до скорочення і у 2019 р. становила 782 підприємства, тоді як у 2015 р. їх налічувалося 824 (рис. 1).

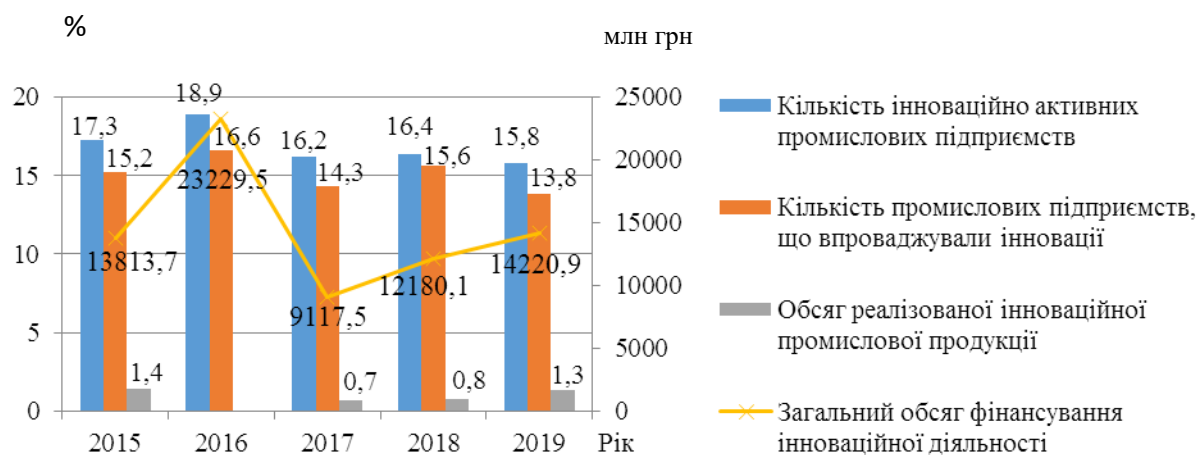

Рис. 1. Динаміка показників інноваційної активності промислових підприємств України за 2005–2015 рр. [8]

Водночас обсяг реалізованої промислової продукції зростав з 2017 до 2019 р., проте все ще залишався дуже низьким. Якщо у 2018 р. разом зі зростанням кількості інноваційно-активних підприємств було реалізовано близько 17,7 млрд грн інноваційної продукції, то у 2019 р. – 34,3 млрд грн, при тому, що активно-інноваційних підприємств стало менше, ніж у 2017 р. Протягом досліджуваного періоду спостерігалась пряма залежність між обсягами фінансування та кількістю інноваційно-активних підприємств, окрім 2019 р., коли рівень фінансування та обсяги реалізованої інноваційної продукції зросли, а кількість підприємств зменшилася.

Аналіз фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств України показав, що сукупна сума витрат на інновації підприємств за останні три роки зростала з 9,1 млрд грн у 2017 р. до 14,2 млрд грн у 2019 р. При цьому головним джерелом фінансування залишалися власні кошти суб'єктів господарювання (рис. 2).

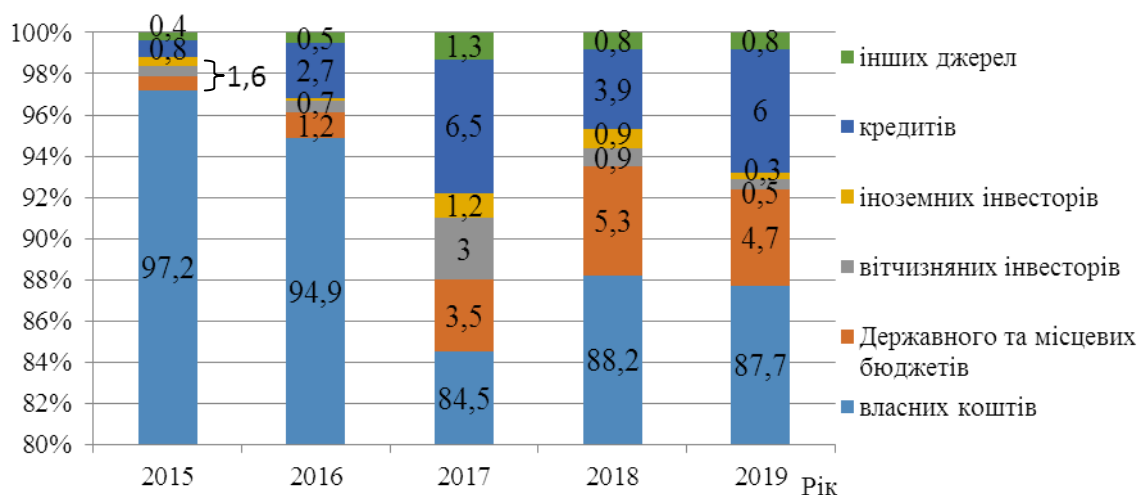

Рис. 3. Динаміка обсягів та структура джерел фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств за 2015-2019 рр. [8]

При цьому частка власних коштів в структурі загального обсягу фінансування скоротилася майже на 10% у 2019 р. порівняно з 2015 р. як за рахунок скорочення суми фінансування за рахунок власних коштів, так і завдяки зростанню сум кредитних коштів та фінансування з державного бюджету. У 2019 р. інноваційна діяльність фінансувалася за рахунок власних коштів підприємства на 12474,9 млн грн, на другому місці – кредити на суму 853,2 млн грн, на третьому – кошти державного бюджету – 556,5 млн грн.

Отже, дослідивши сучасний стан інноваційно-інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств та рівня її фінансового забезпечення можна спостерігати наявність низки проблем, які гальмують розвиток інноваційної діяльності. Про низький рівень інноваційного розвитку та в цілому наукових досліджень свідчать результати вимірювання Глобального інноваційного індексу, за яком Україна протягом останніх років поступово знижує свої позиції. Серед основних проблем – відсутність належного рівня фінансування інноваційної діяльності як за рахунок власних коштів підприємств, так і за рахунок бюджетних коштів. Несприятливий інвестиційний клімат призводить до низької частки фінансування за рахунок іноземних інвесторів. Хоча загалом у 2019 році спостерігалось зростання суми фінансування інноваційної діяльності та обсягу реалізованої продукції, в сучасних умовах ситуація є нестабільною і необхідно вживати заходи щодо подальшого збільшення обсягів фінансування інноваційної діяльності.

Тож, зважаючи на світові тенденції та вітчизняний стан інноваційної діяльності, основними шляхами вдосконалення її фінансового забезпечення мають бути: на мікрорівні – використання способів підвищення внутрішнього інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємств, на макрорівні – збільшення обсягів бюджетного фінансування шляхом перерозподілу інвестиційних ресурсів на користь інноваційного сектору, впровадження пільгового оподаткування інноваційної продукції, запровадити пільгове кредитування для інноваційно-активних підприємств та в цілому покращувати інвестиційний клімат для іноземних інвесторів. В результаті розвиток вітчизняної інноваційно-інвестиційної діяльності сприятиме адаптації національної економіки до змін ринкового середовища і, відповідно, забезпечить досягнення конкурентних переваг на міжнародних ринках.

Література

1. Возняк Г. В., Кузнєцова А. Я. Інноваційна діяльність промислових підприємств та способи її фінансування в Україні: монографія. Київ: УБС НБУ, 2007. 183 с.

2. Череп А.В., Маркова С.В. Теоретичні аспекти формування інноваційно-інвестиційної діяльності. *Інноваційна економіка: Всеукраїнський науково-виробничий журнал*. 2010. № 17. С. 154-158.

3. Зянько В. В., Єпіфанова І. Ю. Інноваційна діяльність підприємств та її фінансове забезпечення в умовах трансформаційних змін економіки України: монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2015. 172 с.

4. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення 08.10.2020).

5. Хорошко В. А. Методи фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств. *Управління розвитком*. 2013. №12. С.35-37.

6. Писаренко Т.В., Куранда Т.К. Наукова та науково-технічна діяльність в Україні у 2019 році: науково-аналітична доповідь. Київ: УкрІНТЕІ, 2020. 109 с.

7. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 08.10.2020).

8. Статистичний збірник «Наукова та інноваційна діяльність в Україні» URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/16/Arch_nay_zb.htm (дата звернення: 08.10.2020).

УДК 336.6

Шаповал Людмила Петрівна,

кандидат економічних наук, доцент

Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського

АДАПТАЦІЯ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Проблематика корпоративної соціальної відповідальності є особливо актуальною для України у зв'язку із євроінтеграційними процесами, збільшенням прозорості українських кордонів для іноземних капіталів та виходом українського виробника на зовнішні ринки. Однак в Україні ще не сформувалися традиції щодо налагодження співпраці із зацікавленими сторонами та узгодження КСВ зі системою фінансового управління підприємства, тому при формуванні механізму корпоративної соціальної відповідальності вітчизняних підприємств доцільно враховувати досвід провідних держав світу.

Попри відсутність інституціоналізації корпоративної соціальної відповідальності підприємств в Україні, концепція КСВ набула значної обізнаності серед українських компаній. Про це свідчить зростання кількості соціально відповідальних практик та підвищення взаємної зацікавленості бізнесу і місцевих органів влади у спільній роботі і вирішенні нагальних проблем територій.

Перші емпіричні дослідження корпоративної соціальної відповідальності, проведені в Україні, розкривали лише окремі аспекти проблеми. Наприклад, дослідження, проведене у 2002 р. за ініціативою представництва UNICEF в Україні Благодійним фондом «Інтелектуальна перспектива», передбачало вивчення стану благодійної діяльності підприємств у восьми областях.

Також у 2002 р. Асоціація менеджерів провела міжнародну дослідницьку роботу щодо ставлення до корпоративної соціальної відповідальності у п'яти країнах, у тому числі в Україні.

У 2004 р. Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні разом із Центром інновацій та розвитку та Українським жіночим фондом також вивчали стан благодійної діяльності в українському бізнесі.

Дослідження Карпатського фонду в Україні було присвячене вивченню проблем, перешкод та стимулів, які впливають на впровадження корпоративної соціальної відповідальності у діяльність підприємств.

Перше комплексне соціологічне дослідження під назвою «Соціальна відповідальність українського бізнесу» було проведено за ініціативи системи Організації Об'єднаних Націй (ООН) в Україні у 2005 р. і включало вивчення такого комплексу питань, як розуміння та ставлення українських підприємств до корпоративної соціальної відповідальності, практика соціальної відповідальності, соціальна відповідальність і стратегія компанії, основні партнери у розвитку соціальної відповідальності, стимули і перешкоди на шляху розвитку соціальної відповідальності, перспективи розвитку КСВ, характеристики компаній, які впроваджують соціальну відповідальність у свою діяльність [1].

ООН зробила великий внесок у розвиток КСВ шляхом створення такої ініціативи, як Глобальний договір, що спрямована на сприяння соціальній відповідальності бізнесу. До Глобального договору на даний момент приєдналось більше 9200 компаній та організацій 166 країн світу, серед яких і Україна. Місія української мережі Глобального договору – сприяння поступу концепції корпоративної соціальної відповідальності та прогресу членів мережі у сфері реалізації принципів Глобального договору через навчання, багатосторонній діалог та партнерство [2].

Оцінювання рівня корпоративної соціальної відповідальності в Україні ускладнюється тим, що складання соціальних звітів є необов'язковим, єдиний стандарт відсутній, відповідно, такі звіти складає незначна кількість підприємств, а інформація, яка міститься у таких звітах, часто не дозволяє проводити порівняльний аналіз рівня соціальної відповідальності різних підприємств.

За даними Центру «Розвиток КСВ» у 2018 р. українськими підприємствами було опубліковано такі види соціальних звітів:

- 1) 1 інтегрований КСВ-звіт (ДТЕК);
- 2) 1 звіт відповідно до GRI-стандартів (ПАТ «Миронівський хлібопродукт»);
- 3) 5 звітів відповідно до GRI 4.0 (АрселорМіталл Кривий Ріг, НАК «Нафтогаз України», ДП «НАЕК «Укренерго», ТОВ «Лайфселл», ДП «НАЕК «Енергоатом»);
- 4) 1 звіт з елементами GRI 4.0 (ТОВ «Нова пошта»);
- 5) 3 неструктурованих КСВ-звіти (ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ «Креді Агріколь Банк», ТОВ «САВ-Дистрибьюшн»);
- 6) 4 загальних звіти компаній із висвітленням деяких елементів КСВ (ТОВ «Метінвест холдинг», ПрАТ «Футбольний клуб «Шахтар» (Донецьк)», ПАТ «Акціонерна компанія «Київводоканал», ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «Акціонерний банк «Укргазбанк»).

Зокрема, тільки 5 із оприлюднених звітів містять інформацію про виконання Цілей сталого розвитку (АрселорМіталл Кривий Ріг, ДТЕК, ДП «НАЕК «Енергоатом», ПАТ «Миронівський хлібопродукт», ТОВ «Нова пошта»). За результатами дослідженнями Центру «Розвиток КСВ», лідерами у підготовці соціальних звітів в Україні станом на 2018 р. були компанії енергетичного сектору, агропідприємства, підприємства сфери зв'язку та транспорту, металургії.

Середній рівень розкриття інформації з КСВ українськими підприємствами протягом 2013-2018 рр. був доволі низьким, хоча спостерігається позитивна тенденція. Кількість компаній, що мають вищий, ніж середній рівень розкриття інформації

(більше 50%) протягом 2013-2018 рр. збільшилася, що також свідчить про посилення актуальності питань КСВ-діяльності підприємств (рис. 1).

Рис. 1. Рівень розкриття інформації з КСВ українськими підприємствами протягом 2013-2018 рр.

Основні позитивні та негативні тенденції розвитку соціальної звітності в Україні наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Основні позитивні та негативні тенденції розвитку соціальної звітності в Україні

Позитивні тенденції	Негативні тенденції
Стійке зростання кількості підприємств, що публікують соціальну звітність.	Відсутність ставлення до соціальної звітності як до обов'язкової для впровадження та оприлюднення на підприємствах.
Розширення галузевої приналежності підприємств, що публікують соціальні звіти.	Недостатньо повне висвітлення КСВ-діяльності підприємств у соціальних звітах (порівняно із звітами міжнародних корпорацій).
Збільшення кількості стандартизованих звітів у загальній чисельності опублікованих соціальних звітів.	Здебільшого, підприємства враховують інтереси не всіх зацікавлених груп.
Збільшення кількості звітів, що пройшли процедуру зовнішнього аудиту.	Відсутність законодавчого регулювання, а також загальноприйнятої методології для відображення основних результатів КСВ-діяльності.

Доволі низький рівень розкриття інформації з КСВ українськими підприємствами можна пояснити особливостями соціально-економічних умов їх функціонування, за яких більшість підприємств схильні приховувати свої соціально відповідальні практики або вважають розкриття інформації про них необов'язковим.

Це суперечить підходам, які склались у світі, адже прозорість інформації про КСВ діяльність є одним із важливих принципів її здійснення.

Недостатній рівень розвитку КСВ в Україні також пояснюється наявністю низки стримуючих факторів, зокрема:

- 1) нестача фінансових ресурсів;
- 2) недосконалість чинного законодавства у сфері соціальної відповідальності бізнесу;

3) складність визначення економічного ефекту від соціально відповідальної діяльності;

4) відсутність належних стимулів розвитку соціальної відповідальності.

Ступінь впливу цих факторів на підприємства різних розмірів має певні відмінності. Так, для малих підприємств найбільшим стримуючим фактором є недосконале законодавство у сфері КСВ, для середніх і великих – нестача фінансових ресурсів.

В Україні, на відміну від країн із розвинутим бізнес-середовищем, соціальна складова ще не стала обов'язковою сферою діяльності підприємств, а використовується, більшою мірою, у якості рекламного ходу. У той час як сучасна корпоративна соціальна відповідальність має реальну ефективність, тільки тоді, коли підприємство добровільно бере на себе додаткову відповідальність та систематично слідує принципам корпоративної соціальної відповідальності в усіх сферах діяльності.

Перспективними заходами, які можуть стимулювати розвиток соціально відповідальної діяльності серед українських підприємств, є наступні:

- 1) запровадження податкових пільг;
- 2) зменшення адміністративного та регуляторного тиску на суб'єктів бізнесу;
- 3) залучення підприємств до реалізації соціальних та екологічних проектів місцевого розвитку.

Також, на основі світового досвіду, одним з основних принципів запровадження КСВ на українських підприємствах повинне бути поліпшення стану персоналу, підвищення соціальної захищеності співробітників.

Соціальна відповідальність підприємства та організації, що орієнтована на персонал, має проявлятися не тільки в справедливій винагороді персоналу у вигляді заробітної платні й умов праці, але й у низці інших заходів, які спрямовані на формування лояльності персоналу: матеріальне стимулювання, зворотний зв'язок, нематеріальне стимулювання та ін [3].

Отже, подальший розвиток та зміцнення концепції корпоративної соціальної відповідальності в Україні багато в чому буде залежати від того, наскільки своєчасно та адекватно українські підприємства сприймуть апробовані міжнародною практикою принципи соціальної відповідальності. Тільки в цьому випадку він може стати каталізатором позитивних змін в соціально значущих сферах суспільства, створювати та підтримувати гідні умови праці для персоналу, що працює на його підприємствах.

Література

1. Коваленко Є В. Розвиток соціальної відповідальності в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. С. 134–139.
2. Огляд діяльності мережі Глобального договору 2010. URL: <https://globalcompact.org.ua>
3. Бабенко А. Г., Дікалова Н. О. Формування соціальної відповідальності на підприємстві. *Молодий вчений*. 2015. № 12(27). С. 136–139.
4. Булка А. О. Оцінка корпоративної соціальної відповідальності компаній паливної промисловості в Україні. *Актуальні питання управління сталим розвитком у сучасному суспільстві: проблеми та перспективи*: матеріали VII між нар. наук. практ. конф. Кременчук: Видавець СВД Олексієнко В. В., 2019. С. 75–77.
5. Організаційно-економічне забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю. URL: https://pidruchniki.com/91762/sotsiologiya/organizatsiyno-ekonomichne_zabezpechennya_upravlinnya_korporativnoyu_sotsialnoyu_vidpovidalnistyu

МІЖНАРОДНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ

В сучасних умовах господарювання зростає роль джерел фінансового забезпечення транспортної галузі України. Головними джерелами фінансування транспортних підприємств є самофінансування, кредитування, державна та міжнародна підтримка.

В цілому у 2019 році залучено 584,45 млрд грн капітальних інвестицій в економіку України, що на 11% більше, ніж у 2018 році. Водночас у транспорт, складське господарство, поштову та кур'єрську діяльність – 41,37 млрд грн, що на 7,9% менше попереднього року. Інвестиції в транспорт з усіх джерел фінансування досягають в Україні тільки 2 % ВВП, тоді як у країнах ЄС – 3 % (середній показник по 27 країнах), бюджетне фінансування в Україні перебуває на рівні 0,33 % ВВП, в ЄС – 1,1 % [2, с. 46].

Важливу роль в розвитку транспортної галузі України відіграє міжнародна фінансова підтримка. Міжнародними донорами фінансового забезпечення суб'єктів господарювання транспортної галузі у державному та приватному секторі виступають Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Європейський інвестиційний банк (ЄІБ).

Міжнародний банк реконструкції та розвитку (Світовий банк) – найбільший донор кредитування проєктів країн, що розвиваються. Кредити МБРР надаються з відстроченням платежів у 5-річний термін, а відсоткова ставка змінюється кожні пів року та становить близько 6%. Погашення позик Світового банку відбувається протягом 15-20 років.

Європейський інвестиційний банк – головне джерело фінансування розвитку міського громадського транспорту в 11 містах України. У 2016 році Україна та Європейський інвестиційний банк уклали Фінансову угоду щодо надання рамкового кредиту на суму 200 млн. євро на підтримку реалізації проєкту «Міський громадський транспорт України», яка вступила в дію 11 травня 2017р. Позика спрямована на оновлення рухомого складу (тролейбусів, трамваїв, вагони метро та автобуси), реконструкцію та розширення транспортної інфраструктури.

Ініціатором проєкту «Міський громадський транспорт України» є Міністерство інфраструктури України. Позичальниками в Україні є Міністерство фінансів та Міністерство інфраструктури, через які кредитні кошти надаються кінцевим отримувачам за угодами про передачу коштів позики.

Державну політику у сферах автомобільного, морського, річкового, повітряного та міського електричного транспорту формує та впроваджує Міністерство інфраструктури України. Пріоритетним напрямком діяльності міністерства є впровадження євроінтеграційних процесів задля виведення транспортної галузі України на новий рівень.

Центральним фінансовим органом в проєкті «Міський громадський транспорт України» відповідно до українського законодавства виступає Міністерство фінансів України. Міністерство визначає кредитоспроможність кінцевих отримувачів, які відповідають за впровадження підпроєкту. Кінцевими отримувачами в проєкті виступають міські ради та/або суб'єкти господарювання пасажирського транспорту, якими володіють міські громади. Міська рада та/або суб'єкти господарювання

пасажирського транспорту співпідписантом угоди про передачу коштів позики для фінансування підпроєкту, тому виступає відповідальним суб'єктом за виплату кредиту перед Міністерством фінансів.

В проєкті «Міський громадський транспорт України» на Міністерство інфраструктури України покладені наступні функції:

- підготовка, контроль, оцінка та моніторинг впровадження підпроєктів;
- призначення координатора проєкту, який відповідальний за його ефективність та впровадження;
- призначення керівника групи управління проєктом та проєкту в цілому.

Період отримання кредитних коштів від Європейського інвестиційного банку, для підпроєктів відповідно до фінансової угоди, 5 років – до 11 травня 2022 року. Період доступності фінансів для вибірок – до 11 травня 2023р., але він може бути продовженим, якщо Україна та ЄІБ укладуть додаткову угоду.

Пільговий період, під час якого не потрібно виплачувати тіло кредиту, від дати траншу може становити до 5 років. Згідно з фінансовою угодою максимальний період виплати кредиту ЄІБ, з урахуванням пільгового періоду, становитиме 22 роки. Умовою погашення є один платіж в 6 місяців рівними частинами до основної суми боргу або фіксованими платежами, що включають основну суму боргу та відсотків.

Визначено, що головним недоліком отримання фінансового забезпечення від Європейського інвестиційного банку в рамках проєкту «Міський громадський транспорт України» є зобов'язання, які отримує суб'єкт господарювання транспортної галузі щодо самостійної сплати ПДВ до Державного бюджету. Такі підприємства не зможуть отримати відшкодування ПДВ після придбання рухомого складу, адже не сплачують цей податок з продажу квитків.

Зауважимо, що важливим негативним аспектом є встановлення додаткової відсоткової ставки для місцевих бюджетів за надання державної гарантії Міністерством фінансів України. Додатковою перепорою на шляху отримання фінансування від Європейського інвестиційного банку є проходження погоджувальної процедури від Антимонопольного комітету України. Крім того, актуальною проблемою в оновленні рухомого складу суб'єктів господарювання транспортної галузі залишається відсутність податкових пільг на підтримку вітчизняних виробників [3, с. 39].

Водночас перевагами залучення міжнародних фінансових джерел для транспортної галузі є:

- 1) вигідні умови кредитування;
- 2) відсутність додаткових платежів у вигляді штрафних санкцій;
- 3) безкоштовна технічна допомога з оформленням документів (прикладні аналізи витрат та зисків, тендерна документація, економічне обґрунтування);

Співпраця міжнародних фінансових організацій з органами місцевого самоврядування та/або суб'єктами господарювання громадського транспорту України сприятиме оновленню рухомого складу міського громадського транспорту; забезпечуватиме його стале функціонування та розвиток; а також збереже робочі місця на комунальних підприємствах; збільшить доходи комунальних підприємств від надання послуг з перевезення населенню.

Література

1. Закон України від 12.04.2017 р. № 2009-VIII «Про ратифікацію Фінансової угоди (Проект «Міський громадський транспорт України») між Україною та Європейським інвестиційним банком» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/card/2009-19>.

2. Никифрук О. І., Чмирьова Л. Ю., Федяй Н. О. Перспективи фінансування транспортних проектів у рамках міжнародної фінансової допомоги. Економіка України. 2015. №4. С. 45–57.

3. Повна С.В., Сікач Н.М., Ігнетенков О.Л. Публічне управління модернізацією системи громадського транспорту міста. Публічне адміністрування: наукові дослідження та розвиток. 2018. №1. С. 39-52.

УДК 336.67:311

Бабюр Назміє Ебру Асланівна, Сафронова Софія Юрійвна,
студентки,

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

Багатогранність соціально-економічних явищ суспільного життя, багатовекторність діяльності сучасних підприємств, широка інформаційна база вимагає ґрунтовного кількісного аналізу й аналітичної оцінки. В цьому аспекті значення статистичних методів в аналізі значно зростає. Адже такі прийоми наділені високою точністю, здатністю поєднувати в одну модель численні фактори, що впливають на економічну систему, можуть вирішувати найскладніші розрахунково-аналітичні завдання.

Значення статистичних досліджень в управлінні підприємством досліджувались значною частиною науковців. Так окремі питання та проблеми статистичного забезпечення управління економікою досліджували Головач А.В., Захожай В.Б., Головач Н.А. Роль, значення та перспективи використання комплексного системного аналізу в управлінні підприємством вивчалися та розвивалися Гончаренко Н.Г. Маргасова В.Г. досліджувала основні аспекти статистичного та експертно-аналітичного забезпечення управління подальшим розвитком економіки та її зв'язку з соціальною сферою [1].

Враховуючи підходи науковців до використання статистичних методів в управлінні фінансово-економічною діяльністю підприємств, правомірно відмітити, що серед традиційних методів статистики, які сьогодні найбільш адаптовані до сучасних аналітичних досліджень у системі прийняття управлінських рішень, варто виділити групування, кореляційно-регресійний аналіз, дисперсійний аналіз, використання середніх величин. Вони не тільки можуть створити необхідну достовірну інформаційну базу, але і виступити елементами надійної методичної підсистеми дослідницької роботи аналітика. Однак варто розуміти, яким чином і за яких умов варто їх використовувати, що слід враховувати для уникнення помилок в обчисленнях [2]. Систематизуємо концептуальні засади використання статистичних методів в системі дослідження фінансово-економічної діяльності суб'єктів господарювання (табл. 1).

Розкриті статистичні методи є лише невеликою складовою для створення повноцінної сучасної методології аналітичного дослідження явищ і процесів у житті вітчизняних підприємств та організацій.

Особливу роль в статистичних дослідженнях відіграє кореляційно-регресійний (факторний) аналіз. Факторний аналіз у процесі оцінки фінансових результатів діяльності підприємств покликаний встановити причинно-наслідкові зв'язки між основними індикативними показниками, що формують передумови для ефективного функціонування суб'єкта господарювання [3].

Таблиця 1

Статистичні методи в дослідженні фінансово-економічної діяльності підприємств та їх характеристика [2]

Назва методу	Характеристика, умови застосування (обмеження)
1	2
Групування	Дозволяє отримати кількісну характеристику стану досліджуваних явищ, виявити якісні перетворення, перевірити наукові гіпотези щодо напрямку розвитку явища. Перед застосування слід провести ретельний аналіз факторів, виявити головний напрямок досліджуваного явища і виділити зі складної сукупності окремі групи одиниць, які належать до різних типів.
Середні величини	Дає узагальнюючу кількісну характеристику однорідної сукупності на прикладі одного статистичного показника. При цьому розрахунок середніх величин повинен здійснюватися за однорідними явищами.
Кореляційно-регресійний метод	Дозволяє визначити порівняльні кількісні характеристики зв'язку між явищами. Природа кореляції вимагає дотримання умови обов'язкової для підбору результативної і факторної ознаки. Жодна з цих змінних величин не повинна знаходитись у функціональній залежності від іншої, або їх групи. Вимоги: визначеність характеру залежності, статистична однорідність сукупності, кількісний вимір ознак, достатній обсяг інформації про досліджувані явища
Дисперсійний аналіз	Виявляє вплив різних факторів на мінливість ознаки, що вивчається. Дозволяє розв'язувати досить важливі завдання, враховуючи сучасні вимоги до рівня економічного аналізу. Обмеження у застосуванні: якщо поділити групи на підгрупи (градації) таким чином, що в кожній із них рівні показники виявляються близькими за величиною, а між групами різко різняться, то дисперсійний аналіз може привести до негативної відповіді на питання про істотність досліджуваних факторів.

Таким чином, ефективність управління фінансово-економічною діяльністю підприємства залежать від якості та своєчасності статистичного забезпечення. При цьому доцільно застосовувати різні статистичні методи в процесі дослідження фінансово-економічної діяльності суб'єкта господарювання в залежності від цілей дослідження та вектору використання результатів в управління підприємством.

Література:

1. Статистичні методи та інформаційні технології аналізу соціально-економічного розвитку: зб. текстів доповідей за матеріалами XIX Міжнародної наук.-практ. конф., 23 травня 2019 р. [Електронний ресурс]. – Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2019. 257 с. – Режим доступу: http://www.univer.km.ua/doc/zbirniki/Zbir_2019_Statistichni_metodi_ta_informatsiyni_tekhnologii_analizu_sotsialno-ekonomichnogo_rozvitku.pdf

2. Романчук А. Л. Статистичні методи і прийоми в системі економічного аналізу / А. Л. Романчук // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2017. Вип. 1-2. С. 174-183. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2017_1-2_18

3. Onyshchenko S.V., Glushko A.D. Additive deterministic models of enterprises activity financial results factor analysis / S.V. Onyshchenko, A.D. Glushko // Економічний розвиток держави та її соціальна стабільність: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 15 травня 2019 р. – Ч. 1. – Полтава: ФОП Пусан А.Ф., 2019. – С. 30-32 (359 с.)

УДК 338.2

Бут Марія Михайлівна,
студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

РОЗВИТОК «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Для існування людства в умовах сьогодення необхідні значні ресурси, які не в змозі забезпечити наша планета. Економічне зростання останніх років досягається за рахунок витрати природних ресурсів. Для підтримки життя людства необхідні принципово нові кроки, нова концепція розвитку, яка дозволить вирішувати соціальні, фінансові, паливні та кліматичні проблеми комплексно. Таким рішенням, на думку науковців, є концепція «зеленої економіки».

«Зелена економіка – це господарська діяльність, «яка підвищує добробут людей і забезпечує соціальну справедливість, і, при цьому, істотно знижує ризики для навколишнього середовища та збіднення природи» [1].

Стратегічною метою екологічної політики в Україні є стабілізація і поліпшення стану довкілля для безпечного життя і здоров'я населення, а також впровадження екологічно збалансованої системи природокористування [2].

Розвиток «зеленої економіки» в Україні ускладнюється такими специфічними факторами, як критично низький економічний потенціал, інфляція; соціальна нестабільність; низький рівень життя населення, скасуванням різноманітних соціальних програм, високий рівень залежності від енергоносіїв, корумпованість влади, відсутність дієвої інфраструктури; бойові дії; несприятливі екологічні умови.

Серед проблем формування «зеленої економіки» в Україні сьогодні можна виділити: високий рівень зносу основних фондів та їх моральна застарілість; надмірно високе споживання енергетичних та водних ресурсів промисловими підприємствами, об'єктами інфраструктури та сфери ЖКГ; недосконалі методи управління викидами й відсутність налагодженої системи ефективної утилізації відходів; відсутність мотивації бізнес-середовища до впровадження ресурсозберігаючих технологій, інертність і низька соціальна відповідальність суспільства, недостатність освітніх та виховних програм, націлених на впровадження екологічної складової у професійну діяльність та свідомість громадян.

Подолання цих проблем вимагає: деталізації системи обліку до рівня окремих стаціонарних джерел викидів; формування системи обліку викидів парникових газів у транспорті, що базується на даних про споживання моторних палив та видів транспорту і застосованих технологій; пряме спостереження з використанням геоінформаційних та супутникових технологій за викидами та поглинанням у сільському лісовому господарстві; врахування у систему обліку регулярного моніторингу на основі прямих вимірювань концентрацій парникових газів та схеми перевірок отриманих результатів.

Література

1. Declaration on Green Growth: Meeting of the Council at Ministerial Level on 25 June 2009 / Organization for economic co-operation and development. URL: www.oecd.org/env/44077822.pdf. (дата звернення: 10.10.2020).

2. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>. (дата звернення: 10.10.2020).

УДК 658

*Ващенко Ірина Олександрівна,
студентка*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У сучасних умовах в системі управління будь-якими ланками господарської діяльності підприємств найбільш складною і відповідальною є управління фінансами (управління фінансовою діяльністю). Формування та забезпечення конкурентоспроможності української економіки та її ефективне інтегрування у світове економічне співтовариство неможливе без ефективного фінансового управління господарською діяльністю підприємств.

В літературі існує декілька підходів до поняття «фінансове управління»: як інструмент реалізації фінансів та фінансової політики, як сукупність методів впливу на організацію і використання фінансових відносин та фінансових ресурсів, як сукупність управлінських структур і фінансового апарату на всіх рівнях управління підприємством.

Управління фінансовою діяльністю підприємства має велике значення для ефективного використання матеріальних і трудових ресурсів, необхідних для здійснення господарської діяльності. Ефективне використання фінансів і планомірне управління ними дозволяє виявити шляхи максимізування прибутків при одночасному зниженні витрат. Тільки при раціональному розподілі отримуваних доходів, правильному управлінні цінами і використанні всіх наявних ресурсів з максимальною вигодою для підприємства можливо забезпечити сприятливе фінансове становище. Ефективне управління фінансами має вагомe значення для успішної діяльності підприємства і його процвітання в умовах неослабної ринкової конкуренції.

Таким чином, головна мета фінансового управління - максимізація добробуту власників за допомогою раціональної фінансової політики на основі довгострокової максимізації прибутку та максимізації ринкової вартості підприємства.

У процесі реалізації цієї мети, фінансовим менеджерам необхідно вирішити ряд завдань:

1) постійно підтримувати поточну платоспроможність (ліквідність) підприємства, тобто своєчасно виконувати поточні зобов'язання за рахунок оборотних активів;

2) прагнути зростання рентабельності власного капіталу, тобто збільшувати прибуток на кожен грошову одиницю вкладених засновниками коштів;

3) підтримувати платоспроможність в довгостроковому періоді, тобто виконувати зобов'язання перед інвесторами та кредиторами, які мають довгострокові вкладення в підприємства;

4) забезпечувати фінансовими ресурсами процеси розширеного відтворення.

Побудова ефективної системи управління підприємством передбачає створення відповідної фінансової служби. Залежно від обсягів діяльності підприємства та складності вирішуваних завдань фінансова служба може бути різною. На великих підприємствах фінансова служба може бути представлена фінансовим управлінням, на середніх – фінансовим відділом, на малих підприємствах фінансовий відділ, як правило відсутній, і всіма фінансовими питаннями стосовно формування та використання фінансових ресурсів займається головний бухгалтер [1].

Функції фінансового управління направлені на реалізацію функцій фінансів підприємства і конкретизуються з урахуванням особливостей управління окремими аспектами його фінансової діяльності. Ці функції поділяються на дві основні групи, обумовлені комплексним змістом управління фінансовою діяльністю.

До першої групи функцій - функції фінансового управління як керуючої системи - належать: розробка фінансової стратегії підприємства; створення організаційних структур, що забезпечують ухвалення й реалізацію управлінських рішень з усіх аспектів фінансової діяльності підприємства; формування ефективних інформаційних систем, що забезпечують обґрунтування альтернативних варіантів управлінських рішень; здійснення аналізу різних аспектів фінансової діяльності підприємства; здійснення планування фінансової діяльності підприємства за її основними напрямками; розробка дієвої системи стимулювання реалізації ухвалених рішень у сфері фінансової діяльності; здійснення ефективного контролю за реалізацією ухвалених управлінських рішень у сфері фінансової діяльності.

До другої групи функцій – функції фінансового управління як спеціальної галузі управління підприємством - відносять: управління активами; управління капіталом; управління інвестиціями; управління грошовими потоками; управління фінансовими ризиками; антикризове фінансове управління.

Для виконання своїх функцій щодо управління фінансовими ресурсами і контролю за їх раціональним використанням фінансова служба підприємства виконує необхідні розрахунки і на їх основі вносить обґрунтовані пропозиції керівництву підприємства щодо розподілу наявних фінансових ресурсів між виробничими структурними підрозділами, функціональними службами; розробляє поточні і оперативні фінансові плани та інші планово-фінансові документи; вишукує резерви збільшення прибутку і надходження додаткових фінансових ресурсів з метою забезпечення потреб підприємства у коштах на фінансування виробництва, капітальних вкладень, проведення соціально-культурних заходів; здійснює контроль за виконанням показників фінансового плану підрозділами і підприємством в цілому, а також за цільовим використанням фінансових ресурсів. Крім того, фінансова служба бере активну участь у заходах, спрямованих на запровадження внутрішнього комерційного розрахунку на підприємстві, вивчає стан фінансового ринку регіону і країни для планування та прийняття рішень в інвестиційній сфері [2].

Управління фінансами підприємств здійснюється за допомогою фінансового механізму. Фінансовий механізм являє собою систему основних елементів, що регулюють процес розробки і реалізації управлінських рішень в сфері фінансової діяльності підприємства. Він поєднує такі елементи:

- 1) система фінансових методів: планування, фінансування, кредитування, страхування тощо;
- 2) система фінансових важелів: прибуток, доходи, фінансові санкції, процентні ставки по кредитах, податки тощо;
- 3) система правового забезпечення: закони України, постанови Верховної Ради, укази Президента, накази, листи міністерств, відомств, статут юридичної особи – суб'єкта господарювання;

4) система нормативного забезпечення: інструкції, нормативи, норми, методичні вказівки, інша нормативна документація;

5) система інформаційного забезпечення: дані фінансової і статистичної звітності діяльності підприємств, дані одноразових обстежень.

Система управління фінансами підприємств призначена для організації взаємодії фінансових відносин і грошових фондів з метою оптимізації їхнього впливу на кінцеві результати його діяльності. Ефективний механізм фінансового менеджменту дає змогу в повному обсязі реалізувати поставлені перед ним цілі і завдання, сприяє результативному здійсненню функцій фінансового управління підприємством.

Зважаючи на те, що ринок передбачає роботу підприємства в умовах конкуренції, нині ділова стратегія підприємств націлена на досягнення визначальних конкурентних переваг. Отож стратегію можна трактувати як узагальнюючий план управління, який орієнтовано на досягнення основних цілей підприємства шляхом виявлення та реалізації довгострокових конкурентних переваг на певному ринку.

Таким чином, управління фінансами підприємства забезпечує його господарську діяльність фінансовими ресурсами, вирішує наявні фінансові протиріччя у фінансових відносинах, здійснює контроль за дотриманням фінансової дисципліни і зорієнтоване на подальший розвиток підприємства, досягнення його стратегічних цілей.

Література

1. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств [текст]: підручник / О.О. Непочатенко, Н. Ю. Мельничук – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 504 с.

2. Бедь В. В., Когут Ю. М. Фінанси: [Навч.-метод. посібник для самост. вивчення дисципліни] / Міжрегіональна академія управління персоналом – К. : МАУП, 2004. – 168 с.

УДК 339.3:311.31

Ващенко Олена Максимівна, Долга Анна Іванівна,
студентки,

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИБІРКОВОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

На сьогоднішній день у статистичній практиці найбільш поширеним є використання несуцільного спостереження у статистичних дослідженнях, зокрема вибіркового спостереження. Вибіркове статистичне спостереження – це науково обґрунтований вид несуцільного спостереження, при проведенні якого обстежуються не всі одиниці сукупності, а лише певна їх частина, відібрана ймовірнісним методом. Вибірковий метод спостереження дає змогу розповсюдити висновки, отримані на основі вивчення частини сукупності (вибірки), на всю сукупність одиниць [1].

Вибірковий метод у світі по праву вважається одним з ефективних методів вивчення економічних й соціальних явищ у суспільстві. Застосування цього методу дозволяє отримати надійні оцінки цих явищ при зменшенні витрат на проведення самих спостережень та зменшенні звітної навантаженості на респондента. Органи державної статистики використовували й використовують вибіркового метод, перш за все, для проведення державних статистичних спостережень з великими сукупностями одиниць, зокрема такими, як сукупності домогосподарств, фізичних осіб, обсяг яких обчислюється мільйонами.

Наразі постало питання про поширення використання вибіркового методу для всіх державних статистичних спостережень за діяльністю малих та мікропідприємств, кількість яких також є значною. Задля вирішення цього питання Державним комітетом статистики України розпочата підготовка уніфікованої методологічної документації із застосування вибіркового методу для державних статистичних спостережень, що складають статистику підприємств. Зокрема, розроблений проект Методологічних положень проведення вибірових спостережень підприємств, у яких визначені основні принципи і методи, включаючи методи формування вибірки й методи отримання оцінок за результатами вибіркового спостереження, поданий опис похибок вибірки. Методологічні положення забезпечують методологічну основу для практичного впровадження вибіркового методу в усіх державних статистичних спостереженнях, які вивчають діяльність підприємств у різних її аспектах, та розробки низки документів з описом стандартних методів побудови вибірок та отримання оцінок статистичних показників за результатами вибірових спостережень [2].

На наш погляд, доречним здається надання короткого огляду методичних підходів і практичного досвіду у сфері вибірових спостережень підприємств роздрібної торгівлі у деяких країнах світу: США, Канаді та країнах-членах ЄС. Такий вибір країн, дасть можливість достатньо повно охопити специфіку вибірових спостережень у цій сфері і водночас визначити загальні риси та національні особливості цих спостережень.

Оцінювання ефективності застосування статистичного забезпечення у сфері вибірових спостережень роздрібної торгівлі в країнах із різним рівнем досвіду і типом організації національних статистичних служб (централізований та децентралізований) також здається вельми корисним насамперед через призму необхідності запровадження найбільш прийнятних підходів у статистичну практику України.

У США національна статистична служба функціонує за децентралізованою моделлю, а на державному рівні здійснюється загальна координація робіт зі статистичної методології. Зокрема, проведенням спостережень у сфері роздрібної торгівлі займається Бюро переписів населення США. Відповідні заходи передбачають проведення переписів та вибірових спостережень.

При проведенні вибірових спостережень роздрібної торгівлі стратифікована вибірка формується випадковим методом з поділом за видами економічної діяльності, іноді – також за географічним розташуванням. Критерієм стратифікації є обсяг продажів. У практичних розрахунках при обґрунтуванні достатньої чисельності вибірки використовується критерій Горвіца – Томпсона, розподіл Неймана, а також деякі інші спеціальні критерії і підходи [3].

У Канаді щомісячне обстеження роздрібної торгівлі забезпечує збирання даних від вибірки роздрібних продавців про продажі та кількість торговельних точок за сферою діяльності та територією. Цільова сукупність, яка охоплює всі підприємства роздрібної торгівлі, включені до сектору роздрібної торгівлі згідно з Північноамериканською системою промислової класифікації (NAISC–2007), складається у бізнес-центрі Статистичної служби Канади. Це вибірове обстеження є профільним, тобто збирання інформації від будь-якої вибірки елементів генеральної сукупності здійснюється лише один раз. Стратифікація здійснюється за групами промислових товарів та за географічними регіонами.

У країнах-членах ЄС розроблено спеціальну Спільну гармонізовану програму спостереження бізнесу та споживачів, проте конкретні вибірові обстеження у сфері роздрібної торгівлі здійснюються з урахуванням національної специфіки, включаючи розмір країни, організаційні аспекти функціонування національних статистичних служб, традиції тощо [4].

Робота з організації та проведення вибіркового спостереження обсягу роздрібного товарообороту складається з таких етапів: формування вибіркової сукупності респондентів; оброблення даних вибіркової сукупності; екстраполяція даних, отриманих в результаті вибіркового спостереження обсягу роздрібного товарообороту, на генеральну сукупність. Вибіркова сукупність формується шляхом комбінації одновимірної та багатовимірної вибірки. Багатовимірна вибірка застосовується за наявності однієї з таких умов: показники варіації перевищують 80%; розмір генеральної сукупності не перевищує 450–500 респондентів.

Для формування вибіркової сукупності необхідно обрати найбільш оптимальний одновимірний метод вибіркового спостереження обсягу роздрібного товарообороту, механічний відбір тощо.

Відомо, що теорія вибірових методів обстежень значну увагу приділяє методам стратифікації генеральної сукупності. Згідно з Рекомендаціями ООН обстеження слід проводити за такими групами підприємств: торгова мережа; продовольчі товари, напої та тютюнові вироби; непродовольчі товари; текстиль, одяг та взуття; побутові прилади, предмети та обладнання; інформаційне і комунікаційне устаткування, книги та інші товари культурного призначення; фармацевтичні та медичні товари; моторне паливо; автомобілі та автотовари; ресторанне господарство; інші види діяльності (крім роздрібно́ї торгівлі) [5].

Отже, підходи до формування вибірових сукупностей у сфері роздрібно́ї торгівлі в різних країнах та міжнародних економічних і статистичних організаціях мають суттєвий рівень схожості з погляду на використання статистичних критеріїв, методів оцінювання, формування страт. Підходи до формування вибірових сукупностей підприємств роздрібно́ї торгівлі в Україні також мають свою специфіку, хоча у принциповому контексті вони відповідають міжнародним нормам, рекомендаціям, підходам, методам розрахунків тощо.

Література

1. Вибіркове спостереження: Термінол. словн. / Укл.: О.О. Васечко, О.І. Черняк, Є.М. Жуйкова, О.В. Гончар та ін. – К.: Держкомстат України, 2004. – 140 с.
2. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010. Наказ Держспоживстандарту України 11.10.2010 № 457. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
3. Єріна А.М. Організація вибірових обстежень: [навч. посіб.] / Єріна А.М. – К.: КНЕУ, 2004. – 127 с.
4. Пархоменко В.М. Методи вибірових обстежень: [навч. посіб.] / В.М. Пархоменко – К.: [Б. в.], 2001. – 148 с.
5. Черняк О.І. Техніка вибірових досліджень / О.І. Черняк – К.: МІВВЦ, 2001. – 248 с.

*Мамалига Назарій Володимирович,
магістр
Науковий керівник: Харченко Анатолій Миколайович,
кандидат економічних наук, доцент
Черкаський навчально-науковий інститут
Університету банківської справи*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЮ ПРОДУКЦІЄЮ

Науково-технічний прогрес, що безперервно відбувається і в наші дні, проникає у всі аспекти життя та діяльності людини, також торкнувся і аграрного сектора. У всьому світі відбувається бурхливий розвиток віртуальних форм торгівлі. При цьому користувачі і покупці можуть отримати весь спектр інформаційних і торгових послуг, аналітичну інформацію і консультації прямо в себе в комп'ютері, або навіть в телефоні в будь-якому місці простору та в режимі реального часу. Клієнт одержує повну інформацію про ціни і умови продажу і послуг на всі види ресурсів.

Початок існування Інтернет економіки можна прямо пов'язати із проривом системи World Wide Web усередині 1990-х років. З того часу Інтернет перетворився на сервіс, інтегровану глобальну мережу з різноманітними мультимедійними цілями. Такі поняття, як електронна комерція, електронний бізнес, Інтернет-економіка, цифрова економіка є відносно недавніми.

Загалом, базовою є саме концепція «Інтернет-економіка». Так, дане поняття базується на трьох ключових характеристиках: вона заснована на цифрових технологіях, які є інтенсивно взаємопов'язаними та глобальними [1, с. 23]. Термін «Інтернет економіка» підкреслює підтримку зв'язків економічних суб'єктів та процесів за допомогою електронних комунікаційних засобів масової інформації.

Розвиток Інтернету піднімає ситуацію з організацією виробництва на якісно інший рівень. Зокрема, розвиток, наприклад, електронної комерції (насамперед Інтернет-торгівлі) дозволяє практично повністю позбутися від збутової інфраструктури. Тобто йдеться не про те, щоб полегшити або спростити працю менеджера з продажу за рахунок надання йому тієї, або іншої інформації швидше, у великому об'ємі та інше, а про усунення такої позиції, як менеджер з продажу. Покупець сам може отримати всю необхідну інформацію на сайті фірми і тут же провести оплату товару. Таким чином, змінюється вже не тільки організаційна структура компанії, але і цілі напрямки її економічної діяльності.

Тому, створення Інтернет-ринків сільськогосподарської продукції є досить перспективним. Зокрема, дозволить підприємствам оптимізувати канали розподілу продукції, скоротити витрати на реалізацію і підвищити ефективність збутової діяльності, а відповідно, і прибутку. Також покупці отримують позитивний ефект, що проявляється в економії часу на здійснення покупок, можливості цілодобового доступу до інформації про продукцію та її наявності. До того ж представлені товари переважно дешевші, ніж у магазинах і супермаркетах [2].

Будучи динамічною моделлю ведення бізнесу, Інтернет-торгівля розвивається швидкими темпами і включає наступні операції та процеси [3]: обмін комерційною інформацією; установлення контакту (не фізичного) між «покупцем» і «продавцем»; повний цикл інформаційного супроводу покупця; пошук, демонстрація, вибір товару, здійснення консультацій; продаж товарів, надання послуг; різні форми

взаєморозрахунку; управління процесом доставки товарів безпосередньо покупцю або за вказаним адресом та після продажного обслуговування.

Однак, реалізація органічних сільськогосподарських товарів шляхом мережі Інтернет виконується не повним чином, це зумовлено складнощами терміну придатності товару, його зберігання та недовіра споживачів.

Серед переваг Інтернет-торгівлі можна виділити наступні [4, с. 89]: розширення торгівлі, вільний рух товару, послуги без обмежень; більш глибоке охоплення потенційних споживачів; безперервність роботи торговельного об'єкта; спрощена система управління магазином; можливості краще вивчити потреби споживачів, шляхом відслідковування історії замовлень; максимальна інтенсивність торговельного обслуговування; менші витрати на утримання магазину, економія на заробітній платі персоналу; вбудовані засоби реклами, маркетингу; прискорення розрахунків; забезпечення споживачів більшим обсягом інформації та доступом до значно ширшого асортименту продукції та економія часу для споживача.

Проте Інтернет-магазини мають свої недоліки, основні з яких: складність реалізації технічних і технологічних проектів, відсутність кваліфікованих кадрів; брак правових механізмів; можливий несанкціонований доступ до товару та грошових засобів, конфіденційної інформації; несумісність платіжних систем різних країн; невизначеність реального існування товару та відповідність його основним параметрам якості.

Аналіз розвитку інформаційних технологій в сфері агропромислового комплексу і на самих підприємствах агропромислового комплексу показує, що комп'ютери через цілий ряд причин поки використовуються в основному в бухгалтерському обліку [5]. Широкому впровадженню інформаційних технологій в реалізації матеріально-технічних ресурсів для села заважає, у тому числі, і відсутність єдиної державної політики, а також програм підтримки тих виробників і продавців, які переходять на прогресивні технології, а також програм координації зусиль всіх учасників ринку по їх освоєнню.

Таким чином, використання можливостей електронної комерції, як перспективного засобу вирішення проблем реалізації сільськогосподарської продукції, призведе до низки позитивних змін як для виробників, так і для споживачів сільськогосподарської продукції, а також створить передумови для сільськогосподарських виробників та посередників щодо виходу на світовий ринок продовольства.

Література

1. Gallagher J. E Commerce and the Undulating Distribution Channel / J. Gallagher., 2002.
2. Бабенко, В., Назаренко, О., Назаренко, І., Мандич, О. (2018). аспекти програмного управління технологічними інноваціями з урахуванням ризиків. Східно-європейський журнал передових технологій. Vol. 3/4(93). DOI: 10.15587/1729B4061.2018.133603.
3. Бабенко, В., Романенков, Ю., Якімова, Л., Накіско, О. (2017). Розробка моделі мінімаксного адаптивного управління інноваційними процесами на підприємстві з урахуванням ризиків. Східно-європейський журнал передових технологій, 5, 4 (89), pp. 49B56
4. Efendi, J., Kinney, M. (2013). Marketing Supply Chain Using B2B Buy Side BEB Commerce Systems: Does Adoption Impact Financial Performance? Academy of Marketing Studies Journal, 17 (2), 73B81.
5. С.В. Маловичко. Тенденції та перспективи розвитку електронної торгівлі в Україні / С.В. Маловичко. – 2015.

СТАТИСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах поглиблення процесів діджиталізації традиційні методи обґрунтування управлінських рішень не завжди є дієвими та ефективними. Опрацювання інформаційних масивів, необхідних підприємствам для прийняття обґрунтованих рішень щодо управління розвитком в умовах інформаційної економіки, неможлива без використання комплексу спеціалізованих програмних і технічних засобів, а також інструкцій та регламентів щодо збору, зберігання, опрацювання та передавання інформації. Цей комплекс засобів складає інформаційне забезпечення при управлінні розвитком підприємства в умовах інформаційної економіки [1].

В той же час, головним інформаційним джерелом залишаються аналітичні дослідження. Тому статистичне забезпечення управління підприємством, особливо в сучасних умовах, набуває обґрунтованої актуальності. Схема зв'язку статистичної методології та ефективного управління економічним розвитком вітчизняного підприємства наведена на рисунку 1.

Рис. 1. Схема статистичного забезпечення системи управління економічним розвитком підприємства [2]

Враховуючи важливість статистичного забезпечення в ефективному управлінні підприємством, правомірно відмітити проблемні аспекти у створенні дієвої інформаційно-аналітичної системи, зокрема: недосконалість в інформаційному забезпеченні аналітичних досліджень; відсутність врахування всього спектру методів під час розробки методології аналізу та прогнозування економічних процесів; відсутність цілісного розуміння потреби залучення математичних й статистичних прийомів під час побудови системи управління економічним розвитком підприємства; недооцінка специфіки й особливостей використання статистичних методів в аналізі тощо.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що якісно організоване статистичне забезпечення економічного розвитку підприємства, яке враховує специфіку діяльності суб'єкта господарювання, базується на адекватних методах та моделях аналітичних досліджень, передбачає зміни зовнішньої кон'юнктури, здатне стати одним із найбільш ефективних інструментів забезпечення розвитку підприємства.

Література

1. Квілінський О. Інформаційне забезпечення управління розвитком промислового підприємства в умовах інформаційної економіки / Олексій Квілінський // Галицький економічний вісник. – Т. : ТНТУ, 2019. – Том 57. – № 2. – С. 72–79.
2. Романчук А. Л. Статистичні методи і прийоми в системі економічного аналізу / А. Л. Романчук // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2017. – Вип. 1-2. – С. 174-183. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2017_1-2_18

УДК 658.155.2

*Холодняк Анастасія Олександрівна,
магістрант,*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Прибуток підприємства є важливою фінансовою категорією, яка відображає позитивний фінансовий результат господарської діяльності, характеризує ефективність виробництва і свідчить про обсяг та якість виробленої продукції, стан продуктивності праці та рівень собівартості [1].

Зростання прибутку підприємств значною мірою впливає на темпи економічного розвитку країни, окремих регіонів, збільшення суспільного багатства й підвищення життєвого рівня населення. Саме тому, проблема ефективного управління прибутком підприємств є актуальною в сучасних умовах.

Прибуток підприємства виступає не лише як основа функціонування окремого підприємства, але і як база економічного розвитку держави в цілому (рис.1).

Управління формуванням прибутку є складовою системою загального управління прибутком. Дана система виконує наступні завдання: збільшення обсягів виробництва або підвищення цін на продукцію; зниження витрат у процесі його формування; забезпечення стабільності в одержанні прибутку.

Управління розподілом та використанням прибутку підприємства доцільно здійснювати в наступній послідовності:

1. Сформувати інформаційну базу для аналізу ефективності функціонування підприємства.

2. Проаналізувати попередній досвід використання прибутку підприємства.
3. Дослідити як внутрішні, так зовнішні чинники, що впливають на ефективність використання прибутку підприємства.
4. Визначити напрями розподілу прибутку підприємства як у поточному періоді, так і з врахуванням стратегічних та тактичних цілей його розвитку.
5. Розробити системи управлінських рішень по забезпеченню ефективного використання прибутку.
6. Забезпечити контроль за виконанням прийнятих управлінських рішень щодо розподілу та використання прибутку підприємства.
7. Здійснити корегування ряду управлінських рішень щодо розподілу та використання прибутку за результатами здійсненого контролю та з врахуванням стратегії розвитку підприємства.

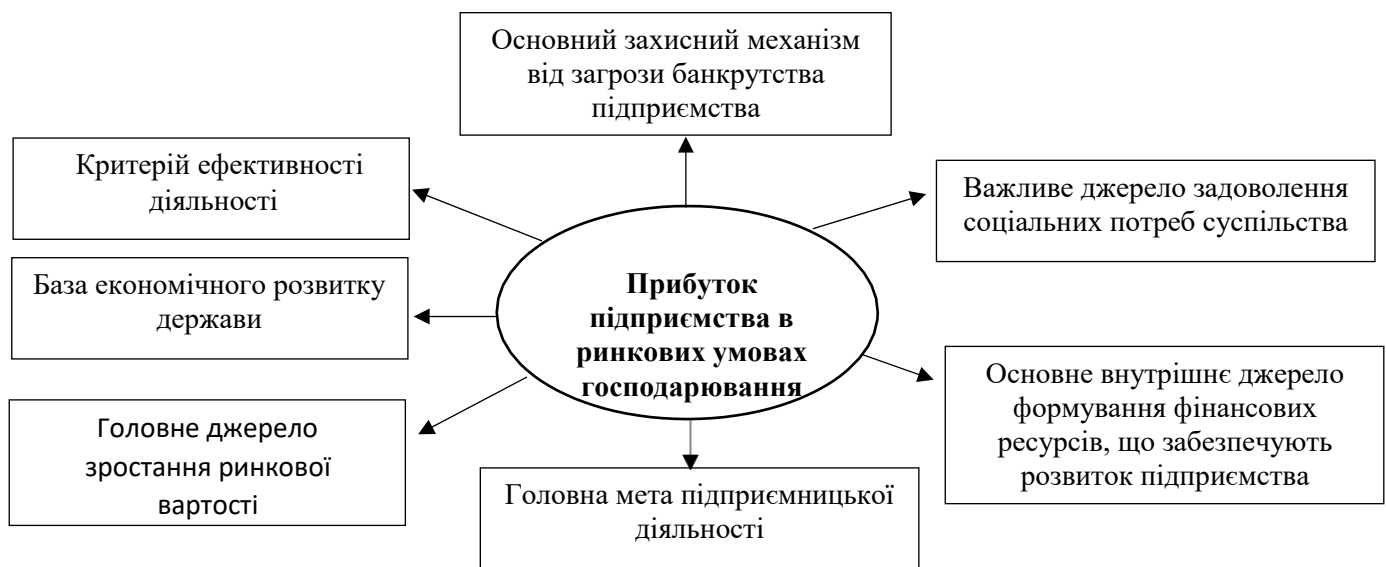

Рис.1. Характеристика ролі прибутку підприємства в умовах ринкової економіки [2]

Слід зауважити, що для покращення цільової структури використання прибутку підприємства, необхідно:

- визначити пріоритетні напрями використання прибутку підприємства, що спричиняють подальший розвиток підприємства та покращення фінансових результатів його діяльності;
- провести оптимізацію коштів, що спрямовані у фонд споживання, зокрема тих, що спрямовані на матеріальне заохочення працівників та які сприяють підвищенню продуктивності їх праці, а також соціальному розвитку підприємства;
- виконати розрахунок оптимальної величини резервного фонду та скерувати кошти на його збільшення;
- провести оптимізацію коштів, які спрямовуються в інші цільові фонди;
- створити такі умови діяльності підприємства, за яких прибуток не буде використовуватися для сплати підприємством штрафних санкцій;
- скласти детальний план використання та розподілу прибутку підприємства з визначеними датами та конкретним кошторисом;
- забезпечити чіткий контроль за виконанням поставлених завдань щодо використання та розподілу прибутку;
- провести аналіз отриманих прибутків у базовому періоді та виявити резерви, що будуть сприяти максимізації прибутку, а також плануванню, формуванню,

розподілу та використанню прибутку у наступних періодах [3].

Політика управління формуванням прибутку підприємства повинна бути спрямована на максимізацію розміру позитивного фінансового результату через виконання комплексу завдань щодо забезпечення зростання обсягів його діяльності, ефективного управління витратами, підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази, оптимізації складу та структури обігових коштів, підвищення продуктивності праці та системи управління суб'єктом господарювання.

Стосовно політики управління розподілом прибутку підприємства, то вона повинна відображати основні вимоги загальної стратегії розвитку підприємства, забезпечувати підвищення його ринкової ціни, формувати необхідні обсяги інвестиційних ресурсів, забезпечувати матеріальні інтереси власників і працівників.

Система управління прибутком має бути органічно інтегрована із загальною системою управління підприємством, оскільки прийняття управлінських рішень у будь-якій сфері діяльності підприємства прямо або опосередковано впливає на рівень прибутку, який у свою чергу, є основним джерелом фінансування розвитку підприємства та зростання доходів його власників і працівників.

Дії, що застосовуються в рамках механізму, носять характер управлінських рішень і підготовки інформації для прийняття управлінських рішень в області забезпечення прибутковості. У рамках механізму управління прибутком здійснюються наступні дії:

- аналіз і моніторинг зовнішнього середовища;
- розробка стратегії підприємства;
- підготовка аналітичної інформації, на якій ґрунтується прийняття рішення по управлінню прибутком;
- прийняття рішення;
- аналіз і коректування рішення у випадку необхідності.

Процес управління прибутком підприємства має відбуватися в певній послідовності і забезпечувати реалізацію головної мети та основних задач цього управління. З цією метою нами запропонована дана структурно-логічна схема здійснення процесу управління прибутком підприємства (рис. 2).

Отже, кінцевою метою діяльності будь-якого підприємства є отримання прибутку. Тому дуже важливо під час стратегічного планування прибутку врахувати всі чинники і аспекти подальшого розвитку для повного і обґрунтованого визначення величини прибутку і забезпечення певного рівня прибутку.

Література

1. Бондаренко Н. С. Удосконалення управління прибутком на підприємстві [Електронний ресурс] / Н. С. Бондаренко, Ю. В. Тюленева // Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського – Режим доступу до ресурсу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
2. Кривицька О.Р. Формування прибутку підприємства у ринкових умовах: автореферат. Тернопіль: Тернопільський НЕУ, 2010. 20 с.
3. Колеватова А. В. Напрямки поліпшення процесу управління прибутком на підприємствах / А. В. Колеватова. *Молодий вчений*. 2018. №5. С. 717–720.

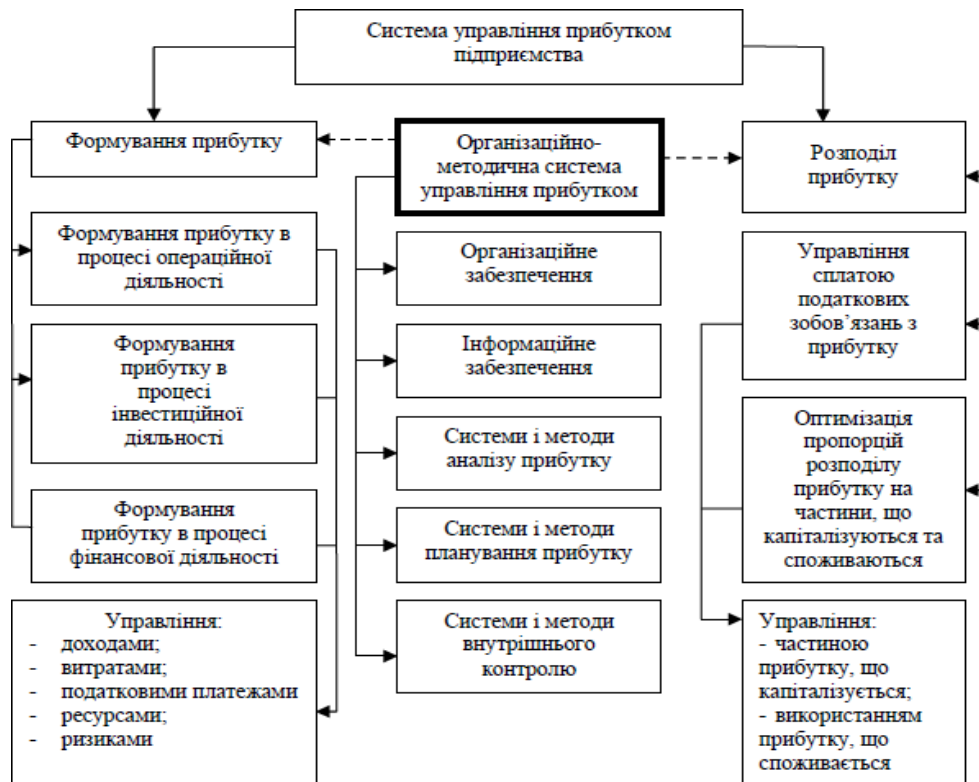

Рис. 2. Структурно-логічна схема управління прибутком підприємства

УДК 330.101.541:332.834.4(477)

Черниш Назарій Васильович,

студент 2 курсу СО «Магістр» кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Лактіонова Олександра Анатоліївна,

доктор економічних наук, доцент,

завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ОЦІНКА ВПЛИВУ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

Інвестиційна діяльність страхових компаній є важливою умовою забезпечення їх функціонування та розвитку. Завдяки інвестуванню коштів страхові компанії з одного боку забезпечують надходження коштів у реальний сектор економіки країни, а з іншого убезпечують себе від втрати вартості даних коштів та отримують додатковий інвестиційний дохід, що дає можливість безперервно здійснювати виплати за страховими випадками та мати досить високий рівень рентабельності.

Метою дослідження є виявлення впливу макроекономічних чинників на обсяги інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні.

Для оцінки впливу макроекономічних чинників на обсяги інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні оберемо наступні чинники:

В якості результуючого показника будемо використовувати (Y) загальний розмір сформованих технічних резервів та резервів зі страхування життя. В якості незалежних змінних або чинників, що за гіпотезою можуть впливати на мотиви та можливості страхових компаній інвестувати капітал в певному обсязі попередньо застосуємо такі:

X1 – реальний ВВП;

X2 – індекс споживчих цін;

- X3 – середня облікова ставка НБУ;
 X4 – середнє значення індексу ПФТС;
 X5 – доходи населення;
 X6 – наявний дохід у розрахунку на одну особу.

При цьому реальний ВВП є драйвером страхового ринку, адже останній фактично обслуговує певні інтереси реального і фінансового секторів економіки, зацікавлених у страховому захисті. Індекс споживчих цін впливає на попит з боку населення в страхових послугах, з одного боку, та, відповідно інвестиційний попит інвесторів – страхові компанії, з іншого. Облікова ставка Національного банку України значною мірою відображає стан економіки в середині країни, вона є базовою ставкою для комерційних банків, адже саме на неї вони орієнтуються при визначенні своїх ставок за депозитами та кредитами. Фондова біржа «ПФТС» є найбільшою за обсягами операцій фондовою біржою в Україні, а її індекс відображає реальну ситуацію на фондовому ринку України, оскільки формується на основі акцій найбільших та найліквідніших компаній, які торгуються на біржі. Доходи населення відображаються його купівельну спроможність, що в свою чергу впливає на інвестиційний потенціал страхових компаній. Показник наявного доходу населення складається з частки, яка витрачається на споживання та частки, яка відходить на заощадження. Оскільки більшість видів страхування в Україні є не обов'язковими, то населення не прагне витрачати кошти на такі види страхування, але зі зростанням показника наявного доходу населення на одну особу буде зростати і попит на послуги страхових компаній.

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови багатofакторної моделі регресії*

	Y	X1	X2	X3	X4	X5	X6
Рік	Розмір сформованих страхових резервів, млрд.грн	Реальний ВВП, млрд.грн	Індекс споживчих цін	Середня облікова ставка НБУ, %	Середнє значення індексу ПФТС	Доходи населення, млрд.грн	Наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн.
2010	11,4	964,0	109,1	9,20	801,7	1101,0	1528,9
2011	11,2	1206,8	104,6	7,75	835,1	1251,0	1770,8
2012	12,5	1346,9	99,8	7,56	425,0	1407,2	1994,3
2013	14,4	1457,8	100,5	7,08	312,5	1529,4	2180,6
2014	15,8	1558,9	124,9	9,88	402,0	1516,8	2231,8
2015	18,4	1584,8	143,3	25,54	342,3	1772,0	2650,3
2016	20,9	1663,1	112,4	17,95	237,0	2051,3	3090,0
2017	22,9	2653,8	113,7	13,45	285,0	2652,1	3939,1
2018	26,8	3129,9	109,8	16,88	466,8	3248,7	4870,2
2019	29,6	3619,8	104,1	16,93	541,5	3699,3	5627,0

*Складено автором на основі даних [1], [2], [3], [4], [5], [6].

Для побудови регресійної моделі необхідно використовувати змінні, які не залежать одна від одної, тому для виявлення лінійної залежності між факторами побудуємо кореляційну матрицю.

	Y	X1	X2	X3	X4	X5	X6
Y	1						
X1	0,954	1					
X2	0,077	-0,092	1				
X3	0,620	0,425	0,698	1			
X4	-0,377	-0,223	-0,291	-0,387	1		
X5	0,979	0,991	-0,073	0,498	-0,256	1	
X6	0,983	0,989	-0,055	0,515	-0,263	0,9996	1

Рис.1. Кореляційна матриця

Серед наслідків мультиколінеарності основним є зменшення точності коефіцієнтів параметрів, яка проявляється в зростанні їх помилок та зменшенні їх значущості. Оскільки такі чинники як доходи населення (X5) та наявний дохід у розрахунку на одну особу (X6) суттєво корелюють з іншими чинниками, в подальшому не будемо враховувати їх в моделі.

Серед факторів, що залишилися найбільші значення кореляції спостерігаємо в показника реального ВВП (X1) та індексу споживчих цін (X2). Оскільки існує значна кореляція між значеннями індексу споживчих цін (X2) та значеннями середньої облікової ставки НБУ (X3), на нашу думку доцільним буде не враховувати в подальших розрахунках значення індексу споживчих цін (X2).

Далі на основі чинників, що залишилися та за допомогою пакету аналізу MS Excel, побудуємо багатоваріантну регресію (рис.2).

	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>	<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>
Intercept	5,04007	1,84468	2,73221	0,03409	0,52629	9,55384	0,52629	9,55384
X1	0,00608	0,00052	11,72421	0,00002	0,00481	0,00735	0,00481	0,00735
X3	0,24168	0,08098	2,98441	0,02450	0,04353	0,43983	0,04353	0,43983
X4	-0,00325	0,00220	-1,47852	0,18975	-0,00863	0,00213	-0,00863	0,00213

Рис. 2. Коефіцієнти регресійного аналізу зі змінними X1, X3, X4.

P-значення показує на скільки змінна є статистично значуща для моделі. При заданому рівні значущості $\alpha = 0,05$ можемо спостерігати перевищення даного рівня у показника середнього значення індексу ПФТС (X4). Тому доцільно виключити його з моделі та побудувати регресійну модель без даного показника (рис.3).

SUMMARY OUTPUT								
Regression Statistics								
Multiple R	0,983							
R Square	0,966							
Adjusted R Square	0,956							
Standard Error	1,356							
Observations	10							
ANOVA								
	df	SS	MS	F	Significance F			
Regression	2	366,613	183,306	99,732	0,000007			
Residual	7	12,866	1,838					
Total	9	379,479						
	Coefficients	Standard Error	t Stat	P-value	Lower 95%	Upper 95%	Lower 95,0%	Upper 95,0%
Intercept	2,902	1,238	2,343	0,052	-0,027	5,830	-0,027	5,830
X1	0,006	0,001	10,965	0,000012	0,005	0,007	0,005	0,007
X3	0,281	0,083	3,404	0,011	0,086	0,477	0,086	0,477

Рис. 3. Регресійний аналіз зі змінними X1 та X3.

Проаналізувавши дані регресійного аналізу наведеного на рисунку 4 можна зробити наступні висновки. Оскільки, $R^2 = 0,966$, то отримане рівняння регресії пояснює коливання результативної ознаки «Y» на 96,6%. На фактори, які не враховані в моделі припадає 3,4%. Тому модель можна використовувати для подальшого економічного аналізу і прогнозу. У стовпці «P-значення» всі значення менші заданого рівня значущості $\alpha = 0,05$, це означає, що коефіцієнти регресії статистично значущі з достовірністю 95%. Побудуємо рівняння регресії.

$$Y = 2,902 + 0,006 \times X1 + 0,281 \times X3$$

Отже, якщо обсяг реального ВВП зросте на 1 млрд.грн, то обсяг страхових резервів зросте на 0,006 млрд.грн. (оскільки обсяг реального ВВП перевищує обсяг страхових резервів більше ніж у сотню разів, то більш зрозуміло буде якщо виразити зростання обсягу страхових резервів у мільйонах гривень, іншими словами при зростанні обсягу реального ВВП на 1 млрд.грн. обсяг страхових резервів зростатиме на

6 млн.грн) а якщо рівень облікової ставки зросте на 1 в.п., то обсяг страхових резервів зросте на 281,3 млн грн.

Висновок. Побудована двохфакторна регресійна модель дає можливість оцінити ступінь впливу обсягу реального ВВП та розміру облікової ставки НБУ на загальний обсяг сформованих страхових резервів. Влив цих чинників є позитивним. При цьому позитивний вплив облікової ставки на обсяги резервів в інвестиціях є суперечливим із позиції такого взаємозв'язку, адже в теорії інвестування зростання ціни ресурсів має негативно впливати на обсяги інвестування. Аналогічний суперечливий результат отримано і за чинником інфляції. Це підтверджує той факт, що страховий ринок обслуговує тільки функцію страхування в економіці та не використовується як джерело інвестиційного капіталу. За таких обставин, в подальшому, замість облікової ставки у регресійному рівнянні можна адекватно використовувати доходи населення як драйвер накопичення страхових резервів.

Література

1. Статистика страхового ринку України. URL: <https://forinsurer.com/stat> (дата звернення 29.09.2020).
2. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення 29.09.2020).
3. Індекс інфляції в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення 29.09.2020).
4. Облікова ставка Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/stages/archive-rish> (дата звернення 29.09.2020).
5. Індекс ПФТС. URL: <https://pfts.ua/trade-info/indexes/shares-indexes> (дата звернення 29.09.2020).
6. Доходи та витрати населення України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 29.09.2020).

УДК 336.7:657

*Шустваль Дарина,
студентка,*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Одним з найважливіших факторів підвищення ефективності та результативності діяльності будь-якого підприємства є управління грошовими потоками та рухом грошових коштів на рахунках у банках. Під час виробничої діяльності капітал постійно здійснює кругообіг: грошова форма – виробнича – товарна – грошова, а отже грошові кошти постійно витрачаються і надходять, цей процес має назву грошовий потік. Від того, наскільки узгоджені між собою за обсягом і часом види грошових потоків значною мірою залежить фінансова стійкість та поступальний характер економічного розвитку підприємства.

Підсумувавши визначення науковців [1], можна дійти висновку, що грошовий потік це:

- по-перше, це сукупність розподілених у часі надходжень і виплат коштів у ході фінансово-господарської діяльності;

- по-друге, це показник здатності підприємства покривати свої витрати, погашати зобов'язання своїми ресурсами та ефективно використовувати кошти для їхнього примноження.

Ефективне управління грошовими потоками дає змогу підприємству реалізувати стратегічні цілі його діяльності, забезпечити високий рівень оборотності капіталу, ритмічність діяльності, підвищити ступінь фінансової рівноваги та отримати додатковий прибуток, а також сприяє формуванню додаткових інвестиційних ресурсів для здійснення фінансових інвестицій. Основною метою управління грошовими потоками є забезпечення фінансової рівноваги підприємства в процесі його діяльності і розвитку шляхом балансування обсягів надходження і витрачення грошових коштів підприємства, а також формування необхідної звітності, що забезпечить проведення всебічного аналізу грошових потоків.

Система управління грошовими потоками для забезпечення свого ефективного функціонування має включати наступні елементи (рис 1).

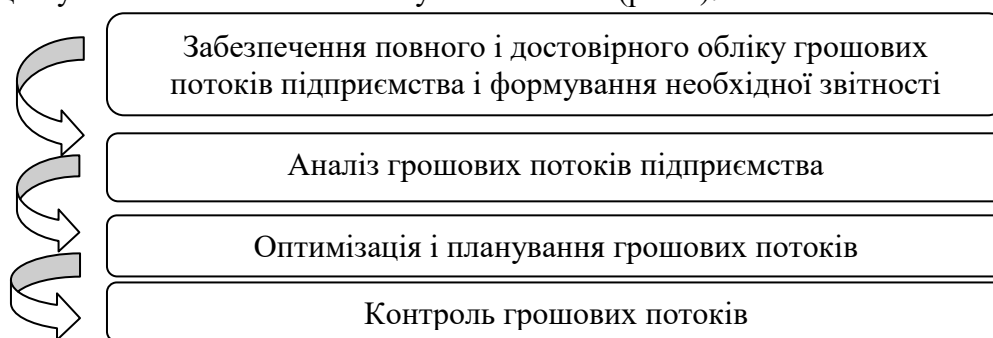

Рис.1 Основні елементи управління грошовими потоками підприємства

Функція обліку забезпечує достатню, вчасну й об'єктивну інформацію про фактичне формування грошових потоків. Інформаційне забезпечення повинно містити реальні, конкретні і достатні відомості про стан грошових потоків, оскільки виступає основою для проведення їх аналізу і планування, а також полем для здійснення контролю [2].

Метою аналізу грошових потоків є оцінка здатності підприємства генерувати грошові потоки в обсягах та за строками здійснення необхідних планових платежів, забезпечення збалансованості та синхронності позитивного і від'ємного грошових потоків підприємства. Оперативність, повнота і достовірність інформації про рух грошових коштів сприяє підвищенню якості управлінських рішень, які в подальшому впливають на фінансовий стан підприємства.

При проведенні аналізу грошових потоків, фахівці використовують декілька видів інформаційного забезпечення. Підсистема обліку забезпечує аналітиків в процесі аналізу грошових потоків показниками фінансового обліку, показниками аналітичного обліку, показниками управлінського обліку та нормативно-плановими показниками. Функція підсистеми аудиту забезпечити аналітичний процес достовірними і об'єктивними даними про грошові потоки.

Для підприємств, які працюють у кризовому середовищі, головним є безперервний рух грошових коштів, який може бути забезпечений лише за умови грамотного планування та контролю господарської діяльності підприємства. Функція планування, в умовах всесвітньої кризи є надважливою для підприємства. Адже з її допомогою можна ефективно передбачити можливі доходи та видатки. У процесі планування досягається оптимізація грошових потоків, тобто знаходження такого співвідношення між вхідними і вихідними грошовими потоками, між напрямками й

умовами залучення та витрачання грошових коштів, яке дає змогу досягти головної мети підприємства - максимізації прибутку.

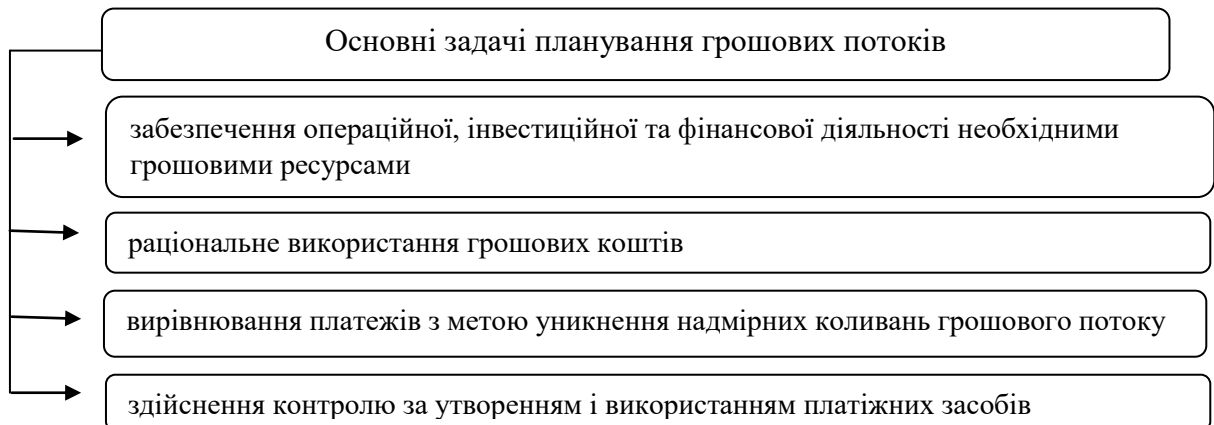

Рис.2 Основні задачі планування грошових потоків

Необхідність планування грошових потоків обумовлена їх особливостями, зокрема несинхронністю платежів, неспівставністю надходжень з потребою в платежах, нерегулярністю надходження грошових коштів. План грошових потоків підприємства (або «платіжний календар», «баланс грошових видатків і надходжень») повинен враховувати механізм їх формування, а також ґрунтуватися на розробленому виробничому плані та інших функціональних планах.

Функція контролю дає змогу забезпечити об'єктивне оцінювання результатів діяльності підприємства стосовно управління грошовими потоками. Основною метою контролю є своєчасне виявлення відхилень від запланованих заходів та їх усунення для забезпечення виконання розроблених планів, а особливо зміни валютних курсів, які в умовах кризового становища мають значні коливання, досягнення поставлених цілей і задач.

Отже, одними із основних ризиків підприємницької діяльності, в умовах світової кризи, є відсутність грамотного управління грошовими потоками. Завдання з їх управління вирішується завдяки оптимізації грошових потоків, їх плануванню, який забезпечується обліком, вчасними аналізом, контролем та мобільністю. Ефективне управління грошовими потоками призводить до фінансової гнучкості підприємства, що є необхідним в умовах кризового становища та економічної нестабільності.

Література

1. Ясишена В.В. Сутність грошових потоків підприємств та їх класифікація. *Економічний аналіз*. 2008. № 2 (18). URL: http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/сутність_грошових_потоків_підприємств.pdf
2. Жовна О.М., Риженко Д.С. Організація системи та механізму управління грошовими потоками підприємства. *Ефективна економіка*. 2016. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5042>

ПАНДЕМІЯ COVID-19 ЯК ЧИННИК БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Пандемія коронавірусу стала тим фактором, який змусив весь світ переглянути свої перспективи і шляхи розвитку. Вона дала поштовх на формування пріоритетів як на короткостроковий, так і довгостроковий період. Спричинила сповільнення економічного розвитку, падіння ВВП, зменшення споживчої активності населення та скорочення виробництва.

Розвиток світової економіки сповільнився, це звичайно викликало падіння цін на вітчизняні товари, а також жорсткі заходи стосовно обмеження поширення вірусу стали підставами для перегляду макропрогнозу на 2020. Прогноз було переглянуто та затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 29 березня 2020 р. (табл.1).

Найбільш постраждали декілька галузей – роздрібна торгівля, готельний та ресторанний бізнес, авіаперевезення. Якщо говорити про промисловість, то для одних її галузей він був більш болючим, ніж для інших. Найсильніше постраждав транспорт, далі машинобудування, паливна та металургійна промисловість. Споживання енергії в харчовій промисловості знизилося у травні сильніше, ніж у квітні. Хімічна та нафтохімічна промисловість на фоні падіння цін на основну сировину – нафту та газ, навпаки, наростили обсяги споживання електроенергії протягом квітня та травня.

Сповільнення промислового виробництва відбулося до 12,2%. Певна активізація зовнішнього попиту на тлі оптимізму, спричиненого поступовим пом'якшенням карантину, та нарощення видатків бюджету на закупівлю окремої машинобудівної та металургійної продукції (зокрема на медичне обладнання, військову продукцію) зумовили послаблення спаду в металургії, добуванні металевих руд та машинобудуванні. Втім, залишився глибоким спад у виробництві устаткування для інших галузей (металургії, с/г, залізниці) та автотранспортних засобів, що свідчить про все ще слабкий внутрішній попит [2].

Covid-19 підірвав сферу виробництва. Компаніям необхідно зменшити багатоступінчасті і багатонаціональні ланцюги постачань, яких зараз більшість. Covid-19 розірвав багато з цих зв'язків. У постраждалих від епідемії районах закрилися заводи і фабрики, а інші виробники, а також лікарні, аптеки, супермаркети підприємства роздрібною торгівлі позбулися своїх запасів і продукції. До наслідків можна віднести такі:

- Скорочення об'ємів виробництва, втрати домогосподарств і сфери торгівлі. Глобальні виробничо-збутові ланцюги обірвалися, і це призведе до різкого падіння ВВП в Україні.

- Загалом надмірна залежність від соціальних виплат і грошових переказів для стимулювання економіки зробили країну особливо вразливою до непередбачуваних обставин.

- Більш ніж 8 відсотків малих і середніх підприємств знаходяться на межі банкрутства та, ймовірно, будуть змушені закритися.

- Безробіття зростає.

Таблиця 1

Основні прогностичні макропоказники економічного і соціального розвитку України
на 2020 рік

Найменування показника	2020 рік (прогноз)
Валовий внутрішній продукт:	
номінальний, млрд гривень	3985,5
відсотків до попереднього року	95,2
Індекс споживчих цін:	
у середньому до попереднього року, відсотків	106,8
грудень до грудня попереднього року, відсотків	111,6
Індекс цін виробників промислової продукції (грудень до грудня попереднього року), відсотків	112
Прибуток прибуткових підприємств, млрд гривень	749,3
Кількість зайнятих економічною діяльністю у віці 15–70 років, млн осіб	16,33
Сальдо торговельного балансу, визначене за методологією платіжного балансу, млн доларів США	-8289
Експорт товарів і послуг:	
млн доларів США	59911
відсотків до попереднього року	94,5
Імпорт товарів і послуг:	
млн доларів США	68200
відсотків до попереднього року	90

З часу введення карантинних заходів на території України велика кількість підприємств зазнають значних фінансових збитків. А деякі з них, потрапивши під вплив негативних економічних наслідків оголошеної пандемії, знаходяться під загрозою банкрутства. Для врегулювання цієї ситуації Верховною Радою України 18.06.2020 р. прийнято Закон «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства (щодо недопущення зловживань у сфері банкрутства на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» за №3322 [3].

На період дії карантину, встановленого Кабінетом міністрів України для запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), та протягом 90 днів з дня його відміни не допускається відкриття проваджень у справах про банкрутство боржників-юридичних осіб за заявами кредиторів за вимогами до боржника, що виникли з 1 лютого 2020 р., та продовжується строк, визначений ч. 6 ст. 34 Кодексу, а вже відкриті провадження у таких справах підлягають зупиненню до 15 жовтня 2020 р. включно [1].

В проєкті не було взято до уваги проблематику пропуску потенційним кредитором 30-денного строку для подачі заяви за кредиторськими вимогами під час пандемії. Відповідно до ч. 1 ст. 45 Кодексу з процедур банкрутства, подання до господарського суду письмових заяв з вимогами до боржника, а також документів, що підтверджують такі вимоги, можливе лише впродовж 30 днів з дня офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство. Цей строк є остаточним.

В цілому можна сказати, що більшість підприємств через пандемію зазнало значних фінансових збитків. Законопроект, прийнятий Верховною Радою України необхідно переглянути і внести деякі зміни для зрозумілості, чіткості, однозначності

правових норм за для забезпечення стабільного соціально-правового становища людини.

Література

1. Закон «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства (щодо недопущення зловживань у сфері банкрутства на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» за №3322.

2. Кулицький С. Проблеми розвитку економіки України, обумовлені пандемією коронавірусу COVID-19 у світі, та пошук шляхів їх розв'язання (Закінчення. Початок див. у № 8) [Електронний ресурс] / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. 2020. № 9. С. 47–53. – Режим доступу: <http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2020/ukr9.pdf>.

3. Стародуб І. Оновлена процедура банкрутства під час пандемії COVID-19: перспективи та реалії [Електронний ресурс] / І. Стародуб // Юридична Газета online. 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/onovlena-procedura-bankrutstva-pid-chas-pandemiyi-covid19-perspektivi-ta-realiyi.html>.

УДК 658.15

Юрченко О.С.,

здобувач вищої освіти

Науковий керівник: Корнєва Н.О., к.е.н., доцент

Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансові ресурси підприємства – це частина грошових коштів у формі доходів і зовнішніх надходжень, призначених для виконання фінансових зобов'язань і здійснення витрат по забезпеченню розширеного відтворення. Фінансові ресурси і капітал являють собою головні об'єкти дослідження фінансів підприємства. В умовах регульованого ринку частіше застосовується поняття «капітал», який є для фінансиста реальним об'єктом і на який він може впливати постійно з метою отримання нових доходів підприємства. Таким чином, капітал – це частина фінансових ресурсів, задіяних в обороті і приносять прибутки від цього обороту. У такому сенсі капітал виступає як перетворена форма фінансових ресурсів [3].

У реальному житті рівності фінансових ресурсів і капіталу у працюючого підприємства не буває. Фінансова звітність будується так, що різницю між фінансовими ресурсами і капіталом не можна виявити.

З визначення фінансових ресурсів випливає, що за походження вони поділяються на зовнішні(залучені) і внутрішні(власні). У свою чергу внутрішні в реальній формі представлені в стандартній звітності у вигляді чистого прибутку й амортизацій, а в перетвореній формі – у вигляді зобов'язань перед працівниками підприємства, чистий прибуток являє собою частину доходів, яка утворюється після вирахування із загальної суми доходів обов'язкових платежів – податків, зборів, тарифів, пені, частини відсотків та інших обов'язкових виплат. Чистий прибуток знаходиться в розпорядженні підприємства і розділяється за рішеннями її керівних органів. Зовнішні або залучені фінансові ресурси поділяються на дві групи : власні і позикові. Такий поділ обумовлено формою капіталу, в якій він вкладається зовнішніми учасниками у розвиток даного підприємства: як підприємницький або як позиковий капітал.

Для успішного функціонування будь-якого підприємства вирішальне значення має забезпечення його діяльності необхідним обсягом фінансових ресурсів. Від джерел формування і напрямків використання фінансових ресурсів підприємства багато в чому залежить його фінансовий стан. Водночас фінансовий стан підприємства є концентрованим вираженням ефективності використання фінансових ресурсів[2].

Загальновідомо, що незалежно від виду діяльності підприємства, фінансові ресурси є найціннішим його активом, який перебуває в постійному русі, забезпечуючи операційну, інвестиційну та фінансову діяльність. Значення та роль фінансових ресурсів для функціонування підприємства зумовлює потребу в їх дослідженні та глибокому аналізі для підвищення процесу управління ними та підприємством загалом.

Комплексне вивчення формування фінансових ресурсів, ефективності їх використання здійснюється за допомогою фінансового аналізу. Аналіз фінансових ресурсів доцільно здійснювати в межах загального наукового процесу, під яким розуміють технологічний процес, де в результаті перетворення первинної облікової інформації формуються вихідні показники відносно джерел фінансування та напрямів їх використання, які складають основу інформаційного забезпечення управління фінансовими ресурсами [2].

Розглянемо оцінку ефективності формування та використання фінансових ресурсів на прикладі ПрАТ «Санта Україна»[1]. Метою аналізу фінансових ресурсів підприємства є прискорення руху фінансових ресурсів і підвищення на цій основі оборотності активів і капіталу, а також забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Основним завданням аналізу фінансових ресурсів є оцінка результатів господарської діяльності за попередній та поточний роки, виявлення факторів, які позитивно чи негативно вплинули на кінцеві показники роботи підприємства, прийняття рішення про визнання структури балансу задовільною (незадовільною), а підприємства - платоспроможним (неплатоспроможним).

Аналіз прибутковості капіталу ПрАТ «Санта Україна» розглянемо за допомогою таблиці.

Таблиця

Аналіз прибутковості капіталу підприємства ПрАТ «Санта Україна»
за 2018-2019р. (тис. грн.)

Показники	Роки		Відхилення, тис. грн..
	2018	2019	
1.Чистий прибуток	732	381	-351
2.Середня сума загального капіталу	275863	618903	343040
3.Середня сума оборотного капіталу	-105418,4	-417218	-311799,6
4.Середня сума власного капіталу	111226	57301,5	-53924,5
5.Прибутковість загального капіталу	0,003	0,001	-0,002
6.Прибутковість оборотного капіталу	-0,007	-0,001	0,006
7.Прибуток власного капіталу	0,007	0,007	0
8.Виручка від реалізації	407977	341239	-66738
9.Прибутковість реалізації (рентабельність продажу)	0,002	0,001	-0,001

Згідно таблиці прибуток загального капіталу досягнув свого максимального значення у 2018 році і дорівнював 0,003. Але протягом двох років цей показник зменшився на -0,002, що свідчить про тенденцію до зниження прибутковості загального капіталу підприємства. Прибутковість оборотного та власного капіталу також знизилась на 0,006 та 0 пунктів відповідно. Продуктивність реалізації (рентабельність

продажів) показує, яку частку становить чистий прибуток у виручці від реалізації (нормативне значення $\geq 0,3$, в умовах високого податкового тиску $\geq 0,15$), у нашому випадку порівняно з 2018 роком зменшилась на 0,001.

Література

1. ПрАТ «Санта Україна» [Електронний ресурс] <http://www.santa-ukraine.com.ua>
2. Бердар М. М. Управління процесом формування і використання фінансових ресурсів підприємства [Текст] / Наукова публікація М. М. Бердар. Актуальні проблеми економіки. 2008. №5. С.133-138.
3. Глазуров В.Н. Аналіз фінансового стану підприємства. Фінанси України. 2014. № 2.

СЕКЦІЯ 5. ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

УДК 657.1

Верига Юстина Андріївна,

кандидат економічних наук, професор

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Коба Олена Вікторівна,

кандидат технічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Нургалієва Роза Нургажаєвна,

кандидат економічних наук, доцент

Карагандинський економічний університет Казспоживспілки

ЗНАЧЕННЯ БАЛАНСУ ПІДПРИЄМСТВА В ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Коли йдеться про бізнес, про успіх або невдачу можна дізнатися, заглянувши в балансний звіт.
«Закони Паркінсона», Сіріл Паркінсон

Звітність суб'єктів господарювання виступає основним джерелом інформації про його діяльність як для внутрішніх, так і для зовнішніх користувачів. Вона складається з дотриманням вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності та Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, що забезпечує об'єктивність, правдивість та достовірність інформації. Кожна особа, яка зайнята в бізнесі, повинна вміти її читати, аналізувати та на цій основі приймати управлінські рішення.

Чільне місце у фінансовій звітності належить балансу (звіту про фінансовий стан), який надає інформацію про майно підприємства та джерела його формування. При дослідженні історичного розвитку балансу як форми звітності нами виявлено, що у 20 роках ХХ століття в балансах наводилася інформація тільки на кінець звітного періоду, а також процентне відношення кожної статті до загальної суми балансу, що забезпечувало візуальне спостереження за структурою активів і пасивів [1, с.96]. Згодом, у середині 30 років формат балансу було змінено і введено показники на початок і кінець звітного періоду, але вилючено графу процентного відношення. Такі зміни є позитивними, адже користувачі при проведенні аналізу балансу повинні вивчати склад та структуру активів і пасивів. При аналізі активів балансу з'ясовується склад необоротних і оборотних, їх зміна протягом звітного періоду та структурні зміни у загальній сумі балансу. Доцільно приділити особливу увагу складу і структурі оборотних активів, як найбільш мобільним, які в майбутньому принесуть підприємству прибуток і економічну вигоду в результаті здійснення операційного циклу.

Операційний цикл – проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отриманням грошових коштів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг [2]. Отже, операційний цикл - це середній проміжок часу, необхідний для перетворення грошових коштів в готову продукцію і навпаки.

Аналізуючи показники пасиву балансу можна з'ясувати: яка структура зобов'язань підприємства, яка частка довгострокових і поточних зобов'язань, наскільки підприємство залежне від кредиторів. Чим нижча частка зобов'язань у валюті балансу, тим менше фінансовий ризик з несплати заборгованості та відсотків за нею.

Якщо питома вага зобов'язань є значною (більше ніж 50%), це свідчить про низький захист інтересів акціонерів і кредиторів. Важливе значення має аналіз динаміки і структури власного капіталу, тобто чистих активів підприємства. Власний капітал складається із зареєстрованого капіталу (статутного та пайового), резервного та додаткового капіталу, нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) та корегуючих статей – неоплаченого та вилученого капіталу. Особливу увагу слід звернути на зміну нерозподіленого прибутку, який є основним джерелом зростання власного капіталу у результаті фінансово-господарської діяльності підприємства. Якщо його величина за звітний період зменшилася, то це свідчить про зменшення виручки від реалізації та збільшена витрат від операційної, фінансової чи інвестиційної діяльності, що призведе в майбутньому до втрати інвестиційної привабливості підприємства.

Якщо в балансі підприємства є непокритий збиток, це означає, що воно втрачає свою економічну незалежність і входить у зону банкрутства. У цьому випадку необхідно здійснити більш глибокий аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості, розробити заходи щодо збільшення обсягів реалізації продукції, переглянути цінову політику, провести аналіз взаємозв'язку обсягів реалізації, доходів і витрат, визначити межу беззбитковості, розробити нові види продукції тощо.

Дані балансу використовуються для проведення аналізу фінансового стану підприємства, який був запроваджений у 2001 році на виконання Державної програми приватизації. Методика його проведення була розроблена Міністерством фінансів України та Фондом державного майна України 26 січня 2001 року за № 49/121 у вигляді Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації [3]. За цією методикою розраховуються фінансові коефіцієнти: майнового стану, ліквідності підприємства, його платоспроможності (фінансової стійкості), ділової активності та рентабельності. Майновий стан характеризують коефіцієнти зносу, оновлення та вибуття основних засобів. Ліквідність підприємства характеризують коефіцієнти: покриття, швидкої ліквідності, абсолютної ліквідності та чистий оборотний капітал. Платоспроможність або фінансову стійкість характеризують коефіцієнти автономії, фінансування, забезпечення власними оборотними засобами, маневреності власного капіталу. Ділову активність характеризують коефіцієнти: оборотності активів, оборотності кредиторської та дебіторської заборгованості, строки їх погашення, оборотності матеріальних запасів, основних засобів, власного капіталу. До коефіцієнтів рентабельності підприємства відносяться: рентабельність активів, власного капіталу, ділової активності і продукції.

Використавши весь комплекс методів і прийомів аналізу показників балансу можна прийняти виважені управлінські рішення, направлені на зміцнення фінансового стану підприємства на ринку товарів і послуг та його інвестиційної привабливості.

Література

1. Донецький кооператор. Журнал. 1924. № 1. С.112.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73 / Міністерство фінансів України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 10.10.2020).
3. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації: наказ Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України 26 січня 2001 № 49/121. Міністерство фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01> (дата звернення: 10.10.2020).

*Дмитренко Алла Василівна,
доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу
та оподаткування*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

*Ковтунов Олександр Васильович,
кандидат економічних наук, доцент, заступник декану факультету
підприємництва та управління
ЗО «Білоруський державний аграрний технічний університет»*

РОЛЬ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Облік є основною ланкою інтеграції інформаційних систем управління економікою, оскільки формує базу для складання статистичної й податкової звітності, обчислення податків, оперативного управління господарською та виробничою діяльністю підприємств для задоволення потреб користувачів інформації різних рівнів управління. Втім, за таких умов головним напрямом розвитку обліку стає інтеграція різних видів обліку в єдину інформаційну систему господарського обліку на основі нових інформаційних технологій.

Таким чином, якість управлінського рішення спільного підприємства – це сукупність властивостей управлінського рішення, що приймається апаратом управління для досягнення спільної місії і цілей та задовольняє інформаційні потреби зовнішніх користувачів та інтереси окремих учасників спільної діяльності і спільного підприємства в цілому.

Дослідження складу та змісту якісних характеристик облікової інформації (показників фінансової звітності) за національними та міжнародними стандартами свідчить про існування їх базового складу, який відображений в стандартах бухгалтерського обліку (фінансової звітності), а саме: зрозумілість, доречність, достовірність (правдиве подання), зіставність (порівнюваність).

Цей базовий (основний) склад якісних характеристик закріплений в національних стандартах бухгалтерського обліку. В міжнародних стандартах присутні також характеристики суттєвості та своєчасності. Однак, найбільший перелік налічує міжнародний стандарт фінансової звітності для малих і середніх підприємств, що додатково має ще 4 якісні характеристики – обачність, превалювання сутності над формою, повнота, співвідношення вигід і витрат.

Досліджені якісні характеристики повинні забезпечувати зростання якості облікової інформації та прийняття більш обґрунтованих управлінських рішень.

Розглянемо більш детально яким чином зазначені на нормативному рівні якісні характеристики підтримують якість та корисність управлінської інформації, а також можливість дотримання зазначених якісних характеристик спільними підприємствами України у разі складання пакету фінансової звітності.

В першу чергу розглянемо якісні характеристики, що визначені національними стандартами бухгалтерського обліку.

Дохідливість і зрозумілість. Інформація у фінансовій звітності, яка складається спільними підприємствами подається у складі 6 основних форм (Баланс, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал, Примітки до річної фінансової звітності, Додаток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами»). Інформація про необоротні активи, доходи і витрати відображається дуже деталізовано і подається в окремих статтях фінансової звітності.

Відтак, дохідливість і зрозумілість інформації спільних підприємств із розширеним складом форм фінансової звітності залежить від конкретних інформаційних вимог окремих зовнішніх користувачів.

Доречність інформації – надання користувачам найбільш важливої і корисної інформації, яка необхідна для прийняття інформаційно обґрунтованих економічних рішень. Спільні підприємства мають розширений склад форм фінансової звітності, відповідно кожен з зовнішніх та внутрішніх користувачів може знайти важливу та корисну для сприйняття інформацію, тобто найбільш доречну з власної точки зору інформацію. Відтак, розширений пакет фінансової звітності відповідає доречності фінансової інформації, а пояснювальні записки, примітки до фінансової звітності та додатки за сегментами збільшують рівень доречності фінансової інформації. Крім того, необхідно враховувати, що доречність і корисність інформації має тенденцію зменшуватися з часом, що вимагає паралельного дотримання вимоги своєчасності надання фінансової інформації. Отже, доречність фінансової інформації може бути підсилена вимогою своєчасності, яка також є якісною характеристикою фінансової інформації в міжнародних стандартах.

Достовірність інформації. Ця якісна характеристика повинна, в більшій мірі, стосуватися бухгалтерського обліку, оскільки якщо формування інформації в межах системи бухгалтерського обліку забезпечує достовірність фінансової інформації, не містить помилок і перекручень, то її перенесення до показників фінансової звітності також не повинно зменшити її достовірність. Вимога достовірності інформації є єдиною як всіх суб'єктів господарювання, оскільки незалежно від форм фінансової звітності інформація не повинна містити помилок і перекручень. Організація ефективної системи бухгалтерського обліку з формуванням контрольних процедур на всіх етапах бухгалтерського обліку (реєстрації, обробки та формування фінансової звітності) вимагає фінансових та трудових витрат, тому слід забезпечити певне співвідношення між достовірністю інформації та її вартістю.

Порівнюваність інформації - здатність інформації до аналізу показників різних підприємств та за різні звітні періоди. Це більше не якісна характеристика інформації, оскільки ця вимога не допомагає підвищити якість фінансової інформації, а більше вимога до структури форм фінансових звітів. Регламентовані форми фінансової звітності мають основні показники, які повинні бути зіставними при порівнянні фінансових звітів різних підприємств та за різні періоди. Пакет фінансової звітності для спільних підприємств є чітко регламентованими та не передбачають додавання або вилучення окремих статей фінансових звітів, відтак всі показники таких форм є порівнюваними.

Зіставність інформації вимагає розкриття інформації за попередні періоди та в разі зміни окремих вимог облікової політики. Проведення змін в обліковій політиці підприємства зумовлюють розбіжності в показниках фінансової звітності на кінець та початок звітного періоду, що потребує їх детального розкриття з метою оцінки відповідних змін зовнішніми користувачами та покращення якості і достовірності фінансової інформації.

Формування повного пакету фінансової звітності передбачає розкриття змін облікової політики у примітках до фінансової звітності, відтак, зовнішні користувачі мають можливість оцінки різних облікових політик щодо схожих операцій або подій різних підприємств або одного підприємства в різні проміжки часу. Спільні підприємства складають примітки до фінансової звітності, відтак мають можливість розкриття змін облікової політики в пакеті фінансової звітності, що підвищує рівень якості та корисності наданої інформації.

Особливістю та специфікою формування звітності на спільних підприємствах є її розширений формат, оскільки необхідно формувати управлінську звітність для внутрішніх користувачів, пакет фінансової звітності окремих учасників спільної діяльності та пакет фінансової звітності спільного підприємства, а також нормативну та довідкову інформацію для забезпечення інформаційних процесів та потоків спільного підприємства.

До основних складових інформаційного забезпечення відносять: управлінську та фінансову звітність спільного підприємства; оперативні дані структурних підрозділів спільного підприємства; нормативну та інструктивну інформацію всіх рівнів; планово-прогнозну інформацію спільного підприємства; довідково-аналітичну інформацію.

Спільні підприємства складають фінансові звіти, передбачаючи подання інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів за звітний період діяльності підприємства широкому колу зовнішніх та внутрішніх користувачів. Фінансова звітність подається державній податковій адміністрації, органам державної статистики України та учасникам спільного підприємства за такими формами:

- Баланс (Звіт про фінансовий стан) (форма № 1);
- Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (форма № 2);
- Звіт про рух грошових коштів (за прямим або непрямым методом) (форма № 3 або № 3-н);
- Звіт про власний капітал (форма № 4);
- Примітки до річної фінансової звітності (форма № 5);
- Додаток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами» (форма № 6).

Оптимальне функціонування системи управління наряду залежить від якості прийнятих інформаційно обґрунтованих управлінських рішень, що вимагає подальшого дослідження складу та аналізу сутності якісних характеристик облікової інформації, а також виявлення їх взаємозв'язку з показниками обліку.

Таким чином, зростання вимог до якості і корисності облікової інформації в сучасних умовах господарювання вимагає від зовнішнього регуляторного середовища удосконалення якісних характеристик фінансової інформації та запропоновано на нормативному рівні уточнити зміст окремих якісних характеристик та доповнити їх склад якісною характеристикою своєчасності, зумовлюючи підвищення рівня інформаційного забезпечення управлінської діяльності та зовнішніх користувачів суб'єктів господарювання спільної діяльності.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15) (дата звернення: 08.10.2020).
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17) (дата звернення: 08.10.2020).
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13) (дата звернення: 08.10.2020).
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 26.04.2000 № 91 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00) (дата звернення: 08.10.2020).

Верига Юстина Андріївна,
кандидат економічних наук, професор
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Ярова Аліна В'ячеславівна,

магістрантка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ВИТРАТ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ

Витрати на оплату праці у загальній сумі витрат підприємства різних галузей економіки складають від 35 до 50 відсотків, що потребує постійного контролю за ними. Витрати на оплату праці на підприємстві залежать від зовнішніх і внутрішніх факторів. До зовнішніх факторів слід віднести щорічне підвищення розміру мінімальної заробітної плати за рішенням державних органів влади, а до внутрішніх факторів - систему оплати праці, визначену на підприємстві.

Отже, дослідження організації внутрішнього контролю витрат на оплату праці є актуальним.

Внутрішній контроль є одним із елементів механізму управління підприємством і повинен бути відображений у наказі про облікову політику, де зазначаються посадові особи, які будуть здійснювати контроль тих чи інших матеріальних цінностей чи витрат, періодичність його проведення та яка внутрішня управлінська звітність складається.

Система внутрішнього контролю є внутрішньою політикою і процедурами, які прийняті управлінським персоналом підприємства з тією метою, щоб запобігти помилкам та шахрайству, своєчасно підготувати інформацію для складання фінансової та статистичної звітності.

Внутрішній контроль здійснюється безперервно та в залежності від виникнення необхідності проводяться окремі контрольні заходи. Склад, періодичність і терміни процедур щодо питання внутрішнього контролю встановлює самостійно керівництво підприємства.

З метою недопущення зловживань необхідно періодично проводити ротацію працівників та залучати до проведення внутрішнього контролю не тільки працівників бухгалтерії але й інших підрозділів.

За видами внутрішній контроль на підприємстві поділяють на попередній, поточний і наступний [5].

Попередній контроль витрат на оплату праці здійснюється до факту виникнення фінансово-господарської операції.

Це дає можливість обґрунтувати заздалегідь доцільність здійсненої операції, недоліки, які присутні, усунути їх своєчасно, та запобігти недоцільним витратам.

Об'єктом попереднього контролю виступають:

колективний договір;

тарифна система;

тарифні сітки;

тарифні ставки;

норми затрат праці (норми часу на виконання роботи, норми виробітку на одиницю часу, норми обслуговування, чисельність працюючих);

контракти чи трудові угоди, заяви щодо передбачених пільг з оподаткування заробітної плати та наданні соціальних пільг.

Поточний контроль витрат на оплату праці на підприємстві здійснюється при оформленні документів, які підтверджують обсяг виконаних робіт, якість їх виконання і розцінки за одиницю при відрядній формі оплати праці.

При погодинній оплаті праці перевіряється кількість відпрацьованого часу кожним працівником (годин, днів) та правильність застосування тарифних ставок.

На цій стадії перевіряється правильність нарахованої суми оплати праці, віднесення витрат на відповідні рахунки бухгалтерського обліку, правильність утримань із заробітної плати та суми до видачі працівнику.

Також перевіряється правильність «Розрахунково-платіжної відомості (зведеної), яка використовується для заповнення державної статистичної звітності.

Отже, поточний контроль є найбільш дієвим і має особливе значення під час оформлення та аналізу виробничих, розрахункових, грошових та інших операцій, підписання документів і надходження даних документів до бухгалтерії та їх опрацювання.

Наступний контроль витрат на оплату праці здійснюється після завершення фінансово господарських операцій і, як правило, після складання фінансової та статистичної звітності, тому він не впливає на поточну фінансово-господарську діяльність підприємства.

Наступний контроль характеризується більш глибоким і повним підходом до вивчення фінансово-господарської діяльності і саме це дає можливість провести комплексну перевірку законності та правильності фінансово-господарських операцій на підприємстві, виявляє зловживання і порушення, які в деяких випадках системою поточного контролю можуть приховуватись [5].

Внутрішній контроль відслідковує та фіксує дотримання вимог чинних законодавчих та нормативних актів щодо ефективності та цільового використання коштів на оплату праці, правомірність та ефективність використання фінансових, матеріальних і трудових ресурсів, достовірність бухгалтерського обліку і звітності.

Завданнями внутрішнього контролю щодо оплати праці є:

- дотримання нормативно-правових актів при проведенні нарахувань оплати праці, а також утримань із неї і правильності ведення бухгалтерського обліку розрахунків з оплати праці;
- дотримання встановлених розцінок, окладів і ставок, правильність організації праці;
- правильність і своєчасність нарахування і виплати заробітної плати відповідно до діючої системи оплати праці;
- правильність здійснення розрахунків з органами соціального страхування;
- оцінка системи розрахунків з персоналом, що діє на підприємстві, та її ефективності, стану аналітичного та синтетичного обліку операцій з оплати праці та розрахунків з персоналом підприємства за період, який перевіряється;
- встановлення правильності організації обліку робочого часу і виробітку на підприємстві, обґрунтованості нарахування заробітної плати та проведення утримань з оплати праці;
- перевірка дотримання податкового законодавства по операціях, які пов'язані із розрахунками по оплаті праці та по нарахуванню єдиного соціального внеску;
- встановлення дотримання чинного законодавства, обґрунтованості, доцільності та правомірності управлінських рішень відповідальних посадових осіб при здійсненні розрахункових операцій персоналом підприємства;
- розробка заходів щодо реалізації результатів контролю з метою попередження порушень і зловживань [2].

Для проведення контролю з оплати праці джерелами інформації на підприємстві є:

- наказ керівника підприємства про облікову політику підприємства;
- контракти та трудові договори з працівниками, у яких визначено розмір оплати праці, додаткових доплат та умови праці;
- накази або розпорядження керівника підприємства щодо прийняття на роботу або звільнення з роботи, листки з обліку кадрів, особові картки працівників;
- облікові реєстри, що використовуються для відображення операцій з оплати праці;
- таблиці обліку використання робочого часу;
- розрахунково-платіжні документи;
- касові документи та відомості обліку заробітної плати, яка депонована;
- реєстри аналітичного обліку, Головна книга та баланс [1].

При цьому з'ясовується відповідність даних залишків по рахунку 66 «Розрахунки за виплати працівникам» на кінець звітного періоду даним відображенням в Балансі підприємства за рядком 1630 «Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці».

Також доцільно перевіряти статистичну звітність з праці, яка складається на підставі даних бухгалтерського обліку і за якою з'ясовується: кількість працівників, фонд оплати праці, заборгованість перед працівниками із заробітної плати та виплат із соціального страхування, використання робочого часу штатних працівників, розподіл за розмірами заробітної плати, кількість і фонд оплати праці окремих працівників, інформація про укладання колективних договорів.

При проведенні внутрішнього контролю розрахунків з оплати праці керуються законами України про оплату праці, про відпустки, іншими нормативними актами уряду, які регулюють нарахування оплати праці, а також утримання з неї, ведення бухгалтерського обліку і розрахунків із працівниками [3].

При проведенні зовнішнього аудиту на підприємстві аудитор в першу чергу ознайомлюється із системою внутрішнього контролю з метою визначення ризиків, з якими він може зустрітись проводячи перевірку і врахувати при складанні плану перевірки.

Таким чином, внутрішній контроль витрат на оплату праці є системою заходів, яка визначена управлінським персоналом підприємства та, яка здійснюється на підприємстві з метою не допускати необґрунтованого збільшення витрат на персонал та недопущення помилок при нарахуванні заробітної плати, утримань із неї та своєчасності виплат працівникам та подання повної, правдивої та неупередженої інформації у фінансовій та статистичній звітності.

Література

1. Аудит [підручник] // О. А. Петрик, В. О. Зотов, Б. В. Кудрицький [та ін.]. К.: КНЕУ, 2015. 498 с.
2. Баранова А.О. Аудит [навчальний посібник] / А. О. Баранова, Т. А. Наумова., А.І. Кашперська. Х.: ХДУХТ, 2017. 246 с.
3. Каменська Т.О. Внутрішній контроль і аудит в управлінні: практ. посіб. / Т.О. Каменська, О.Ю. Редько. К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2015. 375 с.
4. Костишина Т.А. Прогресивні форми організації і оплати праці / Т.А. Костишина. Полтава: ПУСКУ, 2005. 241 с.
5. Рудницький В. С. Внутрішній аудит: методологія, організація: монографія / В. С. Рудницький – Тернопіль : «Економічна думка». 2000. 106 с.

Дмитренко Алла Василівна,
доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу
та оподаткування
Національний університет "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка"
Лесик Марина Сергіївна, Сіренко Аліна Олегівна,
студентки
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Для досягнення мети побудови складної системи інформаційного забезпечення необхідно розробити методичний підхід до побудови системи обігу облікової інформації, яка повинна враховувати особливості організації і функціонування спільного підприємства:

- 1) кількість учасників спільної діяльності;
- 2) взаємозв'язок між структурними підрозділами;
- 3) наявність та види ресурсів спільного підприємства;
- 4) життєвий цикл підприємства (на етапі створення, функціонування або розширення);
- 5) мету вхідної і вихідної інформації (для планування, бюджетування, обліку, контролю, аналізу).

Методичні положення створення системи обігу облікової інформації можна обґрунтувати наступним чином.

На етапі діагностики системи обігу інформації необхідно проводити аналіз існуючої у межах суб'єктів господарювання спільної діяльності системи обігу інформації, виявляти проблеми збору, передачі та збереження управлінських даних, проводити опитування керівництва, начальників різних підрозділів щодо пропозицій організації системи обігу інформації та потреб окремих відділів в отриманні певного спектру даних.

Процеси збору, передачі та збереження інформації напряму залежать від рівня комп'ютеризації внутрішньої системи обробки даних та передачі управлінської інформації. Керівникам різних структурних підрозділів системи управління необхідна корисна і якісна інформація, а не окремі факти. Факти перетворюються в інформацію лише тоді, якщо на її основі приймаються ефективні рішення і відбуваються зміни в діяльності. Тому, важливою складовою побудови ефективної інформаційної системи є створення системи обробки даних з використанням новітніх інструментів інформаційного забезпечення на комп'ютерній основі.

Управління сучасним підприємством, зміни споживчого попиту та ринкових умов вимагають більшої оперативності забезпечення комплексності інформаційної бази для прийняття оперативних і стратегічних рішень і контролю над їх виконанням та залежить якість і обґрунтованість прийняття рішень. Тому, застосування нових інформаційно-мережних технологій вимагають їхньої локалізації в обліковій системі для підвищення ефективності управлінських процесів.

Одним із основних напрямів удосконалення системи управління на господарських об'єктах є впровадження інформаційних технологій.

При врахуванні критеріїв відбору програмних продуктів необхідно забезпечити такі вимоги:

- інтегрованість;

- функціональна гнучкість;
- надійність;
- захищеність та конфіденційність;
- відкритість;
- прозорість;
- економічність;
- розповсюдженість;
- законність.

Облік є основною ланкою інтеграції інформаційних систем управління економікою, оскільки формує базу для складання статистичної й податкової звітності, обчислення податків, оперативного управління господарською та виробничою діяльністю підприємств для задоволення потреб користувачів інформації різних рівнів управління. Втім, за таких умов головним напрямом розвитку обліку стає інтеграція різних видів обліку в єдину інформаційну систему господарського обліку на основі нових інформаційних технологій.

Особливістю та специфікою формування звітності на спільних підприємствах є її розширений формат, оскільки необхідно формувати управлінську звітність для внутрішніх користувачів, пакет фінансової звітності окремих учасників спільної діяльності та пакет фінансової звітності спільного підприємства, а також нормативну та довідкову інформацію для забезпечення інформаційних процесів та потоків спільного підприємства.

До основних складових інформаційного забезпечення фінансового контролінгу відносять:

1. Управлінська та фінансова звітність спільного підприємства;
2. Оперативні дані структурних підрозділів спільного підприємства;
3. Нормативна та інструктивна інформація всіх рівнів;
4. Планово-прогнозна інформація спільного підприємства;
5. Довідково-аналітична інформація.

На аналітичному етапі виконується аналіз отриманої інформації у процесі проведення попереднього етапу. Здійснюється групування даних, їх систематизація, обробка. Визначаються загальні потреби в інформації за кожним окремим підрозділом, формується їх перелік. Отже, впровадження інформаційної системи призводить до позитивних змін в діяльності підприємства і появи нових можливостей, серед яких можна виділити: можливість обліку складності й різноманітності продукції та послуг у плануванні та фінансовому аналізі; здатність передбачити і задовольнити весь спектр вимог з обслуговування клієнтів; можливість адекватно оцінити масштаби та складність ринків; здатність своєчасно реагувати на зміну законодавства; підтримка нарощування капіталу і розвитку трудових ресурсів; оперативна реакція на зміни ринку. Ці системи дають змогу: повністю автоматизувати збір важливої для управління підприємством інформації; проводити ранжування й аналіз загального потоку оперативних даних, агрегуючи отримані результати і перетворюючи їх в управлінську інформацію; одержувати миттєвий доступ до будь-якої інформації системи; забезпечити режим роботи, включаючи децентралізоване використання.

Література

1. Павликівська О. Інформаційне забезпечення системи контролінгу. *V Міжнародна науково-практична конференція*, Тернопіль, 2017. с. 262.
2. Бондар М.І. Обліково-аналітична інформація в управлінні підприємницькою діяльністю. *Економічний аналіз*. 2018. № 6. С. 13–16.

Зюкова Марія Михайлівна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Вороніна Вікторія Леонідівна,

*кандидат економічних наук, доцент
Полтавська державна аграрна академія*

Мороз Ірина Миколаївна,

студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ПОТОЧНИХ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ

На сучасному етапі в усьому світі спостерігаються негативні наслідки світової економічної кризи, яка посилилась у зв'язку з світовою пандемією. Глобальний попит у світі має тенденцію до зниження. Все це негативно впливає на економіки усіх країн, в тому числі і України. Деякі економічні експерти-аналітики навіть вважають, що саме аграрний сектор економіки може допомогти Україні вийти з найменшими втратами з кризового стану у якому знаходиться наразі вітчизняна економіка. Тому, наразі, як ніколи пріоритетом державної політики має бути створення сприятливого економічного середовища у сільському господарстві. Облік на сільськогосподарських підприємствах має певні особливості, які в першу чергу пов'язані із технологією вирощування біологічних активів. Біологічні активи виокремлено в окремий обліковий об'єкт, що зумовлює необхідність організації усіх етапів облікового процесу. Це стосується організації документального оформлення, а також синтетичного і аналітичного обліку з урахуванням тенденцій розвитку вітчизняної системи обліку.

Для обліку та узагальнення інформації про наявність і рух поточних біологічних активів використовують рахунок 21 «Поточні біологічні активи» в розрізі субрахунків, який використовується сільськогосподарськими підприємствами, підприємствами інших галузей, що здійснюють сільськогосподарську діяльність [1]. Субрахунок 211 «Поточні біологічні активи рослинництва, які оцінені за справедливою вартістю» призначено для обліку наявності та руху поточних біологічних активів рослинництва, які оцінені за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу [1]. Аналітичний облік ведеться за видами (культурами) поточних біологічних активів рослинництва (посіви зернових, технічних, овочевих тощо). Основними джерелами надходження поточних біологічних активів тваринництва на підприємство є: придбання за плату; безоплатне отримання; внесок до статутного капіталу; обмін на подібні та неподібні активи; вирощування в підприємстві – у результаті біологічних перетворень, зокрема, приплід молодняку продуктивної та робочої худоби, інкубація птиці; вибракування продуктивної і робочої худоби зі складу довгострокових біологічних активів тваринництва; надлишки біологічних активів, виявлені при інвентаризації [2]. Для документального оформлення оприбуткування поточних біологічних активів рослинництва використовується Акт на оприбуткування поточних біологічних активів рослинництва, оцінених за справедливою вартістю (ф. ПБАСГ-1), який є підставою для їх оприбуткування.

Аналітичний облік поточних біологічних активів рослинництва при журнально-ордерній формі обліку ведеться у Відомості аналітичного обліку біологічних активів рослинництва (ф. № 8.1 с.-г.), в розрізі площі поля та справедливої вартості поточного біологічного активу рослинництва. Порядок відображення у бухгалтерському обліку

вибуття поточних біологічних активів рослинництва залежить від способу та умов їх списання. Для документального оформлення вибуття поточних біологічних активів рослинництва призначено Акт на списання поточних біологічних активів рослинництва, оцінених за справедливою вартістю (на початок збирання врожаю) (ф. № ПБАСГ-2) [3]. В якому зазначається назва об'єкта обліку, площа в гектарах і справедлива вартість поточного біологічного активу рослинництва. Акт має бути складений та підписаний керівником структурного підрозділу та бухгалтером підприємства. Основною продукцією, отриманою при вирощуванні молодняку та відгодівлі тварин, є: приріст живої маси тварин за звітний період (особливість цієї продукції полягає в тому, що її неможливо відокремити від живого біологічного активу; тому приріст живої маси додається до маси біологічного активу, а його вартість збільшує вартість біологічного активу); жива маса тварин (це вага реалізованих, забитих у підприємстві, переведених до інших груп і залишених на кінець звітного періоду тварин). Для документального оформлення приросту тварин призначено Відомість зважування тварин (ф. № ПБАСГ-10) та Розрахунок визначення приросту (ф. № ПБАСГ-11) [3]. Відомість зважування тварин (ф. № ПБАСГ-10) застосовується для визначення фактичної живої маси тварин шляхом зважування [3].

Рахунок 212 «Поточні біологічні активи тваринництва, які оцінені за справедливою вартістю» призначено для обліку поточних біологічних активів тваринництва, які оцінені за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу [1]. Аналітичний облік ведеться за видами (групами) поточних біологічних активів тваринництва (молодняк тварин на вирощуванні, тварини на відгодівлі, птиця, звірі, кролі, сім'ї бджіл, доросла худоба, що вибракувана з основного стада, тощо). Рахунок 213 «Поточні біологічні активи тваринництва, які оцінені за первісною вартістю» призначено для обліку поточних біологічних активів тваринництва, які оцінені за первісною вартістю, справедливую вартість яких достовірно визначити неможливо [1]. Внаслідок цього їх оцінка здійснюється за П(С)БО 9 «Запаси». Аналітичний облік ведеться за видами (групами) поточних біологічних активів тваринництва. Порядок відображення вибуття поточних біологічних активів тваринництва в бухгалтерському обліку також залежить від способу та умов їх списання. Особливості обліку поточних біологічних активів рослинництва та тваринництва мають вплив на формування їх собівартості. Отже, раціональна організація обліку поточних біологічних активів є одним з важливих об'єктів обліку сільськогосподарських підприємств, що має забезпечити реальною та достовірною інформацією з метою використання її в управлінні.

Література

1. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємства і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 зі змінами та доповненнями [Електрон. Ресурс] / Україна. Міністерства фінансів України. – Спосіб доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 0.10.2020)
2. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 29.12.2006 № 1315 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1315201-06#Text> (дата звернення: 04.10.2020)
3. Методичні рекомендації щодо застосування спеціалізованих форм первинних документів з обліку довгострокових та поточних біологічних активів, затв. наказом Міністерства аграрної політики України № 73 від 21.02.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0073555-08#Text>.

Фурманчук Оксана Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Бурмістрова Ольга Володимирівна,

магістрантка групи

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

МАЛОЦІННІ ТА ШВИДКОЗНОШУВАНІ ПРЕДМЕТИ: ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ТА ОБЛІК РУХУ

Господарювання суб'єктів економічної діяльності проводиться в умовах обмеженої кількості ресурсів – трудових, фінансових, матеріальних, тому проблема їх раціонального використання є досить актуальною та потребує нових підходів до її вирішення.

Незалежно від виду діяльності економічного суб'єкта у складі його активів мають місце як необоротні, так і оборотні активи. У складі оборотних активів підприємства виділяють їх окрему групу – малоцінні та швидкозношувані предмети. Дослідження особливостей надходження та вибуття малоцінних та швидкозношуваних предметів на вітчизняних підприємствах встановлено необхідність удосконалення обліку та контролю їх руху, з метою уникнення суттєвих втрат цінностей та підвищення ефективності управління даним видом активів [1].

Згідно з П(С)БО 9 «Запаси» малоцінні та швидкозношувані предмети (МШП) визначаються за єдиним критерієм - строком служби, який вважається не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він перевищує один рік. До них відносяться: інструменти і приладдя, господарський інвентар, спеціальне оснащення, спеціальний одяг, спеціальне взуття тощо. Для МШП характерна багаторазова участь у виробництві та збереження натуральної (речової) форми. Однак необхідно пам'ятати, що будь-які предмети, що купуються для подальшого продажу, до МШП не належать і обліковуються як товари. В цілому малоцінні засоби праці поділяють на дві групи: одна їх частина належить до запасів (рахунок 22), а друга частина входить до складу малоцінних необоротних матеріальних активів (рахунок 112) [3].

Основні методологічні принципи оцінки, обліку та відображення у фінансовій звітності запасів викладені у Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 2 «Запаси», відповідно до якого запаси - це активи, які:

- а) утримуються для продажу за умов звичайної господарської діяльності;
- б) перебувають у процесі виробництва для такого продажу;
- в) існують у формі основних чи допоміжних матеріалів для споживання у виробничому процесі або при наданні послуг.

Основним критерієм віднесення активів до запасів є мета, з якою вони утримуються. Тому земля та інша нерухомість, машини і обладнання, що утримуються для продажу - також вважаються запасами товарів [2].

Оцінка вибуття запасів, згідно із П(С)БО 9 «Запаси», може здійснюватися за одним із методів: ідентифікованої собівартості; середньозваженої собівартості; собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО); нормативних затрат; ціни продажу. Для малоцінних та швидкозношуваних предметів можуть застосовуватися метод ідентифікованої собівартості, середньозваженої собівартості; собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО). Обрання методу оцінки вибуття

малоцінних та швидкозношуваних предметів визначається підприємством самостійно, залежно від їх виду та відображається у розпорядчому документі про облікову політику підприємства [4.]

На МШП, які відносяться до запасів, не нараховується знос, а вартість переданих в експлуатацію МШП виключається зі складу активів (списується з балансу у витрати) з подальшою організацією оперативного кількісного обліку таких предметів по місцях експлуатації та відповідальних особах протягом терміну фактичного використання цих предметів.

Якщо строк корисної експлуатації МШП перевищує один рік, їх включають до складу необоротних активів та їх вартість амортизують. Необоротні малоцінні активи обліковуються згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби», на такі активи не розповсюджується дія П(С)БО 9 «Запаси»[6]. У процесі документування обліку МШП, як і будь-яких інших об'єктів, розрізняють документи бухгалтерського й оперативного обліку.

До первинних документів бухгалтерського обліку відносять документи, якими оформлюється відпуск малоцінних предметів у виробництво, їх списання тощо. Документи оперативного обліку – це документи, які відображають передачу зазначених предметів у ремонт, поповнення їх запасу в роздавальних коморах, видачу МШП працівникам, їх повернення тощо.

Для обліку зміни запасу інструментів (пристроїв) у роздавальних кладових на тих підприємствах, де облік ведеться за принципом встановлення постійного оборотного (обмінного) фонду, застосовується форма № МШ-1. Відомість складається у двох примірниках начальником цеху разом із начальником інструментального чи планового відділу при необхідності зміни норми постійного запасу інструментів (пристроїв).

Під час обліку малоцінних та швидкозношуваних предметів, виданих під розписку робітнику чи бригадиру (для бригади) із роздавальної кладової цеху для тривалого користування, застосовується форма 224 № МШ-2. Картка заповнюється в одному примірнику комірником на кожного робітника, що одержав ці предмети.

Облік інструментів (пристроїв), переданих на заточування або ремонт, ведеться за допомогою форми № МШ-3, яка використовується на тих підприємствах, де заточування та ремонт інструментів (пристроїв) проводиться у централізованому порядку.

Для оформлення списання інструментів (пристроїв), що стали непридатними, та обміну їх на придатні на тих підприємствах, де облік проводиться за методом обмінного (оборотного) фонду застосовується «Акт на списання інструментів (пристроїв) та обмін їх на придатні» (форма № МШ-5), який складається в одному примірнику комісією цеху на підставі разових актів вибуття малоцінних та швидкозношуваних предметів (форма № МШ-4).

Для обліку спецодягу, спецвзуття та запобіжних засобів, які видаються робітникам підприємства в індивідуальне користування, за встановленими нормами застосовується також форма № МШ – 6. Картка ведеться в одному примірнику і зберігається у комірника цеху (дільниці).

У випадку втрати взятих предметів спецодягу, спецвзуття або запобіжних засобів в особовій картці за формою № МШ – 6 в рядку загубленого предмету в розділі «Повернено» робиться запис: «Акт вибуття № і дата».

Спеціалізованою формою документа, за допомогою якого здійснюється видача спецодягу, спецвзуття та запобіжних засобів працівникам підприємств в індивідуальне користування за встановленими нормами є форма № МШ-7. Відомість заповнюється в двох примірниках комірником цеху (відділу, дільниці) окремо на видачу і на

повернення спецодягу, спецвзуття та запобіжних засобів і оформляється відповідними підписами. [7]

Об'єкти внутрішнього аудиту МШП формуються, виходячи з цілей, які необхідно досягти аудиту при проведенні дослідження операцій з малоцінними необоротними матеріальними активами.

Джерелами інформації для операцій з малоцінними матеріальними активами є: 1) розпорядчий документ про облікову політику підприємства з відповідними додатками; 2) первинні документи з обліку малоцінних матеріальних активів; 3) облікові реєстри, що використовуються для відображення господарських операцій з обліку малоцінних матеріальних активів; 4) акти та довідки попередніх ревізій, аудиторські звіти та інша документація, що узагальнює результати контролю; 5) звітність, у якій міститься інформація щодо малоцінних матеріальних активів [5].

Аудиторська перевірка малоцінних матеріальних активів починається з встановлення правомірності їх визначення підприємством. Внутрішній аудитор перевіряє правильність ведення обліку малоцінних матеріальних активів на місцях їх використання, у цехах, відділах тощо, звертаючи особливу увагу на дотримання встановлених норм безоплатної видачі робітникам і службовцям спеціального одягу та взуття й запобіжних пристроїв, а також на дотримання строків їх експлуатації.

Отже, малоцінні та швидкозношувані предмети є важливою складовою матеріальних активів, що використовуються у господарській діяльності. До малоцінних та швидкозношуваних предметів відносяться активи, строк корисного використання менше одного року або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік, та які за своїм економічним змістом можуть бути віднесені до малоцінних та швидкозношуваних предметів.

Література

1. Бухгалтерський облік. 2-е вид., перероб, і доп. [текст] Навч. посіб. / Н. В. Гудзь, П. Н. Денчук, Р. В. Романів. – К. : «Центр учбової літератури», 2016. 424 с.
2. Грачова Р. Малоцінні необоротні матеріальні активи (МНМА). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01> (дата звернення: 10.10.2020).
3. Подолянчук О. А. Виробничі запаси: економічна сутність та облік. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. № 5. С. 88-101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2018_5_9 (дата звернення: 10.10.2020).
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: закон України від 16.07.1999 р. № 996 – XIV зі змінами і доповненнями [Електрон. ресурс] / Україна. Верховна Рада. // [Електрон. ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2018_5_9 (дата звернення: 10.10.2020).
5. Про затвердження типових форм первинних облікових документів з обліку малоцінних та швидкозношуваних предметів. – Затв. Наказом Міністерства статистики України від 22 травня 1996 року № 145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2018_5_9 (дата звернення: 10.10.2020).
6. Рагуліна І.І. Облік і контроль матеріальних цінностей на підприємстві: теоретичні та методичні аспекти // Розвиток бухгалтерського обліку, фінансів та оподаткування в аграрному секторі економіки в умовах євроінтеграції: збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції (24 листопада 2017 р. м. Київ. НААНУ) / Відп. за вип. Ю.С. Бездушна. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2017. С. 134-137.
7. Фінансовий облік І. Навчальний посібник. – К.: «Видавництво Центр учбової літератури», 2016. 336 с.

Фурманчук Оксана Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Національний університет «Полтавська Політехніка імені Юрія Кондратюка»

Лук'янченко Анастасія Олександрівна,

магістрантка

Національний університет «Полтавська Політехніка імені Юрія Кондратюка»

ДОКУМЕНТООБІГ ЯК СКЛАДОВА ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Паперовий вид документів неминує призводити до таких проблем під час роботи з великими обсягами документації, як: тривалі процедури передавання документів всередині підприємства; можливість втрати інформації про місцезнаходження документів; відсутність ефективного контролю як за роботою окремих працівників, так і за діяльністю підприємства загалом з боку керівництва; високі витрати на інфраструктуру збереження і руху паперових документів; висока трудомісткість рутинних операцій у діяльності працівників і брак часу на підготовку якісних рішень. Часто ці проблеми призводять до надмірно затягнутих строків розгляду питань, неефективності роботи і невдалого керування бізнесом. Усе це свідчить про недоліки паперового документообігу, які можна подолати за рахунок автоматизації діловодства та запровадження електронного документообігу. Збільшення кількості інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень, призводить до того, що традиційні методи роботи з документами стають все більш не рентабельними. Традиційні методи перестають себе виправдовувати у сучасному документаційному забезпеченні управління. У зв'язку з цим стала нагальна потреба автоматизації існуючих систем документообігу та переходу на електронний документообіг.

Документ – це матеріальний об'єкт, що містить у зафіксованому вигляді інформацію, оформлений у заведеному порядку й має відповідно до чинного законодавства юридичну силу. Він має правове й господарське значення, зокрема може служити письмовим доказом, а також є джерелом різноманітних відомостей довідкового характеру. Саме документ виконує офіційну, ділову й оперативну функції, оскільки вони – писемний доказ, джерело відомостей довідкового характеру. Рух документів з моменту їх створення до передачі на зберігання регламентує графік документообігу. Слід зазначити, що уніфікованої форми такого графіка не існує. Кожне підприємство розробляє його з урахуванням особливостей своєї діяльності. Жодна ділянка бухгалтерського обліку не може існувати без первинного документа, який покладено в основу обліково-інформаційного забезпечення бухгалтерського обліку.

Стрімке зростання обсягів інформації, яка використовується в управлінській діяльності підприємства, її структурна складність та швидке оновлення робить необхідним використання інтегрованих систем електронного документообігу (СЕД). Електронний документообіг обслуговується певним програмним забезпеченням, саме програмна платформа є найважливішою характеристикою систем електронного документообігу. СЕД дозволяє управляти документами протягом усього їх життєвого циклу: від створення до знищення. Система обліково-інформаційного забезпечення – це сукупність споживачів і генераторів інформаційних потоків, яка містить необхідну інформацію, що враховує об'єктивні потреби споживачів, а також спеціалізованих інформаційних підрозділів, які забезпечують зв'язок між споживачами облікової інформації, її зберігання, пошук, відбір і передачу споживачам. Іншими словами – це

комплекс програмних, технічних, інформаційних засобів, призначених для контрольованого створення й управління документами на підприємстві відповідно до правил обробки документів, що обумовлені бізнес-процесами підприємства.

Основне призначення СЕД – створення без паперового документообігу на підприємстві, що означає виконання всіх операцій з документами в електронному вигляді й управління електронним документообігом, тобто організацію руху документів між підрозділами та користувачами в електронному вигляді.

Електронний документообіг – сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів. Організація документообігу є складовою організації бухгалтерського обліку, яка забезпечує: впорядкування руху первинних документів; оптимальну кількість підрозділів і виконавців, через які повинен пройти кожен первинний документ; визначення максимального терміну перебування документу в кожному підрозділі; стабільність роботи бухгалтерської служби та підвищення продуктивності праці облікових працівників; чіткість руху та оперативність обробки документів та інформації, що формується на їх підставі. Весь технологічний цикл обробки паперових документів реалізується без участі людини. У результаті збільшується швидкість обробки документів, підвищується стійкість системи до пікових навантажень, зменшуються операційні ризики за рахунок автоматичної перевірки значень реквізитів документів за відповідними правилами, знижуються операційні витрати, персонал банку звільняється для виконання безпосередньої управлінської роботи й роботи з клієнтом.

Документація та документообіг є важливими атрибутами організації бухгалтерського обліку сучасних підприємств, від ефективності яких великою мірою залежить динамічність і прибутковість бізнесу в цілому та повнота, швидкість і якість відображення інформації в бухгалтерському обліку зокрема. Процеси глобалізації, якими охоплені всі сфери життя суспільства, спричинили зростання обсягів інформації, необхідної для ефективного управління. Її отримання і використання, своєю чергу, зумовили збільшення кількості документів. Саме тому на сьогодні актуальним є пошук шляхів удосконалення та оптимізації організації документації та документообігу на підприємствах.

Література

1. Бруханський, Р.Ф. Бухгалтерський облік: підручник / Р.Ф.Бруханський. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 480 с.
2. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: підручник / Н. М. Ткаченко 6-те вид., доповн. і перер. К.: Алерта, 2013. - 982с.
3. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні: Навчально-практичний посібник. / За ред. С.Ф. Голова. – Дніпропетровськ: ТОВ «Баланс – клуб», 2009. 768 с.
4. Бухгалтерский учет: Учебник / Под ред. П. С. Безруких. 2-е изд. перераб. и доп. М.: Бухгалтерский учет, 2013. 576 с.
5. Карпушенко М. Ю. Організація обліку : навч. посібник (для студентів економічних спеціальностей, які навчаються за спеціальністю Облік і аудит) / М.Ю. Карпушенко. Х. : ХНАМГ, 2011. 241с.
6. Кочерга С.В. Удосконалення первинних документів – нагальна потреба сьогодення / Кочерга С.В., Рибалко Л.В. // Реформування обліку, звітності
7. Організація бухгалтерського обліку: навчальний посібник / за редакцією В.С. Леня – К.: Центр навчальної літератури, 2006. 696 с.
8. Палий В.Ф. Теория бухгалтерского учета: учебник / В.Ф. Палий, Я.В. Соколов.- 2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Финансы и статистика, 1988. 279с.

*Худолій Юлія Сергіївна,**кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування**Нечухран Катерина Олексіївна, Падусенко Владислава Валеріївна,**магістрантки**Національного університету «Полтавська політехніка» імені Юрія Кондратюка*

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Інформація слугує єдиним джерелом приведення хаосу в порядок, зниження рівня невизначеності у функціонування системи та протидії деструктивним факторам розвитку системи, які можуть знову перетворити порядок у хаос. Вирішити складні питання генерування інформації в економічних системах може лише нова наука, яка в центр пізнання ставить інформацію та інтереси її користувачів, а процедури збору й обробки фактів відсуваються на другий план. Основними характеристиками сучасного технологічного укладу є використання сфери розуму (ноосфери) або біокомп'ютера, сумісного з інтелектом людини. Тому система обліку, яка існує сьогодні, не має майбутнього без впровадження та використання нових технологій на практиці. Питання про технологічні уклади тісно пов'язане з теоріями «довгих хвиль», які супроводжували становлення і розвиток капіталістичного способу виробництва. М.Д. Кондратьєв стверджував, що науково-технічна революція розвивається хвилеподібно, і кожний цикл триває приблизно 45–60 років, здійснивши цим вагомий внесок у створення зазначених теорій. Упродовж останніх століть в історії технологічної еволюції змінили одна одну п'ять хвиль і склалося п'ять технологічних укладів [1]. Отже, дослідження питань штучного інтелекту в сучасному бухгалтерському обліку є актуальними і розвивається разом із суспільством. В умовах сьогодення все помітнішими стають ознаки наступних – шостого і сьомого – технологічних укладів. Шостий надає поштовх до нового етапу в розвитку медицини та біотехнологій, сьомий – до створення технологій «холодного термоядерного синтезу», що має докорінно змінити енергетичний потенціал земної цивілізації. Розвиток кожного укладу сприяє сходженню цивілізації на вищий рівень, що створює наступність в історичному процесі й значно збільшує економічні можливості суспільства.

Штучний інтелект (Artificial intelligence, AI) – це важлива технологія, яка підтримує повсякденне суспільне життя та економічну діяльність людини. Дана технологія значно сприяє сталому зростанню економіки та вирішує різні соціальні проблеми. За останні роки AI привернула увагу науковців та розробників можливістю до зростання в розвинених країнах Європи та Сполучених Штатів Америки, а також країнах, що розвиваються (Китай та Індія). При поєднанні сучасного бухгалтерського обліку та штучного інтелекту пропонується основну увагу зосередити на розробці нових інформаційних технологій штучного інтелекту та технологій робототехніки.

Без сумніву, бухгалтерський облік як самостійна економічна наука є практичною суспільною діяльністю людини. Він накопичує, групує і систематизує факти господарської діяльності, а тому стає інформаційною базою, яка використовується для управління бізнесом. І в першу чергу, бухгалтерський облік – це складна, створена знаннями, інтелектом та свідомістю людини система виміру, реєстрації, збору, обробки, аналізу і представлення даних про активи, капітал та зобов'язання підприємства під впливом господарських подій [3]. Штучний інтелект уже давно має застосунок у бухгалтерському обліку. І його присутність буде лише зростати, оскільки

промисловість продовжує автоматизуватися і зменшує залежність від ручного введення даних. Наразі технологія штучного інтелекту застосовується у ряді програмних додатків з перевагами, включаючи наступні (табл. 1).

Таблиця 1

Програми з можливостями ведення бухгалтерського обліку в хмарному сховищі

Назва програми	Он-лайн-модулі та можливості програми
«ПАРУС»	Пропонує користувачам «хмарну» розробку загалом і ведення бухгалтерського обліку зокрема на основі використання хмарних обчислень
«1С»	Забезпечує віддалене підключення через веб-інтерфейс територіально розподілених підрозділів до системи «1С: Консолідація 8», а також функції колективної роботи над документами та віддаленого доступу через Інтернет до них за допомогою спеціалізованої системи «1С: Документооборот 8». Можливість формувати і надавати електронну звітність засобами мережі Інтернет
<u>Athena</u>	Програмне забезпечення, що має у собі увесь функціонал основних господарських операцій на підприємстві, а також ведення кадрового обліку
Дебет Плюс	Забезпечення підходить для організації малого і середнього бізнесу. Крім бухгалтерського, має в своєму розпорядженні модуль управлінського обліку.

З огляду на це виникає необхідність подальших розробок у сфері не вузькоспеціальних, а універсальних програм із урахуванням світових технологічних проривів та використанням у практичній діяльності новітніх технологій бухгалтерського обліку. На перспективність саме такого підходу вказує достатньо високий ступінь диверсифікації господарської діяльності багатьох вітчизняних підприємств, велика кількість інформаційних потоків, що, в свою чергу, викликано необхідністю забезпечення досить стійкої роботи в складних умовах конкуренції і ринкової економіки. В умовах шостого та сьомого технологічного укладів система бухгалтерського обліку потребує значних змін, каталізатором яких стануть технології блокчейну та штучного інтелекту. Одним із функціональних досягнень є блокчейн – це база даних, яка для збереження інформації використовує одразу велику кількість різних серверів. При цьому інформація зберігається у спеціально структурованих блоках. Кожен блок «посилається» на попередній, надаючи таким чином доступ не тільки до власної інформації, але і до тієї, що зберігається у попередньому блоці. При зміні даних в одному блоці система одразу визначає, що вони відрізняються від даних у інших блоках, та повідомляє про це. За своєю сутністю, блокчейн – сам собі бухгалтер. Особливістю системи є постійна перевірка даних у блоках, сповіщення за умови їхньої зміни та водночас записування нової інформації у новий блок. Блокчейн – ідеальний бухгалтерський облік, адже не допускає помилок або умисних маніпуляцій з цифрами шляхом відслідковування усіх фінансових операцій та сповіщення про всі зміни в режимі реального часу. Вищезазначене підтверджує необхідність впровадження блокчейну в бухгалтерську практику. Це тренд, який повільно, але впевнено набуває популярності.

Щодо технології штучного інтелекту, вони використовуються на практиці в різних секторах економіки. Враховуючи, що ключовою особливістю технологій штучного інтелекту є здатність обробляти величезні пласти інформації за досить короткий час, її застосування має потужні перспективи у бухгалтерському обліку, зокрема при зборі, обробці та аналізі даних під час проведення різноманітних досліджень. До можливостей і переваг належить особливість самостійно і швидко готувати різноманітні бухгалтерські звіти. Системи штучного інтелекту вже

використовують найбільші аудиторські та фінансові компанії шляхом програм і мобільних додатків для певних розрахунків та аналізу даних. Такі технології досі ще використовуються для вирішення вузького кола завдань, але спектр їхніх можливостей з кожним роком розширюється. Ще однією тенденцією бухгалтерського обліку в умовах шостого технологічного укладу є використання хмарних технологій, які набувають більшого поширення та мають ряд переваг. Під хмарними технологіями потрібно розуміти спроектоване та надане у комерційне користування віртуальне програмне середовище (сервери, комп'ютери, сервіси), розгорнуте у хмарі на базі обчислювальних потужностей, розміщених у дата-центрах провайдера хмарних сервісів [4]. Основними категоріями хмарних обчислень є: інформаційні технології як послуга (IT as a service, ITaaS) та програмне забезпечення (ПЗ) як послуга (Software as a Service, SaaS) [5].

Хмарні технології, зокрема бухгалтерські SaaS-рішення, набувають значної популярності в Україні. Перевагами використання хмарних технологій є: 1) миттєвий доступ до інформації у хмарі незалежно від часу і місцезнаходження; 2) ведення бухгалтерського обліку у хмарі підвищує ефективність роботи шляхом забезпечення чіткого розуміння справ та доступу до даних бухгалтерського обліку в реальному часі; 3) прискорення обміну даними бухгалтерського обліку; 4) зменшення витрат на придбання серверного обладнання, апаратних і програмних рішень; 5) бухгалтерський облік у хмарі підіймає бізнес-інтелект на новий рівень, оскільки надає можливості постійного доступу до бухгалтерських даних та їхнього використання для звірювання та аналізу, формування звітів; 6) хмарне сховище безпечне за умови захисту доступу до даних; 7) покращення організації співпраці бухгалтерів з іншими категоріями персоналу та контрагентами.

До стримуючих факторів розвитку хмарних технологій в Україні потрібно віднести: високу вартість хмарного програмного забезпечення; проблеми доступу через залежність від наявності мережі Інтернет. Враховуючи сучасні технологічні зміни та характер глобалізаційних процесів у контексті шостого і сьомого технологічних укладів, можна стверджувати про перспективи запровадження блокчейну і штучного інтелекту в систему бухгалтерського обліку та переваги використання хмарних технологій. Зазначене вище свідчить про необхідність розробок організаційно-методичних положень для застосування зазначених технологій на практиці з метою вирішення конкретних облікових завдань, зокрема створення віртуальних офісів з відповідними централізованими сховищами первинної і звітної документації.

Література

1. Єрохін С.А. Технологічні уклади, динаміка цивілізаційних структур та економічна перспектива України [Електронний ресурс] / С.А. Єрохін. – Режим доступу: <http://soskin.info/ea/2006/1-2/20060102.html>.
2. Бутинець Ф. Ф., Івахненко С. В., Давидюк Т. В., Шахрайчук Т. В. Інформаційні системи бухгалтерського обліку. Житомир: ЖІТІ. 2002. 543 с.
3. Лучко, М. Невизначеність та ймовірнісність господарських операцій: до питання бухгалтерського обліку. *Науково-практичне видання «Незалежний аудитор»*, №5 (III), 2013, ст.15-23.
4. Сухобок К. Хмарні технології на допомогу бізнесу [Електронний ресурс] / К. Сухобок // *Власний бізнес*. 2016. № 73 – Режим доступу: <http://vlasbiz.net/content/detail/180>.
5. Cloud computing: реалії і перспективи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gendocs.ru/v15391/cloud_computing_realii_i_perspektivi.

*Ізмайло Олена Романівна,
магістрантка*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Науковий керівник: Дмитренко Алла Василівна,

*доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу
та оподаткування*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ

Заробітна плата є природнім джерелом доходу для працездатної людини та є стимулюючим показником. Питанням про оподаткування розрахунків з оплати праці є одним з найважливішим аспектом. На даній ділянці бухгалтерського обліку оподаткування розрахунків залежить від працівника у кінцевому результаті.

Проблема розрахунків з оплати праці та соціальних виплат є окремим об'єктом бухгалтерського та податкового обліку підприємств.

З метою забезпечення соціального захисту населення з підприємств та працівників стягуються особливі податки у вигляді нарахувань та утримань із заробітної плати. Правильність і своєчасність здійснення пов'язаних з цим розрахунків значною мірою залежить від організації бухгалтерського та податкового обліку на підприємстві.

У системі бухгалтерського обліку питання, пов'язані з нарахуванням та виплатою заробітної плати, є одними з найбільш важливих аспектів. На даній ділянці бухгалтерського обліку знаходить відображення особистий внесок кожного працівника в кінцеві результати роботи підприємства, в відповідності з якими нараховується заробітна плата. При цьому максимальної межі заробітна плата не має, а мінімальний розмір оплати праці встановлений в Україні законодавчо і переглядається щороку в бік збільшення.

З метою забезпечення соціального захисту населення з підприємств та працівників стягуються особливі податки у вигляді нарахувань та утримань військовий із заробітної плати. Правильність і своєчасність здійснення пов'язаних з цим розрахунків значною мірою залежить від організації бухгалтерського та податкового обліку на підприємстві.

Фонд оплати праці – сума нарахувань працівникам у грошовій та натуральній формі за відпрацьований час або виконану роботу: тарифні ставки (посадові оклади), премії, доплати, надбавки, а також інші види оплати за невідпрацьований час. Фонд заробітної плати складається із три податки та збори. Податок на доходи фізичних осіб, військовий збір та єдиний соціальний внесок [2].

До фонду оплати праці не відносяться:

- грошове забезпечення кадрових військовослужбовців та осіб рядового й начальницького складу, виплати, що здійснюються за рахунок коштів фонду державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності;
- оплата перших п'яти днів тимчасової непрацездатності за рахунок коштів підприємства;
- сума єдиного внеску, яка сплачується роботодавцем на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Податок на доходи фізичних осіб (далі - ПДФО) – загальнодержавний податок, який стягується з доходів фізичних осіб резидентів та не резидентів, які отримують

доходи з джерел їх походження в Україні. Ставка податку становить 18 відсотків бази оподаткування щодо доходів [1].

Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі - ЄСВ) – консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування. Єдиний внесок для платників встановлюється у розмірі 22 відсотки до бази нарахування єдиного внеску [3].

Військовий збір (далі - ВЗ) – загальнодержавний податок, який стягується з доходів фізичних осіб резидентів та не резидентів, які отримують доходи з джерел їх походження в Україні. Ставка податку становить 1,5 % бази оподаткування.

Платниками податків є:

- фізична особа-резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи;
- фізична особа-нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні;
- податковий агент.

Не є платником податків нерезидент, який отримує доходи з джерела їх походження в Україні і має дипломатичні привілеї та імунітет, встановлені чинним міжнародним договором України, щодо доходів, які він отримує безпосередньо від провадження дипломатичної чи прирівняної до неї таким міжнародним договором діяльності. Вимогами до розрахунків оплати праці є визначення завдань, системи її показників та рахунків, первинна документація, формування реєстрів аналітичного та синтетичного обліку.

Отже, актуальність розгляду питання оплати праці зумовлено певною зміною нормативної й документальної бази оплати праці на підприємствах і підприємницьких структурах. На сьогодні спостерігається значна диференціація заробітної плати між окремими соціальними групами. Заробітна плата перестала бути стимулюючим фактором, що ускладнює мотивацію робітників до високопродуктивної праці.

Відповідно до законодавства, на території України функціонує система утримань (а також нарахувань) із заробітної плати працівника. Підприємство в обов'язковому, визначеному порядку повинно сплачувати податок на доходи фізичних осіб та військовий збір до бюджету у встановленні строки, а також інші необов'язкові платежі за ініціативою працівників, судових органів та виконавчих служб на користь третіх (юридичних чи фізичних) осіб.

Література

1. Податковий кодекс України: Закон України від 20.10.2019. 2755-VI (зі змінами та доповненнями) // Режим доступу: URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00) (дата звернення: 10.10.2020).

2. Про оплату праці: Закон України від 24 березня 1995 р. № 108/95-ВР (зі змінами та доповненнями) // Режим доступу: URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00) (дата звернення: 09.10.2020)..

3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 01.01.2011. 1105-XIV (зі змінами та доповненнями) // Режим доступу: URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00) (дата звернення: 08.10.2020).

*Кравченко Ірина Максимівна, Ревенко Анна Романівна,
магістрантки*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Науковий керівник: Фурманчук Оксана Сергіївна,

*кандидат економічних наук., доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та
оподаткування*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ

Реалізація продукції, що визначається конкурентоспроможністю, на вітчизняному та світовому ринках усе більше потребує використання науково-технічних знань, різних видів інновацій, як наслідок інтелектуальної діяльності людини. Водночас постає проблемне питання їх обліку, тому що об'єкти інтелектуальної власності не мають фізичного виміру, вони складніше впорядковуються. Невизначеність у формулюванні спричиняє відсутність узгоджених підходів до обліку, нарахування амортизації та списання нематеріальних активів.

Підприємства мають великі збитки насамперед тому, що не можуть використовувати в повному обсязі активи, що не мають матеріальної форми. Головною причиною цього є те, що «нематеріальні активи» ще недостатньо досліджені в Україні.

Проблемні аспекти й особливості обліку нематеріальних активів на підприємствах є предметом наукових досліджень багатьох вітчизняних та закордонних науковців, зокрема відзначились Т.М. Банасько, І. С. Килівник, О.В. Коба, В.І. Лисиця та інші.

Опрацьовуючи питання методики обліку нематеріальні активи, кожен із дослідників, згідно з поставленими цілями і задачами, обирає ті чи інші показники діяльності підприємства.

Умови законодавства України не дають підприємствам реалізувати трансформацію витратної вартості нематеріальних активів у їх ринкову вартість, що прогресивно посилює економіку висококонкурентних організацій світу. Присутність чинних патентів дає право закордонним підприємствам без перешкод утверджувати ринкову вартість об'єктів права інтелектуальної власності, посилювати позиції на ринку. [1, с. 235].

Методологічні засади формування й розкриття в бухгалтерському обліку й фінансовій звітності інформації стосовно нематеріальних активів висвітлює П(с)БО 8 «Нематеріальні активи», у якому зазначено, що нематеріальні активи – це немонетарний актив, який не має матеріальної форми, може бути ідентифікований та утримується підприємством з метою використання протягом періоду більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік) для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях чи надання в оренду іншим особам.

Такі розпливчасті тлумачення є перепорою для продуктивного управління нематеріальними активами на вітчизняних підприємствах. Такі активи часто юридично не оформлені та не поставлені на юридичний облік. Згідно з цим розповсюджені випадки, коли технологічно та інтелектуально місткі підприємства мають зниження вартості до 50-60% та більше.

Одним зі шляхів розв'язання окресленої проблеми є більш глибоке розуміння нематеріальних активів. Потрібно уживати розширений підхід до розуміння цього поняття, максимально приближений до їх економічного змісту. Проблема розширеному розумінню становить п. 9 П(с)БО 8, де показано перелік витрат, які не визнаються

активом, а підлягають відбиттю у складі витрат того звітного періоду, в якому вони і були здійснені.

Водночас ширше розуміння нематеріальних активів може дозволити за сприянням юридичних технік показувати у складі нематеріальних активів такі об'єкти, що раніше туди не входили. Наприклад, людський капітал у вигляді цінних кадрів юридично можливо поєднати за допомогою винагород і зобов'язань, контракти з ними зображувати у складі нематеріальних активів. Також потрібно ствердити на постійній основі «гудвіл», котрий згадується на вітчизняних підприємствах лише під час продажу бізнесу. Недоцільно виключати гудвіл, оскільки він підпадає до критеріїв нематеріальних активів. Гудвіл сформований підприємством має бути об'єктом бухгалтерського обліку у складі нематеріальних активів на період його визначення. Пропонується виділити внутрішній гудвіл і відображати його на балансі постійно. Так підвищиться вартість підприємства, інвестиційна привабливість та конкурентоспроможність.

В літературі проблеми стосовно природи нематеріальних активів також не мають повного висвітлення, а саме, недостатнім є дослідження економічної суті нематеріальних активів, (зокрема, реєстрації торгової марки, авторського права; патентування промислового зразка, винаходу), недостатня розробленість наукової систематизації, спостерігається брак методики обліку окремих операцій з нематеріальними активами, невирішеність питань організації носіїв інформації, поділу на балансовий і позабалансовий облік, амортизаційної політики, також не знайшли свого належного висвітлення і питання аналізу нематеріальних активів [5].

У процесі здійснення інвентаризації часто виникає практична проблема, яка пов'язана з оцінкою нематеріальних активів, а саме виявлення активів, які не зображуються на балансі суб'єкта господарювання.

П(с)БО 8 та Національний стандарт 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» дещо відображає відповідь стосовно правильної оцінки об'єктів нематеріальних активів. Таким чином, в основі відображення коректної оцінки нематеріального активу може лежати витратний підхід. Він опирається на конкретизації вартості витрат, обов'язкових для виробництва або заміщення об'єкта, оцінка якого здійснюється.

У випадку існування інформації стосовно витрат для придбання або створення подібних за функціональними можливостями, споживчими ознаками та економічними чинниками об'єктів доцільним є застосування методу заміщення. Принципової актуальності набуватиме такий метод у випадку відсутності важливих первинних документів щодо введення в облік нематеріальних активів (господарських угод на створення чи купівлю, документів і рахунків, котрі засвідчують оплату на права використання землі, води й інших природних ресурсів).

В цілому, законодавством визначено такі види вартості для об'єктів нематеріальних активів: первісна, справедлива і переоцінена. Необхідно відзначити, що первісна вартість має збільшуватись на суму витрат, коли вони пов'язані з поліпшенням та модернізацією їх можливостей чи збільшенням терміну використання таких нематеріальних активів. Інакше кажучи, понесення вищезазначених витрат буде сприяти збільшенню попередньо очікуваних майбутніх економічних вигід.

Відповідно до пункту 18 П(С)БО 8 витрати, що понесені в якості підтримки об'єкта в здатності його майбутнього використання та одержання очікуваного розміру майбутніх економічних вигід від його експлуатування, включаються до складу витрат звітного періоду, тобто це витрати, які підтримують нематеріальний актив у робочому стані (наприклад, витрати поточного ремонту або технічного обслуговування основних засобів), списуються на поточні витрати. У процесі здійснення господарської діяльності

часто виникають труднощі з віднесенням їх до відповідної категорії витрат, а отже, і достовірного відображення інформації щодо нематеріальних активів у відповідних формах фінансової звітності.

Процедура здійснення оцінки нематеріальних активів за справедливою вартістю цілком невпроваджена законодавством. У П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» відзначені тільки ті умови, за яких повинна застосовуватись оцінка за справедливою вартістю, проте, методика формулювання її тлумачень відсутня, що відповідно породжує доволі багато труднощів у роботі бухгалтерів.

Вартість нематеріальних активів має тенденцію змінюватись, отже потрібно здійснювати їхню переоцінку. У разі виконання переоцінки також можуть виникати деякі складнощі. Передусім, здійснення переоцінки за справедливою вартістю на дату балансу лише таких нематеріальних активів, стосовно яких існує активний ринок.

На практиці перелік таких активів досить обмежений, через те що немає активного ринку для авторських прав, торговельних брендів чи інших нематеріальних активів. Наступна складність полягає у тому, що в разі переоцінки певного об'єкта нематеріального активу потрібно переоцінювати і всі інші активи групи.

Інакше кажучи, коли суб'єкт господарювання здійснює переоцінку права на винахід, то переоцінюються всі права на об'єкти такої групи, стосовно яких існує активний ринок, наприклад, права на сорти рослин, породи тварин, ноу-хау й інші. Даний підхід визначає, що: всі об'єкти одної групи мають своє відображення або за первісною, або за справедливою (ринковою) вартістю. Ті об'єкти, щодо яких не існує активного ринку потрібно оцінювати за собівартістю за вирахуванням накопиченого зносу і втрат від скорочення його корисності.

Таким чином, впливовими проблемами в обліку нематеріальних активів є контроль розширення сфери, недосконалість законодавчої бази та мало розроблена методика оцінки, саме вони спричиняють вимогу в покращенні їх обліку. Неузгодженості в аспектах організації, обліку та оцінки нематеріальних активів мають досить суттєвий вплив на достовірність інформації про загальний стан активів в цілому. Все відчутніший вплив на теорію та практику бухгалтерського обліку має його трансформація до міжнародних стандартів.

Література

1. Банасько Т.М. Проблеми та перспективи дослідження нематеріальних активів в Україні / Т.М. Банасько // *Економіст*. 2014. № 2. С. 30-33.
2. Карелова О.В. Актуальні проблеми обліку та оцінки нематеріальних активів / О.В. Карелова // Зб. наук. пр. студ. та магістрантів екон. ф-ту Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка / редкол.: І.В. Яцишина (голова, наук. ред.), Д.Ф. Пармакли, С.Е. Баженова [та ін.]. Кам'янець-Подільський, 2014. Вип. 8. С. 50-54.
3. Коба О.В. Визнання, ідентифікація і класифікація нематеріальних активів / О.В. Коба, А.О. Софієнко, А.І. Чиж // *Економіка і регіон: наук. вісн. ПолтнТу*. Полтава: ПолтнТу, 2015. № 6. С. 136-142.
4. Лисиця В.І. Бухгалтерський облік нематеріальних активів: проблеми та шляхи їх вирішення / В.І. Лисиця, С.О. Алексєєва // *Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О.Ф.*, м. Суми, 27 травня 2015 р. / Суми: Сумду, 2015. С. 367-368.
5. Ясишена В.В. Економічний зміст та класифікація нематеріальних активів для цілей бухгалтерського обліку / В.В. Ясишена [електронний ресурс] // *Ефективна економіка*. 2013. № 8.

*Кононенко Катерина Олексіївна,
магістрантка*

*Науковий керівник: Фурманчук Оксана Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та
оподаткування*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ОБЛІК ТА РОЗПОДІЛ ВИТРАТ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Виробнича діяльність підприємства завжди пов'язана з витратами – важливою та складною економічною категорією, яка є одним з вирішальних чинників впливу на фінансові результати суб'єктів господарювання. Необхідність вивчення витрат обумовлена тим, що вони характеризують рівень технології та організації виробництва, ефективність господарювання, яка оцінюється через порівняння витрат та результатів діяльності. А тому велике значення має дослідження економічної сутності витрат виробництва для визначення їх ролі в системі управління діяльністю, досягнення ефективного управління підприємством та оптимізації обліку витрат на виробництво продукції тваринництва. Галузь тваринництва має специфічні особливості, що впливають на ведення бухгалтерського обліку. Тому досить важливу роль відіграє організація обліку та розподілу витрат на сільськогосподарських підприємствах.

Організація обліку витрат на сільськогосподарському підприємстві повинна бути організована за такими принципами [4]: показники обліку витрат і калькулювання собівартості продукції повинні бути погоджені з плановими і нормативними показниками; документування витрат в момент їх здійснення, відокремлене відображення витрат за нормами і відхиленнями від норм витрат ресурсів і оплати праці; всі витрати, які відносяться до виробництва продукції даного періоду, повинні бути включені до її собівартості; всі витрати через систему рахунків бухгалтерського обліку повинні бути згруповані за об'єктами обліку витрат і статтям витрат; собівартість продукції калькулюється на основі даних бухгалтерського обліку витрат, що потребує ідентифікації об'єктів обліку витрат з об'єктами калькулювання

Важливим моментом при організації бухгалтерського обліку у тваринництві є вибір його об'єктів. Так, об'єктами бухгалтерського обліку витрат у тваринництві виступають [5]: види тварин (велика рогата худоба, свині, вівці, птиця, хутрові звірі, сім'ї бджіл тощо); однорідні групи біологічних активів тваринництва, які складаються з певних статевовікових (технологічних) груп (корови і бики-плідники основного стада, свині і хряки-плідники основного стада, тварини на вирощуванні та відгодівлі тощо).

У свою чергу, кожен з цих об'єктів може включати конкретні виробництва за спеціалізацією на випуску окремих видів продукції: галузь великої рогатої худоби - молочне тваринництво і вирощування худоби на м'ясо; птахівництво - виробництво яєць і м'яса, і т. д. Тому витрати в тваринництві поділяються за об'єктами і видами виробництва.

Згідно П(С)БО 16 «Витрати» можливими базами розподілу загальновиробничих витрат можна прийняти [2]: основну заробітну плату робітників, зайнятих у виробництві продукції; години роботи (відпрацьовані станко-години, машино-години, людино-години); обсяг діяльності (наприклад, кількість готової продукції (штук, тонн, куб. м тощо) або обсяг послуг чи робіт у вартісному вираженні); прямі витрати тощо.

Облік витрат в тваринництві включає в себе статтю «Загальновиробничі витрати», що містить в собі бригадні, фермські, цехові та загальновиробничі витрати, тобто це ті витрати тваринництва які розподіляються між об'єктами обліку пропорційно загальній

сумі витрат, за винятком вартості кормів і відносяться на собівартість тільки тієї продукції, яка виробляється в даній бригаді, фермі, цеху чи у відповідній галузі.

Враховуючи специфіку окремих галузей тваринництва додатково можуть виділятися такі статті витрат [6]: вартість яєць, закладених на інкубацію; вартість грени (у шовківництві); витрати стригального пункту (у вівчарстві); вартість мальків (цьоголіток), запущених у водоймах; інші статті.

В сільському господарстві загальновиробничі витрати тваринництва передбачено розподіляти між об'єктами планування і обліку пропорційно загальній сумі витрат, за винятком вартості, кормів [3]. Згідно П(С)БО 16 «Витрати», загальновиробничі витрати поділяються на постійні і змінні [1]. В свою чергу, загальновиробничі витрати розподіляють між об'єктами витрат з використанням бази розподілу, яку підприємство обирає самостійно і затверджує в наказі про облікову політику [2].

Обліковою політикою підприємства визначено, що всі загальновиробничі витрати є змінними, а базою їх розподілу є прямі витрати без вартості кормів. Об'єктом витрат може бути продукція, роботи, послуги, які виробляються, виконуються, надаються підприємством і потребують визначення собівартості у тваринництві – молодняк та основне стадо великої рогатої худоби, свині тощо. До вибору бази розподілу слід підійти дуже відповідально. Так, приймати за базу розподілу відпрацьовані людино-години або прямі витрати на оплату праці доцільно там, де застосовується переважно ручна праця.

Розподіл загальновиробничих витрат здійснюється за звітний період на основі фактичних даних. Проте, на підприємствах з метою визначення собівартості продукції протягом періоду для ефективного управління, необхідна інформація про суму загальновиробничих витрат за певний проміжок часу [4]. В сільському господарстві в фінансовому бухгалтерському обліку розподіл загальновиробничих витрат доцільно здійснювати в тваринництві щомісячно.

Отже, можемо дійти висновку, що в бухгалтерському обліку з метою підрахунку собівартості продукції доцільно застосовувати нормативні ставки, і на їх підставі по мірі появи прямих витрат проводити розподіл загальновиробничих витрат. Для оптимізації обліку витрат на виробництво продукції тваринництва доцільно запровадити такі рекомендації. Зокрема, удосконалити первинний, синтетичний та аналітичний облік витрат продукції тваринництва, а також налагодити його організацію; запровадити схему управління витратами на виробництво продукції тваринництва, а також розробити напрями зниження рівня собівартості тваринницької продукції.

Література

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» від 19.01.2000р. №27/4248 (із останніми змінами станом на 26.09.2011 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (дата звернення: 10.10.2020).
2. Ю. Б. Скорнякова. Загальновиробничі витрати: вибір та обґрунтування бази розподілу. *Економіка та держава*. № 7/2018. С.40-43.
3. Москаленко В.А. Управління витратами в підприємствах агропромислового комплексу. *Економіка і суспільство*. Випуск №19, 2018. С.527-532.
4. Економіка аграрного підприємства: навчальний посібник / О. М. Петрига, Т. І. Яворська, Ю. О. Прус; за ред. О. М. Петриги, Т. І. Яворської. Мелітополь: Видавництво Мелітопольська типографія «Люкс». 2016, 498 с.

*Міщук Єлизавета Миколаївна, Фурман Юлія Юріївна,
магістрантки*

*Національний університет "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка"
Науковий керівник: Дмитренко Алла Василівна,
доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу
та оподаткування
Національний університет "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка"*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ ВІДНОСИН НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

У структурі сучасної мішаної економіки співіснують та органічно взаємодоповнюються малий, середній і великий бізнес. Проте, на відміну від двох останніх, малий бізнес є вихідним, найчисленнішим, а тому і найпоширенішим сектором економіки.

Запорука успішного розвитку малого підприємництва в країнах із розвинутою економікою полягає в тому, що велике виробництво та держава не протиставляється малому.

Тут дотримуються принципу кооперування великих і малих суб'єктів господарювання, причому великі підприємства не пригнічують малого бізнесу, а взаємодоповнюють одне одному.

Так і виникають грошові відносини, які можна поділити на кілька груп:

- грошові відносини, що пов'язані з купівлею-продажем товарів;
- грошові відносини, що пов'язані з купівлею-продажем послуг;
- грошові відносини, що пов'язані з найманням робочої сили;
- грошові відносини, з допомогою яких здійснюється перерозподіл доходів.

Усі ці грошові відносини становлять зміст фінансової діяльності підприємства, в основу якої покладено належне забезпечення фінансування суб'єкта підприємницької діяльності. Тобто утворюються витрати для збільшення економічних вигод.

Будь-яка підприємницька діяльність пов'язана з рухом коштів. Готівкові грошові кошти, що необхідні для виплати заробітної плати працівникам, господарських потреб, відряджень, зберігаються в касі підприємства.

Готівковий і безготівковий грошові обороти органічно пов'язані між собою, що реалізується через перехід однієї форми в іншу. Наприклад, виручка надходить до каси підприємства, а потім здається до установи банку для зарахування на поточний або інший рахунок.

Із цих рахунків у банку проводяться розрахунки між господарюючими суб'єктами та надходить готівка в касу підприємства для видачі заробітної плати, авансу підзвітним особам тощо.

Для забезпечення достовірної і точної інформації про рух коштів необхідно забезпечити їх чіткий, своєчасний та повний облік, тому основними завданнями бухгалтерського обліку грошових коштів є:

- правильна організація, своєчасне й законне проведення безготівкових і готівкових розрахункових операцій;
- своєчасне та правильне документування операцій із руху грошових коштів і розрахунків;
- забезпечення збереження грошових коштів і цінних паперів у касі підприємства;
- контроль над витрачанням грошових коштів; – своєчасне та точне ведення розрахунків із дебіторами та стягнення заборгованості;

- періодичне проведення інвентаризацій грошових коштів і дебіторської заборгованості; – забезпечення схоронності коштів у місцях їх зберігання і контроль над їх цільовим використанням;
- своєчасне і повне відображення в документах і реєстрах бухгалтерського обліку руху коштів у касі підприємства і на рахунках у банку;
- суворе дотримання встановлених правил ведення касових операцій і здійснення розрахунків між суб'єктами господарської діяльності;
- забезпечення своєчасності взаєморозрахунків із метою запобігання штрафним санкціям.

До наявних облікових проблем стосовно руху та наявності грошових коштів слід віднести:

- 1) визнання та класифікацію грошових коштів;
- 2) правильне їх відображення у фінансовій звітності;
- 3) організацію контролю над процесом збереження та використання грошових коштів;
- 4) оптимізацію надходжень і виплат готівки та формування інформаційної бази даних для аналізу отриманих і втрачених вигод від проведених заходів;
- 5) повноту та своєчасність відображення в системі обліку рух грошових коштів.

Не менш важливою є й проблема повноти та своєчасності відображення грошових коштів у системі обліку, адже якщо грошові кошти не будуть повністю та своєчасно оприбутковані, то не буде чіткого відображення реального розміру коштів.

А далі – неправильне відображення податкових стягнень. І така помилка тягне за собою низку інших, які можливо виявити лише під час інвентаризації.

Отже, діяльність кожного підприємства прямо залежить від правильного планування та організації обліку грошових коштів, оскільки основу діяльності підприємства становлять операції, пов'язані з грошовим потоком. Тому потрібно систематично проводити грошовий контроль взаємовідносин підприємства та організацій.

Література

1. М.І. Крупка, Г.І. Купалова. Фінанси підприємств: Підручник / М.І. Крупка, Г.І. Купалова. К.: УБС НБУ: Знання, 2010. 550 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pidru4niki.com/1584072021639/finansy/finansy_pidpriyemstv.
2. Порядок ведення касових операцій підприємствами регламентується «Положенням про ведення касових операцій в національній валюті в Україні», затвердженим постановою Правління Національного банку України від 15.12.2004 р. № 637. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://poglyad.com/students/item-12310>.
3. Г. І. Башнянин, Л. В. Фролова, В. В. Ворщевський . - Економіка малого підприємства : навч. посіб. ; / Г. І. Башнянин, Л. В. Фролова, В. В. Ворщевський за ред. д-ра екон. наук Т. Г. Васильціва. К.: Знання, 2013. 446 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pidru4niki.com/component/option,com_jdownloads/Itemid,999999/catpid,738/task,view.annotation.
4. Гудзь Н. В. П. Н. Денчук, Р. В. Романів. Бухгалтерський облік. 2-е вид., перероб, і доп. Навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cul.com.ua/preview/buhgu.pdf>.

*Падусенко Владислава Валеріївна, Нечухран Катерина Олексіївна,
магістрантки*

*Національний університет "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка"
Науковий керівник: Дмитренко Алла Василівна,
доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу
та оподаткування
Національний університет "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка"*

ПРОБЛЕМАТИКА ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Різноманітні тенденції економічного зростання, що можна спотстерігати в Україні останнім часом, при все ще високому рівні нестабільності і різного роду погрозах, існуючих як наслідки економічної кризи, визначають необхідність розробки нових підходів і методів стимулювання економічного розвитку.

Важливе місце в цьому процесі займають методи податкового регулювання.

Податки є одним з основних джерел доходів держави, а оподаткування, таким чином – одним з основних інструментів державного регулювання економічних відносин.

Згідно Податкового кодексу України, податок на прибуток підприємств – це прямий податок, який сплачується підприємствами з прибутку, одержаного від реалізації продукції, робіт або послуг, цінних паперів, валютних цінностей, основних фондів, нематеріальних активів, інших видів фінансових ресурсів та матеріальних цінностей, а також з прибутку від орендних операцій, роялті та від позареалізаційних операцій [1].

Незважаючи на значні зміни внесені з моменту прийняття Податкового кодексу в Україні до розділу, присвяченому податку на прибуток підприємств існують основні проблеми (табл. 1)

Таблиця 1

Основні проблеми стягнення податку на прибуток

	Сутність
	Невідповідність нормативного регулювання суті податку призводить до сплати податку у подвійному / потрійному розмірі без можливості використати переплату з податку
	Нечіткість норм призводить до значної кількості податкових роз'яснень окремих норм для їх однакового застосування та виникнення податкових спорів
	Нестабільність законодавства з податку на прибуток підприємств є наслідком нечіткості норм від початку
	Складність адміністрування податку на прибуток
	Непорозуміння із механізмом розрахунку та сплати авансових внесків, складний порядок розподілення податку між філіями

Оподатковування прибутку є досить активним важелем, за допомогою якого держава може суттєво впливати на фінансово-господарську діяльність підприємств. Це значною мірою пов'язано з установленням об'єкта оподаткування, методикою його розрахунку.

Прибутковий податок є невід'ємною частиною податкової системи більшості країн, має двозначний характер: з одного боку, він виступає як специфічна форма

виробничих відносин, у чому складається його специфічний зміст, а з іншого – є частиною вартості національного доходу країни в грошовій формі.

Важливим вектором розвитку податку на прибуток підприємств є зарубіжний досвід країн, податок має на меті не тільки наповнення бюджету країни, а також стимулювання економіки, в тому числі покращення інвестиційного клімату країни, розвиток підприємств та бізнесу різного рівня.

Україна також має зосередитися на реформуванні стягнення податку, усунення шахрайства, приховування доходів, розробки простої і зрозумілої законодавчої бази, щодо сплати податку на прибуток підприємств.

Вибір об'єкта оподаткування прибутку є достатньо принциповим і залежить від багатьох обставин.

Використання для обчислення податку на прибуток має як переваги, так і недоліки. При цьому слід ураховувати особливості визначення прибутку виходячи з чинних законодавчих і нормативних документів [2].

Серед основних проблем та недоліків оподаткування прибутку підприємств можна виділити наступне:

1. Існує надмірне податкове навантаження, що є причиною проблем економічного і податкового характеру, є мотивом пошуку платниками способів ухилення від сплати податку, збільшує корупційні можливості, розвиває тіньовий сектор, тощо.

2. Низька ймовірність повного надходження податку до державного бюджету.

3. Пряме оподаткування не є стабільним джерелом формування державного бюджету, оскільки податок на прибуток – це результат діяльності підприємств.

4. Податок на прибуток може виступати ефективним фіскальним інститутом лише за умови досягнення в державі визначеної стадії економічного розвитку, в іншому випадку він діє функціонує не в повному обсязі.

5. Стягнення цього податку пов'язане із втручанням податкових органів у приватне життя підприємця.

6. Невідповідність моделі сплати податку на прибуток міжнародним стандартам.

7. При нарахуванні та сплаті податку на прибуток підприємств існує необґрунтоване збільшення податкових пільг, в результаті яких затримуються доходи державного бюджету, ускладнюється робота податкових органів, оскільки такі пільги не є регуляторами чи стимулами підприємницької діяльності.

Діюча система оподаткування має досить широке коло пільг. У разі відмови від пільг можна з певністю зменшувати ставку податку на прибуток, бо якщо ставка податку не є високою, а податкова система обґрунтована, то в такому випадку підприємства можуть обійтися без пільг, так як встановлена пільга не є важливим показником стимулювання

8. Складність розрахунку оподатковуваного прибутку, що створює проблеми для контролюючих органів, оскільки платник завжди прагне ухилитися від сплати податку або приховати частину прибутку.

Ця ситуація мотивує державу до створення нових заходів щодо контролю прибутків підприємств та заходів для забезпечення ефективного обліку, а також до встановлення в разі порушення податкового законодавства все жорсткішого механізму відповідальності;

9. Об'єкт оподаткування є нестабільним, його розміри коливаються в процесі циклічного розвитку економіки.

Сплата податку на прибуток підприємств має багато варіантів розвитку у сучасній Україні. Дві основні причини для фундаментальних змін оподаткування прибутку підприємств [3]:

1. Збільшення інвестицій. У податку на виведений капітал прибутки оподатковуються лише тоді, коли вони фактично надходять до фізичних осіб або коли капітал залишає податкову систему (наприклад до пов'язаних компаній в інших країнах). Отже, нерозподілені прибутки, використані для інвестицій, податок на виведений капітал не оподатковуються, на відміну від чинної системи, що повинно стимулювати інвестиції.

2. Зменшення адміністративного навантаження. Оскільки база оподаткування змінюється з фінансових прибутків до операцій, стверджується, що податок, заснований на операціях, буде формувати менше адміністративне навантаження ніж податок на основі фінансової звітності як для підприємств, так і для податкових органів

Основна різниця між запропонованим податком на виведений капітал та чинним податком на прибуток підприємств – це зміна податкової бази з коригованого фінансового прибутку до окремих операцій.

Можна сказати, що сучасна політика оподаткування прибутку підприємства в Україні має ряд недоліків. Не звертаючи уваги на зміни в законодавстві, практика неоднакового трактування статей законів платників та податкових органів існує й надалі. Недосконалість чинного законодавства спричинює використання тіньових та незаконних схем за допомогою різних суперечностей, недоробок та пільгових умов.

Таким чином, провівши дослідження щодо оподаткування прибутку підприємства, можна зробити наступні висновки та пропозиції.

По-перше, потрібно переглянути та скасувати економічно необґрунтовані пільги, створити умови для самофінансування інвестицій.

По-друге, необхідно проводити постійний моніторинг податкових ризиків та факторів ризику, такі дії дозволять виявляти порушення законодавства щодо сплати податку на прибуток.

По-третє, розширити взаємодію податкової служби з контролюючими органами в частині обміну інформацією.

По-четверте, застосування методів податкової оптимізації та податкового планування на самих підприємствах, удосконалення діючої системи оподаткування зокрема та Податкового кодексу загалом з боку держави з використанням досвіду зарубіжних країн.

Поступове введення в дію зазначених заходів, на нашу думку, дозволить вирішити перераховані проблеми та вдосконалити систему оподаткування прибутку підприємств.

Література

1. Податковий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112, з змінами та доповненнями. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01> (дата звернення: 13.10.2020).

2. Суходоля М.В. Роль податку на прибуток у стимулюванні розвитку підприємництва в Україні [Електронний ресурс].- *«Вестник. Наука и практика»*. 2015. Режим доступу: <http://конференция.com.ua/pages/view/631>.

3. Тулуш Л.Д Оподаткування прибутку підприємств: практика застосування в Україні [Електронний ресурс]. *Науковий вісник «Молодий вчений»*. 2017. Режим доступу: molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3/196.pdf.

Пушкар Андрій Васильович,
магістр

Науковий керівник: Фурманчук Оксана Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та
оподаткування

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ВПЛИВ ПОМИЛОК У ВИБОРІ ТА ЗАСТОСУВАННІ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ВИЗНАЧЕННЯ БАЗИ ОПОДАТКУВАННЯ У СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Найбільш важливою складовою організації бухгалтерського обліку підприємства є формування облікової політики від якої залежить ефективність облікових процесів та формування інформаційного простору управління господарською діяльністю. Адже «Основною метою облікової політики є забезпечення створення інформаційної системи підприємства з урахуванням вимог законодавчих актів і нормативних документів про фінансово-майновий стан підприємства та результати його діяльності, які необхідні як для внутрішніх, так і зовнішніх користувачів для прийняття ними обґрунтованих управлінських рішень» [1]. Особливістю облікової політики є потреба в гармонізації інформаційних запитів користувачів різних рівнів. Усе зазначене актуалізує науковий пошук щодо формування інноваційних підходів та вирішення назрілих проблем у частині облікової політики підприємств, що реалізують послуги в сфері безпеки бізнесу.

Питанню розвитку облікової політики як інструменту організації бухгалтерського обліку приділяли увагу вітчизняні вчені – доктори економічних наук, зокрема: Д.О. Грицишен, В.В. Євдокимов, С.Ф. Легенчук, І.В. Жиглей, Л.В. Чижевська, Ю.Ю. Мороз, О.М. Петрук, С.В. Свірко, С.О. Левицька, А.С. Крутова, Остап'юк, Н.І. Петренко, О.С. Височан, О.В. Мельниченко, Т.С. Осадча та ін. Неможливо переоцінити вклад зазначених вчених у розвиток облікової політики, проте система бухгалтерського обліку є настільки динамічною, що перегляд її основних складових є актуальним постійно, особливо за умови розвитку певних специфічних галузей господарської діяльності, якими є підприємства, що реалізують послуги в сфері безпеки бізнесу.

Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», облікова політика підприємства визначає сукупність принципів, методів і процедур, що мають використовуватися підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності [2]. В практичній же діяльності зазвичай відбувається навпаки – сукупність принципів, методів і процедур, що фактично застосовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності, за умови їх відповідності вимогам обраної концептуальної основи фінансової звітності загалом та потребам актуальних облікових задач зокрема, формалізуються розпорядчим документом підприємства у його облікову політику. Законом України №283/97-ВР від 22.05.97 року, яким черговий раз вносилися зміни до Закону України «Про податок на прибуток підприємств» №334/94-ВР від 28 грудня 1994 року, з 01.07.1997 року було запроваджено новий вид обліку – окремий податковий облік доходів та витрат підприємства з метою визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток [3].

Майже на два десятиліття після цієї події в Україні в якості практичного орієнтира для облікової політики підприємства пріоритетним став окремий податковий облік доходів та витрат підприємства з метою визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток. А потреби бухгалтерського обліку для досягнення власне його

мети, як надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства, в практичній діяльності набули другорядного значення. Такий підхід до вибору та застосування облікової політики підприємства мав своє пояснення. З метою зменшення обсягів облікової роботи в умовах необхідності одночасного паралельного ведення двох видів обліків (податкового та бухгалтерського), за наявності розбіжностей у нормативних вимогах, потреби одного з них невідворотно будуть знехтувані. При цьому вибір на користь дотримання нормативних вимог податкового обліку полягав у принципово вищих рівні і вартості відповідальності за можливі помилки і порушення у веденні саме цього з двох обліків.

В цей період вибір та застосування облікової політики підприємства характеризувалися наступними помилками: податкові принципи, методи і процедури, що відповідали вимогам обраної концептуальної основи фінансової звітності загалом, формалізувались розпорядчим документом підприємства в його обліковій політиці та застосовувались на практиці без огляду на те, що подекуди це відбувалось всупереч потребам актуальних бухгалтерських облікових задач; податкові принципи, методи і процедури, що не відповідали вимогам обраної концептуальної основи фінансової звітності загалом, формалізувались розпорядчим документом підприємства в його обліковій політиці все таки у відповідності таким вимогам обраної концептуальної основи фінансової звітності, але застосовувались на практиці без огляду на їх невідповідність цим вимогам обраної концептуальної основи фінансової звітності; принципи, методи і процедури бухгалтерського обліку, що стосувались облікових задач, які не мали практичного значення для цілей податкового обліку, особливо ті з них, що зазвичай характеризуються складними або значними за обсягами розрахунками, в практичній діяльності взагалі не застосовувались.

Таке, дещо побіжне, відношення спільноти практикуючих бухгалтерів до вибору та застосування облікової політики підприємства не змінили ні реформа бухгалтерського обліку 2000 року, запроваджена з прийняттям Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» №996-XIV від 16 липня 1999 року [2], ні податкова реформа 2011 року, запроваджена з прийняттям Податкового Кодексу України № 2755-VI від 02 грудня 2010 року [3].

Тим не менш, з прийняттям Податкового Кодексу України № 2755-VI від 02 грудня 2010 року було скасовано дію Закону України «Про податок на прибуток підприємств» №334/94-ВР від 28 грудня 1994 року, та розпочато процес зближення бухгалтерського обліку та окремого податкового обліку доходів та витрат підприємства з метою визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток. Зокрема виключено терміни «валові доходи» та «валові витрати», а також скасовано правило «першої події» у визначенні доходів і витрат в окремому податковому обліку доходів та витрат підприємства з метою визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток.

Закінчився цей процес зближення бухгалтерського обліку та окремого податкового обліку доходів та витрат підприємства, з метою визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток, з внесенням Законом України №71-VIII від 28.12.2014 року змін до Податкового Кодексу України № 2755-VI від 02 грудня 2010 року, згідно яких з 01.01.2015 року об'єктом оподаткування є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), визначеного у фінансовій звітності підприємства відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, на різниці, які виникають відповідно до положень цього Кодексу. Фактично з цього моменту окремий податковий облік доходів та витрат підприємства з метою

визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток припинив своє існування, а нове визначення об'єкту оподаткування з його окремими податковими різницями вже не могло претендувати на статус повноцінної облікової політики та, відповідно, на пріоритетний практичний орієнтир у виборі та застосуванні облікової політики підприємства. Проте, інерція багаторічного досвіду ігнорування спільнотою практикуючих бухгалтерів самостійності джерела нормативних вимог бухгалтерського обліку до вибору та застосування облікової політики підприємства призвела до того, що за минулі п'ять років перелік помилок у виборі та застосуванні облікової політики підприємства лише розширився. При цьому одна з найбільших помилок ґрунтується в самому нерозумінні зростання важливості виваженого і відповідального підходу до вибору та застосування облікової політики підприємства через значне зростання рівня і вартості відповідальності за можливі помилки і порушення у веденні бухгалтерського обліку, що є основою фінансової, податкової, статистичної та інших видів звітності, які використовують грошовий вимірник.

Якщо до 2015 року помилки у виборі та застосуванні облікової політики підприємства нівелювались наявністю окремого податкового обліку, то тепер такі помилки мають самий безпосередній вплив на визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток в окремому обліковому/звітному періоді[4]. Враховуючи положення Податкового Кодексу України № 2755-VI від 02 грудня 2010 року, які надають право податковим органам проводити перевірку правильності та повноти визначення фінансового результату до оподаткування, згідно з бухгалтерським обліком відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, з кожним роком зростає інтерес працівників податкових органів до облікової політики. Так, за інформацією з ЄДР судових рішень, лише в 2019 році цей документ згадувався у більше ніж 800 судових рішеннях з питань оподаткування.

Як свідчить судова практика, належна облікова політика — це потужний інструмент, здатний захистити позиції підприємства як платника податків та забезпечити доказову базу для підтвердження правомірності облікових підходів та коректності ведення бухгалтерського обліку під час податкової перевірки. В той же час, «неякісна» облікова політика може зашкодити підприємству, тому що абстрактні або помилкові положення в обліковій політиці підприємства чи наслідки їх помилкового застосування використовуються працівниками податкових органів на підтвердження власної позиції під час здійснення донарахувань в межах перевірок платників податків та в ході оскарження податкових повідомлень-рішень в адміністративному або судовому порядку.

Література

1. Головай Н.М. До питання формування облікової політики як фактора управління діяльністю суб'єкта господарювання / Н.М. Головай, В.В. Ясишена // *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2018. № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/pdf>. (дата звернення: 04.10.2020р.).
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» №996-XIV від 16 липня 1999 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/pdf>. (дата звернення: 04.10.2020р.).
3. Податковий Кодекс України № 2755-VI від 02 грудня 2010 року.
4. Чабан Г.В. Аналіз факторів впливу на формування облікової політики в системі управління підприємством /Г.В. Чабан, О.О. Бурлаков // *Економічний вісник університету*. 2017. № 32/1. С. 38–45.

*Солод Владислава Сергіївна, Теличко Владислав Олегович,
магістри*

*Національний університет «Полтавська політехніка ім. Юрія Кондратюка»
Науковий керівник: Дмитренко Алла Василівна,
доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу
та оподаткування
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ З ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Першочерговою потребою сьогодення є забезпечення збалансованого розвитку всіх підсистем суспільства, гармонізації інтересів різноманітних верств населення, створення міцного економічного підґрунтя для інтеграції України у світову економічну систему. Чільне місце у цьому процесі займає проведення ефективного оподаткування, яке забезпечило б державу необхідними фінансовими ресурсами.

Податок на додану вартість (далі ПДВ) є бюджетоутворюючим податком України. Але через несумлінне використання умов бюджетного відшкодування він може стати бюджетовитратним. Значна сума коштів незаконно виводиться з бюджету у вигляді бюджетного відшкодування, що ставить більшість підприємців у складну непрогнозовану ситуацію. Створюються складні схеми незаконного відшкодування ПДВ, члени яких нічого не сплачують до бюджету, а лише виводять грошові кошти злочинним шляхом. Гострий дефіцит державного бюджету вимагає підвищення фіскальної ефективності вітчизняної податкової системи. Враховуючи, що номінальні ставки ключових податків в Україні є вищими від середньоевропейського рівня, додаткова мобілізація коштів має відбуватися не за рахунок підвищення фіскального тиску чи запровадження нових податків, а за рахунок покращення адміністрування діючих податків та підвищення їх фіскальної ефективності та продуктивності. Останні роки ПДВ привертає до себе велику увагу, тому що він став предметом дискусій щодо потрібності його застосування та наслідків справляння для державного бюджету країни.

Найбільш суперечливим з точки зору ефективності елементом нинішньої системи є податок на додану вартість (ПДВ), який наразі є головним джерелом податкових надходжень державного бюджету України. На нього припадає 34,45 % усіх податкових надходжень і 27,13 % загальних доходів державного бюджету станом на 01.09.2020 р. (табл. 1). При цьому питома вага ПДВ у податкових надходженнях має стійку тенденцію до спаду останніми роками в умовах фінансово-економічної кризи, що пояснюється чутливістю ПДВ до коливань економічної кон'юнктури [3]. Значна частка ПДВ у структурі надходжень державного бюджету визначає його критично важливе значення в податковій системі України (рис. 1). Проте останнім часом посилюється комплекс суттєвих проблем, пов'язаних з адмініструванням даного податку та викривленням його економічної сутності. Їх вияв негативно відображається на фіскальній ефективності податку, діяльності підприємств та добробуті громадян, котрі є його фактичними платниками. Це активізувало дискусії щодо нагальної необхідності реформування системи ПДВ, адже сьогодні велика кількість нарікань на її ефективність звучить з боку як уряду, так і бізнесу. Узагальнюючи широкий перелік проблемних аспектів функціонування ПДВ, виділимо три блоки проблем: проблеми фіскальної ефективності справляння податку (фіскальний потенціал відносно високої номінальної ставки ПДВ в Україні знижується неадекватно низькою реальною (імпліцитною)

ставкою даного податку); проблема відшкодування ПДВ (податкові перевірки та їх наслідки, зупинка чи відмова в реєстрації податкових накладних, тиск з боку правоохоронних органів, фактична відмова в бюджетному відшкодуванні ПДВ); порушення принципу нейтральності податку (порушення територіальної нейтральності, порушення принципу галузевої нейтральності, регресивність щодо оподаткування доходів населення) [4].

Таблиця 1

Доходи зведеного бюджету України за статтями доходів в 2020 р.

Доходи зведеного бюджету України за статтями доходів в 2020 р. (млн. грн.)			
на 1.09.2020	Код бюджетної класифікації	Доходи	%
Усього (без урахування міжбюджетних трансфертів)		876392,5	100.00%
Податкові надходження	10000000	690185,0	78.75%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	11000000	263547,8	30.07%
Податок на доходи фізичних осіб	11010000	183143,0	20.90%
Податок на прибуток підприємств	11020000	80404,8	9.17%
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	13000000	22937,2	2.62%
Внутрішні податки на товари та послуги	14000000	332412,6	37.93%
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	14020000	51263,5	5.85%
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	14030000	38747,9	4.42%
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	14060000	73871,0	8.43%
Податок на додану вартість з імпортованих товарів	14070000	163876,5	18.70%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	15000000	18187,8	2.08%
Ввізне мито	15010000	18078,5	2.06%
Вивізне мито	15020000	109,4	0.01%
Збори на паливно-енергетичні ресурси	17000000	0,5	0.00%
Місцеві податки та збори	18000000	49394,2	5.64%
у т.ч. Єдиний податок	18050000	24877,2	2.84%
Інші податки та збори	19000000	3704,5	0.42%
Неподаткові надходження	20000000	182855,8	20.86%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	21000000	117313,6	13.39%
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	22000000	8494,2	0.97%
Інші неподаткові надходження	24000000	10049,3	1.15%
Власні надходження бюджетних установ	25000000	46998,8	5.36%
Доходи від операцій з капіталом	30000000	1748,4	0.20%
Надходження від продажу основного капіталу	31000000	656,6	0.07%
Надходження від реалізації державних запасів товарів	32000000	2,0	0.00%
Кошти від продажу землі і нематеріальних активів	33000000	1089,8	0.12%
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	42000000	1004,5	0.11%
Цільові фонди	50000000	598,7	0.07%
Офіційні трансферти	40000000	1004,5	0.11%

Джерело: за даними Державної фіскальної служби України [2].

Рис. 1. Динаміка питомої ваги ПДВ в доходах державного бюджету в 2018-2020 рр., %

Джерело: складено авторами на основі даних [2].

За досліджуваний період обсяги бюджетного відшкодування ПДВ грошовими коштами кожного року зменшуються. Порівнюючи з 2018 р. обсяги надходження ПДВ у 2019 році зросли в 1,14 рази, аналогічно зросли суми бюджетного відшкодування в 1,15 рази. Таким чином, суми бюджетної заборгованості поступово збільшуються (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяги відшкодованого та невідшкодованого ПДВ, млрд. грн.

Показники	01.09.2020	31.12.2019	31.12.2018
Загальні невідшкодовані суми ПДВ	73,9	88,9	79,1
	44,33%	36,92%	37,52%
Обсяги відшкодованого ПДВ	92,8	151,9	131,7
	55,67%	63,08%	62,48%
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів	166,7	240,8	210,8
	100%	100%	100%
Сальдо між надходженнями і відшкодуванням ПДВ	1,8	1,6	1,6

Джерело: складено авторами на основі даних [1; 2]

Отже, удосконалити систему функціонування ПДВ є нагальною для вирішення, адже вирішення вище названих проблем дасть змогу підвищувати фіскальну та регулюючу ефективність ПДВ і сприятиме розвитку податкової політики України.

Література

1. Відшкодування ПДВ [Електронний ресурс] // Мінфін. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/treasury/vat/> (дата звернення: 13.10.2020р).
2. Доходи держбюджету України [Електронний ресурс] // Мінфін. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2019/> (дата звернення: 13.10.2020р).
3. "Напрями та механізми підвищення фіскальної та регулятивної ефективності ПДВ". Аналітична записка [Електронний ресурс] // НІСД Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/napryami-ta-mekhanizmi-pidvischennya-fiskalnoi-ta-regulyativnoi> (дата звернення: 13.10.2020р).
4. Чотири головні проблеми відшкодування ПДВ в Україні [Електронний ресурс] // GMK Center. – Режим доступу: <https://gmk.center.ua/opinion/4-golovni-problemi-vidshkoduvannya-pdv-v-ukraini/> (дата звернення: 13.10.2020р).

*Солод Владислава Сергіївна, Тесля Аліна Миколаївна,
магістрантки*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

*Науковий керівник: Фурманчук Оксана Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та
оподаткування*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОБЛЕМ ВІДШКОДУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Податок на додану вартість є основною складовою податкових систем багатьох країн світу. Його широке розповсюдження спричинене такими позитивними рисами, як широкою базою оподаткування, нейтральністю щодо платників та об'єктів оподаткування, надійністю та стабільністю надходжень тощо. Проте податок має і багато недоліків. Зокрема, якщо сума податкового кредиту перевищує суму податкових зобов'язань, то сума такого перевищення підлягає відшкодуванню зі державного бюджету. Саме відшкодування і є одним із найвагоміших питань багатьох країн, де функціонує ПДВ. Вирішення проблеми відшкодування ПДВ є запорукою успішного його функціонування.

При вирішенні питання щодо удосконалення механізму відшкодування ПДВ більшість дослідників звертає увагу на досвід розвинених країн у цій сфері. Та зважаючи на те, що за багатьма ознаками Україна знаходиться набагато ближче до країн, що розвиваються, ніж до розвинених країн, доречним буде розглянути досвід удосконалення системи відшкодування ПДВ саме в країнах, що розвиваються.

У багатьох країнах, що розвиваються, відшкодування ПДВ здійснюється лише підприємствам-експортерам, а інші платники можуть перенести таку суму в рахунок майбутніх платежів з ПДВ. Щоб заохочувати експортерів, держава повинна здійснювати відшкодування в дуже короткий термін. Однак при цьому з'являються великі можливості для шахраїв, які, здійснюючи операції з фіктивного експорту, планують якнайшвидше отримати відшкодування.

Наприклад, компанії, що отримують вантажі з Таїланду морським шляхом, досить часто скаржаться на те, що кораблі приходять порожніми, тобто товар і не покидає територію Таїланду. А під час прямування судна-шахраї подають до податкового органу заяву про експортне відшкодування, і в багатьох випадках отримують його [1].

Отже, уряди багатьох країн зустрічаються з дилемою, що краще: якнайшвидше здійснювати відшкодування, наражаючись при цьому на можливість шахрайств або здійснювати повну перевірку обґрунтованості поданої заяви на відшкодування? В останньому випадку експортер потрапляє у невигідне становище, оскільки чекати на відшкодування доводиться місяцями, іноді роками. У результаті підприємство-експортер повинно підняти ціну (на суму неотриманого відшкодування), втрачаючи при цьому свою конкурентну позицію у світі.

Описана вище ситуація характерна для багатьох країн світу (у т. ч. України), кожна з яких намагається вирішити цю проблему, виходячи із своїх реалій (політичної та економічної ситуації, податкової культури, рівня інфляції та розвитку ринкових структур), намагаючись запровадити таку систему відшкодування ПДВ, яка б заохочувала експортерів і не надавала б можливостей для шахрайств.

Одним із шляхів такого вдосконалення є групування платників податку (експортерів). При цьому підприємства певних груп (групи) отримують право на

відшкодування податку протягом кількох тижнів з моменту подання заяви; у той же час підприємства інших груп повинні чекати завершення довготривалої процедури перевірки. Факторами групування в цьому випадку є: ділова репутація підприємства, розмір сплачених податків, взаємовідносини з державними органами тощо. Як захід боротьби з фіктивним експортом, таке групування було проведене в Таїланді [1]. Результатом групування стало виокремлення підприємств "золотого класу" (тобто чесних експортерів). Перелік таких компаній був підготовлений спілкою експортерів і схвалений Виборчим комітетом, який складається із представників Комерційної палати та Федерації промисловців. Надалі за підприємствами "золотого класу" повинен наглядати Митний департамент, який в разі порушення ними податкового законодавства має право виключити такі підприємства з цього переліку.

Подібне групування було також проведено в Китаї. Китайський уряд, зважаючи на серйозність проблеми, протягом 1998–2001 рр. здійснив реформу, спрямовану на вдосконалення механізму відшкодування податку на додану вартість. На першому етапі реформи китайські підприємства-експортери були поділені на чотири групи: "А", "В", "С" та "D". Критеріями групування стали розміри підприємства, податкова історія (наявність/відсутність операцій з фіктивного експорту, несплата податкових зобов'язань, порушення законодавства в податковій сфері тощо), розмір виручки, прибутку та активів (основних фондів), достатніх, щоб повернути до бюджету виплачене відшкодування з ПДВ (в разі, якщо з'ясується, що платник не мав права на відшкодування). У найбільш сприятливому становищі виявилися підприємства груп "А" та "В", які мали право отримувати бюджетне відшкодування протягом достатньо короткого терміну (іноді навіть без виснажливої та довготривалої документальної перевірки податкових органів). У той же час підприємства груп "С" та "D" відчували на собі і комплексні перевірки, і тривалий розгляд заяв на відшкодування ПДВ, і, у найгіршому випадку, право подавати заяву на відшкодування ПДВ не частіше одного разу на шість місяців [3].

Зрозуміло, що всі експортери намагалися потрапити до груп "А" або "В", однак до таких підприємств були встановлені дуже жорсткі вимоги. Зокрема, підприємства групи "А", що займаються експортом, повинні: отримувати валютну виручку в сумі, що перевищує \$ 30 млн. на рік; не мати порушення у сфері експортного відшкодування; володіти активами, достатніми для повернення до бюджету виплачених сум відшкодування (в разі, якщо платник не мав права на відшкодування) та ін. Вимоги до підприємств групи "В" були трохи нижчими, зокрема такі підприємства не повинні мати порушення в сфері експортного відшкодування лише протягом останніх трьох років. На другому етапі реформи китайським підприємствам було дозволено отримувати банківські кредити під заставу надходжень від бюджетного відшкодування податку на додану вартість. Такі позики надаються на період не більше одного року, а величина позики не може перевищувати 70% від суми бюджетного відшкодування. Відсоткова ставка за користування кредитом має бути в межах ставки Народного банку Китаю. Таким чином, проведена реформа характеризується такими наслідками: були виділені експортери, які дійсно займаються вивезенням продукції та отримують у значних обсягах валютні надходження (експортна орієнтація таких компаній заохочується державою шляхом проведення своєчасного відшкодування ПДВ); всі інші підприємства отримали можливість банківського кредитування під заставу сум бюджетного відшкодування. При цьому, окрім податкових органів, ще й банки проводять оцінку обґрунтованості заявлених до відшкодування сум ПДВ і вивчають кредитоспроможність позичальника. Якщо в банку виникають підозри щодо фіктивної експортної операції, то підприємство-експортер не отримає кредит і чекатиме на рішення податкових органів. У той же час компанії з ім'ям, доброю кредитною історією

та чітко оформленими документами зможуть скористатися кредитними коштами, а податковий орган – здійснити всебічну перевірку обґрунтованості заявлених на відшкодування сум.

Іншою альтернативою вдосконалення механізму відшкодування ПДВ є схема із застосуванням банківського сектора. За нею платник, який бажає отримати відшкодування, повинен покласти на спеціальний строковий банківський рахунок грошовий внесок (у розмірі суми відшкодування або її частини), на який протягом визначеного терміну нараховуватимуть відсотки. Привабливість такої схеми для експортера полягає в тому, що під час проведення податковим органом перевірки він (експортер) отримує додатковий прибуток у вигляді банківських відсотків. Даний механізм був запроваджений у Мексиці та Тайвані [2]. Слід зазначити, що залучення фінансових установ до операцій, пов'язаних з відшкодуванням ПДВ не є чимось характерним лише для країн, що розвиваються. Зокрема, в Ірландії податковий орган для проведення бюджетного відшкодування може вимагати від платника податку забезпечення у вигляді страхового поліса або банківської гарантії на суму відшкодування [4]. Проте така вимога має місце лише у випадку необхідності захисту інтересів державного бюджету та наявності відомостей про можливе порушення законодавства платником податків.

Ще однією альтернативою процедури відшкодування є перевірка обґрунтованості заявлених до відшкодування сум незалежним аудитором. Діяльність таких аудиторів підлягає спеціальному ліцензуванню, а для отримання ліцензії аудитор повинен відповідати досить жорстким вимогам щодо розміру статутного капіталу, кваліфікації працівників тощо. Таким аудиторам надаються додаткові права на отримання певної інформації з податкових і митних органів. Після проходження аудиту за відсутності зауважень компанія-експортер отримує відшкодування, а відповідальність за законність відшкодування покладається на експортера та на аудиторську компанію. Після впровадження цієї системи в Кенії кількість поданих заяв на відшкодування впала на 40% [2].

Можливим варіантом покращання системи відшкодування ПДВ є випуск векселів Скарбниці на суму бюджетної заборгованості. Після подання заяви на відшкодування експортер отримує на заявлену суму іменні векселі державного бюджету. Вони не можуть бути продані, обміняні або передані у заставу. Їх використання обмежене сферою таких платежів: сплата зборів до Пенсійного та соціальних фондів; сплата "зарплатних податків" (з доходів працівників) та з прибутку компанії тощо. Така схема була запроваджена в Уругваї і мала певний позитивний ефект. Отже, досвід країн, що розвиваються, свідчить про значну кількість розроблених, впроваджених і перевірених практикою важелів та інструментів, що використовувалися (та використовуються) задля вирішення проблеми відшкодування ПДВ, деякі з таких важелів та інструментів можуть бути використані і в Україні.

Література

1. Surath Jinakul. Tax fraud: Customs Department officials strive to plug the loopholes that make export tax fraud possible // *Bangkok Post*, August 27. 2000.
2. Glenn P. Jenkins, Chun-Yan Kuo. Promoting Export-Oriented Foreign Direct Investment in Developing Countries: Tax and Customs / *Consulting Assistance on Economic Reform II*. Discussion Paper. 2000. № 65. May.
3. Calvin Lam, Brendan Kelly. New VAT Refund Processing rules Issued. // *World Tax Advisor*. 2001. November.
4. Value-added tax Act: Notes for guidance (Republic of Ireland). Revenue, 1999.

Токаюк Ліля Олександрівна, Матяш Таїсія Василівна,
магістрантки

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Науковий керівник: **Дмитренко Алла Василівна,**
доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу
та оподаткування
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Сучасна ринкова економіка налічує велику кількість напрямів діяльності підприємств. Кожен з них має свої специфічні ознаки та характеристики. Проте, діяльність будь-якого підприємства, незважаючи на обрану сферу діяльності, забезпечується активами, в основному запасами, облік яких є тяжким і потребує більшої уваги. Для обліку запасів необхідно правильно трактувати.

В економічній літературі поняття «виробничі запаси» з'явилося в 70–80-х роках минулого століття із затвердженням Положення (стандарту) бухгалтерського обліку. До введення стандартів термінологія різнилася назвами, а саме товарно-матеріальні цінності, предмети праці, матеріальні ресурси, виробничі ресурси. Запаси – активи, що утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт. Трактування терміну «запаси» в науковій літературі подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Визначення поняття запасів у літературі

Поняття	Джерело
1	2
«Активи – це ресурси, контрольовані підприємством внаслідок минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому внаслідок будь якого використання такого запасу» (ст. 1).	Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 року № 996-XIV
Предмети праці (сировина, матеріали, комплектуючі вироби),призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб (с. 46).	Бутинець Ф.Ф. ТБО: [підручник] / Ф.Ф. Бутинець. – 2-ге вид., доп. і переробл. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 640 с.
Предмети праці – це матеріали, що підлягають обробці. Їх поділяють на два види: 1) речовина, вперше відокремлена людиною від природи на продукт, наприклад, вугілля і руда, боксити і пісок; 2) предмети праці, що пройшли раніше певну обробку, тобто сировина, наприклад, залізна руда та вугілля в доменному виробництві, прядиво на ткацькій фабриці (с. 28).	Політична економія: [навчальний посібник] / [К.Т. Кривенко, В.С. Савчук, О.О. Беляєв та ін.]; за ред. К.Т. Кривенко. – К.: КНЕУ, 2001. – 508 с.

1	2
«Запаси – активи, які: утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг» (с. 74).	Слюсарчук Л.І. Облік і аналіз виробництва та продажу готової продукції. (методолого-прикладний аспект) / Л.І. Слюсарчук. – К.: Альтерпрес, 2001. – 258 с.

Для того, щоб запаси приносили підприємству економічні вигоди, необхідно правильно організовувати і проводити їх облік. Але на сьогодні існують проблеми щодо достовірного і точного проведення даного процесу (рисунок 2).

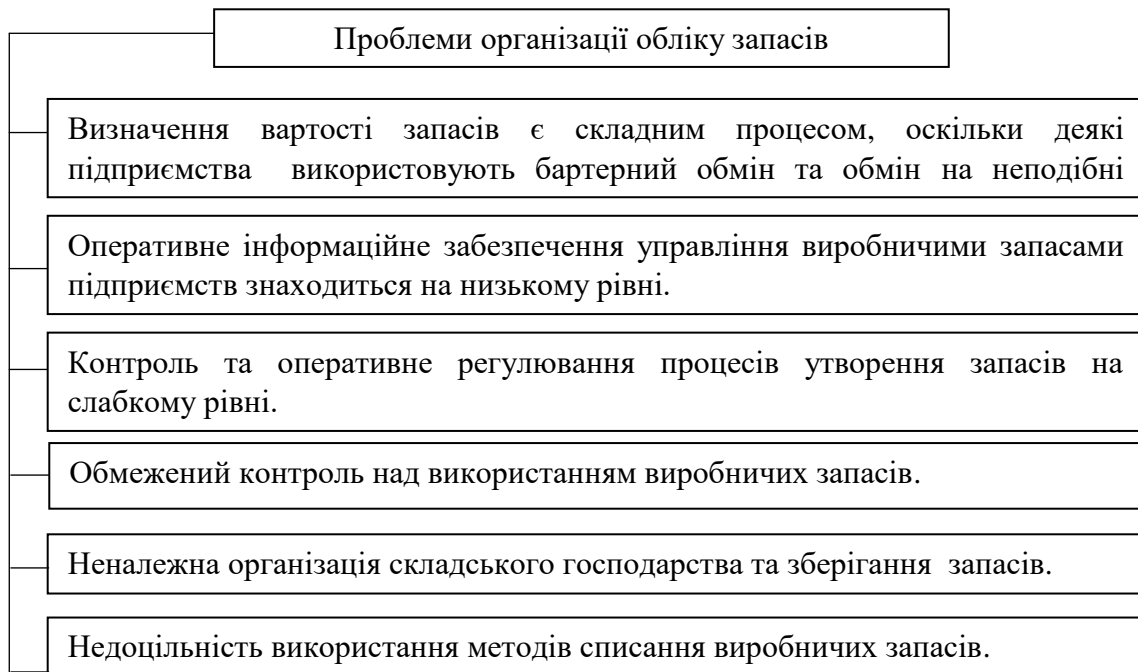

Рис. 1. Проблеми організації обліку запасів [5, с.168, 3]

Для правильної організації обліку запасів спочатку необхідні складські приміщення, які необхідно забезпечити необхідним обладнанням, різними вимірювальними пристроями. Даний вид активу розміщують на складах по групах, сортах або ж розмірах.

Місце, організоване за правилами, дозволить швидко і точно приймати, вимірювати і відповідно проводити вибуття запасів зі складу.

Важливим питанням при надходженні запасів є проведення їх оцінки за справедливою вартістю.

Підприємствам необхідно визначити стан активів, досить ретельно вивчити активний ринок на той чи інший вид наявного запасу, якщо ж такого ринку не існує, то вивчати додаткову інформацію, що дозволить правильно оцінити актив без порушення принципу обачності.

Постійні зміни цін на запаси сприяють невизначеності у виборі методу вибуття запасів. Це спричинено тим, що різні методи будуть по різному впливати на показники

звітності. тому необхідно обрати такий, який у процесі свого застосування не призведе до перекручення інформації про фінансовий стан підприємства.

Для правильної організації обліку запасів, необхідно поліпшувати проведення їх документування. Шум М.А. та Гулько К.С. вважають необхідним ведення електронного документообігу обліку запасів [7, с. 166-169].

Науковці вважають, що він забезпечить доставку документів за призначенням, працівників підприємства необхідною управлінською інформацією, яка міститься в документах і дозволить проводити всезагальний контроль над виконанням документів.

На підприємствах необхідно впроваджувати систему контролю за наявністю та рухом запасів. Необхідно контролювати норми запасів, їх витрати.

Оперативний контроль сприятиме ефективному обліку запасів, зможе визначити надлишки та нестачі вчасно.

На великих підприємствах доцільно внести до штату підприємства посаду внутрішнього аудитора, який би контролював усі процеси обліку на підприємстві.

Артеменко Н.В. виділяє такі шляхи подолання проблем обліку запасів [2, с. 665-670]:

1. Підприємство повинне забезпечити оперативне інформаційне забезпечення управління запасами, шляхом введення інформаційних технологій обробки інформації.
2. Вдосконалення автоматизації управління обліковими операціями, пов'язаними з використанням запасів.
3. Узгодження механізмів бухгалтерського та податкового обліку запасів.
4. Ведення системи обліку запасів на освоєнні нової техніки та різних технологіях виробництва.

Отже, організація обліку запасів на підприємстві потребує детальних досліджень і пошуку нових шляхів його вдосконалення. Адже від правильності ведення обліку даного виду активів залежить виробнича діяльність підприємства, а отже і його фінансовий стан.

Література

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Наказ Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 р. № 246 / Міністерство фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення 02.10.2020 р.)
2. Артеменко Н.В. Виробничі запаси: особливості обліку та методичні засади проведення аудиту. *Економіка і суспільство*. 2017. №12. С. 665 – 670
3. Бакун Ю.В. Розвиток світової інформаційної системи та особливості обліку запасів у процесі стандартизації системи рахівництва в Україні *Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка*. 2001. № 54.
4. Зінченко О.В. Економічна сутність та класифікація виробничих запасів на підприємстві. *Приазовський економічний вісник*. 2019.
5. Смалій Ю.О., Бенчак В.І., Польова Т.В. Удосконалення обліку та контролю наявності та руху виробничих запасів на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2019. №10.
6. Шевців Л.Ю., Тесляк М.М. Організація та методика обліку виробничих запасів як важливої складової оборотних активів підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2018. № 4. С. 65 – 69.
7. Шум М.А., Гулько К.С. Особливості обліку та аналізу виробничих запасів на підприємствах України в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. № 15. С. 166 – 169.

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

В Україні суб'єктами малого підприємництва визнаються юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [1].

Запорукою ефективної діяльності суб'єктів малого підприємництва є створення раціональної, економічної, дієвої облікової системи.

Серед факторів, що негативно впливають на організацію такої системи, можна виділити наступні:

1. Обмежені фінансові можливості щодо залучення висококваліфікованих фахівців з бухгалтерського обліку і з інших сфер. Бухгалтер суб'єкта малого підприємництва – це фахівець, якому під час своєї діяльності доводиться розв'язувати широкий спектр питань професійного спрямування, а тому його робота має гідно оцінюватися.

2. Потреба у всебічних знаннях законодавства для здійснення своєї діяльності. Недостатність правової освіти та відсутність знань з організації документообігу є сьогодні однією з найбільш актуальних проблем.

3. Недостатнє знання керівництвом завдань бухгалтерського обліку. В системі управління організацією бухгалтерський облік виконує функцію зворотного зв'язку, тобто надає інформацію керівнику про те, чим він керує і до яких наслідків це призводить. Двома найважливішими завданнями бухгалтерського обліку є забезпечення збереження майна та визначення результатів діяльності. Незнання цих завдань керівництвом призводить іноді до небажаних ситуацій.

4. Неналежна поінформованість облікових працівників та керівництва СМП щодо можливостей спрощеного обліку та оподаткування, передбачених законодавством [2]. Для суб'єктів малого підприємництва передбачено застосування спрощеного Плану рахунків, простої та спрощеної форми бухгалтерського обліку, спрощеної системи оподаткування. На жаль, далеко не всі СМП використовують ці можливості.

5. Відсутність у більшості СМП облікової політики, яка б відповідала їх інтересам, враховувала можливості спрощення обліку, які надає законодавство.

Отже, тільки грамотний, чіткий і вдумливий підхід до організації бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва може забезпечити досить відчутне зниження трудомісткості облікових процесів, підвищення точності і оперативності обробки облікової інформації, якості прийнятих управлінських рішень.

Література

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV/ Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 10.10.2020).

2. Податковий кодекс України: Закон України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 10.10.2020).

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК

Питання обліку землі в умовах формування і становлення земельного ринку набувають особливої актуальності. Зарахування земельної ділянки на баланс суб'єкта господарювання залежить від: його організаційно-правової форми власності та права на земельну ділянку (власності на землю, постійного користування земельною ділянкою або тимчасового користування).

Так, для бюджетних установ, які мають державний акт на право власності на земельну ділянку або право на постійне користування нею, земельні ділянки обліковуються на підставі таких актів, де встановлюються площа та вартість земельних ділянок, і відображаються за експертною грошовою оцінкою, визначеною за Методикою експертної грошової оцінки земельних ділянок [1] як «Основні засоби» рахунку 10, субрахунку 101 «Земельні ділянки».

Якщо бюджетна установа має державний акт на право тимчасового користування земельною ділянкою, то земельна ділянка відображається в обліку за експертною оцінкою як "Нематеріальні активи" рахунку 12, субрахунку 122 "Інші нематеріальні активи".

Земельна ділянка, надана підприємству чи організації небюджетної сфери на правах власності має обліковуватися за експертною вартістю рахунку 10 "Основні засоби" субрахунку 101 "Земельні ділянки".

Земельна ділянка, яка знаходиться у підприємства чи організації небюджетної сфери на правах постійного чи тимчасового користування відображається за економічною оцінкою як "Нематеріальні активи" рахунку 12, субрахунку 122 "Права користування майном" згідно положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи"[2].

Експертна грошова оцінка проводиться за згодою сторін договору і хоч не є обов'язковою за законодавством, тільки вона дозволяє отримати справедливу вартість земельної ділянки, що аргументується наступними обставинами:

- підставою для відображення в обліку земельної ділянки є первинні документи, в яких фігурує балансова вартість землі;
- згідно з законодавством встановлення ринкової (справедливої) вартості активу на конкретно визначену дату здійснюється шляхом проведення незалежної (експертної грошової) оцінки.

Проте, це питання вимагає чіткого законодавчого регулювання.

Як бачимо, система обліку землі, яка існує сьогодні в Україні потребує удосконалення, зокрема, це стосується методики оцінки земель, підвищення аналітичності і інформативності облікових документів.

Література

1. Про експертну грошову оцінку земельних ділянок: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2002 р. № 1531 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1531-2002> (дата звернення: 10.10.2020).

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи»: наказ Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 р. № 242 / Міністерство фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99> (дата звернення: 10.10.2020).

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ БАЛАНС: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

В умовах сьогодення фінансова звітність повинна відображати інформацію про активи, власний капітал та зобов'язання, характеризувати ефективність використання ресурсів та надавати інформацію про фінансовий стан підприємства за допомогою показників, що показують тенденції його розвитку та використовуються для прийняття майбутніх рішень. Саме для цього і потрібен бухгалтерський баланс.

Термін «баланс» походить від латинських слів «bis» - двічі, та «lanx» - чаша терезів, тобто дві чаші, які характеризують рівновагу між собою. Поняття «баланс» набуло поширення в середині XIX століття за часів Луки Пачолі, який «Трактаті про рахунки та записи» описав спосіб «подвійного запису», необхідний для обліку торгових операцій, та визначив основні принципи обліку. Сучасні науковці продовжують дослідження сутності бухгалтерського балансу. Узагальнюючи їх твердження, можна сказати, що бухгалтерський баланс є таблицею, однією з форм фінансової звітності, яка містить відомості про стан і розміщення господарських засобів підприємства та їх джерел у грошовій оцінці за певну дату.

Зміст і форма бухгалтерського балансу в Україні визначається Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [1] і базується на використанні принципу «нетто», який передбачає відображення за залишковою вартістю основних засобів і нематеріальних активів.

Статті сучасного бухгалтерського балансу – це економічно однорідні групи балансу, за якими групуються господарські засоби та джерела їх утворення; кожна стаття включає однакові за економічним змістом засоби підприємства чи джерела їх утворення. Відповідно до цього статті балансу поділяють на активні і пасивні.

Саме у розташуванні статей у сучасному бухгалтерському балансі є певні недоліки. Так, не повною мірою забезпечується розміщення статей у активі: в порядку від найменш до найбільш ліквідних, у пасиві: залежно від строку погашення. Зокрема, розділ «Необоротні активи, утримувані для продажу і групи вибуття» розташовано після найбільш ліквідних активів – грошових коштів. У пасиві розділ «Зобов'язання» включає як фактичні, так і умовні зобов'язання – забезпечення, тоді як відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку, активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій для відображення забезпечення зобов'язань призначений четвертий клас «Власний капітал та забезпечення зобов'язань». Це порушує логічний взаємозв'язок Плану рахунків з балансом.

Внесення до форми діючого балансу змін, які б виправили ці недоліки, дозволить без попереднього перегрупування окремих його позицій використовувати дані під час аналізу бухгалтерської фінансової звітності, з робить його більш показовим та інформативним.

Література

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73 / Міністерство фінансів України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 10.10.2020).

*Колеснік Анна Миколаївна, Городецька Катерина Василівна,
студентки*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Науковий керівник: Фурманчук Оксана Сергіївна,

*кандидат економічних наук,, доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та
оподаткування*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У ринкових умовах господарювання головними умовами ефективного управління виробничим підприємством є повнота, достовірність та оперативність інформації про витрати, які формують собівартість виготовленої продукції. Таку інформацію надає облік витрат виробництва, що є центральною підсистемою в інформаційній системі бухгалтерського обліку. Від належної організації обліку витрат та калькулювання собівартості продукції залежать рівень економічного управління підприємством, ступінь впливу результатів діяльності окремих підрозділів на підвищення ефективності виробництва, обґрунтованість планування якісних та кількісних показників й оптимальне ціноутворення. Однак дослідження з обліку витрат у комплексних виробництвах, що мають значні особливості, практично відсутні. До кінця не вирішені і вимагають подальшого, більш досконалого дослідження, питання планування й обліку витрат за центрами виникнення і відповідальності, сегментами діяльності, формуванням витрат у комплексному виробництві в розрізі статей калькуляції за об'єктами обліку, локалізацією витрат щодо виробничих процесів і технологічних циклів обробки сировини. В Україні є ряд нормативних актів, що регулюють облік витрат.

Основною проблемою обліку витрат підприємства в Україні є проблема повноти та своєчасності їх відображення у системі обліку. Ця проблема досить багатопланова, надзвичайно складна й стосується всього нашого суспільного ладу, особливо системи влади, способу життя, системи оподаткування. Джерелом коштів для покриття такої заробітної плати виступають «тіньові доходи», які виникають за рахунок вартості не облікованої реалізованої продукції. Основними причинами цього є значні відсотки відрахувань до соціальних фондів оплати праці, відсутність дієвої нормативно-правової бази, низький рівень контролю. Для вирішення даної проблеми необхідне насамперед удосконалення та створення дієвої нормативно-правової бази та посилення контролю з боку контролюючих органів.

Однією з основних проблем для управління підприємством є також забезпечення максимальної оперативності та достатньої аналітичності вихідної інформації про витрати підприємства. Створення єдиної інформаційної загальнодержавної бази норм і нормативів для обліку та контролю за витратами підприємства є сьогодні вкрай необхідною для вітчизняних підприємств. Про це свідчать статистичні дані: матеріаломісткість вітчизняної продукції у два-три рази вища, ніж у країнах Заходу. Внаслідок цього попри всі інші чинники в нашій державі вагома частка списаних на витрати виробництва матеріальних цінностей розкрадається або використовується на виробництво тіньової продукції, яку підприємство не обліковує і за яку не сплачує податків, зборів та інших платежів. Створення єдиної інформаційної загальнодержавної бази норм і нормативів сприятиме ефективному контролю витрат, а також розвитку галузевих й відомчих норм та нормативів, які на сьогодні є застарілими або відсутніми взагалі. Важливою проблемою організації обліку витрат підприємства є встановлення

оптимального співвідношення обсягів автоматизованих і неавтоматизованих обліково-контрольних робіт та визначення їхньої ролі у скороченні необґрунтованих витрат підприємства. Нині комп'ютерна й організаційна техніка є в абсолютній більшості діючих вітчизняних підприємств [3, с.10]. Тому для забезпечення достатньої аналітичності інформації її необхідно завчасно перевірити щодо відповідності сучасним вимогам: порівнянності, достовірності, дохідливості й доречності. Не згрупована, належним чином не відображена інформація про витрати підприємства може на деякий час загальмувати процес первинної обробки аналітичної інформації, призвести до помилкової оцінки здійснюваних підприємством господарських процесів, занизити або завищити деякі витрати тощо.

Нині переважна більшість вітчизняних підприємств відображує власні витрати неповністю. Джерелом коштів для покриття такої заробітної плати виступають «тіньові доходи», які виникають за рахунок вартості необлікованої реалізованої продукції (робіт, послуг). Основні причини «тіньової зарплати» і «тіньових доходів»:

- «вульгаризація» ПДВ і значний відсоток відрахувань від фонду оплати праці до соціальних фондів, що посилює «податковий тягар» на підприємства і не дає їм нормально розвиватися;

- високий рівень корупції в державних і місцевих органах влади, що передбачає систему хабарів, які опосередковано впливають як на фактичну собівартість продукції (робіт, послуг), так і на справедливую ціну продажу;

- відсутність дієвих нормативно-правових актів України, які б жорстко обмежували надмірне збагачення певних фізичних осіб (у тому числі за рахунок витрат, віднесених на юридичних осіб);

- низька ефективність чинних форм, видів, типів систем і механізмів економічного контролю в Україні, що призводить до порушення таких специфічних принципів контролю, як всебічність і всеосяжність, системність і безперервність, дієвість, відкритість (гласність) інформації про результати ревізії.

Отже, до загальних проблем обліку, можна віднести такі: теоретичні, методологічні, технологічні, організаційні, кадрові, фінансові, масштабні, рівневі. Серед основних проблем обліку витрат підприємства в Україні є такі проблеми: повноти та своєчасності відображення в системі обліку витрат підприємства; забезпечення максимальної оперативності та достатньої аналітичності вихідної інформації про витрати й доходи підприємства. Перспективи подальших досліджень проблеми обліку витрат і доходів підприємства дуже широкі і впродовж багатьох років викликатимуть жвавий інтерес у вчених-економістів із урахуванням розмірів і форм власності підприємств, видів економічної діяльності, системи оподаткування, організаційно-правових форм.

Література

1. Голов С. Ф. Управлінський облік: Підручник. Київ: «Центр учбової літератури», 2018. 534 с.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" № 318 від 31.12.1999 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (дата звернення: 11.10.2020).

3. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: навч. посібник / [Є.М. Романів, С.В. Приймак, С.М. Гончарук та інші]. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. 772 с.

4. Романюк М.О. Облік, аналіз і аудит витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції в управлінні підприємством (на прикладі ПП «ФОРВАРД-ОРТО») : дипломна робота магістра за спеціальністю „071 — облік і оподаткування“ / М.О. Романюк. Тернопіль: ТНТУ, 2019. 110 с.

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКОВОЇ ОЦІНКИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

Всі підприємства в процесі своєї діяльності використовують основні засоби. Постійний контроль за їх наявністю та рухом забезпечує ефективність управління господарською діяльністю. Проте існує ряд проблем, які перешкоджають цьому. Серед них - складність оцінки основних засобів, що полягає у виборі вартості, за якою їх потрібно вимірювати.

Оцінка основних засобів в різні моменти їх перебування на підприємстві здійснюється за первісною, залишковою, справедливою, ліквідаційною вартістю. Відображення основних засобів за первісною вартістю є традиційним і найбільш методично розробленим способом оцінки в національній обліковій практиці. Така вартість складається з фактичних витрат на виробництво і придбання. Проте, в умовах інфляційних процесів застосування первісної вартості при оцінці основних засобів може спричинити негативні наслідки. Навіть за умов незмінних цін потенціал основних засобів змінюється через скорочення строку їх служби і моральний знос.

Основні засоби, які придбані в різний час і мають однакові характеристики, матимуть різну вартість. А через проведення частих переоцінок збільшуються витрати підприємства, що має вплив на його фінансовий результат. Зокрема, досить суперечливим є твердження П(С)БО 7 «Основні засоби» про те, що при проведенні переоцінки об'єкта основних засобів потрібно переоцінювати всю групу однорідних об'єктів основних засобів, оскільки вартість одного об'єкта може бути незначною відповідно до групи основних засобів [1]. Тому вважаємо, що доцільно проводити переоцінку групи основних засобів, до якої входить об'єкт переоцінки, лише у разі такої зміни вартості об'єкта основних засобів, яка буде суттєвою по відношенню до вартості відповідної групи.

В процесі оцінки основних засобів за справедливою вартістю основною перешкодою є відсутність методичних основ обґрунтованого її визначення.

Проблемним також залишається порядок встановлення ліквідаційної вартості основних засобів через складність оцінки активів у майбутньому. Результат її визначення досить приблизний, оскільки фактично неможливо врахувати вплив на неї багатьох факторів. Тому здебільшого підприємствах ліквідаційна вартість не визначається, а приймається нульовою. Таким чином, амортизується вся первісна вартість основних засобів, що не співпадає з вимогами П(С)БО 7 «Основні засоби» [1]. У зв'язку з цим, доцільним було б встановлення ліквідаційної вартості основних засобів за їх класифікаційними групами у відсотках до їх первісної вартості для усіх суб'єктів господарювання. Тоді визначення вартості, що амортизується, буде мати більш об'єктивний характер, зникнуть розбіжності у сумі ліквідаційної вартості однакових активів та значно спроститься порядок її визначення, що призведе до підвищення якості облікової інформації. Вирішення означених проблемних питань сприятиме удосконалення обліку основних засобів суб'єктів господарювання.

Література

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби": наказ Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 року № 97 / Міністерство фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (дата звернення: 10.10.2020).

Наукове видання
РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ:
ЗАГРОЗИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої 90-річчю Університету

Комп'ютерна верстка

А.В. Дмитренко

Матеріали друкуються мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.

Підп. до друку 20.10.2020 р. Формат 60х84 1/16.
Папір офсет. Друк різнограф.
Ум. друк. арк. – 15,05. Обл.-вид.арк. 24,28
Тираж 100 прим.

Видавець і виготовлювач поліграфцентр Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
36011, Полтава, Першотравневий проспект, 24
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК, № 7019 від 19.12.2019 р.